

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
СУЧАСНОЇ НАУКИ: НОВІ ПІДХОДИ
ТА АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ»**

(26-27 березня 2021 р.)

Запоріжжя
2021

УДК 001.895"312"(063)
I 66

Інноваційний розвиток сучасної науки: нові підходи та актуальні дослідження. Матеріали науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 березня 2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 212 с.
ISBN 978-966-992-446-9

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток сучасної науки: нові підходи та актуальні дослідження». Розглядаються загальні питання архітектури, біологічних наук, державного управління, історичних, технічних, філософських наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001.895"312"(063)

ISBN 978-966-992-446-9

© Колектив авторів, 2021
© Видавництво «Молодий вчений», 2021

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Блащук Д.А.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕКОНСТРУКЦІЇ ГОРИЩ ВІЗ
В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ..... 9

Васильєва О.В.

ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЙНОЇ БУДОВИ
ДРУГОЇ ЧАСТИНИ ДРУГОГО КОНЦЕРТУ
ДЛЯ ФОРТЕПІАНО З ОРКЕСТРОМ ЛЕВКА РЕВУЦЬКОГО 13

Губа А.В.

КІНЦУГІ ЯК ТРАДИЦІЙНЕ ЯПОНСЬКЕ МИСТЕЦТВО
З ВІДМІННОЮ ФІЛОСОФІЄЮ РЕСТАВРАЦІЇ.
ТРАНСФОРМАЦІЯ У САМОБУТНЄ МИСТЕЦТВО 17

Данильченко Ю.А.

РОЗШИРЕНІ ФЛЕЙТОВІ ТЕХНІКИ
В ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКОВЦІВ 23

Мельничук П.О.

ВИЗНАЧЕННЯ ТИПОЛОГІЇ ДИЗАЙН-ДІЯЛЬНОСТІ
В ПРАЦЯХ ТЕОРЕТИКІВ ДИЗАЙНУ 27

Нестеренко А.В.

ВАЗОНИ – ДЕКОРАТИВНІ ФОРМИ В ІНТЕР'ЄРІ 29

Приймак О.С.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ГІПЕРРЕАЛІЗМУ. ОСНОВНІ
ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО НАПРЯМКУ 32

Продан І.В.

ІНФОГРАФІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ РЕКЛАМИ 36

Садовнік Н.В.

ТАНЕЦЬ В ТВОРАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
ЯК ПОХІДНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЕПОХ І КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ..... 39

Скоромна А.К.

АТРИБУЦІЯ КЕРАМОПЛАСТИКИ НАРОДНИХ МАЙСТРІВ
О. ЖЕЛЕЗНЯКА, Ф. ОЛЕКСІЄНКА ТА ПРОФЕСІЙНИХ
КЕРАМІСТІВ Н. ФЕДОРОВОЇ, Г. ШАРАЙ, Г. СЕВРУК
З КОЛЕКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО МУЗЕЮ ІГРАШКИ..... 41

Сухобока О.І.

ІСТОРІЯ СТРИТ-АРТУ: СТАНОВЛЕННЯ
ВУЛИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ (1990–2021) 48

Тищак Ю.М.

ДІЛОВИЙ ЦЕНТР ПРОФІЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ 50

Томіленко С.А.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ
КНИЖКОВОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ 1990–2010-Х РОКІВ..... 53

Шатайло Д.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТОЧНИХ МЕТОДІВ
ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕКСПЕРТИЗИ ПРЕДМЕТІВ НУМІЗМАТИКИ..... 56

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Дядюк К.Б.

ЕКСПРЕСІЯ CD44 ТА KI-67 ЗА ПРОГРЕСІЇ ПУХЛИННОГО РОСТУ
У ХВОРИХ НА РАК ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ..... 58

Нарскін І.А.

ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ ДЫХАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ СТУДЕНТОВ..... 61

Нестеренко Ю.А., Кочергіна Д.С., Кушніренко А.А.

ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЙ
У САМОК МИШЕЙ ЛІНІЇ FVB ПІСЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ
ТРАВМИ СПИННОГО МОЗКУ 64

Сиройд О.О., Клечак І.Р.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ХІМІЧНОГО
ТА ФЕРМЕНТАТИВНОГО ОТРИМАННЯ ХІТИН-ГЛЮКАНОВИХ
КОМПЛЕКСІВ З МІКРО- ТА МАКРОМІЩЕТІВ 67

Федишин П.М., Смірнов О.О., Пальонко Р.І., Прис-Каденко В.О.

КІЛЬКІСНО-ЯКІСНИЙ СКЛАД АМІНОКИСЛОТ,
ЗАДІЯНИХ В АНТИОКСИДАНТНИХ МЕХАНІЗМАХ
АЛКОГОЛЬНДУКОВАНОГО ОКИСНЮВАЛЬНОГО СТРЕСУ
У ПРИСУТНОСТІ БІОПРОТЕКТОРУ 70

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Антіпов А.А., Гончаренко В.П.,

Папченко І.В., Ткаченко С.М., Ткаченко І.С.

ЛІКУВАННЯ КРОЛІВ ЗА ПСОРОПТОЗУ 73

Котляров Е.С., Борисевич Б.В., Лісова В.В. МІКРОСКОПІЧНІ ЗМІНИ В ТОВСТІЙ КИШЦІ КОТІВ, ЩО ЗАГИНУЛИ ВІД ІНФЕКЦІЙНОГО ПЕРИТОНІТУ	78
Мягка К.С., Костюк М.В., Лінійчук Н.В. МОНІТОРИНГ ЗАЛИШКІВ ВЕТЕРИНАРНИХ ПРЕПАРАТІВ У МЕДІ ЗА 2019–2021 РОКИ	81

ГЕОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бакай А.В. ЧАСТОТНЕ ВИДІЛЕННЯ ІНФОРМАТИВНИХ МІКРОСЕЙСМІЧНИХ СИГНАЛІВ	85
---	----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Бень Я.О. ПРОГРАМА РОЗШИРЕНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ НАТО: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ	90
Бізонич Д.В. ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ БАГАТОКВАРТИРНИМИ БУДИНКАМИ	94
Докаленко В.В. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	96
Кострубіцька А.В. ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 281 «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	98
Мосін А.В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЛІСІВ ВІД НЕЗАКОННОЇ ВИРУБКИ.....	101
Ребров А.В., Акімова О.В. ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАДАННЯМ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ.....	105

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Марасва В.В.

РІЗНОМАНІТНІСТЬ (ЕТНІЧНА, РЕЛІГІЙНА, ГЕНДЕРНА)
У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ 108

Песоцький М.М.

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ НКВС УСРР
В ПЕРІОД НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 112

Постоєнко В.С., Чистякова К.В.

ВПЛИВ ПАКТУ «МОЛОТОВА-РІББЕНТРОПА»
НА СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ РОСІЇ ТА ПОЛЬЩІ 115

Симоненко С.И.

КРАТКАЯ ИСТОРИЯ БЕССАРАБИИ
И ВОЗНИКНОВЕНИЕ ХРИСТИАНСТВА НА ЕЕ ТЕРРИТОРИИ 119

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Самоткіна А.С.

КВЕСТ ЯК КУЛЬТУРНА ПРАКТИКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ 123

Шинкаренко К.Ю.

ПОРІВНЯННЯ ПОЛІТИКИ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ ВЛАДИ
ДО ПАМ'ЯТОК В РОСІЙСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА УКРАЇНІ 126

МЕДИЧНІ НАУКИ

Воронцова Л.Л., Коваленко В.А., Козачук А.С.

ИЗМЕНЕНИЯ МИКРОФЛОРЫ ЭЯКУЛЯТА У МУЖЧИН
РЕПРОДУКТИВНОГО ВОЗРАСТА В ЗАВИСИМОСТИ
ОТ ТИПА УПОТРЕБЛЯЕМОГО АЛКОГОЛЯ 130

Єрмоленко А.С., Лісова Є.М., Шарун С.Н.

КІНЕЗІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФІЗИЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ
ПОРУШЕННЯХ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ
У СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ 134

Мидловець А.Б.

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЕРГОТЕРАПІЮ
У ДІТЕЙ ЗІ СПАСТИЧНОЮ ДИПЛЕГІЄЮ.....137

Парфило Г.В.

ВІДНОВЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НА РОБОЧИХ МІСЦЯХ
ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ ФАЛАНГ ПАЛЬЦІВ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ 140

Радченко М.В.

СУЧАСНИЙ МЕТОД ЕНТЕРОСКОПІЇ
В ДІАГНОСТИЦІ ЗАХВОРЮВАНЬ КИШЕЧНИКА.....144

Chupina Vilena, Jnied Laith

EBSTEIN'S ANOMALY AND PATIENT SURVIVAL.....147

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Тенюта А.А.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧЕСКИХ ИНСТИТУТОВ
В БЕЛАРУСИ (1991–1996).....149

Філіпчук В.О.

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ РОЗУМІННЯ ОЦІНКИ
ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ 153

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Байдецька Л.В.

ФЕНОМЕН НАТОВПУ В МІЖКОНФЕСІЙНИХ
ПРОТИСТОЯННЯХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ 156

Гощіцький А.В.

СПРОБА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ЗІГМУНДА ФРОЙДА
ДЛЯ РОЗГАДКИ ФЕНОМЕНУ ПАЛЕОЛІТИЧНИХ ВЕНЕР 159

Павлова Ю.Б.

ТРУДОГОЛИЗМ КАК ФЕНОМЕН СОВРЕМЕННОГО МИРА.....164

Халявка Ю.Г., Тульвінська А.Ю.

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДОВОГО ЕКСПЕРТА-ПСИХОЛОГА
У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ 167

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Шепетюк Л.В.

АГРАРНИЙ СЕКТОР, ЙОГО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ 170

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Ежова А.А.

РОЛЬ ТЕЛЕВИДЕННЯ В МЕДІАСИСТЕМЕ РОССИИ.....172

Кривошей Н.Н.

ИЗМЕНЕНИЯ В ФУНКЦИОНИРОВАНИИ СМИ
В БЕЛАРУСИ (1994–1996).....175

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Лукеря Т.М.

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ІДЕОЛОГІЇ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ 179

Стасюк В.О.

СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ 182

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Волков Д.В.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ РОБОТИ
ТРАНСПОРТУ СХІДНО-УКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНУ 188

Пряха Р.І., Оксамитна Л.П.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СУЧАСНИХ CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT.....192

Шпакова Г.В., Глущенко І.В.

ВІМ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК АТРАКТОР ЕКСПЛУАТАЦІЇ
БУДІВЕЛЬ І СПОРУД В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ 196

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Жулай Р.Р., Гладун Ю.О.

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА
СТУДЕНТІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ.....199

Захарова Л.В.

СТАН НАУКИ ДОСЛІДЖЕНЬ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ.
ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ТЕРАПІЇ 203

Корчага Т.А.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ 205

Кучерява Н.С.

ЕРГОТЕРАПІЯ ЛЮДЕЙ ЗРІЛОГО ВІКУ
З МОЗОЧКОВОЮ АТОКСІЄЮ ВНАСЛІДОК
ГОСТРОГО ПОРУШЕННЯ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ 208

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Блащук Д.А.

магістр,

Національний університет «Львівська політехніка»

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕКОНСТРУКЦІЇ ГОРИЩ ВНЗ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Одним з етапів реконструкції горищ вищих навчальних закладів є підбір функціонального наповнення. Зацікавленість ВНЗ у ефективному використанні горищних просторів при менших зусиллях формують актуальність даного дослідження. В даній статті розглянуто 2 аспекти, на які впливають різні функції:

- евакуація зі споруди і потреба в додаткових евакуаційних сходах;
- ефективність використання площі горищного поверху.

Умовно функціональне наповнення вищих навчальних закладів можна розділити на 2 категорії: основні і другорядні. До перших відносяться навчальні, адміністративні та відпочинкові функції. Другорядна категорія представляє собою технічні та допоміжні приміщення, санвузли, вертикальні та горизонтальні комунікації тощо. Для дослідження було відібрано 3 основних функції, якими по окремоті в максимальному відсотку був заповнений горищний поверх ВНЗ. За підоснову взято горище головного корпусу Національного університету «Львівська політехніка», площа якого складає 6100 м².

В першому варіанті розглянуто заповнення поверху навчальними функціями (рис. 1). В місцях, де обладнання аудиторій неможливе або ускладнене облаштовані технічні приміщення. Темно-сірим кольором на плані показані площі, непридатні під використання. Результати підрахунку ефективності використання площ приведені в таблиці 1. За результатами підрахунків евакуації корпусу виявлено потребу в 1 додатковій сходовій клітці, з безпосереднім виходом назовні.

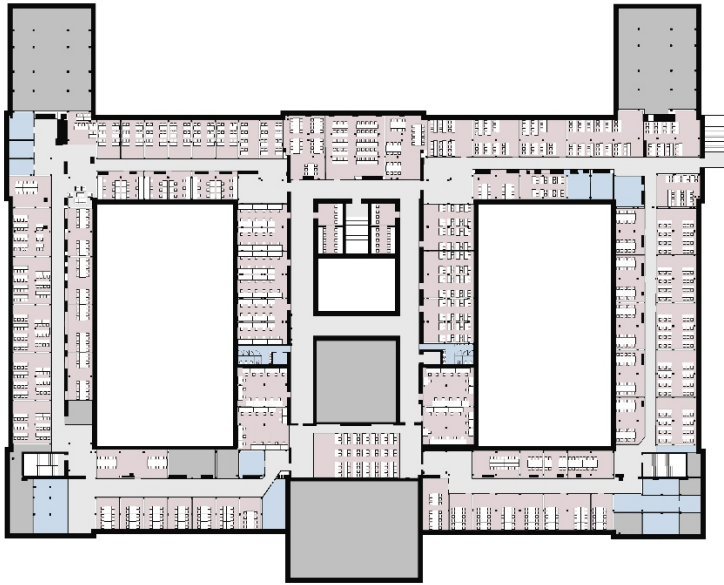

Рис. 1. План горища з переважаючими навчальними функціями

Таблиця 1

Переважаючі навчальні функції

Функція	Площа	% від загальної площі
Навчальна	2885,5 м ²	47,3%
Технічна	329,7 м ²	5,4%
Комунікації	1436,5 м ²	23,5%
Непридатні під використання	1081,3 м ²	17,7%
Стіни		6,1%

Ефективність використання площі (100% – (% площі стін + % комунікацій + % непридатних під використання приміщень) = 52,7%

В другому варіанті розглянуто наповнення горищного поверху адміністративними функціями (рис. 2). Як і в першому варіанті, в місцях ускладненого доступу облаштовані технічні приміщення, і позначено непридатні під використання ділянки. Результати підрахунку ефективності використання площі приведені в таблиці 2. Розрахунок евакуації виявив потребу в 1 додатковій сходовій клітці.

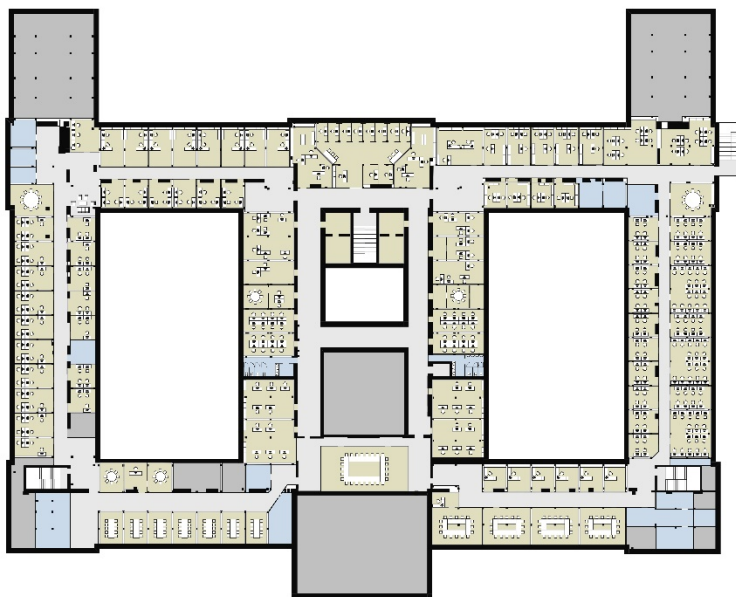

Рис. 2. План горища з переважними офісними функціями

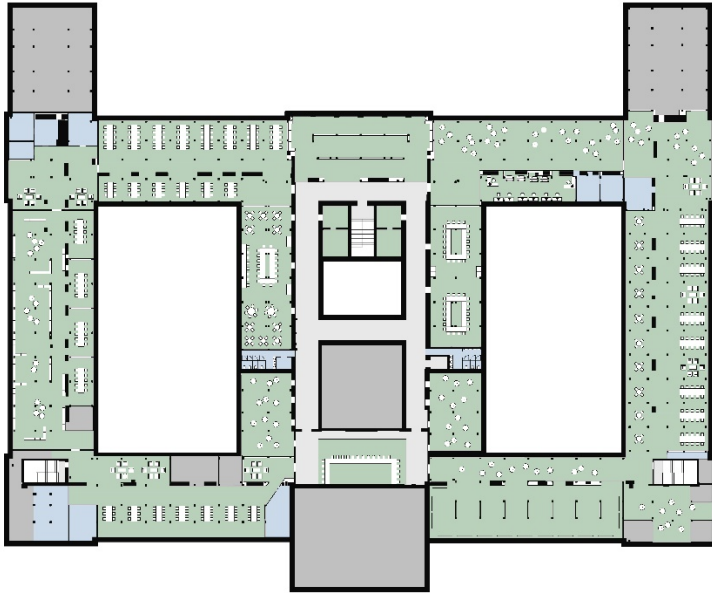
Таблиця 2

Переважуючі офісні функції

Функція	Площа	% від загальної площі
Офісна	2840,6 м ²	46,7%
Технічна	329,7 м ²	5,4%
Комунікації	1436,5 м ²	23,5%
Непридатні під використання	1081,3 м ²	17,7%
Стіни		6,7%

Ефективність використання площі (100% – (% площі стін + % комунікації + % непридатних під використання приміщень) = 52,1%

В третьому варіанті план горища НУЛП адаптовано під відпочинкові приміщення (рис. 3). Висновок про ефективність використання площі приведено в таблиці 3. Єдиною вимогою евакуаційної безпеки для даної функції є наявність протипожежних відсіків, максимальною площею 2200 м². Поверх розділено на 3 секції, кожна з яких має доступ до евакуаційних сходів. В додаткових сходах для забезпечення евакуації з горища потреби немає.

Рис. 3. План горища з переважаючими відпочинковими функціями

Таблиця 3

Переважаючі відпочинкові функції

Функція	Площа	% від загальної площі
Відпочинкова	3803 м ²	62,3%
Технічна	275,2 м ²	4,5%
Комунікації	523,2 м ²	8,6%
Непридатні під використання	1081,3 м ²	17,7%
Стіни		5,8%

Ефективність використання площі (100% – (% площі стін + % комунікацій + % непридатних під використання приміщень) = 67,9%

Таблиця 4

**Порівняння ефективності використання площі (ЕВП)
за переважаючими функціями горища**

№	Переважаюча функція	ЕВП, %
1	Відпочинкова	67,9%
2	Навчальна	52,7%
3	Офісна	52,1%

Навчальна функція є несуттєво ефективнішою за адміністративну за рахунок збільшення площ приміщень, і відповідно зменшення площ стін. Для забезпечення евакуації обидві функції потребують проектування додаткових евакуаційних сходів.

Найефективнішою з точки зору як використання площі, так і додаткових зусиль по забезпеченню евакуації є відпочинкова функція. Відпочинкова зона не несе додаткового навантаження на евакуацію зі споруди, оскільки розраховується на перебуваючих на нижніх поверхах відвідувачів. Це позитивно вплине на зменшення об'єму робіт для реконструкції горища, оскільки не вимагатиме обладнання додатковими сходами. За рахунок збільшення відкритих просторів, що обмежуються тільки протипожежними відсіками, зменшується площа коридорів. Ці фактори роблять відпочинкову зону найлегшим способом адаптації горища під використання вищими навчальними закладами.

Васильєва О.В.

аспірант,

Науковий керівник: Ященко І.А.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЦІЙНОЇ БУДОВИ ДРУГОЇ ЧАСТИНИ ДРУГОГО КОНЦЕРТУ ДЛЯ ФОРТЕПІАНО З ОРКЕСТРОМ ЛЕВКА РЕВУЦЬКОГО

Другий концерт для фортепіано Левка Ревуцького є одним з найбільш знакових, етапних творів вітчизняного фортепіанного мистецтва ХХ століття. Композиційно-драматургічна особливість будови цього циклу полягає у своєрідних відхиленнях від класичних композиційних схем, що зумовлені виключно драматургічним розвитком.

Друга частина концерту починається зі вступу, заснованому на загальних формах звучання. Моторність, як емоційний модус, підкреслюється мірним рухом шістнадцятими тривалостями, чергуванням секундних зіставлень з хвилюподібними хроматизованими пасажами. Головна тема (рефрен) експонується в оркестровому викладенні в тональності C-dur. Перша її частина заснована на коротких фразах енергійного характеру. Друга частина головної теми оснований на

танцювальних інтонаціях. Таким чином, у головній темі поєднуються героїчний, ігровий і танцювальний модуси, тому її слід вважати драматургічно самодостатньою.

Перший епізод спирається на розробку попередньо викладеного тематизму. Завдяки процесам діалогічного зіставлення тематики основної теми з епізодами іншого характеру, народжується нова, лірична тема у g-moll. У процесі розвитку вона дещо відтіняє ігрову образну сферу завдяки використанню ладотонального та інтонаційного контрасту.

Образний, інтонаційний контраст теми рефрену з темою епізоду має характер відтіняючого контрасту, на фоні якого яскравіше підкреслюється ігровий образний модус. Розвиток тематизму головної партії в поєднанні з пасажним рухом на основі висхідних пасажів та гармонічної фігурації, приводить до першої кульмінації, яка полягає у протиставленні акордів розширеної терцієвої структури в партії фортепіано та оркестровому викладенні.

Наприкінці епізоду яскраво використовується принцип хибної репризи. Спочатку тематичний матеріал першої частини головної партії проходить в партії фортепіано в основній тональності (C-dur). Потім вищезазначений тематизм набуває розвитку в оркестровому викладенні. Головні інтонації початкового двутакту розвиваються за принципом секвенції, активно використовується принцип зміненого повторення в поєднанні з похідним контрастом, що приводить власне до предиктової зони (відбувається модуляція в домінантову тональність)

Досліджуючи композиційно-драматургічну будову епізоду, слід зазначити процесуальність його розвитку, відсутність яскраво виражених, з точки зору традиційних гармонічних засобів, цезурних відокремлень частин форми, що дозволяє визначити вплив серединно-розробкових засобів розвитку на відмінну від традиційного контрастного зіставлення частин, що відповідає традиційній формі рондо.

Для другого проведення рефрену характерним є тональний контраст (G-dur). Перша частина теми (героїчний модус) відбувається в оркестровому викладенні під супровід підголосочної лінії, заснованої на використанні мелодичних фігурацій, в партії фортепіано. Друга частина рефрену (танцювально-ігровий модус) проводиться виключно в оркестрі без соліста. Таким чином, композитор досягає деякої розрідженості загального викладення матеріалу, функціонально розмежовує партії солюючого інструменту та оркестру.

Після другого проведення рефрену звучить новий епізод, також заснований на серединно-розробковому типі викладення. Під супровід хвилюобразних фігуративних пасажів в партії соліста, в оркестровому викладенні розвивається перший елемент рефрену. У тональному відношенні характерна направленість модуляції від G-dur до Es-dur. З

точки зору композиції і драматургії, цей епізод не має самостійного характеру. Його функція полягає у загальному розвитку раніше викладеного тематизму. В цьому слід спостерігати оригінальні риси використання композиційної форми рондо, які полягають у відсутності контрасту зіставлення між частинами.

Домінування серединно-розробкового типу викладення серед епізодів швидше нагадають зони розвитку головних тем експозиції в сонатному *allegro*. Про риси сонатності свідчить і тональний контраст в послідовному проведенні тем рефрену в *C-dur* та *g-moll*. Однак відсутність повноцінної ліричної теми, яка б у повному обсязі, тонально та тематично, становила контраст до рефрену, не дозволяє визначити сонатне *allegro* головним формоутворюючим чинником твору.

Центральним розділом другої частини цього концертного циклу є повторне проведення матеріалу вступу в майже незмінному вигляді. Повторення цього матеріалу підкреслює контраст щодо попереднього розвитку тематизму рефрену в епізоді. В цьому слід вбачати апеляцію до аналогічних прийомів «лейтпасажності» в першій частині концертного циклу. З драматургічної точки зору, такий композиторський прийом оновлює слухове сприйняття, а використання репризного принципу надає можливість оновити тематичне сприйняття твору і водночас викликає нову драматургічну фазу його розвитку.

Принцип повторення музичного матеріалу вносить чіткі архітектонічні риси щодо композиційної будови, які підкреслюють кожен частин розділу форми репризним повторенням раніше викладеного матеріалу. Однак слід зауважити, що цей матеріал контрастує з рефреном лише на композиційному рівні, а не на драматургічному: домінування тематичного матеріалу над атематичним не підлягає сумніву.

Після повторення тематизму вступу надається розвиваюча частина форми, яка приводить до загальної кульмінації всієї частини. Відсутність проведення тематичного матеріалу рефрену зумовлено достатнім його викладенням та розвитком у попередніх розділах форми. Серед музично-виражальних засобів, які сприяють загальному драматичному розвитку, слід віднести використання одночасного поєднання акордового викладення в партії соліста та фігуративного руху в оркестровому викладенні та навпаки. Композитор у цьому розділі форми запобігає використанню діалогічних зіставлень, імітаційних зіставлень партій тощо.

Загальна драматургічна функція цього розділу полягає в поступовому виході на генеральну кульмінацію всієї частини засобами загальних форм руху та моторики. В кульмінації відбувається проведення нової акордової теми в партії фортепіано, яка не набуває подальшого розвитку.

Кода характеризується оригінальною композиційно-драматургічною будовою, яка заснована на суміщенні композиційно-драматургічних

функцій останнього рефреного проведення головної теми та коди. Останнє проведення теми в основній тональності підкреслює репризну функцію цієї частини форми. Після проведення теми композитор вводить зв'язуючий епізод, який заснований на загальному розвитку тематизму рефрену. Завершується частина проведенням тематичного матеріалу вступу (вже втретє) практично в незмінному вигляді.

Аналізуючі особливості використання форми рондо в цьому творі, слід підкреслити деякий паритет тематичних та атематичних форм композиції. Тематичний матеріал проводиться три рази, в його викладенні чітко простежується симетричні принципи організації музичної форми в тональному ракурсі (C-dur – g-moll – C-dur). Він чергується з композиційним матеріалом інтермедійного плану, в якому не простежується повних проведень тем, а відбуваються процеси тематичного розвитку.

Для даної частини циклу характерні і окремі драматургічні риси розвитку, які відповідають сонатному *allegro*. Це проявляється в органічному поєднанні викладення тематичного матеріалу в рефрені з драматургічними фазами його інтенсивного розвитку. Епізодичні появи нових тем (ліричної в першому епізоді та урочистої в кульмінаційному розділі перед кодою) не приводить до їх подальшого розвитку як в тональному, так і в тематичному ракурсах, тому говорити про сонатність, як формотворчий принцип, не можна. Паралельно з симетричним, у композиційно-архітектонічному плані, проведенням головної теми рефрену, слід зазначити «паралельне» накладення до цієї схеми трьох проведень атематичного матеріалу, заснованого насамперед на загальних формах звучання, який вперше проводиться у вступі.

Таким чином, особливості композиційної будови другої частини Другого концерту для фортепіано з оркестром Левка Ревуцького полягають у використанні форми рондо в поєднанні з характерними особливостями тематичного розвитку, які властиві сонатній формі. Дослідження вищезазначених особливостей розкриває аспекти традиційності та новаторства формотворчих принципів. Традиційність проявляється у виборі форми рондо, традиційному зіставленню проведень теми та епізодів, класичному використанні кульмінацій тощо. Новаторство полягає в трикратному проведенні атематичного матеріалу вступу, оригінальній композиційно-драматургічній будові останнього проведення теми, суміщенню композиційно-драматургічних функцій останнього рефреного проведення головної теми та коди. Органічне поєднання традиційних та новаторських для того часу формотворчих принципів зумовило цілісне та художньо осмислене відображення головного музичного образу твору.

Список використаних джерел:

1. Поставна А. Становлення творчого методу Левка Ревуцького : монографія. Київ : Музична Україна, 1978. 101 с.
2. Шеффер Т. Ревуцький: нарис про життя і творчість. Київ : Мистецтво, 1958. 142 с.

Губа А.В.

студент,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

КІНЦУГІ ЯК ТРАДИЦІЙНЕ ЯПОНСЬКЕ МИСТЕЦТВО З ВІДМІННОЮ ФІЛОСОФІЄЮ РЕСТАВРАЦІЇ. ТРАНСФОРМАЦІЯ У САМОБУТНЄ МИСТЕЦТВО

Реставрація різних мистецьких об'єктів має свої тонкощі, специфіку, типи, особливості. Є загальноприйняті методи реставрації, які схвалені інстанціями, але є і ті, що виникли далеко в історії, отримали значення, загальний інтерес і переродилися в нову мистецьку форму, набули самостійності. Так в Японії, в XV столітті з'явився дійсно особливий і несхожий ні на один інший метод у світі, традиційний японський метод реставрації кераміки *кінцугі*.

Кінцугі відносно нова техніка, їй близько 500–600 років. Її сенс у склеюванні фрагментів розбитого керамічного виробу за допомогою соку лакового дерева *урусі* і покритті швів склейки сумішшю золотого порошку і лаку. Метод прийшов на заміну реставрації металевими скобами, які часто виглядали досить грубо псуючи вигляд виробу.

Можна припустити що кінцугі базується на давньому ремеслі лакування і ремонту предметів за допомогою рослинного лаку (входить до складу клеючої суміші) та японській техніці декорування, за допомогою пензля наноситься малюнок лаком, і поки він не застиг, посипається металевим порошком (золото, срібло, платина, бронза і т.д.), має назву *макі-е* [3]. Одним із різновидів макі-е є *хірамакі-е*, тобто *плаский макі-е*, коли лак змішується з металевим порошком утворюючи кольоровий, металевий лак-фарбу, і малюнок виходить плаский, нерельєфний. Саме таку суміш використовували для покриття швів відреставрованих виробів. Використання рослинного лаку для кераміки відомо ще з 5 тис. до н.е. Макі-е з'являється в історичний період Хейан (794–1185), зазнає розквіт в історичний період Едо (1603–1868).

Найперші приклади такої реставрації були простими і мали чітке завдання з'єднати частини розбитого виробу (рис. 1, 2).

Реставрація методом кінцугі налічує основні три різновиди:

- мінімальне заповнення об'єму тріщини смолою змішаною з золотим порошком або склеювання фрагментів лаком і покриття швів сумішшу лаку і металевого порошку;
- мозаїчне доповнення відсутніх фрагментів виробу, виконується золотом, золотою емаллю або лаком урусі який покривається золотом;
- зістикування, заміна відсутніх фрагментів іншими, які можуть відрізнитися по формі, матеріалу і кольору.

Коли мова йде про Схід, про Японію, неможливо оминати філософію, світогляд, давні культурні особливості країни. Кінцугі є витоком поняття середньовічної японської естетики, яка отримала назву «вабі», що означає відсутність вичурного, просте, стримане, аскетичне, та «сабі» – краса, природність, справжність. Так як дані слова дуже давні, вони почали використовуватися як єдине поняття – «вабі-сабі», згодом утворивши єдине слово «сібуї». Для японців сібуї означає остаточна оцінка краси, яка поєднує простоту і природність – ідеал. Популяризувалося прийняття вад і недоліків. Так в XVI столітті японські майстри чайної церемонії повстали проти вичурності, надмірної розкішності, замістивши попереднє простими речами. Часом грубими, асиметричними але індивідуальними, зі своїм життєвим шляхом, історією. Це була своєрідна шана часу, прийняття неминучих змін у житті. Надалі майстри намагалися штучно зробити речі вживаними, відбивали ручки глекам, били тарелі щоб відновити їх «золотими швами». Кінцугі підходить до засад дзен-будизму, адже тут йде мова про зв'язок матеріального предмету і реальності, духовних цінностей. Предмет наділяється індивідуальністю, акцентується увага на його унікальності та історичній особливості.

Японська філософія відносно кінцугі резонує і зараз у сучасних митців різних напрямлень, як естетичний взірець, і як філософія осмисленого споживання, адже поєднує у собі живу традицію давньої культури і сучасну концептуальну форму. Так дизайнери, скульптори і інші художники використовують і трансформують спадок Японії у своїх роботах та надають нового вигляду, вводячи кінцугі у скульптуру, дизайн інтер'єру, декоративно-прикладне мистецтво, ювелірне і т.д. У 2014 році американська художниця Пейдж Бредлі створила скульптуру під назвою «Розширення» (рис. 3), спочатку вона зробила воскову фігуру яку спеціально розбила, отримані частини відлила у бронзі і поєднала зі світловою ілюмінацією, так вийшла кінцугі-скульптура дівчини що сидить у позі «лотос», в даній роботі мотиви Сходу проявилися і в техніці і в вирішенні роботи. А майстриня з Лондону, Шарлотта

Бейлі, вигадала своєрідне кінцугі-шиття, з'єднуючи фрагменти розбитої кераміки бісерним вишиванням (рис. 4). Спадкоємниця традицій, японська художниця Томомі Камошита (рис. 5), продовжує розвивати в своїй країні спадок і експонує роботи закордоном. Роботи художниці демонструвалися на колективних виставках в Токіо («Сучасні таланти Японії») і Нью-Йорку («Велика хвиля»: зображення для підтримки Японського фонду ліквідації наслідків землетрусу). Кінцугі не оминуло і сучасне ювелірне мистецтво, Італійський ювелірний дім Pomellato продемонстрував роботи із своєї колекції під однойменною назвою «Кінцугі» на Парижському тижні моди (рис. 6).

Як ми бачимо, для мистецтва дійсно важливим є спадок давніх культур, адже він містить у собі поєднання історії, досвіду, важливі традиції, саме тому і знаходить втілення в актуальних для сьогодення роботах, штовхає до трансформації і поєднання суперечливого, зберігаючи автентичний зміст. Кінцугі стоїть на перетині мистецтвознавства, реставрації, самостійного мистецького вираження, культурних особливостей, відмінної східної філософії.

**Рис. 1. Чайна чаша, Корея, Династія Йосоон, 16 ст.
Етнологічний музей, Берлін, Німеччина**

Джерело: [6]

Рис. 2. Глечик для води, XVII ст., Токійський національний музей
Джерело: [6]

Рис. 3. Пейдж Бредлі «Розширення» (« Expansion»),
2014, Нью Йорк, Манхеттен. Імітація кінцугі ілюмінацією
Джерело: [7]

**Рис. 4. Шарлотта Бейли (Charlotte Bailey), Лондон.
Імітація кінцугі бісерною вишивкою**

Джерело: [8]

Рис. 5. Томомі Камошита (Tomomi Kamoshita)

Джерело: [9]

Рис. 6. Італійський ювелірний дім Pomellato.
Ескізи робіт колекції «Кінцугі» для Паризького тижня високої моди
Джерело: [10]

Список використаних джерел:

1. Сэнсом Дж. Б. Япония. Краткая история культуры / Дж. Б. Сэнсом. – СПб.: Евразия, 2002. – 576 с.
2. Глухарёва О. Н. Японская керамика XVII–XIX веков. По материалам собрания Государственного музея восточных культур // Японское искусство. – М., 1959. – С. 77–81.
3. Maki-e. URL: <https://www.britannica.com/art/maki-e>
4. KYOTO NATIONAL MUSEUM. Museum Dictionary. URL: <https://www.kyohaku.go.jp/eng/dictio/shikki/makie.html>
5. The aesthetics of mended Japanese ceramics. URL: <http://museum.cornell.edu/exhibitions/aesthetics-mended-japanese-ceramics>
6. Википедия. Кинцуги. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B8%D0%BD%D1%86%D1%83%D0%B3%D0%B8>
7. Art Blog. Expansion-Paige Bradley. URL: <https://artblog.kathrynkaiser.ca/expansion-paige-bradley/>
8. Kintsugi Vases | Hanging By A Thread (wordpress.com)
9. «STAY GOLD» @阪急うめだ本店 MODE GALLERY – rittau ページ! (jimdofree.com)
10. JCK. URL: <https://www.jckonline.com/editorial-article/pomellato-upcycles-damaged-gems/>

Данильченко Ю.А.

викладач «Мистецької Школи № 2 с. Опитне»
та Бахмутського фахового коледжу культури і мистецтв
імені І. Карабиця;
аспірант,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

РОЗШИРЕНІ ФЛЕЙТОВІ ТЕХНІКИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКОВЦІВ

З 1960-х років було написано значна кількість літератури по розширеним технікам гри на флейті, а саме:

– 1963 рік. Статтю Роберта Кантріка (Robert Cantrick) «Clinics: Flute Facts: Buzzing the Flute» дослідник Брукс Де Веттер-Сміт (Brooks De Wetter-Smith) визначає як «найбільш ранню публікацію, присвячену дослідженню нового звучання флейти». [1, с. 22] У розділі «Buzzing the Flute» розглядається виконавська техніка «*buzzing*» (*трубний амбушур*). Флейтист імітує «дзижчання» в лабіум інструменту, за принципом вібраційного стану губ виконавця на мундштуці мідного інструменту [2].

– 1966 рік. Стаття Джона Хейса (John Heiss) «For the Flute: A List of Double-Stops, Triple-Stops, Quadruple-Stops, and Shakes» включає в себе каталог з 26 мультифонік [3, с. 139-141].

– 1967 рік. «New Sounds for Woodwind» Бруно Бартолоцці (Bruno Bartolozzi), є ще одним важливим джерелом в області вивчення розширених технік. [4] Автор складає каталог мультифонічних аплікатур та інших розширених технік для флейти і для інших духових інструментів. Брукс Де Веттер-Сміт виявляє ряд помилок і невідповідностей в роботі Бруно Бартолоцці і ставить під сумнів необхідність використання «Нових звуків для дерев'яних духових інструментів», як цінного ресурсу для виконавців і композиторів. Однак Брукс Де Веттер -Сміт визнає, що дана праця в той час була важливим посібником з нотної грамоти [1, с. 25].

– 1968 рік. У другій статті Джона Хейса «Some Multiple-Sonorities for Flute, Oboe, Clarinet and Bassoon» розширюється його первісний каталог мультифонік, обговорюються «мультифонічні можливості» на інших духових інструментів [5].

– 1972 рік. У третій статті Джона Хейса «The Flute: New Sounds» значно розширюється каталог мультифоніки, досліджуються інші розширені техніки гри на флейті, такі як: «*harmonics*» (*гармоніки*), «*key-*

slaps» (удари клапанами), «трубний амбушур» «buzzing» («трубний амбушур»), «whistle-tones» (свистячі звуки), «jet-whistles» («струмись свисту») [6].

Роботи Б. Бартолоцці і Д. Хейса вважалися новаторськими і головними джерелами розширених технік другої половини ХХ століття. В їх працях каталогізувалася лише частина мультіфонічних аплікатур з усіх можливих, які використовуються в ХХІ столітті.

– 1974 рік. У «Авангардній флейті» (The Avant-Garde Flute) Томаса Хауелла (Thomas Howell) міститься велика колекція з 1826 мультіфонічних аплікатур, розглядається широкий спектр розширених технік, починаючи від шумового звучання інструменту (key percussion) до вилучення мікротонів [7]; Брукс Де Веттер-Сміт вважає працю Томаса Хауелла структурованою, енциклопедичного характеру [1, с. 38]. Сінді Ін Шіунг (Shiung) і Роберт Дік більш критичні до роботи Томаса Хауелла. Сінді Ін Шіунг пише, що: «Авторитет Хауелла в області мультіфоніки, ставиться під сумнів, тому що вінілова платівка, яка супроводжує його книгу, не включає жодної з 1826 мультіфонік, які, за його твердженням, виконуються на флейті» [8, с. 8].

– 1975 рік. «The Other Flute» Роберта Діка (Robert Dick), надає більш об'ємну каталогізацію нових звучань на флейті. Брукс Де Веттер-Сміт пише, що «Інша флейта» це «явно кращий матеріал для початківців, який доступний флейтистам, які освоюють розширені виконавські техніки» [1, с. 26]. На думку дослідниці Сінді Ін Шіунг, яка посилається на видання 1989 року, заявляє, що «The Other Flute» є вичерпним і докладним описом правильних аплікатур, форми ротової порожнини, розмірів «межгубної щілини», напрямку і швидкості руху повітря для отримання таких звучань, як «harmonics, microtones, glissandi, multiple sonorities, flutter-tongued tones, percussive sounds, whisper tones, jet whistles, singing and playing, and circular breathing» [8, с. 8]. Сінді Ін Шіунг використовує наукову роботу Роберта Діка в основі свого дослідження мультіфонічних можливостей четвертітонової флейти системи Kingma. Хоча, піддаючи критиці «Іншу флейту», автор говорить, що подача інформації про мультіфоніку здається невизначеною, тому що композиторам і виконавцям, щоб отримати дані про аплікатуру необхідної мультіфоніки, потрібно постійно повертатися до попередніх розділів книги Роберта Діка [9].

Наступні мультіфонічні каталоги, які були опубліковані в електронному вигляді в ХХІ столітті, змогли обійти цю проблему. Незважаючи на ідентичність, розглядаємої проблематики, в роботах Томаса Хауелла і Роберта Діка, є ряд важливих відмінностей. Роберт Дік більш детально, ніж Томас Хауелл, описує фізичні вимоги необхідні флейтистам при виконанні розширених технік, і розглядає деякі техніки,

які Томас Хауелл не використовує в своїй праці, наприклад, jet whistles (струмінь свисту) і circular breathing (циркулярне дихання).

– 1978 рік. Дисертація Брукс Де Ветгер-Сміт (Brooks De Wetter-Smith) «Sound Modification Techniques in Selected Flute Repertoire since 1966» є вивченням застосування розширених технік в опублікованому та неопублікованому флейтовому репертуарі, починаючи з застосування одноголосного звучання інструменту, далі мультіфонік і «шумових» ефектів використовуваних до 1966 року. Далі досліджується експериментальний флейтовий репертуар з 1966 року з акцентом на розширені техніки [1].

– 1980 рік. Після книги «The Other Flute» з'являються наступні керівництва по розширеним технікам, а саме «Present Day Flutes: Treatise on Contemporary Techniques of Transverse Flutes for the use of Composers and Performers» П'єр-Ів Арто (Pierre-Yves Artaud) [10].

– 2002 рік. «The Techniques of Flute Playing» Карін Левін (Carin Levine) [11].

– 2013 рік. «The New Flute» Тільманна Денхарда (Tilmann Dehnhard) [12]. Вищезазначені роботи надають альтернативні точки зору в практиці освоєння розширених технік, але в цілому не виходять за межі розглянутих технік Роберта Діка.

– 2008 рік. Робота Сінді Ін Шіунг (Cindy Ying Shiung) «The Brannen-Cooper Kingma System Flute: A Resource Thesaurus of Multiphonic Production Capability», в якій дослідник зосередився на мультіфонічних можливостях четвертітонової флейти, розробленої голландським майстром Свою Кінгма (Eva Kingma) [8].

В роботах початку XXI століття, дослідження в області розширених флейтових технік зосереджені на різних інструментах сімейства флейт, на виявленні механічних інновацій:

– 2004 рік. Карін Левін в книзі «The Techniques of Flute Playing II: Piccolo, Alto and Bass Flute» докладно описує ті ж техніки, що і в своїй першій праці, але матеріал адаптований для виконавців на пікколо, альтовій і басовій флейті [11].

– 2011 рік. Анґус Макферсон у своїй роботі «The Glissando Headjoint: Expanding the Musical Palette of the Flute through Mechanical Invention» досліджує нові звукові можливості, що відкриваються Glissando Headjoint (плаваюча голівка флейти для глісандо) винайдена Робертом Діком [14].

– 2013 рік. Карла Різ (Carla Rees) в своїй роботі «The Kingma System Bass Flute: A Practical Guide for Composers and Performers», «The Kingma System Alto Flute: A Practical Guide for Composers and Performers» досліджувала особливості альтової і басової флейти Kingma System у виконанні розширених технік і мультіфонік. Карла Різ детально описала

можливості даних інструментів на власному веб-сайті, що в свою чергу стало частиною її докторської дисертації в Королівському музичному коледжі в Лондоні (Royal College of Music in London) [15, 16].

Необхідно відзначити, що це ще не повний перелік всієї літератури по розширеним технікам. Надалі даний список буде постійно поповнюватися і досліджуватися.

Список використаних джерел:

1. De Wetter-Smith, Brooks. «Sound Modification Techniques in Selected Flute Repertoire since 1966». DMA diss., The University of Rochester, 1978.
2. Cantrick, Robert B. «Clinics: Flute Facts: Buzzing the Flute». *The Instrumentalist* 17, no. 9 (1963): 53.
3. Heiss, John C. «For the Flute: A List of Double-Stops, Triple-Stops, Quadruple-Stops, and Shakes». *Perspectives of New Music* 5, no. 1 (1966): 139–141.
4. Bartolozzi, Bruno. *New Sounds for Woodwind*. 2nd ed. London: Oxford University Press, 1982.
5. Heiss, John C. «Some Multiple-Sonorities for Flute, Oboe, Clarinet, and Bassoon». *Perspectives of New Music* 7, no. 1 (1968): 136–142.
6. Heiss, John C. «The Flute: New Sounds». *Perspectives of New Music* 10, no. 2 (1972): 153–158.
7. Howell, Thomas. *The Avant-Garde Flute: A Handbook for Composers and Flutists*. Berkeley: University of California Press, 1974.
8. Shiung, Cindy Ying. «The Brannen-Cooper Kingma System Flute: A Resource Thesaurus of Multiphonic Production Capability». PhD diss., New York University, 2008.
9. Dick, Robert. *The Other Flute: A Performance Manual of Contemporary Techniques*. 2nd ed. New York: Multiple Breath Music Co., 1989.
10. Artaud, Pierre-Yves. *Present Day Flutes: Treatise on Contemporary Techniques of Transverse Flutes for the Use of Composers and Performers*. Paris: Editions Jobert & Editions Musicales Transatlantiques, 1980.
11. Levine, Carin. *The Techniques of Flute Playing*. Kassel: Bärenreiter, 2002.
12. Dehnhard, Tilmann. *The New Flute*. Vienna: Universal Edition, 2013.
13. Levine, Carin. *The Techniques of Flute Playing II: Piccolo, Alto and Bass Flute*. Kassel: Bärenreiter, 2004.
14. McPherson, Angus. «The Glissando Headjoint: Expanding the Musical Palette of the Flute through Mechanical Invention». Master's thesis, University of Sydney, 2011.
15. Rees, Carla. «The Kingma System Alto Flute: A Practical Guide for Composers and Performers». Accessed August 15, 2013. URL: <http://www.altoflute.co.uk/>
16. Rees, Carla. «The Kingma System Bass Flute: A Practical Guide for Composers and Performers». Accessed August 15, 2013. URL: <http://www.bassflute.co.uk/>

Мельничук П.О.

студентка,

Науковий керівник: Ейвас Л.Ф.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Криворізький державний педагогічний університет

ВИЗНАЧЕННЯ ТИПОЛОГІЇ ДИЗАЙН-ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАЦЯХ ТЕОРЕТИКІВ ДИЗАЙНУ

В наш час продовжується формування й уточнення типології дизайну, що безпосередньо пов'язане із стрімким розвитком науки та технологій, змінами у духовному житті та у культурно-суспільних запитах до дизайнерської творчості (проектно-художньої творчої діяльності).

В дослідженнях теоретиків дизайну порушуються проблеми уточнення типології, змісту, принципів і закономірностей дизайнерської діяльності (В. Аронов, Т. Бистрова, В. Даниленко, М. Єрмаков, В. Глазичев, Ю. Манусевич, В. Медведев, С. Михайлов, І. Розенсон, Ф. Рунге та інші)

Як влучно вказує В. Медведев, «специфіка сутності дизайну як одного з видів проєктно-творчої діяльності може бути виявленою при з'ясуванні того, на що направлена дизайн-діяльність, який аспект цієї діяльності...» [4, с. 14].

Виходячи з того, що предметами дизайну є виробниче обладнання, господарське обладнання, побутова техніка, меблі, посуд, одяг, системи муніципального, виробничого та житлового середовища, власне, системи інформації та багато іншого, варто чітко розрізняти види дизайну, такі як «проєктування індустріальних (промислових) виробів, дизайн середовища, графічний дизайн, суспільно-цивілізованої області і т. д». (В. Розін) [5, с. 103].

Говорять про сформованість 12-ти основних груп в спеціалізаціях дизайну (В. Медведев): дизайн машин, приладів, інструментів; дизайн транспортних засобів та середовища транспортування; дизайн побутових виробів (культурних й господарчих); дизайн меблів побутового, медичного, виробничого, навчального, культурно-дозвільного, спортивного призначення тощо; дизайн одягу та аксесуарів, взуття, головних уборів, білизни тощо; дизайн текстилю; дизайн інтер'єру (різного стилю та призначення); дизайн іграшок та ігор; дизайн прикрас та сувенірної продукції; дизайн експозицій (виставок), презентацій, масових святкових та спортивних заходів, концертів тощо; дизайн

архітектурно-предметного середовища; дизайн візуальної інформації, реклами, пакування, фірмових графічних стилів [4, с. 28].

Водночас, типологічну структуру напрямів дизайн-проектування кінця ХХ ст. В. Медведєв узагальнює й структурує за типами: дизайн окремих виробів (масовий та одиничний); дизайн комплексів виробів (наборів) та їх ансамблів; дизайн комплексів (предметних систем) виробів; дизайн предметно-процесуальних систем (дизайн-програм) [4, с. 27].

В свою чергу, Г. Коптева, розкриваючи зв'язки між видами проектування системи «дизайнів», виділяє провідні сфери дизайнерської творчості за спеціалізаціями – графічний, промисловий, архітектурний дизайн, дизайн середовища, пов'язуючи їх з характерними особливостями власне, їх сфери. У якості визначальних категорій дослідниця обирає: суб'єкт проектування, об'єкт проектування, форми обслуговування, орієнтири творчості, морфологія й тип «носія» об'єкту проектування [3, с. 36].

Вслід за В. Медведєвим, Г. Коптева називає види дизайну: графічний дизайн (візуальні комунікації, реклама, упаковка, фірмовий стиль, поліграфія, комп'ютерна графіка), промисловий дизайн, арт-дизайн, архітектурний дизайн (масове житло, суспільні та виробничі споруди масового будівництва, інженерні споруди), ландшафтний дизайн (створення штучних, реабілітація зруйнованих ландшафтів, декоративна дендрологія), середовищний дизайн (інтер'єри, міське середовище, «середовище-подія» [3, с. 37].

Говорячи про ландшафтне проектування В. Аронов констатує, що – це дизайн середовища існування людини, дизайн рослинного та деревного оточення, узгодження природних об'єктів зі штучно створеними людиною, що набуває значення «комплекту, набору, ансамблю, комплексу, системи» в сферах життєдіяльності людини, там, культурно обумовлених людською взаємодією [1, с. 73].

Аналізуючи проблему типології дизайн-діяльності, Є. Бистрицький дає визначення поняттю «послуги графічного проектування». На його думку це проектування «символів-знаків, логотипів, послуги дизайнерів, що проектують друковану продукцію <...> послуги стилізації і арт-дизайну, що приділяють основний інтерес виразності потрібних і корисних об'єктів...». [2, с. 73].

Наприкінці ХХ – початку ХІХ ст. з'являються нові типи проектної (дизайнерської) діяльності. З-поміж них: пабліш-арт – так званий, народний (міський) дизайн; нон-дизайн – організація процесів виробництва, обслуговування, збуту, навчання; web-дизайн – проектування інтерактивних web проєктів; сайнс-дизайн – загальнонаукове проектування; маркетингове проектування; футуро-дизайн; «кустарний» дизайн (ремісничий дизайн, заснований на

індивідуальному експерименті); кітч-дизайн – елементарний (кухонний) дизайн; арт-проекування – мистецько-смысловий, елітарний дизайн; психо-дизайн – проектування інтер'єрів, архітектурних і ландшафтних об'єктів під психологічні особливості потреби певної людини. Перспективними напрямками сучасного дизайну є екологічний дизайн, біодизайн, кібернетико-свистичний дизайн.

Отже, коротке дослідження праць науковців щодо типології дизайн-діяльності не вичерпує всієї проблеми, але дає можливість стверджувати, що попри наявність сформованої типологічної структури, проектна діяльність перебуває в процесі формування та розвитку, що потребує її подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Аронов В.Р. Дизайн і мистецтво. Москва, 1984. 126 с.
2. Бистрицький Є.К. та ін. Буття людини в культурі (досвід онтологічного підходу). Київ, 1992. 320 с.
3. Коптева Г.Л. Дизайн міського середовища: Конспект лекцій для студентів 5 курсу денної форми навчання напрямку 1201 – «Архітектура» спеціальності 7.120102, 8.120102 – «Містобудування». Харків : ХНАМГ, 2008. 88 с.
4. Медведев В. Ю. Сущность дизайна: теоретические основы дизайна : учеб. пособие. СПб. : СПГУТД, 2009. 110 с.
5. Розін В.М. Проектування як об'єкт філософсько-методологічного дослідження. *Питання філософії*. 1984. № 10. С. 100–111.
6. Сьомкін В.В. Дизайн, Тенденції та напрямки розвитку : монографія. Київ : Альтерпрес, 2009. 528 с.

Нестеренко А.В.

студентка,

Науковий керівник: Ейвас Л.Ф.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Криворізький державний педагогічний університет

ВАЗОНИ – ДЕКОРАТИВНІ ФОРМИ В ІНТЕР'ЄРІ

У сучасному світі свідомість людей виходить за межі стандартного мислення, що відбивається на проектній діяльності в сфері дизайну. Свідомо і цілеспрямовано створюючи образ речі, дизайнери «вносять» в неї конкретний зміст та задум, змушуючи її служити людині, збуджуючи одночасно відповідні почуття і настрої [2, с. 45; 6, с. 17]. У сфері

діяльності дизайнера – все матеріальне середовище. До розробки конструкції споживчої речі дизайнер підходить з наступною позиції: одна річ є лише частиною загального.

Квіткові вазони виступають як декоративна форма в інтер'єрі та різновид малих архітектурних форм для зовнішнього середовищного простору. В помешканні людини такі форми не лише доповнюють природну красу квітів і рослин, але й здатні вигідно підкреслити частиною інтер'єру, зонувати їх.

Історія відносить застосування квіткових вазонів до традицій палацово-паркового мистецтва. Королівські резиденції були немислими без розкішних алей, а алеї – без манірних чаш стилю бароко, рококо. Поступово вазони перейшли в території парків сучасних міст, сучасний інтер'єр та присадибні ділянки суспільних будівель, офісів, торговельних закладів та приватних домоволодінь.

Вазони цінують дизайнери за можливість відтінити рослинність ергономічною й естетичною малою архітектурною формою. Ландшафтні дизайнери сходяться на думці, що вазони з бетону або композитних матеріалів надають особливу презентабельність саду або котеджу. Чаші-вазони під квіти одночасно і прикрашають територію, і виконують практичну функцію майданчика для розміщення зелених рослин в будь-якому місці. Тенденції декорування прибудинкових територій вимагають від власників, аби ємності були виконані з матеріалів, що будуть максимально нагадувати природні [4, с. 66].

Невеличкі приміщення, відгороджені глухими стінами, відходять у минуле, і все більше людей віддають перевагу відкритому простору, поділеному на зони за допомогою різних прийомів. У маленьких квартирах поділ простору потрібен для того, щоб виділити функціональні зони. В інтер'єрах великої площі зонування використовується, щоб підкреслити статусність приміщення. При цьому простір повинен гармонійно перетікати з однієї зони в іншу [3, с. 1–2]. Ідеї зонування втілюються також за допомогою використання малих архітектурних форм (квіткові вазони) в якості декоративного акцента, ознаки «зони» інтер'єру будь-якого стилю. Сучасний асортимент таких предметів дуже великий і представлений різноманітністю форм, кольорів, текстур та матеріалів. Найбільш затребуваними є вазони зі скла, дерева, металу, кераміки, фарфору, ротанга, бамбука і пластика [5, с. 74]. Підбір матеріалу здійснюється в залежності від стилістичних особливостей приміщення.

До речі, при виборі вази слід враховувати призначення приміщення, в якому вона буде перебувати. В якості декоративного елемента інтер'єру часто використовуються високі підлогові вази. Вони не вимагають

додаткових прикрас, досить просто підібрати для них правильне місце, аби ваза виглядала найбільш вишукано.

Різновиди рослин з їх характерні особливостями разом з вазоном складають єдину композицію в інтер'єрі. Сукупність конструкції та рослин може бути об'єднана стилістично в єдиному просторі так, щоб вони гармонійно вписувалися в інтер'єр приміщення [2, с. 51–52]. Маючи за мету проектування модульного вазону для квітів, необхідно мати на увазі людину, яка буде користуватися ним. Творчий метод художнього конструювання (дизайну), спрямований на поліпшення побуту людей, розглядає створення вазона (як елемента інтер'єру) як творче втілення єдності утилітарних і художніх властивостей і функцій. Тому основним правилом дизайну виступає єдність художньо-виразної форми і практичного призначення, побудова конструкції речей відповідно до властивостей і можливостей матеріалу, що також узгоджено з технологією виробництва предмету дизайну. Слід звернути увагу на те, що при створенні проектних ескізів вазонів для приміщення інтер'єру певного стилю та тематики слід дотримуватися стилю даного приміщення.

Вазони, як і будь-який продукт людської праці, пов'язані з життям людей, тому їх стиль, форма, конструкція змінюються в тій мірі, в якій змінюються життя і побут. Сучасні технології дозволяють не тільки створювати доцільні і економічні зразки, а й комбінувати їх. Досвід виробництва показує, що, наприклад, пластмаси можна ефектно поєднувати з традиційними матеріалами. Вазон може бути виконаний не з одного виду матеріалу, а з двох або кількох матеріалів (наприклад, пластмаси і дерева, металу і кераміки тощо) [1, с. 2].

З'ясувавши функціональне призначення вазону і середовище, в якому його буде розміщено, необхідно знайти форму, узгоджену з конструкцією в залежності від властивостей застосовуваного матеріалу і методу його обробки. Звісно, в процесі конструювання таких форм потрібно враховувати естетичну функцію виробу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що на сьогодні неможливо уявити собі міський інтер'єр та екстер'єр без елементів декору, які стануть тим самим влучно поставленим акцентом, який створить атмосферу в приміщенні, надасть їй стильності, індивідуальності і неповторності. Таку функцію здатні виконувати малі архітектурні форми (квіткові вазони), зонування простору за допомогою форм яких стає все більш актуальним.

Список використаних джерел:

1. Брох К.М. Вазни для оформлення інтер'єру: наукова стаття. URL: <https://kviutu.in.ua/ua/blog/napol-nye-vazy-dlya-oformleniya-inter-era> (дата звернення: 16.02.2021).

2. Бытачевская Т.Н. Искусство как формообразующий фактор в дизайне. Москва : Архитектура-С, 2004. 236 с.

3. Грашин А.А. Методология дизайн-проектирования элементов предметной среды. Москва : Архитектура С, 2004. 232 с.

4. Декоративні вази. Вази в інтер'єрі. URL: <http://arhivstatey.pp.ua/index.php?newsid=30315> (дата звернення: 22.02 2021).

5. Иттен И. Искусство цвета. Москва : Изд-во Д. Аронов, 2001. 96 с.

6. Шумега С.С. Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну (історія дизайну меблів та інтер'єру). Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 295 с.

Приймак О.С.

студент,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ГІПЕРРЕАЛІЗМУ. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО НАПРЯМКУ

Гіперреалізм як напрям постмодернізму сформувався на межі 60-70-х років у мистецтві США, Канади, Німеччини, Франції, Англії. Найбільш потужною і стилістично оформленою була американська школа, а її найяскравішими представниками – художники каліфорнійської групи: М. Моорлі, О. Флек, Р. Бехтль, Ч. Клоуз, Р. Естес, Д. Кесслер. У Європі в 70-ті роки найбільшими були групи «Зебра» в Гамбурзі і «Критичний реалізм» у Берліні. Через 5-7 років до них приєдналися художники Москви, Києва, Прибалтики, а найзначніші виставки відбулись на початку 80-х років. Фотореалісти активно працювали в Україні: Сергій Базилев, Сергій Гета, Сергій Шерстюк, Євген Гороковський, Зинаїда Фролова. У 1980 році вони переїхали до Москви і склали ядро московської школи (Група б).

У різних країнах художники та критики використовують багато визначень цього напрямку: гіперреалізм, суперреалізм, «новий реалізм», гострофокусний реалізм, фотореалізм, слайдизм, документалізм, радикальний реалізм, оптичний реалізм і навіть – постпоп-ілюзіонізм.

Суворої закономірності у виборі термінів не було: деякі з них відзеркалювали регіональну та мовну специфіку (Иургтеаііст – у Європі, зирегтеаііст – у США). Інші, навпаки, натякали на метод роботи художника (фотометод, «слайдистами» називали тих, хто копіює слайд, спроектований на полотні) або на час виникнення цього напрямку (постпоп – наступний за поп-артом, що впливає з нього). У деяких

термінах навіть відчутна емоційна характеристика робіт («холодний реалізм» у німецьких художників, романтичний реалізм – у нас). За всієї строкатості назв у них наявне спільне смислове ядро, що міститься у слові «реалізм».

А причина подібної реанімації «реалізму» в сучасній культурі в тому, що явище, яке нас цікавить, виникло в Америці та Європі практично в період одночасного розквіту абстракції, мінімалізму, екшен-арту. На фоні абстрактних панно, мінімалістичних найпростіших структур, концептуальних об'єктів, тобто переважання очищеного від сюжетності «нуль-мистецтва», естетського, з нахилом до медитації та лаконічності – поступово сходила зірка фотометоду.

Гіперреалізм ґрунтується на естетичних принципах фотореалізму, але на відміну від фотореалізму, не прагне буквально копіювати повсякденну реальність. Об'єкти і сцени в гіперреалістичному живописі деталізовані, щоб створювати ілюзію реальності, але це не сюрреалізм, так як зображене цілком могло статися.

У виникненні згаданого вище явища – офіційного прийняття фотореалізму – свою роль відіграла потужна творча традиція побутописання, що прийшла з XIX ст. Можна сказати, що для радянської художньої свідомості характерне особливе спостереження за життям, літературність, любов до реальних подій, їхніх обставин і деталей, що виявилось чимось близьким до естетики гіперреалізму. Мало значення також і те, що реалізм став гаслом офіційного мистецтва – він був основою професійної підготовки, критерієм «придатності» художника й оцінки його робіт. Це стало стереотипом для сприйняття настільки, що гіперреалізм із зображенням життєвих сцен не здавався занадто чужим.

Насправді фотореалізм заперечує реалістичний метод як свою основу; між ними не спадкоємність, а розрив, фотореаліст ніколи не створює картини за натурним враженням, він працює з фотознімком, кадром, слайдом, тобто з уже репродукованою реальністю. Фотореалістична картина – це подвійна репродукція.

Гіперреалісти створюють помилкову реальність, переконливу ілюзію. Як фотореалізм симулював аналогову фотографію, так гіперреалізм використовує цифрові зображення. Тобто, гіперреалісти симулюють реальність, використовуючи художнє копіювання цифрової фотографії. Орієнтація на фотографію неминуче означала для образотворчого мистецтва повернення до сюжетної картини. Гіперреалізм примушував глядача повернутися до реального світу, до життєвих колізій, які виражені в натуроподібній формі, звертався до оповідання, часто банального і невибагливого. І в цьому сенсі його можна назвати «новим реалізмом», який виник на черговому витку художньої еволюції. Гіперреалізм мав також родовий зв'язок із поп-артом. Поп-артисти

створювали свої об'єкти з предметів масового вжитку, а повсякденна реальність з її колізіями та побутовими речами виявилась такою ж мірою цікавою і для гіперреалізму.

Якщо говорити точніше, гіпер відокремився від однієї з ідей поп-арту, його інтересу до фотокліше, «готової рекламної фотографії», яка була присутня в класичних об'єктах поп-арту, або як елемент колажу, або механічно проектувалась на полотно.

Система виразних засобів гіперреалізму припускає багато нового порівняно зі звичайним живописом.

Сучасна людина залежить від середовища, насиченого візуальною інформацією. Фотографія, кіно, телебачення, репродукція, реклама – ця тиражна культура багато в чому витісняє безпосередню реальність, природу як таку. Ця «друга природа» є і героєм, і інструментом мистецтва фотореалізму. Створюючи картину, художник спирається на фотографію, слайд, репродукцію не тільки з метою якнайточніше змітувати природу, а часто з бажанням показати світ, вже «пропущений» через фотооб'єктив. Для нього фотографія є об'єктом настільки ж реальним і важливим, як і сама дійсність. Фотографія усвідомлювалась як ціліший і досить важливий шар буття.

Художник вірить, що технічні засоби здатні передати світ недеформованим. Він не довіряє своєму зору, який вибірковий і приблизний. Фотографія ж неупереджена і точна.

Нове суперреальне мистецтво має створюватись антитрадиційними засобами. Щоб позбавитись живописності та прибрати мазки, нанесені рукою, художник застосовує фарборозпилювач-аерограф, трафарет, глянцеві акрилові фарби. Живописна поверхня вирівнюється лезом бритви, шліфується й полірується.

Великий формат – це єдине, що має відрізняти картину як кінцевий результат від початкового фото. І саме величезний розмір породжує у глядача слушну підозру – в картині відчувається деяка абсурдність, прихований смисл, підтекст. Візуальний документ, репродукований живописними засобами, набуває не тільки нової формальної оболонки, але й семантики. При копіюванні фотографії (навіть абсолютно об'єктивному) виникає новий смисл, надреальність зображення поєднується з відстороненістю.

У колориті використовують переважно три кольори: червоний, синій, жовтуватий, аби дотримуватись способу кольоропередачі фотографії.

Своєрідні композиції слугують у картинах гіперреалістів самоусуненню художника і створенню «бачення фотооб'єктивом». Як правило, перевага надається фронтальній композиції та великому плану: камера дивиться впритул з близької відстані. Головною темою живопису гіперреалістів є тема сучасного міста, зображення товару, щойно

випущеного з конвеєра, смітників. Приблизно так могли б звучати основні ідеї ненаписаного маніфесту.

Фотометод базується на естетичних парадоксах. Це виявляється передусім у прагненні художника відобразити свій час документально, неупереджено, в момент події, що відбувається (веризм майже протокольного характеру), і одночасно метафізично, узагальнено.

Художники прагнули своєю творчістю проникнути в метасвіт явищ і речей. Часто використовувалась властивість багатьох об'єктів і природних мотивів «самопокращуватися» під час зйомки.

Це стосується блискучих, гладеньких поверхонь – водоймищ, скла, автомобілів, котрі завжди на фотографії виглядають краще, ніж у житті.

Крім того, часто використовувався прийом накладання на чітку «фотооснову» авторського, живописного, «розмитого шару». Так, немов сцена або вигляд міста спостерігались бічним зором людини, або немов слайд, взятий за основу, мав технічний недолік – був нечітким. Видовичати нові образні рішення, несподівані знахідки із недоліків неякісного початкового фотоматеріалу почали ще класики стилю – американські суперреалісти 70-х років. Вони експериментували з помилками експозиції фотозображення, випадковими композиційними зрушеннями під час зйомки, недоліками проявлення плівки та фотодруку. При цьому помилка, яка вторгається в ідеальний знімок, могла б нести в собі нову смислову і естетичну якість.

Гіперреалізм відкриває зараз нові горизонти мистецтва (скульптуру, живопис) фотореалізм як тенденція – це вже минуле. Він закінчив своє існування наприкінці 80-х років. Виникнувши як антитеза традиційному «реалістичному» баченню світу, він поставив своїм завданням загострити наше сприйняття буденності, символізувати сучасне середовище, відобразити наш час в адекватних йому формах «технічних мистецтв», так поширених саме в нашу епоху. Фотореалізм – фіксує і оголює сучасність, приховує авторські емоції, граючи й дивуючи парадоксами не зміг стати постійною складовою сучасного художнього процесу (як, наприклад, абстракція або сюжетна картина традиційного живописного плану).

Список використаних джерел:

1. Меднікова Г.С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття : навчальний посібник / Київська обласна організація товариства «Знання» України, 2002.
2. Дещо про гіперреалізм. URL: <https://ltopoluk.wordpress.com>
3. Персона недели: Сергей Базилев ARTinvestment.RU 02 марта 2021. URL: <https://artinvestment.ru>

Продан І.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

ІНФОГРАФІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ РЕКЛАМИ

Для сучасної людини, що знаходиться у технологічному та глобалізованому суспільстві з домінуванням візуальної інформації, становиться очевидним свідоме та несвідоме прийняття такої інформації. В умовах максимальної перенасиченості візуально-рекламного простору, проста інформація про товар і його споживчі властивості не можуть зробити вирішального впливу на поведінку покупця. Тому в рекламному бізнесі добирають нові підходи до споживача, створюють нові методи впливу на свідомість людини. Необхідною умовою в процесі рекламування стало використання різних методів, здатних візуалізувати великі потоки інформації у графічній формі.

Одним із ефективних сучасних засобів візуальної комунікації постає інфографіка, як спосіб відображення інформації за допомогою графіки й тексту. У сьогоденні інфографіка є поширеною тенденцією реклами та маркетингових зносин, однією з найефективніших напрямів дизайну для просування бізнесу. Її застосування надає можливість з легкістю піднести важкозрозумілу та об'ємну інформацію у доступному ключі та певній візуальній манері.

Інфографіка набуває все більшої актуальності, адже масив рекламних потоків неспинно рухається і має глобальний характер, де людина у такому масиві інформації не встигає на неї своєчасно реагувати та засвоювати. Тому для створення графічної інтерпретації великого потоку інформації доцільним є представляти її в організаційному вигляді, зручною для візуального сприйняття. Таким чином можливість інфографіки візуалізувати, систематизувати та структурувати рекламну інформацію набуває все більшої затребуваності.

Використання інфографіки у рекламній діяльності є доволі специфічним, адже з одного боку, подача інформації має нести об'єктивний характер, де споживач повинен самостійно її декодувати через призму своєї свідомості, а з іншого, необхідно відобразити суть рекламного повідомлення за допомогою різних акцентів та ініціювати інтерпретацію споживача, передаючи при цьому сенс повідомлення максимально швидко та наочно.

Науковий аналіз до визначення поняття «інфографіка» є різнобічним, але умовно виокремлено два підходи до його тлумачення. Перший підхід визначає, що інфографіка це будь-яке графічне зображення інформації (М. Горбачевський, Р. Крум, С. Некляєв, В. Шевченко), другий підхід до визначення інфографіки на думку дизайнерів (Л. Бизова, А. Кайро, М. Романова) полягає у розумінні її як розважальної графіки. Нам імпонує думка Т. Крапівіної, яка вивчає інфографіку, як засіб візуалізації інформації в рекламі.

Інфографіка – це наочне відображення інформаційного повідомлення, різновид сучасного візуального дизайну, використовується для миттєвої та чіткої передачі інформації [1]. Ефективність інфографіки полягає у поєднанні візуального графічного образу поряд з текстовим повідомленням, яке відображається як на друкованій продукції (плакати, листівки, брошури, рекламні великоформатні стенди), так і в Інтернеті – у вигляді електронного рекламно-інформаційного зображення.

Використання візуальних форм та засобів передачі інформації через графіку, анімацію, ілюстрацію, дизайн, карти-схеми, надає можливість прочитати та вмістити великий обсяг інформації, яка відображається у інфографіці. При проектуванні знакових засобів візуалізації образів необхідно дотримуватись основних принципів побудови інфографіки: точність, достовірність, масштабність, ефективний візуальний дизайн, структурованість, категоріальність, лаконічність, блоковість [2].

Візуалізація графічних засобів спрямована на виявлення суті інформації, оригінальність художньо-виразних форм, що запам'ятовується та має більш переконливий і гармонійний характер. Інфографіка ґрунтується на використанні певних правил побудови візуальної графіки та законах зорового сприйняття зображень (знаків, піктограм, фотографій, рисунків тощо).

Візуалізація – це базис інфографіки, яка посиляється на ідею, що наочне повідомлення в поєднанні з текстом є більш насиченим та переконливим для надання рекламної інформації. Існують певні засоби візуалізації інформації: статична (зображення, презентація), динамічна (анімаційні ролики), інтерактивна (веб-рішення, в яких можна обрати параметри відображення інформації) [3]. Інфографіка – це наочний графічний спосіб передачі інформації за допомогою візуального зображення, яку неможливо донести тільки у текстовому варіанті.

Інфографіка набуває особливу актуальність в епоху повсякденного та повсякчасного перевантаження інформацією, коли людина неспроможна охопити увесь її потік. Тому **використання інфографіки у рекламі та транслявання масиву рекламного повідомлення за допомогою зображень знаків, образів, символів, цифр, діаграм, буде**

зрозумілою для широкого кола людей в незалежності від місця проживання.

Вдалим механізмом побудови інфографіки є поєднання графіки і зрозумілої текстової інформації, синтезу графічної досконалості та інноваційних технологій. Сучасні аспекти інтерактивної графіки розширюють її значення в мультимедійному просторі, де інфографіка постає інструментом поширення рекламної інформації, а візуальні (асоціативні) образи активно впливають на потенційних споживачів [3].

Процес проектування рекламної інфографіки можна умовно поділити на етапи: смислова концепція; графічний ескіз; художнє виконання.

При створенні візуальної рекламної інфографіки необхідно дотримуватись важливих ключових моментів:

- мінімальне використання тексту і максимально – контенту;
- «стискати» візуальне повідомлення, для «мобільних» Інтернет-користувачів;
- робити акцент на ефектний дизайн (контрастне забарвлення, колористичне рішення, знаково-символічне зображення предметів, зв'язок символів та змісту, логіка та послідовність подання інформації, динаміка елементів зображення).

Яскрава та ефективна презентація інфографічної реклами підсилюється за допомогою застосування кольорових, текстурних, шрифтових, графічних, композиційно-пластичних, анімаційних та сюжетних засобів, здатна у нетривіальній формі виокремитись на фоні інших рекламних повідомлень. Використання асоціативних образів у інфографіці, поданої лаконічно і стисло, надає у споживачів уявлення про зв'язок з певним брендом.

Інфографіка має максимальний ефект використання та поширення у соціальних мережах та Інтернет-спільнотах, за рахунок використання різних фігур, образів, схем, моделей, кольору, барвистості, строкатості поданого візуально-графічного рекламного повідомлення. Інфографічні зображення легко поширювати у Інтернет-мережі, сайтах, web-ресурсах за допомогою вбудованого посилання, що в свою чергу надає можливість створювати вірусний контент.

Графічні прийоми подачі рекламного повідомлення засобами інформаційно-комунікаційних технологій розширюють діапазон використання основних інфографічних складових, які найкраще запам'ятовуються та доносять суть поданої рекламної інформації, яка асоціюється з певним брендом – швидко, зрозуміло, візуально точно та доступно.

Інфографічна реклама визнана як тренд сучасної комунікації, володіє широким спектром застосування у різних медіа та інтернет-мережах, має високий вірусний потенціал. Використання інфографіки у рекламі

ефективне завдяки доступності, універсальності, ексклюзивності, актуальності та креативності, здатна наочно відобразити переваги будь-якого бренду.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк А. М. Інфографіка як інноваційний засіб поширення туристичної інформації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління : 25.00.02. Київ, 2011. 45 с.
2. Дейнеко Ж. Використання інфографіки як засобу комунікації у сучасних виданнях : веб-сайт. URL: https://openarchive.nure.ua/bitstream/PMW-2016_h.pdf (дата звернення: 01.03.2021).
3. Інформаційні технології в дизайні: поняття, визначення, характеристика роботи, спеціальність, навчання та використання в роботі : веб-сайт. URL: <http://bigbro.com.ua> (дата звернення: 05.03.2021).
4. Мурашко М. В. Принципи візуального сприйняття інформації в дизайні рекламного ролику : Аркадія. Одеса, 2015. № 4(45). С. 88–89.

Садовнік Н.В.

студентка,

*Інститут практичної культурології та арт-менеджменту
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*

ТАНЕЦЬ В ТВОРАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПОХІДНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПОХ І КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ

Танець. Ми звикли до того, що коли ми чуємо це слово, ми уявляємо вихор відчуттів, або, автоматично, проводимо паралель з хореографією. Разом з тим у образотворчому мистецтві, саме танець знайшов відображення на всіх етапах своєї історії, розвиток майже у всіх народів. Найдавніші зображення танцю в його «синкретичній» стадії, ще нерозривно пов'язаного з магічними ритуалами. Їх можна зустріти в наскальних розписах епохи палеоліту (печера «Трьох братів», Арьеж, Франція, між 15-11 тис. до н. е.), мезоліту («Танець жінок», печера поблизу Леріди, Іспанія), неоліту (т. н. «Біла дама» з Тассилі в Сахарі, Ауангет, 40 ст. до н. е.), розпису на кераміці (Месопотамія, 50 ст. до н. е., Іран, 40 в. до н. е.), скульптурі (напр., статуетка танцівниці з Харappid, Індія, 25 ст. до н. е., рельєфи з давнього Вавилону, 23 ст. до н. е.) і ін.

Пластичною експресією відзначені зображення танцю в творах давнього Єгипту, наприклад, в рельєфах і фресках гробниць 24-20 ст. до н. е., дрібної пластики і рельєфах храмів у Карнаці і Луксорі, сер. 15 ст. до н. е., в фресках Кносського палацу 16 ст. до н. е.. Численні зображення танцюючих в давній Греції – вазопис 7-4 ст. до н. е., рельєфи, дрібна пластика Танагри, «Та, що танцює Менада» Скопаса (сер. 4 ст. до н. е.); в етруські (рельєфи і розписи надгробків 6-5 ст. до н. е.) і елліністичні. Живопис давнього Риму (напр., Фрески «Віллі містерій» і «Віллі Цицерона» в Помпеях, 1 ст. н. е.) [1].

Зображення танцю в мистецтві, а саме в артефактах образотворчого мистецтва стародавніх цивілізацій є основним і досить часто єдиним джерело відомостей про культуру епох і народів. Зокрема, вони дозволяють диференціювати розрізняти види танців в давнину наприклад ритуальні, войовничі, бенкетні, простежити процес професіоналізації танцюристів в античну епоху, поява пантомімістів і танцівників, зародження сценічного танцю [2].

Цікавим є і те що це розмежування різних видів танцю ще більш наочно в ранньохристиянській Європі і Єгипті, Візантії і, особливо, у західно-європейському середньовіччі. Зображення жонглерів, шпільманів, різних куртуазних (лицарських), побутових та народних танців зустрічаються в таких об'єктах образотворчого мистецтва: мініатюрах 10-15 ст., гравюрах на дереві, скульптурі, монументальному живописі та ін.

Починаючи з епохи Відродження зі зростаючим ступенем реалістичної достовірності в передачі танцю, пластики рухів. Так, зображення народного та побутового танцю можна знайти в малюнках у А. Дюрера («Танцюючі селяни», 1514), П. Брейгеля Старшого («Селянський танець», 1554), Я. Брейгеля Оксамитового («Сільський бал»), П. Рубенса («Кермесса»), та інших. В скульптурі: бальний і придворний танець «Сад любові» (бл. 1425), «Аугсбургский родовий танець» (бл. 1500), французські шпалери 15 ст. «Бал дикунів», картинах і гравюрах, що зображають бал при дворі Генріха III (1581), придворний бал у Відні (1560), і інших, картинах, офортах, скульптурі [4].

Особливу лінію складають ті зображення, які безпосередньо не пов'язані з існуючим видом танцю. У них танець являє собою один з аспектів буття, максимально абстраговані від буденного, наприклад чисельні зображення «танців смерті» (13–16 ст.), танцюючі в горельєфах Донателло і Л. делла Роббіа, зображення хороводів блаженних і ангелів у Фра Анджелико, танцюючих грацій в «Весні» С. Боттічеллі (1478), танцюючих муз в «Парнасі» А. Мантеньї (1497), а також зображення «вакханалії» у Тиціана, А. Карраччі, Рубенса, Н. Пуссена, а в пізніший час – зображення танцюючих німф в картинах К. Коро «Вакханках»

К.М. Клодиона, «Танцююча грація» Ж.Б. Карпо (ця лінія простежується аж до панно «Танець» А. Матісса і ін. витвори кін. 19 – поч. 20 ст.) [3].

Зображення танцю є невичерпним джерелом для пізнання культури епохи і відмінним матеріалом для порівняльного аналізу під час атрибуції давніх артефактів. Пластика, експресія, які ми зустрічаємо в зображеннях танців, є однією з особливих характеристик, для ідентифікації регіону, шкіл та майстрів [3].

Саме вивчення творів образотворчого мистецтва стає у нагоді не тільки культурологам, історикам, мистецтвознавцям, а й слугує матеріалом для теорії і практики хореографічного мистецтва. Саме різноманіття мотивів дозволило М. Емманюелю (1896) детально реконструювати хореографію давньої Греції, Ж. Доберваль і М. Гардель створили «Зоряний танець» єгиптян. С. Лифарь, наш співвітчизник, на основі живопису і фресок середньовіччя створював свої танці до балету «Ромео і Джульєтта».

Список використаних джерел:

1. Королева Э.А, Ранние формы танца. Кишинев, 1977.
2. Emmanuel M., La danse grecque antique d'apres les monuments figures, P., 1896.
3. Burian K.V., Das Ballett. Seine Geschichte in Wort und Bild, Praha, 1963.
4. Franzius G. Tanzer und Tanze in der archaischen Vasenmalerei, Gottingen, 1973.

Скромна А.К.

аспірантка,

Науковий керівник: Русяєва М.В.

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

АТРИБУЦІЯ КЕРАМОПЛАСТИКИ НАРОДНИХ МАЙСТРІВ О. ЖЕЛЕЗНЯКА, Ф. ОЛЕКСІЄНКА ТА ПРОФЕСІЙНИХ КЕРАМІСТІВ Н. ФЕДОРОВОЇ, Г. ШАРАЙ, Г. СЕВРУК З КОЛЕКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО МУЗЕЮ ІГРАШКИ

В експозиції Державного музею іграшки представлені неатрибутовані керамопластичні настінні декоративні барельєфи та декоративні тарелі, окрім одного пласту Ф. Олексієнка та двох пластів Г. Севрук. За інформацією музейного каталогу, твори належать митцям київської Експериментальної майстерні художньої кераміки (1944–1985). Проте,

керамічні пласти не містять авторських підписів, також у каталозі не зазначені прізвища художників та у переважній більшості назви їх творів. Для атрибуції цих пам'яток мистецтва використано архівні документи, світлини, зразки виробів з фондів колекцій Національного музею українського народного декоративного мистецтва (далі – НМУНДМ), Національного музею народної архітектури та побуту України (далі – НМНАПУ), Національного заповідника «Софія Київська» (далі – НЗ «Софія Київська»), Шевченківського національного заповідника (далі – ШНЗ), Центрального державного архів-музею літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛІМ України), приватного архіву Н. Крутенко. Фактографічний й компаративний аналіз (порівняльно-типологічне зіставлення), дозволили дійти висновків, що це твори відомих народних майстрів О. Железняка, Ф. Олексієнка та професійних керамістів Н. Федорової, Г. Шарай, Г. Севрук.

Першу групу керамічних виробів розглянемо на прикладі кераміки О. Железняка (табл. 1). До них належать зображення звірів, наприклад, круглий пласт з темно-сапфіровою фігурою лося з гіллястими рогами в стрімкому русі (інв. 1900, d 29 см) (табл. 1.1). Атрибуцію експоната проведено за наданими архівними світлинами Н. Крутенко¹, документами НМУНДМ, а також подібним твором «Олень» з колекції

ШНЗ (інв. М – ⁴²³/₂₁₁₄, 1962 р., 21 × 13 см) (табл. 1.2) [6; 9]. Ймовірно, прямокутний пласт із зображенням білого «Пса», що біжить, також змодельований цим народним майстром (інв. 1902, 20,5 × 15 см) (табл. 1.1). Профільна фігура тварини з коротким хвостом декорована рельєфними зигзагами, рисками, накапуванням. На архівних світлинах НМУНДМ представлено аналогічну собаку, але його тулуб прикрашено трохи іншим декором і він має довгий прямий хвіст (табл. 1.2) [6]. Прямокутний пласт з грайливим кабанчиком відмічено простою динамічною формою, що виблискує завдяки ніжно-блакитній та темно-синій збірчастій емалі у вигляді рельєфних кружечків («Кабан», інв. 1903, 22,5 × 16,5 см). Авторство цієї керамопластики також встановлено за архівними світлинами Н. Крутенко, на яких обриси кабана ідентичні, але форма пласта кругла, відрізняються й кольори (табл. 1.2) [6]. Пласт прямокутної форми із зображенням яскраво-зеленого цапа з довжелезними рогами та бородою (інв. 1913, 21,5 × 18 см) (табл. 1.1) – належить до творчості О. Железняка, що нами встановлено на підставі аналогічної за обрисами і деталями фігурки у центрі круглого пласту,

---

¹ Н. Крутенко — мистецтвознавиця, член Національної спілки художників України, працювала в Експериментальній майстерні художньої кераміки з 1981 р.

віднайденого у фондовій колекції НМУНДМ (інв. 9379, 1962 р., d 23 см), (табл. 1.2).

Птахи – ще одна улюблена тема митця. Так на пласті без назви бачимо фантастичного птаха з піднятим догори гребенем, що рухається на широко розставлених лапах. Пернатого розписано збірчастою емаллю сірого кольору з інтерференцією світла (інв. 1908, d 24 см) (табл. 1.1). Достеменний виріб цього майстра з ідентичною композицією, але в іншій кольоровій тональності є в колекції НМУНДМ (інв. № К – 9393, 1962 р., d 23 см), (табл. 1.2). Неординарним вирішенням відзначено ще один пласт з птахом, який має червоно-сині очі, довгий чубчик та хвіст, направлений догори. Його побудовано на зіставленні світлого силуету блідо-зелено-жовтого емалевого птаха та темного тла (інв. 1909, d 22 см). В колекції ШНЗ є ідентичний твір з підписом, але на ньому – темно-

синій силует птаха, що ніби йде по умбрисній землі («Птах», інв. М – ¹⁸⁹/₇₇₇, 1971 р., d 17 см) (табл. 1.2). На наступному творі – горде темно-зелене каченя, що широко крокує, на тлі увігнутих брунатно-жовтавих кружечків – імітації піску (інв. 1907, 18 × 23,5 см) (табл. 1.1). Відповідний образ віднайдено у фондовій колекції НМУНДМ (інв. 9359, 23 × 17,8 см) (табл. 1.2). Ще одного фантастичного птаха з чубчиком у динамічному русі зображено на сірому зі збірчастою емаллю фоні. Його жовту фігурку окреслено закрученим ніби гравійованим хвостом, з кружальцями на кінчиках видовженого пір'я (інв. 1911, 24 × 20 см) (табл. 1.1). Світлина тотожного птаха зберігається у приватному архіві Н. Крутенко (табл. 1.2) [6].

Отже, всі перераховані вище пласти виготовлено О. Железняком у 1962 р. Він першим у майстерні звернувся до рельєфної настінної пластики круглої або прямокутної форми [3, с. 125–126]. Образи птахів і тварин здебільшого наділено фантастичними рисами або забарвленням.

Відзначимо, що за проектом архітекторів В. Єлізарова, Н. Чмутіна, Я. Красного кожен з номерів у готелі «Дніпро» (1962 р.) мали оформити в народному, але водночас осучасненому стилі. Цю роботу довірили народному майстру О. Железнику. Він створив настінні декоративні барельєфи із зображеннями птахів і звірів, двадцять п'ять з яких стали останніми в його творчості. З рельєфів автор зняв гіпсові форми, які надалі розтиражували та розписали у довільних тонах, що урізноманітнюло їх декор. Для готелю створено 100 екземплярів барельєфів [1, с. 12–14; 8, арк. 17–18; 9;]. Керамопластика отримала високу оцінку на виставці робіт майстерні в Києві та у Москві в 1962 р. [5, арк. 6]. Вироби цього періоду відзначено високою майстерністю та виразністю. Зокрема, Н. Федорова 1962 р. вважала їх вершиною у творчості майстра [9].

Таблиця 1

Атрибуція керамопластики народного майстра О. Железняка

1. Неатрибутовані твори О. Железняка з Державного музею іграшки							
							
№ 1900	№ 1902	№ 1903	№ 1913	№ 1908	№ 1909	№ 1907	№ 1911
2. Керамопластика з фондів колекцій та архіву Національного музею українського народного декоративного мистецтва, Шевченківського національного заповідника, архіву Н. Крутенко							
							
ШНЗ, М - 423 2114	Архівне фото НМУНДМ	Архівне фото Н. Крутенко	НМУНДМ К-9379	НМУНДМ К - 9393	ШНЗ, М - 189 777	НМУНДМ К-9359	Архівне фото Н. Крутенко

Друга група кераміки належить до творчості Ф. Олексієнка (табл. 2). За принципом пластів О. Железняка він також виготовив для готелю «Дніпро» п'ять різних барельєфів. На нашу думку, до них, ймовірно, можна віднести один з атрибутованих раніше пластів з експозиції ДМІ із зображенням птаха, що крокує з розпущеними віялом чубчиком та хвостом (інв. 1899, 1965 р., 21,5 × 21,5 см) (табл. 2). Ще один пласт з експозиції музею неатрибутований – це зображення мавпи, що грає на скрипці (інв. 1898, 13,5 × 22,5 см) (табл. 2). Силует фігурки блідно-жовтий та добре читається на ясно-блакитному фоні, який вирішено гравіювальними вгнутими кружечками. Можливо, що його виготовив Ф. Олексієнко, адже він любив працювати з темою «мавп». Наприклад, подібний скульптурний образ «Мавпа-скрипаль» (інв. КС – 931, 9,5 × 7,8 × 8,2) зберігається у фондовій колекції НМНАПУ (табл. 2).

Таблиця 2

Неатрибутовані та атрибутовані твори Ф. Олексієнка з Державного музею іграшки та Національного музею народної архітектури та побуту України

		
№ 1899	№ 1898	КС - 931

Третя група творів – це дві неатрибутовані декоративні тарелі. Перша має пласку, трохи увігнуту форму, яку оздоблено астральними мотивами – зірками та видовженими колами із зубчиками по середині, у зелено-білих тонах (інв. 1915, d 41 см) (табл. 3). Це робота Н. Федорової, що нами встановлено на підставі тарелі з подібним орнаментом, світлину якої віднайдено в архіві ЦДАМЛМ України [4, арк. 76–79].

Друга таріль з квітковим орнаментом, що заповнює все дзеркало поверхні схематичними спіралеподібними та астральними мотивами (інв. 1904, d 41 см) (табл. 3). Декор виконано темно-синьою, вохристомідною та блакитною поливами по сріблястому тлу. Ймовірно цей виріб належить Г. Шарай. Блюдо мисткині з співзвучним декором та подібної колірної тональності із сімейної збірки, було представлено під час проведення конференції в Державній науковій архітектурно-будівельній бібліотеці імені В. Заболотного «Родом з академії» присвяченій до 75-річчя академії, бібліотеки та гончарні (табл. 3). Також в архіві НМУНДМ зберігається поліхромний ескіз Г. Шарай виконаний олівцями з аналогічною варіацією декору (табл. 3) [9]. Не виключено, що кераміка виготовлена Н. Федоровою, адже художниці працювали пліч-о-пліч багато років.

Таблиця 3

**Неатрибутовані раніше декоративні тарелі
з Державного музею іграшки й аналоги до творів
професійних керамістів Н. Федорової та Г. Шарай**

			
Н. Федорова ДМІ, № 1915	Г. Шарай ДМІ, № 1904	Ескіз рисунку, архів НМУНДМ	Сімейна збірка родини Шарай

Четверта група творів це раніше неатрибутована керамопластика Г. Севрук. На високому вузькому пласті чіткими світлими лініями окреслено карміновий силует княжни Ярославни в розкішному вбранні з піднятими у молитві руками (інв. 1912, 44,5 × 37 см) (табл. 4.1). Над її, запрокинутим до неба обличчям, – у правому верхньому куті – карміновий образ новгород-сіверського князя Ігоря Святославича. За результатами дослідження з'ясовано, що перша композиція «Плач Ярославни» 1964 р. вийшла досить вдало, як на той час [7, арк. 1]. Ідентичний пласт у блакитно-синій колірній гамі зберігається в колекції ШНЗ («Плач Ярославни», інв. М – ¹⁹¹/₇₇₉, 38 × 15 см) (табл. 4.2). Подібні

твори опубліковані у дослідженнях Богдана Гориня та Любима Копиленка [7, арк. 16, 20].

Таблиця 4

Атрибуція керамопластики професійної керамістки Г. Севрук

1. Неатрибутовані й атрибутовані твори Г. Севрук з Державного музею іграшки				
				
№ 1912	№ 1901	№ 1910	№ 1906	№ 1905
2. Аналогічні твори з Шевченківського національного заповідника та монографії Г. Севрук				
				
ШНЗ, М - $\frac{191}{779}$	НЗ «Софія Київська», ДПМ-343/2	Альбом- монографія присвячена Г. Севрук	НЗ «Софія Київська», ДПМ-343/1	ШНЗ, М - $\frac{424}{2115}$

На іншому декоративному панно зображено струнку фігуру богині «Лади» у профіль. У піднятих руках – ритуальна чаша, пишне розпущене волосся прикрашають рясна з колтом (інв. 1901, 12, 5 × 41 см) (табл. 4.1). Фон – карміново-ціановий з неглибокими насічками. На 1965–1966 рр. припадає зацікавлення художниці темою міфології слов'ян, що призвело до виникнення серії монументально-декоративних настінних вставок, до якого належить і згаданий пласт «Лада», який датується зазначеними роками [7, арк. 3]. Аналогічна кераміка, але в іншій колірній тональності експонується в Брамі Заборовського НЗ «Софія Київська» («Лада», інв. ДПМ – 343/2, 1967 р., 40 × 12 см) (табл. 4.2), куди її передали 1968 р. для виставки «Софія Київська в образотворчому мистецтві».

Давньоруські мотиви білокам'яних рельєфів надихнули Г. Севрук на виконання панно з фантастичним звіром: голова повернута анфас, хвіст з роздвоєним кінчиком закручений в коло, передня лапа піднята до гори, шию виділено декоративними смугами (інв. 1910, 19 × 20 см) (табл. 4.1). Твір атрибутований, назву «Лютий звір» (1966 р.) уточнюємо за публікацією в альбомі-монографії, присвяченій Г. Севрук (табл. 4.2) [2, с. 105].

П'ятикутне фігурне панно «Тигр» прикрашено фігурою звіра у профіль з повернутою анфас головою і довгим тоненьким хвостом. Він ніби-то прикутий ланцюгом до невидимого стовпа (інв. 1906, 22,5 × 18,5 см) (табл. 4.1). Силует тварини, який окреслено яскравою жовтою лінією, заповнено збірчастою темно-синьою емаллю, виділяється на вишневому тлі. Атрибутувати цей пласт допоміг достеменний виріб Г. Севрук «Лютий (літописний) звір», який також представлено в експозиції Брами Заборовського НЗ «Софія Київська» (інв. ДПМ – 343/1, 1967 р., 22,5 × 19 см) (табл. 4.2). Нарешті є ще одна варіація панно зі «звіром», якого зображено у профіль з повернутою анфас головою (інв. 1905, 20 × 15 см) (табл. 4.1). Фон – темно-сріблястий, тварина – у мерехтливих пастельних блакитно-вохристих кольорах з червоним крапленням. Відповідний твір під назвою «Дикий звір» є в колекції ШНЗ (інв. М – ⁴²⁴/₂₁₁₅, 1976 р., 16 × 12 см) (табл. 4.2).

Барельєф із зображенням півника (інв. 1914, 25,5 × 23 см) з експозиції музею зазначено, як твір Г. Севрук.

Отже, на основі дослідження музейних колекцій та архівних даних проведено атрибуцію керамопластики з експозиції Державного музею іграшки.

Список використаних джерел:

1. Омелян Железняк: альбом / авт. тексту, упоряд. П. Мусієнко, Н. Федорова. Київ : Мистецтво, 1970. 46 с., іл.
2. Мисюга Б. Галина Севрук. Альбом-монографія. Львів, Київ : Смолоскип, 2011. 240 с., іл.
3. Щербак В. Сучасна українська майоліка. Київ : Наукова думка, 1974. 192 с., іл.
4. Альбом з індивідуальними і груповими фотографіями Федорової Н. І. та її робіт. *ЦДАМЛМ України* (Центр. держ. архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 1113. Оп. 1. Од. зб. 144. Арк. 1–172.
5. Варварцев М. М., Драч І. Ф., Мусієнко П. Н., Панч П. Й., Попов Д. В., Федорова Н. І. та ін. Нариси, статті та вірші про Железняка О. С. *ЦДАМЛМ України* (Центр. держ. архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 1113. Оп. 1. Од. зб. 78. Арк. 1–88.
6. Крутенко Н. Світлини. Приватний архів Н. Крутенко.
7. Матеріали художниці Севрук Г. С. та про неї / статті, характеристики, заяви, каталог виставки, фотографії – особисті і її робіт / *ЦДАМЛМ України* (Центр. держ. архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 1113. Оп. 1. Од. зб. 90. Арк. 1–63.
8. Про роботу експериментальної майстерні художньої кераміки науково-дослідного інституту архітектурних споруд АБ і А УРСР на теми 61–03, 62–08, 63–12, 63–13. *ЦДАМЛМ України* (Центр. держ. архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 1113. Оп. 1. Од. зб. 99. Арк. 1–20.
9. Федорова Н. Документи та світлини. Архів Н. Федорової у *НМУНДМ* (Нац. музей укр. народного дек. мист.).

Сухобока О.І.

студентка,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

ІСТОРІЯ СТРИТ-АРТУ: СТАНОВЛЕННЯ ВУЛИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ (1990–2021)

Один з наймолодших напрямків мистецтва зовсім недавно пережив своєрідну трансформацію і вийшов за межі студій і майстерень, галерей і музеїв. Щоб зануритися в історію появи вуличного мистецтва в нашій країні, дізнатися про існуючі тенденції розвитку українського стріт-арту, познайомитися з найяскравішими проектами, досить знати його походження. З історії стріт-арту, як особливої форми мистецтва, відомо, що він зародився в місті, яке сьогодні стало центром світової культури. Мова тут йде про Нью-Йорку. У 60-х роках, місцеві вуличні угруповання позначали належну їм територію різними написами. У той час вони самі не підозрювали, що таким чином сформуvalи першу течію в історії графіті і стріт-арту.

Що ж стосується нашої країни, то в цей час про такий напрямок в мистецтві тут ще не чули. Крім того, в ці роки Україна ще не була окремою державою. Тільки під час проголошення незалежності, в нашу країну поступово почала проникати сучасна творчість і різні закордонні тенденції. І в цьому сенсі стріт-арт не був винятком. Для України в 90-ті більш характерним став, так званий стиль, муралізм. Художники цього напрямку, як полотно для зображень, використовували стіни будинків. Оригінальний і своєрідний, в той час, настінний живопис виконував не тільки естетичну функцію, але і ніс велике смислове навантаження, зачіпаючи гострі соціальні питання, які хвилювали молодь і суспільство.

В даний час переважає кількість художників дотримуються одностайної думки, що за кордоном, такий перебіг мистецтва як стріт-арт, повільно йде в захід, в той же час як в Україні він отримав друге дихання і став охоплювати все більше території (цей час приблизно припадає на кінець 90-их і початок 2000-их років). Якщо зараз подивитися навколо, то багато вулиць і мостові заповнюються і привертають погляд неоднозначними ілюстраціями, які поступово викликають інтерес не тільки у місцевого населення, але і у європейських колег.

На сьогодні, що ж стосується України, то наші галереї адаптуються і приймають нові течії мистецтва. Показовою стала виставка Art Kyiv Contemporary в 2010 році, де під стріт-арт відвели окремий павільйон. Гостем фестивалю став легендарний Гаральд Негелі, вуличні роботи якого в 1970-х порушували спокій консервативної Європи. З українських вуличних художників були представлені Гомер, Vova Vorotnirov і Apl 315.

Можна точно сказати, що український стріт-арт дуже активно розвивається, і в цьому може переконалися кожен, з його допомогою багато авторів доносять до людей інформацію про наболілі проблеми сучасної України.

Україна потихеньку зникає до стріт-арт-проектів і стає бажаним полотном для іменитих урбан-художників. У Києві вже відзначилися Фінтан Маги, Гвідо ван Хелтен, Okuda і Kenor, Vhils, Nunca і інші. При цьому українські майстри малюють не гірше світових зірок.

Візитівкою Києва можна назвати муралі Володимира Манжоса та Олексія Бордусова (Interesni Kazki). Інтересні казки – ветерани українського руху. Дуєт художників АЕС (Олексій Бордусов) і Waone (Володимир Манжос) працює в жанрі муралізму і відомий далеко за межами країни завдяки своїм яскравим масштабним фрескам. Раніше хлопці були графітчиками, але одного разу зрозуміли, що малювати сюжети і незвичайних героїв набагато цікавіше. Їх надихають міфи, природа і культура різних країн. Дуєт підкреслює контраст між сучасним суспільством і загиблими цивілізаціями. Володимир і Олексій багато подорожують і працюють в різних країнах світу.

Стіни Львова та західноукраїнських сіл своїми композиціями прикрашає Сергій Радкевич. Його роботи чіпляють новим трактуванням біблійних сюжетів і зверненням до іконопису. Сергій відомий у Франції, Польщі та інших країнах.

Яскравими фарбами зустрічають перехожих Одеські дворики. Відразу кидається в очі величезна фреска з видатними міськими персонажами на стіні готелю «Geneva City» від групи «Reach».

У Кам'янець-Подільському заворожує мурал «Сіячі снів» від колективу «Добрі люди». А в Хмельницькому «Дівчинка з кульками» групи «M97».

APL315 – молодий перспективний український автор. Багато років працює на вулиці, але увагу українських і російських мистецтвознавців і арт-дилерів привернув своїми експресивними творами на полотні.

Ura / Jura Magadeur – автор розтиражованого графіті (зображення крокодила, яскравий приклад абсурдної пропаганди і logo-writing). Колишній учасник групи Psia Krew. Фотограф і документаліст українського стріт-арту.

Гомер – екс-учасник групи Psia Krew. Останнім часом займається вивченням основ феномена графіті.

EPS – тріо постграффіті-райтерів з Ялти. Експерименти з рейтингу група поєднує з лайф-стайл-фотографією.

Дивовижний «настінний живопис» є у всіх куточках України. Наші муралі яскраві, щирі, злободенні, ніжні, сильні, чарівні. Вони дуже різні, але завжди про життя і в ім'я нашої держави!

Тищак Ю.М.

студент,

Відокремлений структурний підрозділ

«Інститут інноваційної освіти

Київського національного університету будівництва

і архітектури»

ДІЛОВИЙ ЦЕНТР ПРОФІЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

Ділові центри як комплекси становлять загальний інтерес як об'єктів комерційного і професійного спрямування та займають досить значне місце в містобудівній сфері України. В другій половині 20-го століття утворюється потреба в таких центрах, що включають в себе управління професійною діяльністю у поєднанні з офісним напрямком, торгівельною, готельною та ресторанною сферою. На нинішньому етапі офісні комплекси все більше і більше удосконалюються і вже зараз займають значну частину у сфері дизайну, архітектури та містобудування.

Створення ділових комплексів набуває масштабних обертів розробляється багато об'ємно-планувальних прийомів які кладуться в основу містобудівної діяльності. Особливість утворення даних комплексів полягає в тому що вони не тільки утворюються в центральній частині міст ай в мальовничих місцях, користуючись привабливим зовнішнім виглядом як магнітом, що притягує до себе зовнішнім виглядом. Вони утворюються біля водних об'єктів, паркових зон за рахунок чого стають ще привабливіші та комфортніші.

Складність структури їх полягає в тому що вони є різноманітної форми та об'єму. Їх поділяють на багатофункціональні, стилізовані.

Перші бізнесові центри почали утворюватися у великих містах. Містах які є центрами та з яких відбувається керування на периферійні райони. Данні центри характеризувались по їх естетичному, конструктивному, архітектурному стилістичному напрямку Чіткі геометричні форми не є обов'язковими, а тому стилістично почали застосовувати типаж комплексу.

Перші центри були утворені в Нью-Йорку, Лондоні...

На початку 2000-х в моду входять сучасні скляні фасади будівель. Це настільки швидко сприймається людьми як привабливі об'єкти, що їх повсемісно застосовують. Також стало модним використання альтернативних методик таких як вертикального озеленення, використання вітрової енергетики, сучасні сонячні панелі, екологічний та енергетичні напрямом, енергозбереження, таке ін.

При використанні територій існуючих кварталів стало можливим реконструювати існуючі будівлі та перебудувати їх і переоснащувати створюючи нові фасадні системи та стилі.

Транспортна інфраструктура в таких центрах є невід'ємною його складовою. Зручні сполучення пішохідного, автомобільного, громадського транспорту як зв'язок і спальними районами та адміністративними центрами використовуючи громадський транспорт таке як метро, трамвай, тролейбус, таксі, велике значення також має застосування альтернативних методів пересування це велотранспорт, моноколеса, електромоторолери, пішохідний рух. Пішохідна доступність в таких комплексах не повинна перевищувати 15 хв ходьби. І це вже стало обов'язковою вимогою.

В таких комплексах велику роль потрібно приділяти повітряному транспорту, враховуючи висотність таких об'єктів та застосування в них посадкових майданчиків для гвинтокрилів.

Інженерне забезпечення таких об'єктів є дуже серйозна проблема. Але воно того стоїть. При застосуванні сучасних технологій всі інженерні структури можна використовувати поєднуючи з природними умовами. Можна використовувати як енергію сонця, так і повітряну енергетику. Використання дощових вод також покращую екологічну складову об'єкта. Основне навантаження буде сприйматися такими мережами як каналізація, кондиціонування, електроспоживання. В закордонному досвіді привідних країн світу вже застосовуються такі напрямки як розумний дім. Дана система керує будівлею враховуючи зовнішні природні умови.

Основне актуальне питання при проектуванні таких комплексів полягає в застосуванні екологічних методик. Застосування зелених покрівель чи використання великих атріумів в яких розміщуються зимові сади, це велике значення має для утворення комфортного середовища в такого класу будівель.

Благоустрій таких прибудинкових територій полягає в тому щоб використати сучасні технології у пристосуванні до існуючих природних умов. Це значить що потрібно використовувати дощову води для технічних потреб будівлі чи поливу зелених насаджень.

Бізнес центри неможливо побудувати без стилістичних частин, так як це комплекс і уособлює в собі поєднання багато напрямків зосереджених в одному місці.

Вестибюльна частина будівлі поєднується з вхідною групою та відіграє важливу роль в будівлі чи комплексу вони є центральними провідником у внутрішній простір а тому мають бути просторими, захопливими. Останнім часом багато використовується зелених насаджень у великих просторах вестибюлю. Це дуже привабливо так як

справляє приємне враження. Натуральні рослини не тільки покращують естетичний вид фойє ай відіграють психологічний і гармонійний настрій, що не маловажно в повсякденному житті.

Великий розвиток в суспільстві зазнав і офісний стиль роботи. Це відобразилось на збільшенні та відкритості просторів приміщень. Відкриті приміщення так звані опенспейс стали стандартом. Молоді фахівці в таких умовах краще працюють, обмінюються досвідом.

Поєднання декількох будівель ми утворюємо один комплекс.

Таким чином ми економимо місце поєднуючи дві будівлі під одною стилістичною частиною.

В данному дослідженні береться до уваги такий чинник, чи можна поєднати профільну державну установу з офісним напрямком. Мається на увазі чи можна сумістити суд з офісною будівлею. Так, можна. Але для цього потрібно виконати ряд державних будівельних вимог. Супутня споруда що може використовуватись як орендна є й буде приносити прибуток для установи. Витрати на утримання її будуть гаситись за рахунок оренди. В такому випадку можна застосувати деякі приміщення чи поверхи як офіси, готель, ресторан, клубний дім, спілки.

Самі приміщення можуть використовуватись як під вище вказані напрямки так і під аудиторський та бухгалтерський напрямок, комп'ютерні обслуговуючі компанії, юридичні консультації, нотаріуси, адвокатські компанії з супроводом у судах, тощо.

Отож, поєднання можливе за певних будівельних умов, та зонування площ відповідно враховуючи державні вимоги.

Дані спостереження ґрунтуються на власних спостереженнях потребах ринку нерухомості та економічній доцільності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності».
2. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій».
3. ДБН В.2.2-41:2019 «Висотні будівлі».
4. ДБН В.2.2-26:2010 «Суди».
5. ДБН В.2.2-20:2008 «Готелі».
6. ДБН В.2.2-25:2009 «Підприємства харчування (заклади ресторанного господарства)».

Томіленко С.А.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКОВОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ 1990–2010-Х РОКІВ

Український книжковий ринок пострадянського періоду – непростий час як для видавця, так і для автора. Попри фінансові труднощі у книжковій галузі даний період часу визначається химерністю і сміливістю вітчизняної книжкової ілюстрації та пошуками нових візуальних форм і засобів вираження. В цей період формується нова хвиля піднесення національного духу та його візуальне осмислення в книжковій ілюстрації й у підході до книговидання загалом, а досвід передових художників на початку незалежної України буде надихати наступне покоління, яке, власне, зростало на їхніх роботах.

Ілюстратор і книговидавець кінця ХХ століття – важливий тандем для спільного виживання. Це принципова особливість у галузі ілюстрації даного періоду порівняно з нинішніми можливостями художника – самопромотування через соціальні мережі, міжнародні конкурси книжкового дизайну та ілюстрації, можливість знайти ціле ком'юніті ілюстраторів, яке досі формується в Україні.

Метою дослідження є аналіз змін пріоритетів українських видавництв, вплив нових векторів розвитку на український книжковий ринок і тенденції вітчизняної ілюстрації.

Дослідити стан книжкової ілюстрації в період 1990-х – початку 2000-х найлегше через призму продукції великих українських видавництв. Як і протягом усього минулого століття, це часто чи не єдиний хрестоматійний «запис» існування чималої кількості ілюстраторів. Саме видавництва задавали планку візуального змісту книги, утворювалися цілі плеяди ілюстраторів, що відповідали певним канонам того чи іншого видавництва, що формувало певну марку.

До середини 1980-х років минулого століття книговидавнича справа в основному залежала від державних указів і замовлень – свобода видавництв ігнорувалась, як результат, запити громадян не могли бути сформованими. У період перебудови вперше відбулось послаблення ідеологічного диктату в книжковій галузі. У 1986 році було затверджено Положення про тематичне планування та координування літератури, отже книжкові видавництва та періодика отримали свободу вибору кого та що друкувати. Уможливилось видання за рахунок автора. Масовим накладом видавали раніше заборонені книги. Передруковували дефіцитні видання, що не вимагало значних коштів, часу і кваліфікованої

праці. Доступ до книговидання отримали приватні особи – справа не вимагала високої кваліфікації, активно розвивалось підприємництво, що дало великий поштовх для появи й розвитку приватних видавництв.

Окрім економічних і правових чинників, з'являється також велика потреба в новій ідеології, поновленні та укріпленні національних традицій. Свою роботу у 1992 році починає перше приватне українське видавництво І. Малковича «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА». За перше ж десятиліття свого існування видавництво одразу ж формує власні стандарти, обростає постійними активними ілюстраторами, задає планку українській ілюстрації на десятиліття вперед. Такі ілюстратори, як В. Єрко, К. Штанко, К. Лавро, В. Ковальчук, А. Василенко, О. Семерня віднині достатньо тісно асоціюються саме зі співпрацею з видавцем Малковичем.

Ілюстратори «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА-И» вирізняються високими технічними вміннями. Книги даного видавництва увірвались на ринок з чудовою якістю паперу і надзвичайно детальними яскравими ілюстраціями, що стало можливим завдяки розвитку комп'ютерних програм, роботу з якими освоювали молоді ілюстратори.

Видавництво виходить на книжковий ринок з «Абеткою» та поступово завойовує визнання закордоном такими книгами, як «Снігова Королева» 2005 року, ілюстрована Владиславом Єрком, якого без перебільшення можна назвати «візитівкою» видавництва.

З середини 1990-х років художник починає співпрацювати з видавництвом «Софія», для якого створює обкладинки до книг Карлоса Кастанеді, Пауло Коельйо та Річарда Баха, які зробили ім'я художника знаменитим, а самого його – авторитетним фахівцем у цій галузі. Єрко працює у достатньо тонкій, деталізованій манері, його ілюстрації сюрреалістичні та наповнені тонкими нюансами зображення. Як стверджує сам ілюстратор, до зустрічі з І.Малковичем, він отримав чимало відмов від видавництв – аргументами були побажання аби картинки були більш діснеєвськими, мультяшними.

Одним з найвидатніших проєктів видавництва вважається серія книг «Гаррі Поттер», обкладинки яких є також авторством Єрка і визнані найкращими в даній серії у світі. Поступово видавництво розширює свою аудиторію – так у 2008 році у продаж виходить 3-й переклад «Гамлета» авторства Ю. Андруховича з чудовими ілюстраціями однозначно провідного художника видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» В. Єрка.

Державні видавництва також починають конкурувати з приватними – однак перші все одно не спроможні задовільнити потреби тогочасного читача, а також втрачають позиції якості друку. З іншого боку, приватні видавництва погано підтримуються державою – закупи паперу та друк здійснюються за кордоном, адже окрім того, що книгу там можна надрукувати якісніше, зачасту це ще й коштувало видавцю дешевше, аніж друк в Україні. Державна політика кінця 1990х років виявилася неспроможною на підтримку книжкового ринку: 90% в Україні

становила частка російських книг, державою дуже погано фінансувалось видання шкільних підручників та дитячої літератури, книги видаються в малій кількості примірників накладом 2-3 тисячі [1].

2001 року на український книжковий ринок виходить львівське Видавництво Старого Лева, що також спеціалізувалось від початку свого існування та до 2013 року на дитячій літературі. Видавництво співпрацює з величезною кількістю талановитих ілюстраторів, такими як Є. Гайдамака, Х. Лукашук, Г. Олійко та іншими. Як і видавництво І. Малковича, «ВСЛ» вийшли на ринок з надзвичайно якісною продукцією, однак на відміну від «А-БА-БИ-ГА-ЛЯ-МА-ГИ» є не такими консервативними, як у підборі літератури, так і у візуальному плані. Видавництво Старого Лева і нині радує своїх читачів надзвичайно різноманітною продукцією.

Особливою є співпраця з творчою майстернею «Аграфка» – дуєтом дизайнерів-ілюстраторів Андрієм Лесів і Романою Романишин. Попри постійні експерименти студія вирізняється влучним візуальним символізмом, лаконічністю, частим зверненням до цікавих оптичних трюків (наприклад, червоний фільтр-додаток у книзі «Оптика Бога»). Також їхні книжкові проекти часто виконані в техніці друку ризопринт, що дає змогу працювати з яскравими неоновими кольорами – «Куди і звідки», «Я так бачу», «Голосно, тихо, пошепки» та інші. Роботи «Аграфки» виводять українську книгу на новий міжнародний ринок, що популяризує українських майстрів книжкової графіки. Книги «Аграфки» були видані у таких країнах як: Польща, Франція, Південна Корея, Аргентина, Китай, Словенія, Латвія, Словаччина, Іспанія, Португалія, Тайвань. Їхній підхід цілісний, проектний – це перехід від мислення ілюстрації як закінченої візуальної одиниці на рівні станкового твору до дизайнерського, концептуального підходу до візуального втілення історії.

Видавництва з державною підтримкою продовжують існувати, проте незмінно втрачають позиції на великому ринку порівняно із сучасним книжковим бізнесом. Нині в Україні з'явилась значна кількість видавництв, які очолюють люди, пристрасні до своєї справи та, що не менш важливо, усвідомлені щодо методів виживання на ринку й просування своїх цінностей у нинішній книжковій ситуації в країні. Поступово українська книга витісняє російську продукцію, а читач отримує насолоду обирати свою книгу серед якісних. Видавництва тісно інтегруються з ілюстраторами, залучають майбутнього покупця ще на стадії виробництва книги у так званий «нульовий період». Ілюстратор стає неодмінним співучасником промоції книги, а видавці постійно поповнюють бази художників молодими талантами.

Список використаних джерел:

1. Мураховський А. Українське книговидання: радянська доба і сьогодення. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 6.

Шатайло Д.Ю.

студент,

*Інститут практичної культурології та арт-менеджменту
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТОЧНИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕКСПЕРТИЗІ ПРЕДМЕТІВ НУМІЗМАТИКИ

Нумізматика, можна сказати без перебільшення, є галузь археологічних знань, яка далеко йде вглиб минулих століть. У цьому її перевага, оскільки в процесі багатовікового розвитку нею накопичений величезний матеріал найцінніших археологічних пам'яток, і ще додаткова перевага цієї науки в тому що завдяки ній можна дізнатись частину історії та традицій які були на час створення самої монети. Але є в неї і слабкість, так як, поряд із іншими історичними предметами, предмети нумізматики більш схильні до створення підробок і це спровоковано тим, що монети є одні із самих популярних предметів колекціонування та були і є головною частиною платіжної системи [1].

Твердження, що колекціонування монет веде свій початок ще з античної давнини, не обгрунтовані і позбавлені прямих доказів. Вони виходять із свідчень древніх авторів про зборах кілець, печаток і дорогоцінного каміння, які перебували у володінні Міфрадата Великого, Помпея, Цезаря та інших великих фігур елліністичної-римської епохи. Але виводити такий висновок за аналогією з герцогським і королівськими кабінетами нового часу, зазвичай об'єднували зазначеного роду пам'ятники з монетами, не закономірно. Навпаки, є всі підстави думати, що в античну епоху не тільки золоті і срібні монети, але і мідні, бронзові та латунні набагато довше зберігали свої грошові функції, ніж в новий час, а це, звичайно, не могло посприяти їх перетворенню в об'єкт колекціонування [1].

У всякому разі, можна вказати приклади, коли мідна монета шляхом накладення над-чеканки знову пускалась в обіг понад ста років після її випуску. Ті ж над-чеканки свідчать про те, що наше уявлення про давні монети, як своєрідні, цінні і з мистецького боку, пам'ятники мистецтва, що не поділялася древніми греками і римлянами. Над-чеканки ці накладаються без розбору, часто спотворюючи монети і їх типи до невпізнання [1].

Що ж тоді, можна говорити про будь-які зачатки систематичного наукового дослідження монет в давнину.

Нумізматика з'ясовує грошові системи старовини і їх еволюцію в процесі історичного розвитку. У цьому відношенні вона тісно змикається з

іншою допоміжною історичною дисципліною метрологією, оскільки монети є мірою вартості. Основними задачами нумізматики є вивчення історії монетної справи, грошово-вагових систем і грошового обігу [2].

Процес нумізматичного дослідження багатогранний, він включає в себе всебічне вивчення самих монет зображень, написів, ваги, розміру, складу металу, а також складу і топографії монетних скарбів. Аналіз поширення знахідок окремих монет і скарбів створює можливості для важливих висновків по історії економіки, грошового обігу, торгівлі і торгових шляхів. Вивчення ваги монет (грошова метрологія) може виявити грошові реформи, про які немає абсолютно ніяких свідочств в письмових джерелах [3].

Також важливою частиною нумізматичного дослідження є картографування знахідок монетних скарбів і одиничних монет. Завдяки йому виявляються певні ареали тих або інших монет в різні історичні періоди. Топографічне зведення може бути різним по своєму характеру. Одні з них відображають монетне звертання на певних територіях, інші на певному хронологічному відрізку, треті історію звертання різних по своїй приналежності монет, наприклад римських, кувічних монет, золото-ординських дирхемів і т. д. Характер топографічного зведення змінюється в залежності від задач дослідження. Монетна топографія відображає особливості грошового обігу, його інтенсивність, торгові шляхи і центри торгівлі. На її основі встановлюються райони (провінції) зі своєрідним складом грошового обігу, відмінним від суміжних територій, і т. д. [4].

Враховуючи все вище вказане, можна з впевненістю сказати що дослідження предметів нумізматики дають важливий матеріал для розв'язання проблем історії, археології, політичної економії, мистецтвознавства, мовознавства та інших наук.

Список використаних джерел:

1. Потин В.М. Монеты, клады, коллекции. 1993.
2. Зубов П.В. Материалы по русской нумизматике. 1897.
3. URL: <https://bookster.com.ua/predmet-zavdannya-numizmatyky-systema-ponyat-terminiv-numizmatyk>
4. URL: <http://www.sno.pro1.ru/lib/zograf/5.htm>

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Дядюк К.Б.

студентка,

Науковий керівник: Пустовалов А.С.

кандидат біологічних наук, доцент,

ННЦ «Інститут біології та медицини»

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕКСПРЕСІЯ CD44 ТА KI-67 ЗА ПРОГРЕСІЇ ПУХЛИННОГО РОСТУ У ХВОРИХ НА РАК ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ

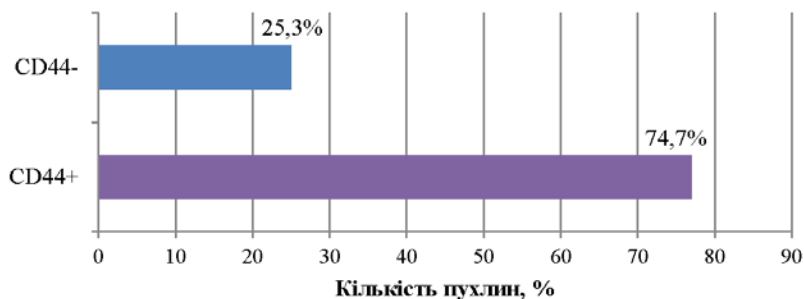
Актуальність. Рак передміхурової залози (РПЗ) займає лідируючі позиції за показниками захворюваності та смертності серед чоловіків і є актуальною медико-соціальною проблемою сьогодення [1; 2]. В науковій літературі обговорюється можливість використання показників експресії CD44 та Ki-67 як окремо так і в комплексі в якості прогностичного маркеру перебігу пухлинного процесу [3; 4].

Мета роботи: дослідити особливості експресії CD44 та Ki-67 у пухлинній тканині хворих на РПЗ та оцінити їх зв'язок з основними клініко-патологічними характеристиками пацієнтів.

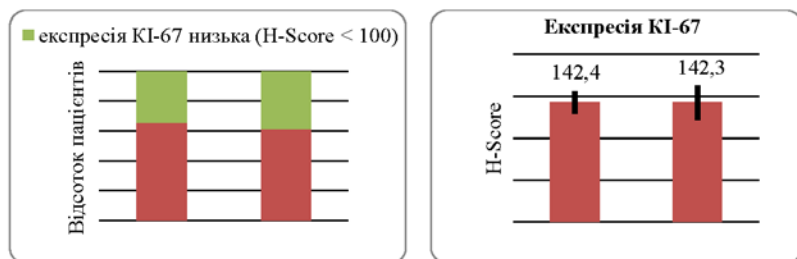
Об'єкт і методи: У дослідження залучено 75 хворих на РПЗ, що знаходились на що знаходились на лікуванні в Національному інституті раку МОЗ України протягом 2015-2017 рр. Середній вік хворих на РПЗ – $58,0 \pm 3,1$ р.. Морфологічне та імуногістохімічне дослідження експресії CD44 (clone 156-3C11, DiagnosticBioSystems, USA) та Ki-67 (clone MIB1, DakoCytomation, Denmark) проведено на парафінових зрізах операційного матеріалу. Результати імуногістохімічних реакцій аналізували з використанням оптичного мікроскопу XSP-137-VP фірми JNOEC при збільшеннях $\times 200$ – $\times 400$. Для обробки результатів використовували програму STATISTICA 6.0.

Результати. В результаті імуногістохімічного дослідження було виявлено значну гетерогенність експресії маркеру CD44 у досліджуваних зразках РПЗ. Даний маркер детектувався в пухлинній тканині 74,7 % хворих, а Ki-67 в пухлинній тканині 88,8 % хворих на РПЗ (рис. 1).

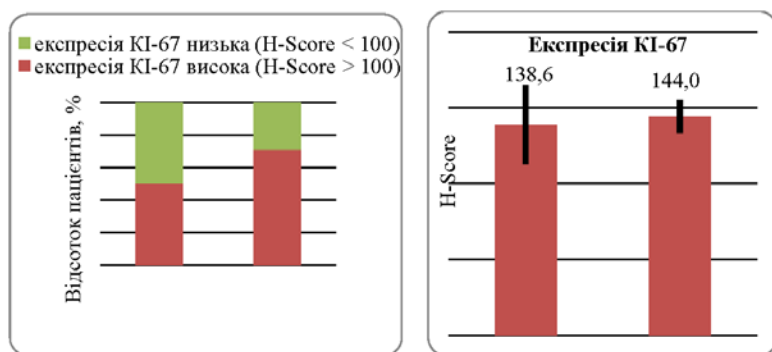
Продемонстровано наявність кореляційного зв'язку між експресією CD44 в пухлинній тканині хворих на РПЗ та такими клініко-патологічними характеристиками як розмір пухлини ($r=0,45$), (рис. 2).

Рис. 1. Розподіл досліджених пухлин РПЗ за експресією CD44

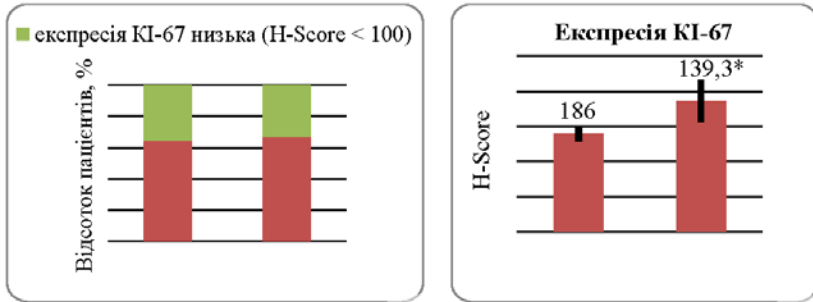

Рис. 2. Зв'язок показників експресії Ki-67 із розміром пухлини та рівнем ПСА в сироватці крові ($r=0,48$), (рис. 3).

Рис. 3. Зв'язок рівня експресії Ki-67 з концентрацією ПСА в плазмі крові пацієнтів

Встановлено наявність зв'язку між показниками експресії Ki-67 в пухлинній тканині хворих на РПЗ та наявність метастазів у лімфатичних вузлах ($r=0,55$), (рис. 4).

Рис. 4. Зв'язок рівня експресії Ki-67 в пухлинній тканині хворих на рак передміхурової залози з наявністю метастазів у регіональних лімфатичних вузлах

Висновки. Отже, досліджено експресію CD44 та Ki-67 пухлинній тканині хворих на РПЗ. Продемонстровано наявність існування зв'язку між експресією CD44 та Ki-67 за прогресії пухлинного росту в тканині хворих та основними клінікопатологічними характеристиками пухлинного процесу.

Список використаних джерел:

1. Chen, C. et al. (2018) «The biology and role of CD44 in cancer progression: Therapeutic implications», *Journal of Hematology and Oncology*, 79(87), pp. 2334–49.
2. Wang, Z. et al. (2017) «Prognostic significance of CD24 and CD44 in breast cancer: A meta-analysis», *International Journal of Biological Markers*, 32(1), pp. 75–82.
3. Mutter, R. W. et al. (2017) «Bi-allelic alterations in DNA repair genes underpin homologous recombination DNA repair defects in breast cancer», *Journal of Pathology*, 242(2), pp. 165–177.
4. Xiaoming S., Paul D. K. (2019) «Ki-67: more than a proliferation marker», *Chromosoma*, 127(2), pp. 175–186.

Нарский И.А.

студент,

*Гомельский государственный университет
имени Франциска Скорины*

ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ ДЫХАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ СТУДЕНТОВ

Исследование функции внешнего дыхания является одним из важнейших задач физиологии человека. Это объясняется, прежде всего, тем, что дыхание, являясь основным жизненным процессом, находится в теснейшей взаимосвязи и взаимозависимости со всеми системами и органами человеческого организма.

Изменения параметров дыхания, в частности внешнего, возникают не только при заболеваниях дыхательной системы, поэтому актуальное значение приобретают исследования при определении функционального состояния здорового организма. Особенно актуальна проблема контроля параметров дыхания в условиях существования высокой вероятности возникновения острых респираторных заболеваний дыхательных путей в настоящий момент протекающей мировой пандемии, вызванной коронавирусом SARS-CoV-2. Систематический контроль показателей внешнего дыхания позволяет с высокой долей эффективности, а также своевременно выявить нарушения в работе дыхательной и других систем организма и тем самым предупредить развитие различных патологий [1].

Цель работы: оценка состояния дыхательной системы студентов.

Число экспериментальных работ в области физиологии и патологии дыхания растёт с каждым годом. В клинической физиологии и медицинской практике интенсивно разрабатываются новые совершенные методы исследования функции внешнего дыхания. Однако внедрение сложных инструментальных методов исследования не умаляет значения определения легочных объёмов методом спирометрии, широко распространённого в практике. Это связано не только с тем, что методика их определения доступна и проста, но и то, что характер изменений легочных объёмов позволяет определять функциональное состояние дыхательной системы человека [3].

Экспериментальная часть работы выполнена в лаборатории кафедры зоологии, физиологии и генетики УО «ГГУ имени Ф. Скорины». Проведено спирометрическое обследование группы студентов биологического и заочного факультета. Возрастной аспект

обследованных 18-20 лет, что согласно физиологической возрастной классификации составляет юношеский период человека.

В обследовании приняли участие 120 человек, из них: 60 студенток и 60 студентов. Регистрировались следующие параметры внешнего дыхания: дыхательный объем, резервный объем вдоха и выдоха, жизненная емкость легких.

Оценка состояния дыхательной системы студентов проводилась путем сравнения полученных значений легочных объемов с нормативными данными для здорового человека [4].

Статистическая обработка осуществлялась с использованием пакета прикладных программ «Statistica», 7.0 [2].

Полученные результаты представлены в виде диапазона измеренных параметров, их средних арифметических величин (M), стандартного отклонения (SD), а также нормативных данных для здорового человека (таблица 1).

Результаты исследования показали, что значения жизненной емкости легких юношей колеблются в пределах от 2,4 л до 4,8 л и в среднем составляет $3,6 \pm 0,4$ л, что соответствует нормативным данным (3,5-5,0 л).

Таблица 1

Половой аспект параметров внешнего дыхания студентов

Параметры внешнего дыхания	Юноши			Девушки		
	min-max	M±SD	норма	min-max	M±SD	норма
Жизненная емкость легких, л ЖЭЛ	2,4-4,8	3,6±0,4	3,5-5,0	1,5-4,4	2,4±0,1	2,6-3,8
Дыхательный объем, л ДО	0,4-0,9	0,6±0,1	0,3-0,9	0,2-1,0	0,4±0,2	0,3-0,9
Резервный объем выдоха, л РОВвд	0,6-1,9	1,3±0,2	1,0-1,5	0,2-1,1	0,7±0,1	1,0-1,5
Резервный объем вдоха, л РОВд	0,7-2,6	2,0±0,2	1,5-2,0	0,3-1,3	1,1±0,1	1,5-2,0

Диапазон значений дыхательного объема юношей: от 0,4 л до 0,9 л. Среднее значение данного показателя составляет $0,6 \pm 0,1$ л, что соответствует норме (0,3-0,9 л).

Среднее значение резервного объема выдоха у юношей также находится в пределах нормы и равно $1,3 \pm 0,2$ л (норма: 1,0-1,5 л).

Показатель резервного объема вдоха юношей колеблется от 0,7 до 2,9 л. Минимальное значение резервного объема вдоха (0,7 л) ниже нормы, а максимальное (2,6 л) намного выше нормы: 1,5-2,0 л, поэтому, среднее значение данного показателя соответствует верхней границе нормы и равно $2,0 \pm 0,2$ л.

Таким образом, данные исследования показали, что основные параметры внешнего дыхания: дыхательный объем, резервный объем вдоха и выдоха, жизненная емкость легких у обследованных студентов соответствуют нормативам этих показателей для здорового человека.

У студенток этой возрастной группы показатели ЖЕЛ колеблются в довольно значительных пределах: от 1,5 л до 4,4 л, а среднее значение жизненной емкости легких составляет $2,4 \pm 0,1$ л, что ниже нормы (норма 2,6-3,8 л).

Диапазон параметров резервного объема выдоха (0,2-1,1 л) у девушек также ниже нормативных данных: 1,0-1,5 л.

Параметры резервного объема вдоха колеблются в пределах от 0,3 л до 1,3 л. Среднее значение РОВд равно $1,1 \pm 0,1$ л, что ниже нормативных данных: 1,5-2,0 л.

Таким образом, данные исследования указывают на то, что показатели внешнего дыхания: дыхательный объем, резервный объем вдоха и выдоха, жизненная емкость лёгких выборочной группы студентов биологического факультета ГГУ имени Ф. Скорины различны для юношей и девушек. У юношей все показатели находятся в пределах нормы. У девушек только параметр дыхательного объема соответствует норме. А показатели резервного объема вдоха и выдоха, жизненной емкости лёгких обследованных студенток ниже нормативных значений для здорового человека.

Список использованных источников:

1. Билич Г.Л., Крыжановский В.А. Биология. Полный курс. Москва, 2004. 864 с.
2. Гланц С. Медико-биологическая статистика. Москва, 1999. 459 с.
3. Занько Н.Г. Физиология человека. Методы исследования функций организма : лабораторный практикум. Санкт-Петербург, 2003. 36 с.
4. Киеня А.И., Бандажевский Ю.И. Здоровый человек: основные показатели. Минск, 1997. 108 с.

Нестеренко Ю.А.

аспірантка;

Кочергіна Д.С.

студентка;

Кушніренко А.А.

студент,

Науковий керівник: Рибачук О.А.

кандидат біологічних наук, науковий співробітник,

Інститут фізіології імені О.О. Богомольця

Національної академії наук України

ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЙ У САМОК МИШЕЙ ЛІНІЇ FVB ПІСЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ТРАВМИ СПИННОГО МОЗКУ

Актуальність. Травми спинного мозку (СМ) є однією з головних проблем з якою стикається людство. Травмування СМ призводить до позиттєвої інвалідності внаслідок нерезультативного відновлення моторних функцій та порушення сенсорної чутливості частин організму. У зв'язку із різним способом життя, найчастіше травм СМ зазнають чоловіки, аніж жінки [1, с. 1]. Зазвичай, чоловіки зазнають травмувань СМ у ранньому віці, зокрема, внаслідок аварій, тоді як травмування СМ у жінок відбувається переважно у віці після 65 років чи пізніше [2]. На моделі контузії СМ лабораторних щурів показано, що ефективність відновлення локомоторної активності та регенерації тканини СМ у самок значно вища, ніж у самців. Проте, особливості відновлення моторної функції та протікання невропатичних процесів у лабораторних мишей різних статей досі не досліджені [3, с. 1983].

Мета роботи: дослідити посттравматичне відновлення функцій у самок мишей лінії FVB після моделювання травми СМ.

Матеріали та методи. Об'єкт експериментального дослідження: самки мишей лінії FVB, віком 2 місяці, масою 22-26 г.

Модель травми: лівобічний половинний перетин СМ на рівні нижнього грудного відділу (T9-T10).

Оцінку локомоторної активності задньої іпсилатеральної кінцівки (ЗІК) тварин: проводили поведінкові тести за шкалою BBB та В, порівняно з контролем; визначали рівень спастичності кінцівки за шкалою Ашворда, у порівнянні з контролем.

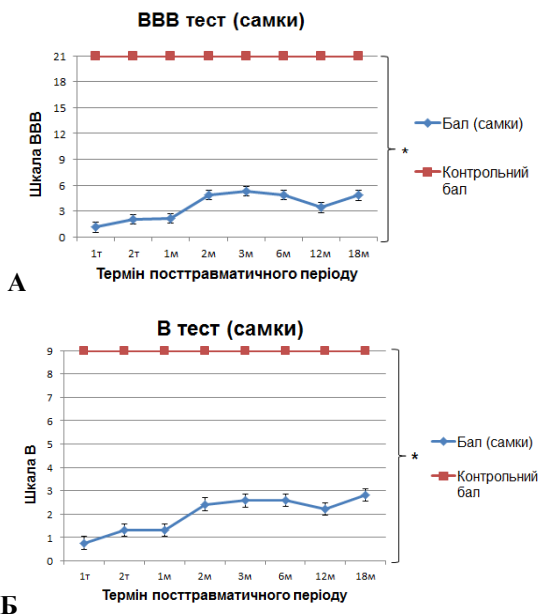

Для порівняння оцінки рівня відновлення іпсилатеральної кінцівки самок з контролем було використано критерій Стюдента. Результати представлені з урахуванням похибки середнього значення (SEM).

Результати. Дослідження відновлення локомоторної активності іпсилатеральної кінцівки проводили на 1-, 2-й тиждень та протягом 1-, 2-, 3-, 6-, 12- та 18-го місяців після травмування СМ самок мишей (рис. 1). На 1-му тижні постопераційного періоду середній бал за шкалою ВВВ склав $1,12 \pm 0,29$ ($n=40$). На 2-й тиждень після травмування спостерігали покращення локомоторної активності ЗІК: $2,02 \pm 0,41$ ($n=38$). Протягом 1-го місяця середній бал за шкалою ВВВ становив $2,15 \pm 0,19$ ($n=38$). Посттравматичний період протягом 2-го та 3-го місяців характеризувався покращенням локомоторної активності ЗІК самок мишей: середній бал склав $4,88 \pm 0,19$ ($n=26$) та $5,30 \pm 0,23$ ($n=24$) відповідно. На період протягом 6-ти посттравматичного періоду середній бал за шкалою ВВВ становив $4,87 \pm 0,36$ ($n=21$). Проте, на період 12-ти місяців посттравматичного періоду відзначали зниження цього показника до $3,42 \pm 0,41$ ($n=13$) відповідно. На термін 18 місяців посттравматичного періоду спостерігали покращення локомоторної активності кінцівки – середній бал за шкалою ВВВ становив $4,81 \pm 0,70$ ($n=7$).

Середній бал за шкалою В на 1-му тижні постопераційного періоду становив $0,76 \pm 0,16$ ($n=40$) (рис. 1). На 2-й тиждень та протягом 1-го місяця постопераційного періоду цей показник вийшов на плато і склав $1,32 \pm 0,21$ ($n=38$) та $1,32 \pm 0,10$ ($n=38$) відповідно. Посттравматичний період протягом 2-го та 3-го місяців характеризувався підвищенням показників локомоторної активності до $2,42 \pm 0,13$ ($n=26$) та $2,57 \pm 0,16$ ($n=24$) відповідно. На період протягом 6-ти місяців посттравматичного періоду спостерігали покращення локомоторної активності ЗІК: $2,59 \pm 0,17$ ($n=21$). Але на період протягом 12-ти місяців відзначали зниження цього показника до $2,21 \pm 0,26$ ($n=13$). На термін 18 місяців посттравматичного періоду спостерігали зростання середній бал за шкалою В до $2,82 \pm 0,47$ ($n=7$).

Середній бал за шкалою Ашворда на 1-му тижні посттравматичного періоду середній бал склав $3,23 \pm 0,15$ ($n=40$) (рис. 2). На 2-й тиждень після травмування СМ цей показник зменшувався до $2,91 \pm 0,19$ ($n=38$). Протягом 1-го та 2-го місяців також відзначали зменшення спастичності ЗІК – $2,90 \pm 0,09$ ($n=38$) та $2,08 \pm 0,13$ ($n=26$) відповідно. Проте, протягом 3-го місяця посттравматичного періоду середній бал за шкалою Ашворда підвищився до $2,35 \pm 0,13$ ($n=24$). На період протягом 6-ти, 12-ти та 18-ти місяців відзначали поступове зниження показників спастичності, а саме $2,24 \pm 0,16$ ($n=21$), $1,86 \pm 0,15$ ($n=13$) та $2,69 \pm 0,18$ ($n=7$) відповідно.

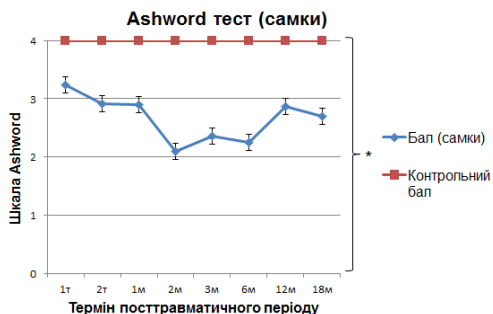
А

Б

Рис. 1. Відновлення локомоторної активності іпсилатеральної кінцівки самок мишей лінії FVB після половинного перетину СМ:

А – відновлення локомоторної активності іпсилатеральної кінцівки самок за шкалою ВВВ ($p < 0,001$); Б – відновлення локомоторної активності іпсилатеральної кінцівки самок за шкалою В ($p < 0,001$)

Джерело: розроблено авторами

Рис. 2. Спастичність іпсилатеральної кінцівки самок мишей лінії FVB після половинного перетину СМ за шкалою Ашворда ($p < 0,001$)

Джерело: розроблено авторами

Висновки. Результати поведінкових тестів (за шкалою BBB та B) вказують на загальне зростання показників функції ЗІК на період до 12-ти місяців та період протягом 18 місяців, тоді як показники спастичності (за методом Ашворда) на вказані терміни посттравматичного періоду відповідно знижуються.

Список використаних джерел:

1. Ghnenis, A.B. et al. (2020). A Long-Term Pilot Study on Sex and Spinal Cord Injury Shows Sexual Dimorphism in Functional Recovery and Cardio-Metabolic Responses. *Scientific Reports*, 10(1).
2. Chan, W.M. et al., 2015. Effect of Gender on Recovery After Spinal Cord Injury. *University of Miami's Research Profiles*. Available at: <https://miami.pure.elsevier.com/en/publications/effect-of-gender-on-recovery-after-spinal-cord-injury> (accessed March 17, 2021).
3. McFarlane, K. et al. (2020). Effect of Sex on Motor Function, Lesion Size, and Neuropathic Pain after Contusion Spinal Cord Injury in Mice. *Journal of Neurotrauma*, 37(18), pp. 1983–1990.

Сироїд О.О.

аспірант;

Клечак І.Р.

кандидат технічних наук, доцент,

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ХІМІЧНОГО ТА ФЕРМЕНТАТИВНОГО ОТРИМАННЯ ХІТИН-ГЛЮКАНОВИХ КОМПЛЕКСІВ З МІКРО- ТА МАКРОМІЦЕТІВ

Вивчення і застосування біополімерів в останні роки стає одним з найбільш актуальних напрямків фізико-хімічних досліджень високомолекулярних сполук, які проявляють фізіологічну активність.

Хітину та хітозану в даний час приділяється особлива увага в зв'язку з унікальністю тих властивостей, які вони проявляють і широкими можливостями використання їх в біотехнології, медицині, харчовій промисловості, в сільському господарстві, косметології [1; 3]. Ці сполуки мають високу біологічну активність, володіють ранозаживлючими,

протипухлинними і радіопротекторними властивостями, здатністю зв'язувати і виводити з організму ліпіди, холестерин, а також різні токсини і бактерії, що дозволяє використовувати їх в якості ентеросорбентів. Завдяки наявності в складі високоактивних функціональних аміногруп, вони здатні утворювати хелатні сполуки з катіонами важких металів і радіонуклідами та сорбувати їх. Особливо важливо, що ці природні біополімери повністю біорозкладні і безпечні як для людини, так і для навколишнього середовища.

В даний час хітин отримують, головним чином, шляхом переробки панцирів ракоподібних. Для значного збільшення споживання хітину необхідна його хімічна модифікація шляхом введення в його структуру різноманітних, функціональних груп, які надають йому нові властивості, що розширюють сферу його використання. Окремими дослідженнями встановлено, що альтернативою хітозану, що отримується з панцирів ракоподібних, є хітозан-глюкановий комплекси (ХтГК), виділені з вищих базидіальних грибів та мікроміцетів [2; 4].

Хімічні властивості хітин-глюканового комплексу і повнота його вилучення залежать від природи і фізико-хімічних властивостей вихідної біомаси і технологічних факторів обробки.

Тому, необхідні процеси адаптування технологій отриманні хітин – глюканових комплексів до кожного окремого класу продуцентів, враховуючи ультраструктуру отриманого матеріалу.

Так, при отриманні хітин-глюканових комплексів з біомаси мікроміцетів (*Aspergillus*, *Penicillium*) використовується послідовна чотирьохступенева обробка хімічними реагентами – гідроксидом натрію, соляною кислотою, пероксидом водню і знову гідроксидом натрію. Оскільки, в якості сировини використовується біомаса, що пройшла термічну обробку, то утворилися менш доступні для реагентів конгломерати, що потребує більш жорстких умов проведення процесу. За цих умов відбувається видалення білкових речовин, меланоїдів та інших інгредієнтів, присутність яких в готовому продукті є небажаною [4].

Для збільшення вмісту Д – глюкозаміну можуть використовуватися різні модифікації даної технології, проте використання тристадійної обробки може призвести до накопичення мінеральних речовин в кінцевому продукті.

Виділення хітин – глюканових комплексів з дріжджової біомаси потребує стадії кислотної обробки для ефективного видалення білкових та інших азотовмісних сполук.

Використання чотиристадійної обробки біомаси базидієвих грибів дозволяє отримати високий вихід хітин – глюканових комплексів з найвищим серед запропонованих вище варіантів вмістом Д – глюкозаміну. Проте, в ході даного процесу накопичується значна кількість відходів, які необхідно утилізувати [1; 4].

Як одним з альтернативних способів позбавлення від білкових та азотвмісних сполук кінцевого продукту можна запропонувати заміну стадії кислотного гідролізу на ферментативну обробку (лужною протеазою або пепсином) [3].

Такий спосіб обробки дозволяє збільшити кількість Д – глюкозаміну у кінцевому продукті, незалежно від продуценту, проте призводить до значного зниження виходу хітин – глюканових комплексів в цілому [4].

Таким чином, підбір технології отримання хітин – глюканових комплексів напряму залежить від бажаних характеристик кінцевого продукту та обраного продуценту.

Список використаних джерел:

1. Курченко В.П. Технологические основы получения хитина и хитозана из насекомых / В.П. Курченко, С.В. Буга, Н.В. Петрашкевич // Труды БГУ. – 2016. – № 1. – С. 126.
2. Хитин и хитозан: получение, свойства, применение / под ред. К.Г. Скрябина, Г.А. Вихоревой, В.П. Варламова. – М.: Наука, 2002. – 368 с.
3. Канарська З.А. Отримання та властивості хітин – глюканового абсорбента з біомаси грибів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 03.00.23 / Канарська З.А. – Казань, 2009. – 20 с.
4. Унрод В.И. Хитин- и хитозансодержащие комплексы из мицелиальных грибов: получение, свойства, применение / В.И. Унрод, Т.В. Солодовник // Биополимеры и клетина. – 2001. – № 17. – С. 526–533.

Федишин П.М.

студент,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

Смірнов О.О.

аспірант,

*Інститут біології тварин
Національної академії аграрних наук України*

Пальонко Р.І.

аспірант;

Прис-Каденко В.О.

здобувач,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

КІЛЬКІСНО-ЯКІСНИЙ СКЛАД АМІНОКИСЛОТ, ЗАДІЯНИХ В АНТИОКСИДАНТНИХ МЕХАНІЗМАХ АЛКОГОЛЬНДУКОВАНОГО ОКИСНЮВАЛЬНОГО СТРЕСУ У ПРИСУТНОСТІ БІОПРОТЕКТОРУ

Відомо, що алкоголь викликає окислювальний стрес. У гепатоцитах підвищений окислювальний стрес напряму ушкоджує мітохондрії, викликаючи загибель клітин або збільшуючи чутливість гепатоцитів до гибелі клітин у відповідь на запальні цитокіни. Підвищений окислювальний стрес у клітинах Купфера також збільшує їх чутливість до ліпополісахариду. Таким чином, стратегії в основі яких лежить зменшення окисного стресу можуть запобігти або зменшити розвиток алкогольної хвороби печінки (АХП). Антиоксиданти, які привернули увагу в доклінічних і невеликих клінічних випробуваннях і вимагають подальшого вивчення, включають S-аденозилметіонін, бетаїн [1]. Сучасні дослідження вивчають як антиоксидантні властивості S-аденозилметіоніну, так і можливість використовувати його як біопротектор [2; 3].

S-аденозилметіонін (SAM) є антиоксидантом, що міститься в тканинах живих організмів, й утворюється із АТФ й метіоніну – переважно у печінці.

Тому метою даної роботи є дослідження й аналіз змін кількісно-якісного складу амінокислот, що задіяні у антиоксидантних механізмах,

за наявності алкогольіндукованого окислювального стресу й використання біопротектору (бетаїну).

Дослід було проведено на щурах-самцях живою масою 180-220 г, що були розділені на 3 групи (по 7 особин у кожній групі): контрольна група (1), група яка вживала водний розчин етанолу (2), група яка вживала водний розчин етанолу й біопротектор (3). На протязі 28 діб усі щури отримували стандартну їжу «Purina rodent chow», та відповідно до їхньої належності до 1, 2, 3 групи їм давали *per os* воду *ad libitum*, водні розчини етанолу А (30% v/v; по 8 г/кг живої маси) і В (А + Сульфур-вмісний біопротектор бетаїн у кінцевій концентрації 1%). У кінці дослідного періоду тварини були евтаназовані за допомогою глибокого хлороформного наркозу.

Експерименти на тваринах були проведені з дотриманням вимог Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (ст. 230 від 2006 року), «Загальних етичних принципів експериментів над тваринами», схвалених Національним конгресом із біоетики і узгоджених з положеннями «Європейської конвенції щодо захисту хребетних тварин, яких використовують в експериментах та інших наукових цілях» (Страсбург, 1986) [4].

Аналіз амінокислот із сироватки крові щурів проводився на аналізаторі амінокислот Т-339 (Прага, Чеська Республіка) згідно протоколу виробника, а таких оксидоредуктаз як супероксиддисмутаза (КФ 1.15.1.1) і каталаза (КФ 1.11.1.6) – відповідно описаних методів [5–7]. Вміст ТБК-активних сполук (малонового діальдигіду, МДА) визначався за реакцією з тіобарбітуровою кислотою [8].

Статистичний аналіз дослідних даних проводився за критеріями Стьюдента з використанням комп'ютерної програми «Microsoft Excel-2003».

Зниження активності у 2-ї групи тварин таких оксидоредуктаз як супероксиддисмутази (СОД) і каталази, й збільшення концентрації у тканинах печінки малонового діальдигіду (МДА) свідчить про наявність алкогольіндукованого окислювального стресу.

Дослідження рівня амінокислот у сироватці крові щурів показало зниження вмісту таких амінокислот як таурин, серин, цистин (дипептид – складається із двох залишків цистеїну) та метіонін у тварин 2-ї групи. За вживання біопротектору бетаїну вміст даних амінокислот у тварин 3-ї групи наближався до результатів 1-ї, контрольної групи. Що свідчить про те, що ці амінокислоти були задіяні у антиоксидантних механізмах захисту організму. Слід зазначити, що у 2-ї групи тварин рівень амінокислот знизився нерівномірно. Кількість цистину та метіоніну порівняно із контрольною групою знизилась незначно, у той час як рівень таурину знизився майже на 13% порівняно із контрольною групою, а рівень серину – на 15%. Імовірно, що зниження рівня серину зумовлене тим, що він є попередником для метіоніну (який входить до складу SAM) й цистеїну

(який входить до складу глутатіону – трипептиду, що складається із залишків γ -глутамінової кислоти, цистеїну та гліцину). Зниження рівня таурину (синтезується із цистеїну) – амінокислоти, що володіє антиоксидантними властивостями, може свідчити про те, що ця амінокислота є антиоксидантною системою «першої дії». В такому випадку можна допустити що серин був використаний для синтезу цистеїну, а той для синтезу таурину. Також ці результати можуть свідчити про «другорядність» SAM як антиоксидантної системи порівняно із глутатіоном й амінокислотою таурином, так як вона не активувалась при значному зниженні кількості амінокислот – таурину й серину.

Згідно результатів дослідження, теоретично бетаїн є перспективнішим біопротектором за S-аденозилметіонін. У перспективі плануються вивчення імуномодулюючих властивостей бетаїну, біофосфомагу та інших біопрепаратів *in vitro*.

Висловлюємо подяку за дискусію та цінні вказівки професору, д.б.н. Л.Г. Калачнюк і к.вет.н., с.н.с. О.В. Арнауті. Дослідження виконувалися в межах науково-дослідних тем № держреєстрації 0120U102130 і 0116U001883.

Список використаних джерел:

1. Laura E. Nagy, Wen-Xing Ding, Gail Cresci Paramananda Saikia, Vijay H. Shah. *Linking Pathogenic Mechanisms of Alcoholic Liver Disease With Clinical Phenotypes*. Published online 2016 Feb 23. doi: 10.1053/j.gastro.2016.02.035
2. Qian Li, Jing Cui, Chen Fang, Min Liu, Guowen Min, Liang Li. *S-Adenosylmethionine Attenuates Oxidative Stress and Neuroinflammation Induced by Amyloid- β Through Modulation of Glutathione Metabolism*. 2017. doi: 10.3233/JAD-170177
3. Laura Vergani, Francesca Baldini, Mohamad Khalil, Adriana Voci, Pietro Putignano, Niccolò Miraglia. *New Perspectives of S-Adenosylmethionine (S-AdoMet) Applications to Attenuate Fatty Acid-Induced Steatosis and Oxidative Stress in Hepatic and Endothelial Cells*. 2020 Sep 15. doi: 10.3390/molecules25184237
4. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 27, ст. 230)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>
5. Окиснення лактату та локалізація ЛДГ у субструктурах клітини за умов дії екзогенних факторів / Л.Г. Калачнюк, І.М. Басараб, Д.О. Мельничук [та ін.] // *Науковий вісник ЛНУВМтаБТ ім. С.З. Гжицького*, 2011. – Т. 13, № 4(50), Ч. 2. – С. 80–86.
6. Чевари С., Чаба И., Секей Й. Роль супероксиддисмутазы в окислительных процессах клетки и метод определения ее в биологических материалах. Лаб. дело. 1985. – № 11. – С. 678–681.
7. Метод определения активности каталазы / М. Корольюк и др. // Лаб. Дело. – 1988. – № 1. – С. 16–19.
8. Метод определения малонового альдегида с помощью тиобарбитуровой кислоты / И.Д. Стальная, Т.Г. Гаришвили // *Современные методы в биохимии*. – М: Медицина, 1977. – С. 66–68.

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Антіпов А.А.

кандидати ветеринарних наук, доцент;

Гончаренко В.П.

кандидати ветеринарних наук, доцент;

Папченко І.В.

кандидати ветеринарних наук, доцент,

Білоцерківський національний аграрний університет

Ткаченко С.М.

викладач 1 категорії;

Ткаченко І.С.

викладач 1 категорії,

Компаніївський фаховий коледж ветеринарної медицини

Білоцерківського національного аграрного університету

ЛІКУВАННЯ КРОЛІВ ЗА ПСОРОПТОЗУ

У світі нараховують понад 70 порід кролів, в Україні розводять близько двадцяти. У структурі поголів'я кролів за породами займають: каліфорнійська – 28 %, білий велетень – 18, сріблястий велетень – 15, новозеландська – 9, радянська шиншила – 8 % [1, с. 190; 2, с. 237].

Розвиток кролівництва стримують паразитарні хвороби, які розповсюд-жуються і завдають значних економічних збитків власникам тварин. Інвазовані тварини погано відгодовуються, знижується їхній приріст, хутро та пух не користуються попитом через низьку якість, що не відповідає стандарту [3, с. 185].

Паразитофауна у кролів представлена найпростішими, гельмінтами й членистоногими у формі моно- або поліінвазій [4, с. 191]. Кролі відзначаються недостатньою опірністю організму проти різних хвороботворних факторів. Однак захворювання виникають тільки тоді, коли порушуються елементарні правила профілактики розведення, утримання та годівлі тварин. Сюди входить комплекс селекційного, зоогігієнічного та ветеринарно-санітарного характеру. Селекційна робота передбачає добір і підбір міцних за конституцією та життєздатних кролів. На ремонт добирають здоровий молодняк від багатоплідних кролиць, без вад

екстер'єру, вирівняних за живою масою. Зоогігієнічні заходи спрямовані на суворе дотримання умов годівлі та утримання кролів. Незадовільний мікроклімат значно послаблює резистентність організму. Особливо небезпечними є протяги, надмірна вологість, наявність шкідливих газів (аміак, сірководень). Згодовування неякісних кормів, різка зміна раціону зумовлюють масові ураження шлунково-кишкового тракту кролів, та призводять до їх загибелі [5, с. 88].

Псороптоз – інвазійна хвороба кролів, збудником якої є кліщ-нашкірник виду *Psoroptes cuniculi*. Хвороба призводить до зменшується маса тіла на 10-35 %, смертності молодняка, погіршення якості хутра, а вартість племінних тварин суттєво знижується [4, с. 192].

Запровадження ефективних заходів боротьби та профілактики паразитарних хвороб кролів можливе тільки після ретельного аналізу етіології захворювань, адекватного підбору препаратів і методів їх застосування, загального стану організму тварин, сезону. Отже, доречною є розробка технічно простих, дешевих та ефективних схем лікування псороптозу кролів.

Слід зазначити, що поряд із високими показниками лікувальної ефективності ін'єкційних форм препаратів деякі дослідники вказують на один із важливих недоліків, а саме больову реакцію при введенні [5, с. 88].

Враховуючи вищенаведені дані, можна зробити висновок, що пошук безболісних методів лікування кролів за псороптозу є актуальним для науки і практики.

У зв'язку з цим **метою роботи** було порівняти ефективність двох схем лікування кролів, уражених збудниками псороптозу.

Матеріал і методи дослідження. Роботу виконували впродовж 2019–2020 років в умовах КП «Регіональний навчально-практичний центр розвитку багатofункціональних кооперативів» м. Черкаси, який створено за проектом Євросоюзу на умовах співфінансування.

Дослідження проводили на кролях порід сірий та білий велетень (n=36) 6-9 місячного віку, спонтанно інвазованих кліщами виду *Psoroptes cuniculi* за високої інтенсивності інвазії (понад 8 кліщів у скрібку). Лабораторні дослідження скарифікатів шкіри виконані у лабораторії паразитології кафедри паразитології та фармакології Білоцерківського національного аграрного університету.

Для знищення кліщів виду *Psoroptes cuniculi* кролям першої групи застосовували профіверм гранулят (рис. 1) (**Компанія «O.L.KAR.-АгроЗооВет-Сервіс»**, Україна) груповим методом в дозі 1 г/10 кг маси тіла. Розраховану дозу для групи змішували із 3-х добовою нормою комбікорму і згодовували протягом трьох діб. Через тиждень після першого курсу лікування обробку повторювали аналогічним методом. Одночасно проводили дезакаризацію приміщення.

Рис. 1. Зовнішній вигляд упаковки профіверм грануляту

Профівверм гранулят представляє собою мікрогранули діаметром 2-4 мкр, світло-жовтого кольору, без запаху, приємного злегка солодкуватого смаку. Один грам препарату містить діючу речовину: івермектин – 3,5 мг та допоміжні речовини до 1 г.

Івермектин (22,23-дигідроавермектин В₁) – напівсинтетичне похідне одного з авермектинів (продуктів біосинтезу актиноміцетів виду *Streptomyces avermitilis*), що належать до хімічної групи макроциклічних лактонів. Івермектин активізує виділення гамма-аміномасляної кислоти, яка через інтернейрони вентрального нервового стовла нематод та нервово-м'язові сполучення членистоногих, блокує передавання нервових імпульсів, що, в свою чергу, призводить до паралічу і загибелі цих паразитичних організмів.

Тваринам другої групи застосовували краплі акароstop Pro Vet (рис. 2) (ТОВ «Нова плюс» Україна).

Рис. 2. Зовнішній вигляд упаковки акароstop Pro Vet

Акаростоп Pro Vet представляє собою маслянисту рідини жовтуватого кольору зі специфічним запахом, краплі для зовнішнього застосування.

1,0 мл Акаростоп Pro Vet містить діючу речовину амітраз – 3,0 мг, а також допоміжні речовини, а саме диметилсульфоксид, поліетиленгліколь-400. Амітраз – акарицид контактної дії, активний відносно кліщів. Допоміжний ком-понент – диметилсульфоксид, що входить до складу препарату, допомагає діючій речовині краще проникати до місць ураження паразитами, при цьому підсилюючи ефект лікування.

Для лікування хворих тварин вушні раковини і зовнішній слуховий прохід попередньо очищали від струпів і корків тампоном, який змочували препаратом; потім капали у кожне вухо (навіть коли заражене лише одне) по 3 краплі препарату. Для повної обробки поверхні вуха вушну раковину складали вздовж навіл і злегка масажували.

За організаційних заходів боротьби зі псороптозом кролів, хворі тварини були відокремлені від здорових, у їх клітках щоденно замінювали підстилку та видаляли гній, раз на 3 доби проводили поточну дезінфекцію розчином препарату Бровадез-плюс (ТОВ «Бровафарма», Україна).

Результати дослідження. Дослідження нашарувань та скарифікатів зі шкіри внутрішньої поверхні вушних раковин продемонстрували, що у кролів 1-ої групи на 10-ту добу після початку лікування інтенсивність інвазії *Psoroptes cuniculi* знизилась до 5-9-ти екземплярів живих кліщів у полі зору мікроскопа, а на 15-ту добу – до 3-6. Через 20 діб від початку експерименту, живих кліщів у зразках від усіх тварин цієї групи не виявляли (інтенс- та екстенсефективність склали 100 %).

Лабораторне дослідження зразків від пацієнтів 2-ої групи показало зниження інтенсивності інвазії *Psoroptes cuniculi* до 3-5 екземплярів живих кліщів у полі зору мікроскопа вже на 10-ту добу, а на 15-ту добу – до 1. Повне зникнення кліщів *Psoroptes cuniculi* ми також відмічали на 15-ту добу від початку терапії. Динаміку кількості збудників, виявлених за лабораторного дослідження зразків упродовж експерименту, представлено у таблиці 1.

Таким чином можна зробити висновок, що профіверм гранулят груповим методом в дозі 1 г/10 кг маси тіла протягом трьох діб з повторним застосуванням через тиждень після першого курсу лікування, а також Акаростоп Pro Vet по 3 краплі препарату у кожне вухо показали, що на 20-ту добу від початку лікування мають 100 % показники ефективності. Щодо контрольної групи то тут інтенсивність інвазії збільшилась і склали 14-19 живих кліщів.

Таблиця 1

Динаміка П та ЕІ у кролів дослідних груп упродовж лікування, n=36

Групи	Збудник	Доба лікування							
		1		10		15		20	
		П	ЕІ	П	ЕІ	П	ЕІ	П	ЕІ
перша	<i>Psoroptes cuniculi</i>	8-13	100	5-9	70	3-6	30	–	–
друга		8-13	100	3-5	40	1	12–	–	–
третя		9-14	100	11-17	100	12-18	100	14-19	100

Примітка: П – екземплярів збудника у полі зору мікроскопа; ЕІ –% інвазованих кролів.

Список використаних джерел:

1. Юськів І.Д. Ефективність івермектину за псороптозу кролів і його вплив на систему антиоксидантного захисту та перекисне окиснення ліпідів / І.Д. Юськів, Є.І. Шидер // *Вісник ПДАА.* – 2018. – № 4. – С. 189–194.
2. Клінічний прояв отодектозної інвазії в собак / А.А. Антіпов, В.В. Мельничук, О.В. Коваленко, О.С. Долгін // *Вісник ПДАА.* – 2020. – № 4. – С. 237–243. doi: 10.31210/visnyk2020.04.30
3. Інфекційні та інвазійні хвороби кролів / Л.Є. Корнієнко, О.Б. Домбровський, С.І. Пономар, А.А. Антіпов. – Біла Церква, 2003. – 288 с.
4. Кручиненко О.В. Ефективність акарицидних препаратів у хворих на псороптоз кролів і їх вплив на гематологічні показники / О.В. Кручиненко, М.О. Лісний // *Вісник ПДАА.* – 2019. – № 4. – С. 191–197.
5. Клименко О. С. Поширення та сезоннікова динаміка псороптозу кролів у приватних господарствах Полтавської області. *International scientific and practical conference world science.* – 2015. – Том 2. – № 2(2). – С. 87–89.

Котляров Е.С.

аспірант;

Борисевич Б.В.

доктор ветеринарних наук, професор;

Лісова В.В.

кандидат ветеринарних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

МІКРОСКОПІЧНІ ЗМІНИ В ТОВСТІЙ КИШЦІ КОТІВ, ЩО ЗАГИНУЛИ ВІД ІНФЕКЦІЙНОГО ПЕРИТОНІТУ

Інфекційний перитоніт котів поширений в усіх країнах світу. На думку багатьох дослідників він є найбільш складним і небезпечним з усіх інфекційних хвороб котів [4, с. 39; 5, с. 506]. Найбільш точним методом прижиттєвої діагностики інфекційного перитоніту котів є гістологічне дослідження біоптатів лімфовузлів чи внутрішніх органів [6, с. 529]. Без гістологічних досліджень також неможливо провести точну посмертну діагностику цієї хвороби [3, с. 339]. Проте мікроскопічні зміни в товстій кишці котів при інфекційному перитоніті описані досить поверхнево.

Нами було проведено патологоанатомічний розтин 16 трупів котів різних порід і віку, які загинули від інфекційного перитоніту. Розтин проводили методом часткової евісцерації [2, с. 16]. Гістологічні дослідження різних ділянок товстої кишки проводили при зафарбовуванні зрізів гематоксиліном Караці та еозином [1, с. 95].

При проведенні патологоанатомічного розтину в 12 котів нами була виявлена змішана форма інфекційного перитоніту (75,0 %), а в 4 котів – суха форма хвороби (25,0 %). При обох цих формах хвороби на серозній оболонці товстої кишки знаходили вогнища некротично-фібринозних накладань різного розміру. Локалізація, розміри та форма таких накладань не залежали від форми хвороби.

При проведенні гістологічних досліджень товстої кишки встановлено, що мікроскопічні зміни при обох формах інфекційного перитоніту і в різних ділянках товстої кишки були подібними. Серозна оболонка на багатьох ділянках була не змінена, але в місцях некротично-фібринозних накладань, а подекуди й у місцях, де макроскопічно помітні зміни були відсутні, ця оболонка мала виразні мікроскопічні зміни.

Там, де макроскопічні зміни з боку серозної оболонки не виявлялися, при проведенні гістологічних досліджень встановлено наявність осередків метаплазії клітин мезотелію. Такі змінені клітини являли собою не сильно сплюснені клітини, довга вісь яких орієнтована паралельно зовнішній поверхні товстої кишки, що характерно для норми, а клітини кубічної чи призматичної форми, довга вісь яких була орієнтована перпендикулярно зовнішній поверхні товстої кишки. Така метаплазія супроводжувалась змінами співвідношення довжини довгої та короткої осей мезотеліоцитів. У не змінених мезотеліоцитів цей показник коливався в межах від 10 : 1 до 13 : 1, у клітин кубічної форми – в межах від 1 : 1 до 2,1 : 1, а в клітин призматичної форми – в межах від 1,5 : 1 до 2,5 : 1. На нашу думку мезотеліоцити кубічної форми являли собою першу стадію метаплазії цих клітин, а мезотеліоцити призматичної форми – другу стадію такої метаплазії.

Метаплазія клітин мезотелію супроводжувалась змінами форми їх ядер (вони набували овальної чи округлої форми), а також змінами фізико-хімічних властивостей цитоплазми, яка ставала базофільною. Місцями реєструвалась дисконкомплексация поряд розташованих мезотеліоцитів, що свідчило про значні порушення клітинних контактів.

Крім осередків метаплазії мезотеліоцитів на макроскопічно не змінених ділянках товстої кишки також виявлено осередки некрозу та руйнування поряд розташованих клітин мезотелію. Під такими осередками часто виявлялись вогнищеві субсерозні набряки.

На ділянках товстої кишки, де на серозній оболонці макроскопічно виявлялись типові для інфекційного перитоніту накладання, при проведенні гістологічних досліджень встановлено виразну субсерозну інфільтрацію великою кількістю лімфоцитів, моноцитів і макрофагів. Аналогічні скупчення клітин знаходили і на поверхні серозної оболонки. Частина цих клітин була некротизована чи перебувала на різних стадіях руйнування. Між клітинами виявлялись відносно незначні відкладення фібрину.

Зміни клітин мезотелію на цих ділянках були аналогічні таким у макроскопічно не змінених ділянках. Проте в частині випадків серозна оболонка в місцях фібринозно-некротичних накладань взагалі не виявлялась, що свідчило про її повне руйнування.

У м'язовій оболонці товстої кишки мікроскопічні зміни зовнішнього шару були більш виразними, ніж у внутрішньому шарі цієї оболонки. У зовнішньому шарі було встановлено виразний набряк, а також зернисту дистрофію, некроз і руйнування гладких м'язових клітин, а у внутрішньому шарі набряк був незначним, а некроз і руйнування гладких м'язових клітин не реєструвались. В обох шарах м'язової оболонки всі кровоносні судини були розширені, переповнені кров'ю.

Підслизова основа була виразно набрякла. Її капіляри, венули та вени були значно розширені та переповнені клітинами крові, в той час як більшість артерій і артеріол були частково чи повністю спазмовані.

У гладких м'язових клітинах м'язової пластинки слизової оболонки виявлялись ознаки зернистої дистрофії. При цьому частина дистрофіно змінених клітин руйнувалась чи некротизувалась.

Слизова оболонка в усіх ділянках товстої кишки була нерівномірно набрякла та інфільтрована лімфоцитами, моноцитами й макрофагами. Поодинокі та скупчені лімфоїдні вузлики були збільшені, лімфоцити в них розташовувались нерівномірно: на одних ділянках цих утворень спостерігались скупчення тісно розташованих клітин, в той час як на інших ділянках лімфоцити розташовувались розріджено. Частина ентероцитів товстої кишки перебувала в стані зернистої дистрофії чи руйнувалась. Кількість келихоподібних клітин значно збільшувалась. У просвіті товстої кишки виявлявся клітинний детрит.

Список використаних джерел:

1. Горальський Л.П., Хомич В.Т., Кононський О.І. Основи гістологічної техніки і морфофункціональні методи досліджень у нормі та при патології : навч. посіб. 2-ге вид. стер. – Житомир: Полісся, 2011. – 288 с.
2. Зон Г.А., Скрипка М.В., Іванівська. Л.Б. Патологоанатомічний розтин тварин. – Донецьк: ПП Глазунов Р.О., 2009. – 189 с.
3. Лісова В.В., Романенко Н.М., Овдій А.К. Патологоанатомічні зміни за інфекційного перитоніту котів // *Збірник наукових праць ЖНАЕУ*. – Житомир, 2012. – № 1(32). – Ч. 2. – № 3. – С. 338–341.
4. Hartmann K. Feline infectious peritonitis // *Vet. Clin. North Am. Small Anim. Pract.* – 2005. – V. 35. – № 1. – P. 39–79.
5. Kipar A., Meli M.L. Feline Infectious Peritonitis: Still an Enigma? // *Veterinary Pathology*. – 2014. – V. 51. – № 3. – P. 505–526.
6. Pesteanu-Somogyi L.D., Radzai C., Pressler B.M. Prevalence of feline infectious peritonitis in specific cat breeds // *Journal of Feline Medicine and Surgery*. – 2008. – V. 10. – № 4. – 529–541.

Мягка К.С.

*кандидат ветеринарних наук,
начальник лабораторії ELISA-TEST та визначення мікотоксинів;*

Костюк М.В.

*провідний лікар лабораторії ELISA-TEST
та визначення мікотоксинів;*

Лінійчук Н.В.

*начальник лабораторії рідинної хроматографії,
Державний науково-дослідний інститут з лабораторної
діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи*

МОНІТОРИНГ ЗАЛИШКІВ ВЕТЕРИНАРНИХ ПРЕПАРАТІВ У МЕДІ ЗА 2019–2021 РОКИ

Забезпечення безпечності та якості харчових продуктів – є одним із пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного сектору економіки [1]. За даними ФАО, Україна є одним із світових лідерів виробництва меду на душу населення та обсягів експорту, і з 2008 р. займає перше місце серед країн Європи, і третє після Китаю та Аргентини. Не дивлячись на те, що в Україні близько 400 тис. осіб доглядають за майже чотирма мільйонами бджолиних сімей [2] і країна здатна вільно конкурувати на світовому ринку, постало вирішення проблеми досягнення статусу надійної країни-експортера товарного меду, враховуючи вітчизняний потенціал щодо виробництва даного цінного продукту [3; 4]. Тому, за умов забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку і споживання продуктів бджільництва всередині країни, гостро постає проблема забезпечення їх безпечності та якості відповідно до світових вимог [5].

Вимоги до безпечності та якості меду наведено у ряді чинних регламентів в країнах СOT та ЄС, зокрема у Регламентах Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 178/2002, 852/2004, 853/2004 [6–8]; у стандарті Комісії з Кодексу Аліментаріус CODEX STAN 12-1981 [9] та у Директивах Ради 2001/110/ЄС [10] і 96/23/ЄС [11], а в Україні – ДСТУ 4497:2005 [12].

Водночас, деякі ветеринарні препарати не включені до щорічних Планів державного моніторингу через нестачу аналітичних методів дослідження, валідованих згідно з вимогами Рішення Комісії 2002/657/ЄС [13], недостатнього їх обсягу за деякими групами речовин,

бюджетними обмеженнями, неналежною стратегією відбору зразків. Нині в Україні не зареєстровано жодного ветеринарного препарату для лікування бджіл, який містить вищезгадані діючі речовини, оскільки їхнє використання заборонене, як в бджільництві країн Європейського Союзу, так і в Україні. Тому, виявлення залишків згаданих речовин у меді, є важливим заходом для встановлення наслідків несанкціонованого застосування бджолярами контрабандних препаратів або медичних препаратів доступних у роздрібних аптеках гуманної медицини [14]. Таким чином, удосконалення існуючих методів, зокрема – імуноферментного аналізу (ELISA), щодо визначення залишкових кількостей антибіотиків, з подальшим внесенням встановленої межі їх залишкової кількості до Плану державного моніторингу є нині досить актуальним. Разом із цим, необхідно надати пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний. Технічні умови» щодо 21 встановлення вимог до показників безпеки, зокрема стосовно антибіотиків відповідно до вимог Європейського Союзу.

Також, План державного моніторингу має враховувати інформацію, що надходить до компетентного органу через системи швидкого повідомлення про харчові продукти та корми (RASFF). План державного моніторингу був розроблений компетентним органом із врахуванням вищезазначених вимог та затверджений наказом Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Таким чином згідно виконання Плану державного моніторингу необхідно провести державний моніторинг залишків ветеринарних препаратів у меді за групою речовин – А6 (хлорамфенікол, нітрофурані) за 2019–2021 роки з наданням пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний. Технічні умови» щодо встановлення вимог до показників безпеки, зокрема стосовно антибіотиків відповідно до вимог ЄС [15].

Дослідження проводилися скринінговим методом ELISA (ссβ) і підтверджуючим LC-MS/MS (ссα). Під час виконання Планів державного моніторингу у 2019–2021 роках використовувалися лише методики, які валідовані за рівнями кількісного визначення, зазначені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Результати валідації щодо кількісного визначення
груп речовин А6 у меді, мкг/кг**

Групи речовин, які будуть перевірені	Сполуки, що аналізуються	2019		2020		2021		
		ССβ	ССα	ССβ	ССα	ССβ	ССα	
А6	ХЛОРАМФЕНІКОЛ	Хлорамфенікол	0,05	0,05	0,05	0,05	0,045	0,05
	НІТРОФУРАНИ							
	Метаболіти фуразалідону	АОЗ	0,4	0,48	0,4	0,48	0,4	0,48
	Метаболіти фуралатадону	АМОЗ	0,6	0,47	0,6	0,47	0,6	0,47
	Метаболіти нітрофуразону	SEM	0,6	0,46	0,6	0,46	0,6	0,46
	Метаболіти нітрофурантіону	AHD	0,6	0,48	0,6	0,48	0,6	0,48

З таблиці 1 видно, що у 2019 та 2021 роках згідно валідації кількісного визначення хлорамфеніколу скринінговим методом ELISA, здатність виявлення ссβ становить 0,05 мкг/кг і за підтверджуючим методом – LC-MS/MS, ссα – 0,05 мкг/кг. Для нітрофурану АОЗ за застосування скринінгового методу ELISA, ссβ становить 0,4 мкг/кг. Разом з тим, у ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний. Технічні умови» встановлені максимально допустимі рівні для хлорафеніколу та нітрофуранів (АОЗ, АМОЗ) – 0,3 мкг/кг та 0,6 мкг/кг. Крім того, згідно з пунктом 9.9 ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний. Технічні умови» визначення вмісту антибіотиків у меді проводиться за вимогою споживача (замовника), тобто є не обов'язковим. Таким чином, враховуючі дані проведених досліджень Планів державних моніторинрів в 2019–2021 роках, використання валідованих методик, наявну заборону використання ветеринарних препаратів у бджільництві, є необхідність внести відповідні зміни та доповнення до чинного ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний. Технічні умови» стосовно додавання інших метаболітів нітрофуранів (SEM, AHD), а також встановлення для хлорафеніколу і нітрофуранів відсутності максимально допустимих рівнів залишків (підхід щодо нульової толерантності), а також визначення – мінімально допустимих рівнів визначення (MPRL) згідно з валідованими методами. Крім того, необхідно закріпити норму щодо обов'язковості дослідження меду бджолиного щодо вмісту антибіотиків (внести відповідні зміни до п. 9.9 ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний. Технічні умови»).

Необхідно внести зміни та доповнення до чинного ДСТУ 4497:2005 «Мед натуральний. Технічні умови» стосовно метаболітів нітрофуранів (SEM, AHD), а також встановлення для хлорамфеніколу і нітрофуранів нульової толерантності із визначенням мінімально допустимих рівнів (MPRL) згідно з валідованими методами.

Список використаних джерел:

1. Оверковська Т. Правове регулювання безпечності продуктів харчування. *Аграрне право*. 2018. № 4. С. 109–114.
2. Салєба Л. В., Кудельська А. В. Оцінка якості меду різного ботанічного походження. Тези доповідей Міжнародної науково-технічної конференції «Стан і перспективи харчової науки та промисловості», 11-12 жовтня 2017 року. Т.: ТНТУ, 2017. С. 38–39.
3. Арнаута О. В., Томчук В. А., Бернатюк О. В. Особливості нормативного забезпечення якості та безпечності бджолиного меду в Україні і ЄС на етапах його виробництва та реалізації. *Науковий вісник ЛНАУ: ветеринарні науки*. 2013. № 53. С. 5–7.
4. Єфімова О. М., Касянчук В. В. Аналіз мікробіологічної безпечності національної продукції тваринного походження, призначеної для експорту. *Ветеринарна медицина України*. 2013. № 1(215). С. 30–34.
5. Пислар Г. В. Якість продукції бджільництва: світовий досвід та вітчизняна практика. *Вісник ЖНАЕУ*. 2012. № 2. Т. 2. С. 296–307.
6. Regulation (EC) No 178/2002 of the European parliament and of the council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety. *Official Journal*. 2002. L 31. 1–24.
7. Regulation (EC) no 853/2004 of the European parliament and of the Council of 29 April 2004 laying down specific hygiene rules for food of animal origin. *Official Journal*. 2004. L 139. 55.
8. Regulation (EC) no 852/2004 of the European parliament and of the Council of 29 April 2004 on the hygiene of foodstuffs.
9. Codex Stan 12-1981. Standard for Honey. URL: http://www.fao.org/faowho-codexalimentarius/sh-proxy/ru/?lnk=1&url=https%253A%252F%252Fworkspace.fao.org%252Fsites%252Fcodex%252Fstandards%252FCODEX%2BSTAN%2B12-1981%252FCXS_012r.pdf
10. Council Directive 2001/110/EC of 20 December 2001 relating to honey. *Official journal of the European Union*. 2002. L 010. P. 0047–0052.
11. Council Directive 96/23/EC on measures to monitor certain substances and residues thereof in live animals and animal products and repealing Directives 85/358/EEC and 86/469/EEC and Decisions 89/187/EEC and 91/664/EEC. *Official journal of the European Union*. 1996. L 125. 10–32.
12. Мед натуральний. Технічні умови. ДСТУ 4497:2005. – К.: Держспоживстандарт України. 2007. – 21 с. – Національний стандарт України.
13. Commission Decision 2002/657/EC of 12 August 2002 implementing Council Directive 96/23/EC concerning the performance of analytical methods and the interpretation of results. *Official journal of the European Union*. 2002. 221. С. 8–36.
14. Янович Д. В., Мисько Г. Л. Оцінка придатності методики визначення залишків сульфаніламідів для проведення скринінгових випробувань. *Науково-технічний бюлетень Інституту біології тварин і Державного науково-дослідного контрольного інституту ветпрепаратів та кормових добавок*. 2014. Вип. 15. – № 4. – С. 223–227.
15. Myagka K. S., Tkachuk S. A. State monitoring of veterinary medicinal preparations and pollutants in honey. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2018. 8(2). P. 160–165.

ГЕОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бакай А.В.

аспірант,

Криворізький національний університет

ЧАСТОТНЕ ВИДІЛЕННЯ ІНФОРМАТИВНИХ МІКРОСЕЙСМІЧНИХ СИГНАЛІВ

Одним з основних недоліків мікросейсмічного контролю є необхідність виділяти й усувати імпульсні сейсмічні сигнали пов'язані з роботою гірського устаткування та іншими зовнішніми впливами [1]. Тому актуальним є питання відокремлення інформативного сигналу (те, що передає інформацію про напружено-деформований стан масиву) від мікросейсмів землі та іншого шуму.

З уваги на припущення, що верхні частоти мікросейсми зумовлені розподіленими резонансними властивостями породи масиву (пружністю) і відрізняються фізико-механічними властивостями одного масиву гірничої породи від іншого, що може бути визначено за частотами сигналів мікросейсмічних явищ.

Наведено сигнал режиму тиші (мікросейсми) в шахті ЗЖРК рис. 1 та сигнал тріщини рис. 2.

Рис. 1. Режим тиші в шахті ЗЖРК

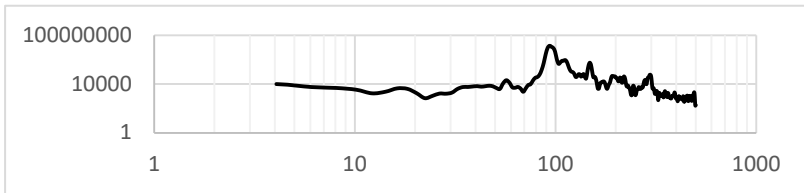
Амплітуда 900 од. АЦП. Характерна частота 87 Гц.

Рис. 2. Сигнал тріщини в шахті ЗЖРК

Амплітуда 8750 од. АЦП. Характерна частота 158 Гц. Протяжність сигналу явища 0,22 с., що узгоджується з [2].

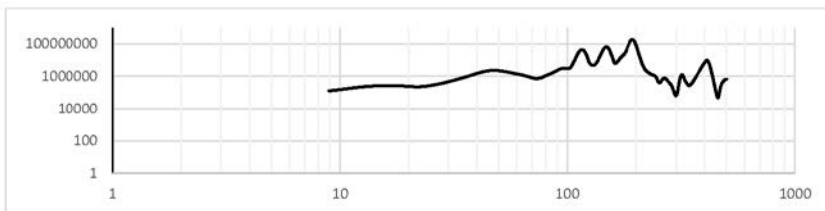
Частоти на рис. 1, 2 відрізняються майже у два рази та для встановлення границь частот між мікросейсами та інформативних (ті, що несуть інформацію про гіпоцентр, форму явища та властивість масиву), побудуємо спектральні густини частот для режиму тиші та явища рис. 3, 4.

Рис. 3. Спектральна густина частот режиму тиші в шахті ЗЖРК

Характерні частоти (4 максимуми зліва направо) 95, 150, 200, 300 Гц.

Частота коливань масиву повинна починатися з 0 Гц, але така частота коливань характерна для великих масивів. Тому графік на рис. 3 починається з 4 Гц, як видно густина таких частот мала у порівнянні з максимумом при 95 Гц, що обумовлене мікросейсмічним коливанням землі. Наступні три максимуми в 150, 200, 300 Гц – це частоти, які реєструються від далеких явищ, які менші коливань мікросейсами, тому їх не видно на рис. 1.

Рис. 4. Спектральна густина частот тріщини в шахті ЗЖРК

Характерні частоти (4 максимуми зліва направо) 116, 151, 191, 406 Гц.

Аналізуючи рис. 3, 4 для режиму тиші в шахті характерні частоти до 100 Гц, ті що більше ніж 100 Гц – це частоти, які утворюються внаслідок руйнування гірничого масиву. Тобто підтверджується можливість розділення частот мікросейсами та частоти руйнування гірського масиву. Для уточнення твердження були проведені додаткові експерименти на

шахті «Родіна». На рис. 5, 6 наведені сигнал режиму тиші та вибуху (тріщиноутворення).

Характерна частота для режиму тиші 66 Гц, тріщиноутворення 133 Гц.

Дійсно підтверджується твердження про можливість розділення частот мікросейсми землі від частот інформативних. Характерна частота коливань в шахті ЗЖРК та в шахті «Родіна» різна, що говорить про різні пружність масиву, але повторні експерименти на шахті «Родіна» показали, що характерні частоти 49,6 Гц, що свідчить про зміну частоти коливання гірничого масиву з часом.

Для можливості дистанційного контролю напружено-деформованого стану масиву з поверхні необхідно встановити чи співпадають характерні частоти в шахті та на її поверхні.

На поверхні шахти «Родіна» характерна частота 28,8 Гц.

Частота коливань гірського масиву в шахті та на поверхні шахти відрізняється, тому при виборі фільтра частот потрібно попередньо встановити, яка характерна частота для даної шахти і звідкіля відбувається запис (з шахти чи з поверхні шахти).

Для встановлення характерних частот коливань на поверхні шахти проведено додаткові експерименти, за якими встановлена характерна частота 10 Гц режиму тиші на поверхні між шахтою «Артем-1» та шахтою «Родіна».

Якщо порівняти характерні частоти коливань в шахті «Родіна» та на її поверхні, то вони відрізняються в 5-7 разів. Це пояснюється наявністю наносних порід (близько 200 м).

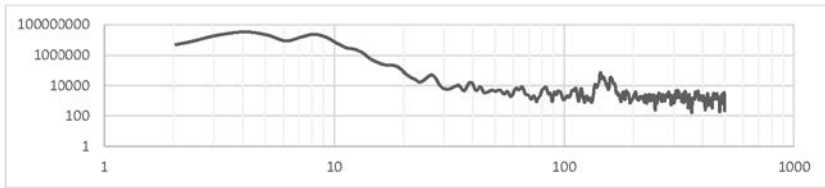
Встановимо інформативні частоти для поверхні над шахтою «Родіна» за допомогою удару мірним зразком об поверхню рис. 5.

Рис. 5. Запис явища над шахтою «Родіна»

Характерна частота 42 Гц. Протяжність сигналу явища 0,4 с.

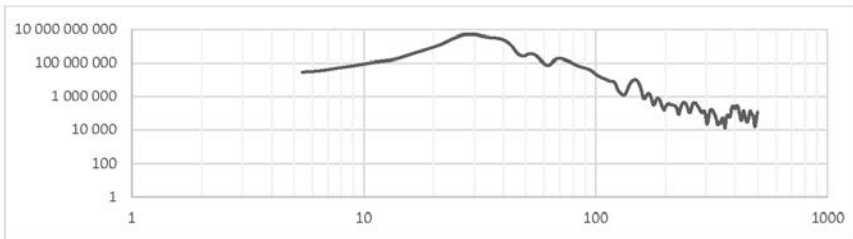
Інформативна частота коливань на поверхні шахти у 2-3 рази менша, ніж в шахті. Для детального аналізу наведемо приклади спектральної густини частот для режиму тиші та явища на поверхні шахти «Родіна» на рис. 6, 7.

Рис. 6. Спектрально густина частот на поверхні шахти

Характерні частоти 4, 8 Гц.

Переважаюча частина коливань спостерігається на частотах до 10 Гц, що зумовлено мікросейсмічним коливанням землі. Максимум на графіку в 147 Гц свідчить про наявність далеких явищ.

Рис. 7. Спектральна густина частот явища

Характерна частота 29,5 Гц.

Як видно з рис. 7 максимальна кількість частот спостерігається з 20 Гц до 45 Гц, що в діапазоні інформативних частот. Тобто можливо виділити інформативні частоти в шахті, на поверхні шахти та на території санітарної зони.

Тому, при використанні мікросейсмічного моніторингу напружено-деформованого стану масиву, потрібно встановити з якого місця відбувається запис сигналу (шахта, поверхня шахти, санітарна зона), що також пропонується в статті [3]. Наступним кроком потрібно встановити які характерні частоти мікросейсми та явищ для даного масиву. Для можливості моніторингу мікросейсмічного контролю стану масиву з заселеної території потрібно додатково дослідити спектральну частотну густина шуму.

Частота мікросейсми землі в точці вимірювання залежить, в першу чергу, від пружності, питомої ваги породи масиву. Тому в різних місцях вимірювань частота мікросейсми відрізняється у 2-3 рази (контрастна

різниця частот мікросейсми скельних породах нижніх горизонтах шахт і наносних породах поверхні). Аналогічно з частотами руйнування.

Частотні спектри мікросейсми та сигналів значимих явищ розташовані поряд (різниця у 2-3 рази). Різниця частот мікросейсми і явищ дозволяє роздільно вимірювати та контролювати як сигнали мікросейсми, так і інформативні сигнали явищ руйнування і використовувати цю інформацію для визначення стійкості масиву і конструктивних елементів розробки.

Як частоти мікросейсми, так частоти явищ в шахті і на поверхні відрізняються. Відповідно фізико-механічним властивостям, в скельних породах частота мікросейсми та частоти руйнувань в 3-4 рази вище частот в наносних породах.

Список використаних джерел:

1. Герасимова Є.В., Болотников А.В. Використання геофізичних методів спостережень для оцінки стійкості бортів залізрудних кар'єрів. *Гірничий вісник*. 2012. № 95(1). С. 55–58.

2. Рыбалко Б.И., Здешиц В.М., Чистяков Д.Е., Федоренко А.И., Милейко Т.В., Калиниченко О.А. Экспертная идентификация геологических явлений по сигналам записей ГИС. НДГРІ ДВНЗ «КНУ». 2015. № 55. С. 125–134.

3. Бабец Е.К., Рыбалко Б.И., Щербина С.В. Особенности мониторинга напряженного состояния массивов горных пород Кривбасса по микро-сейсмической активности. *Інноваційний розвиток гірничодобувної галузі: зб. тез доп. міжнар. наук.-тех. інтер.-конф. м. Кривий Ріг, 2016 р.* С. 277.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Бень Я.О.

аспірантка,

*Національна академія державного управління
при Президентові України*

ПРОГРАМА РОЗШИРЕНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ НАТО: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

1 листопада 2019 р. Україна звернулася до НАТО з проханням про участь у Програмі розширених можливостей (NATO's Enhanced Opportunities Program – EOP). У січні 2020 р., на виконання доручення Президента України, Україна офіційно подала заявку на участь у згаданій Програмі. 12 червня 2020 р. Україна стала її учасником. Рішення Альянсу щодо України стало визнанням значного внеску нашої держави в міжнародну безпеку, зокрема шляхом участі у місіях під проводом НАТО, Силах реагування НАТО та відповідних навчаннях і тренуваннях.

Рішення України щодо участі в EOP відповідає Конституції України, а також нормативно-правовим актам з питань національної безпеки і оборони. Зокрема, у Законі України від 21.06.2018 р. «Про національну безпеку України» в якості одного з фундаментальних національних інтересів України визначено «інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» (ст. 3) [3]. У Стратегії національної безпеки України від 14.09.2020 р. повторно наголошено, що пріоритетом національних інтересів України є «розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО» (п. 6) [4].

В історичному сенсі Програма розширених можливостей НАТО була започаткована на саміті Альянсу в Уельсі в 2014 р. З того часу до Програми були залучені Австралія, Грузія, Фінляндія, Йорданія та Швеція. В геополітичному сенсі ці країни є різними, проте увага Альянсу до них є цілком виправданою [6]. Ефект взаємодії сторін, що працюють у межах EOP, є наступним: для Грузії – це забезпечення підтримки операцій НАТО у чорноморському та кавказькому регіонах, для Йорданії та Австралії – підтримка інтересів Альянсу відповідно на

Близькому Сході та в Індійсько-Тихоокеанському регіоні, для Швеції й Фінляндії – стримування Російської Федерації у Північній Європі та в Арктиці.

ЕОР дозволяє країні-партнеру досягти так званої секторальної (оперативної) взаємосумісності з НАТО (на рівні системи логістики, зв'язку, управління військами, конкретними родами військ тощо). Крім того, ЕОР відкриває перед країнами-членами низку особливих можливостей взаємодії з Альянсом [5].

Разом з тим, ЕОР не є «прямою перепусткою» держави-учасниці до членства в Альянсі. Країна, що стала учасником цієї програми, отримує додаткові можливості розвитку сектору безпеки і оборони, досягнення сумісності національних збройних сил зі збройними структурами НАТО, оптимізації системи державного управління відповідно до західних рекомендацій, реформування безпекової та оборонної сфер в цілому. Рішення щодо членства в НАТО як правило пролягає через План дій щодо членства (ПДЧ), який розробляється Альянсом для кожної конкретної країни-кандидата. У випадку з Україною ЕОР здатна суттєво посприяти прискоренню процесу розробки ПДЧ та його наступному втіленню, проте аж ніяк не виступає заміником цього важливого документу. Відповідно, державному керівництву слід мати на увазі тісну залежність, але не організаційну тотожність двох важливих кроків на шляху євроатлантичної інтеграції України – Програми розширених можливостей НАТО (реалізовано) та Плану дій щодо членства в НАТО (планується для реалізації). Програма та План є тісно пов'язаними, проте не взаємозамінними.

Нові можливості України як члена Програми розширених можливостей НАТО є беззаперечними [2]. Зокрема, дієвим механізмом взаємодії сторін стають політичні консультації з керівництвом Альянсу на рівні міністрів оборони (міністрів закордонних справ). Україна може брати участь у плануванні операцій НАТО. Україна отримує допуск до всіх навчань Альянсу, досвіду практичного застосування сил і засобів НАТО. Реальністю стає пріоритетна сертифікація вітчизняних сил і засобів оборонного призначення відповідно до стандартів Альянсу. Представники України зможуть призначатися на посади в штаб-квартирі та командних структурах НАТО. Україна матиме поглиблений обмін розвідданими з країнами членами Альянсу. Участь у Програмі передбачає поглиблення співпраці з підтримки безпеки в акваторії Чорного моря. Крім того, Програма передбачає спільну протидію кіберзагрозам, міжнародному тероризму та організованій злочинності.

Як вважають у Центрі воєнної політики та політики безпеки (Україна), пріоритетними сферами участі України в Програмі розширених можливостей НАТО мають стати [1]:

1. Демонстрація Україною чітко артикульованого наміру вступу до НАТО, який багатьма політичними силами артикулюється як справа найближчих років.

2. Використання участі в ЕОР для збільшення та посилення українського представництва в керівних структурах НАТО.

3. Посилення через участь в ЕОР аргументів для приєднання до Плану дій щодо членства (ПДЧ).

4. Ефективне виконання Річних національних програм (РНП) під егідою Комісії Україна – НАТО.

5. Фокусування уваги керівництва Альянсу, причорноморських країн НАТО (Болгарії, Румунії, Туреччини) на питаннях забезпечення безпеки в акваторії Чорного моря.

6. Більш активне залучатися до процесу підготовки нової Стратегічної концепції НАТО.

7. Ініціювання необхідності оновлення документа НАТО, який регулює розширення Альянсу (*Дослідження щодо розширення НАТО, Study on NATO enlargement, від 1995 року*).

8. Налагодження більш тісної безпекової і оборонної співпраці з Грузією, як учасницею ЕОР.

На наш погляд, до цього слід додати відкриття реальних можливостей ознайомлення представників НАТО з досвідом Збройних Сил та інших державних збройних формувань, який Україна набула в ході гібридної війни, розв'язаної РФ проти нашої країни у 2014 р. Це може бути як безпосередній досвід організації оборонної та безпекової діяльності, так і досвід протистояння з РФ у сфері інформаційних (інформаційно-психологічних) впливів на політичне керівництво та населення демократичних країн.

Для України залучення до ЕОР є важливим як визнання її зусиль щодо модернізації Збройних Сил для досягнення стандартів Альянсу. Для НАТО – це підтвердження безпекового й оборонного співробітництва з Україною. Для РФ – це демонстрація провалу її агресивної політики щодо утримання України в орбіті кремлівського впливу.

Курс України на членство в НАТО залишається незмінним. Статус партнерства в ЕОР не впливає на рішення щодо членства країни в Альянсі. Втім, сам факт участі в цій Програмі свідчить про визнання країнами Північноатлантичного альянсу значного прогресу України у реформуванні відповідних державних інституцій, зокрема сектору безпеки і оборони.

Даний крок Української держави слід розцінювати не як окремий епізод її прозахідного курсу, а як важливий елемент цільного механізму євроатлантичної інтеграції, який формується з 90-х років.

Участь України у Програмі розширених можливостей НАТО у непрямій формі засвідчує позитивне сприйняття більшістю держав Альянсу позиції Києва з питань стримування російської агресії. Інформаційна складова цієї агресії з 2014 р. спрямовується не лише проти України, а й проти західних демократичних держав, ЄС і НАТО в цілому. Україна виступає «першим ешеленом» подібного стримування, чого не можуть не помічати західні партнери.

Й наостанок. У тому, що згадане рішення Альянсу відбулось саме 12 червня, присутній чітко позначений політичний символізм, який досить часто застосовують західні держави: це був День Росії (День прийняття декларації про державний суверенітет РРФСР – державне свято РФ). Реакція Кремля була прогнозовано негативною. Проте об'єктивні історичні процеси, до яких належить повернення України до сім'ї європейських народів (у тому числі в інституційному вимірі), можливо лише загальмувати, але не зупинити.

Список використаних джерел:

1. Пріоритетні сфери Програми розширених можливостей НАТО. URL: <http://defpol.org.ua/index.php/aleia-heroiv/675-priorytetni-sfery-prohramy-rozshyrenykh-mozhlyvostei-nato> (дата звернення: 20.03.2021).
2. Програма розширених можливостей НАТО: в Міноборони назвали «плюси» для України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3069529> (дата звернення: 20.03.2021).
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#> (дата звернення: 18.03.2021).
4. Про Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» : Указ Президента України від 14.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#> (дата звернення: 20.02.2020).
5. Україна отримала статус члена Програми розширених можливостей НАТО. Інформація МЗС України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala> (дата звернення: 24.03.2021).
6. Хотин Р. Програма розширених можливостей НАТО: до якого клубу приєдналася Україна? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/prohramarozshyrenykh-mozhlyvostej-nato/30671975.html> (дата звернення: 25.03.2021).

Бізонич Д.В.

*кандидат технічних наук,
директор ТОВ «Еталонтехсервіс»*

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ БАГАТОКВАРТИРНИМИ БУДИНКАМИ

Розглядаючи проблему управління багатоквартирними будинками, слід сказати, що об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) не є інноваційним механізмом в організації управління в сфері житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ), але вже тривалий час це питання є доволі актуальним, оскільки це форма управління, що визначалася як альтернатива житлово-експлуатаційним конторам (далі – ЖЕК) і вже є значний вітчизняний досвід з управління на цій основі. Актуальним питанням стало прийняття нового Закону «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», який визначив, що в разі не створення власниками багатоквартирних будинків до 1 липня 2016 року ОСББ або наймання управляючої компанії, поточний виконавець послуг в особі ЖЕК повинен передати управління будинком управляючій компанії, яка буде визначена органом місцевого самоврядування [2]. Тому питання обрання оптимального шляху управління багатоквартирним будинком, аналіз основних проблем та ризиків, які можуть виникати в цих процесах, є дуже важливими в сфері публічного управління.

Управління багатоквартирними будинками обумовлено однією важливою проблемою, яка визначає ряд інших – до 1992 року в нашій країні не було приватизованих квартир, і під час наступної приватизації не було визначено їх балансової вартості та вартості всього багатоквартирного будинку. На сучасному етапі приватизовано 98% житлового фонду вторинного ринку нерухомості, але до 2016 року понад 80% було на балансі ЖЕКів, що також не вирішувало проблему управління такими будинками [1, с. 6].

Для повноцінного та ефективного надання послуг в сфері ЖКГ необхідним кроком мало стати саме запровадження конкурентних засад управління, подолання монопольного становища ЖЕКів, оскільки надання послуг – це економічна категорія, що вже саме по собі передбачає створення відповідних умов, в тому числі запровадження здорової конкуренції в цій сфері.

При створенні таких умов також змінюється й відповідальність, тому основними суб'єктами, відповідальними за утримання та управління

будинком стали самі мешканці, що також стало достатньо проблемним питанням в українських реаліях через низку чинників:

- готовність населення до змін, але неготовність до відповідальності за управління;

- застарілість житлового фонду та фінансова неспроможність щодо здійснення ремонту житлового фонду;

- інформаційна необізнаність щодо управління багатоквартирним будинком;

- правові прогалини з управління багатоквартирним будинком;

- слабка громадська активність тощо.

Вітчизняний досвід зі створення та управління багатоквартирними будинками на основі ОСББ, на нашу думку, не становить альтернативи для ЖЕКів, хоча б з таких причин, що ОСББ виступає замовником послуг, натомість ЖЕК виступав виконавцем [3]. Тому дуже важливо було передбачити різні форми управління такими будинками і надати альтернативні шляхи в цій галузі, починаючи від самозабезпечення, коли співвласники самостійно наймають обслуговуючий персонал (електриків, сантехників, двірників та ін.), і закінчуючи визначенням керуючої компанії у особі наявної на ринку структури приватної форми власності або ЖЕКу).

Реформи в сфері ЖКГ та обрання різних форм управління багатоквартирними будинками спрямоване на забезпечення ефективності в умовах постійного підвищення тарифів, формування політики енергоефективності, застарілості вторинного житлового фонду. Тому мешканці міст – власники нерухомості в багатоквартирних будинках вимушені вирішувати ці питання спільно. На нашу думку, в законодавстві визначено прогресивний механізм щодо створення ОСББ, так й щодо діяльності керуючих компаній. Але водночас, як свідчить практичний досвід, тут є певні ризики також, оскільки це сфера економічних відносин, сфера надання послуг та конкуренції. На разі є приклади достатньо гострих суперечок між співвласниками багатоквартирних будинків та керуючими компаніями, які диктують «кабальні» умови співпраці, тому ці питання потребують подальшого дослідження та комплексного аналізу.

Надалі також необхідно приділити увагу таким проблемам, як сфери та рівні відповідальності управителя та керуючої компанії перед співвласниками, методи відмови від діяльності компанії та механізми її заміни. Особливо складною є ситуації при передачі новозбудованого житла, коли створюються фейкові ОСББ, або інвесторам не видають документи про право власності на квартири, до тих пір, поки вони не підпишуть договору з «потрібною» керуючою компанією, на жаль, новий закон не усунув ці недоліки, і відверті нечесні дії компаній-

забудовників та керуючих компаній й досі можливі. До того ж в нашій країні не так багато органів, до яких можна звернутися зі скаргами та пропозиціями, якщо не надаються належним чином послуги в ОСББ чи житлово-комунальні послуги.

Список використаних джерел:

1. Гура Н. Що заважає сформувати ефективного власника житла. *Урядовий кур'єр*. № 103. 02.06.2016. С. 6.
2. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку: Закон України від 14 травня 2015 р. № 417-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/417-19/page>
3. Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків: практичні поради. Практичний посібник, Інститут міста, Львів, 2011, 129 с. URL: www.urbanproject.lviv.ua/.../ArticleFiles_32_OSBB_2_book.pdf

Докаленко В.В.

аспірантка,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Аналізуючи вагомість демократичних перетворень та фіксуючи демократизацію суспільства слід відмітити, що саме можливість громадян приймати участь в управлінні державою або окремою територією. Одним з показників, що в країні високорозвинена демократія є вільна можливість громадян виступати самостійно або шляхом об'єднання для захисту власних інтересів, досягнення загальносуспільних цілей через інститути громадянського суспільства, котрі проголошують потреби громадян, їх цінності та пріоритети. Базисом для забезпечення діяльності громадянського суспільства якраз і є сукупність інститутів, що представляють громадян, створені на добровільній основі завдяки налагодженій соціальній взаємодії та високому рівню громадської самосвідомості. Необхідною умовою при цьому є мінімальний вплив з боку влади на процеси утворення й функціонування. В свою чергу саме громадянське суспільство повинне спричиняти певний вплив на діяльність

органів публічної влади для того, щоб уникнути узурпації влади та перетворення країну у тоталітарну.

Ще однією з умов існування розвиненої демократії є виважена система органів публічної влади, в якій є місце як сильній центральній владі, так і наявність широкої автономії у місцевих органах. Саме у такому симбіозі може розвиватись громадянське суспільство та створювати дієві інститути, котрі будуть виступати активними учасниками владно-управлінських відносин і забезпечувати права громадян. Подібна побудова взаємин забезпечує у подальшому функціонування стабільної системи, у якій виграють усі учасники:

– влада – має позитивний імідж, отримує широку підтримку серед населення та сприятливі умови для роботи, а також необмежені перспективи співпраці з широкою громадськістю у вирішенні суспільноважливих проблем та забезпеченні умов для сталого розвитку;

– громадяни – отримують допомогу від влади у вирішенні власних проблем, забезпечуються підтримкою інститутів громадянського суспільства, підвищують рівень своєї політичної та правової культури й освіти, мають можливість розвиватись на власний розсуд, реалізовувати власні цілі як самостійно, так і збираючись у групи.

Реформа децентралізації, що проходить в Україні останніми роками, є не першою спробою проведення змін адміністративно-територіального устрою та вирішення суперечностей у взаємодії між органами публічної влади різних рівнів. Однак, спеціалісти позитивно кваліфікують перетворення, до яких призвела децентралізація влади на цьому етапі [1, с. 190]. На відміну від попередніх спроб, цього разу в Україні спромоглися зсунути з місця це питання та провести реальні перетворення. Особливо важливим це є для розвитку громадянського суспільства, адже:

1) значну частку повноважень, а з ними і фінансів, було спущено вниз на рівень органів місцевого самоврядування, що має значно прискорити процесів вирішення нагальних питань;

2) громадянам було надано не тільки можливість, а й певний стимул створювати організації для відстоювання власних прав та інтересів, покращення рівня добробуту тощо;

3) завдяки широкій інформаційній кампанії, а також наближеності органів місцевого самоврядування до громадськості інститутам громадянського суспільства надано поштовх для розвитку, активізації діяльності та налагодження співпраці із владою;

4) органи публічної влади в умовах глобальних перетворень почали розширювати свою діяльність із налагодження взаємодії з громадянами, підвищили рівень прозорості та відкритості;

5) все більше створюється умов для забезпечення підзвітності та підконтрольності владних структур перед суспільством.

В подальшому розвитку досліджуваної тематики варто приділити увагу питанню того, як в умовах децентралізації в Україні органи публічної влади мають співпрацювати із інститутами громадянського суспільства у плані підвищення рівня політичної та правової освіти населення. Варта уваги також тема підвищення відповідальності як влади, так і громадян, оскільки, маючи наміри впливати на процеси вироблення та прийняття управлінських рішень, їм потрібен не лише певний рівень обізнаності, а й достатній рівень відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Андрійв М. М. Децентралізація публічної влади: взаємозв'язок компетенцій та компетентностей. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 185–191.

Кострубіцька А.В.

кандидат наук з державного управління, доцент,

Київський національний університет

будівництва та архітектури

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 281 «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Беззаперечним залишається факт, що знання іноземної мови на сьогодні є запорукою кар'єрного зростання, а в розрізі європейської інтеграції України – набуває значення національного масштабу. І цей факт стосується кожного пересічного українця. Дослідники визначають англійську мову, за якою у світі оцінюють рівень економічної конкуренції, як кожного працівника окремо, так і держави загалом. За показником EF ENGLISH PROFICIENCY INDEX, Україна посідає лише 44 місце серед 100 країн станом на 2020 рік. Очевидно, що на цей показник передусім впливає рівень освітньої підготовки, зокрема у вищій школі.

Однак, коли ми говоримо про підготовку публічних управлінців у рамках спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», то маємо розуміти як і завдання, так і специфіку роботи випускників даного напрямку. Адже більшість європейських чиновників, вступаючи на публічну службу, вільно володіють мовою міжнародного спілкування –

англійською. Україна ж поки не може похизуватися значними успіхами у підготовці кадрів відповідної кваліфікації з високим рівнем володінням іноземною мовою.

Однак, цей процес суттєво зрушив з місця закон «Про державну службу», зокрема набуття 1 травня 2018 року чинності норми про обов'язкове володіння державними службовцями категорії «А» однією з мов Ради Європи (англійською чи французькою) [1]. Втім, це стосується лише осіб, які претендують на зайняття посади державної служби категорії «А» (вищі керівні працівники). Ми, своєю чергою, переконані, що кожен випускник спеціальності «Публічне управління та адміністрування» на сьогодні повинен оволодіти достатнім рівнем знань з іноземної мови для отримання сертифікату В2.

Проаналізувавши низку освітньо-професійних програм закладів вищої освіти, в яких здійснюється підготовка за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», можемо зробити такі висновки:

1) переважна більшість ОПП передбачає вивчення іноземної мови професійного спрямування на другому (магістерському) рівні;

2) ОПП, які пропонують вивчення іноземної мови професійного спрямування на рівні бакалаврів, впроваджують курс з третього року навчання.

3) часто вивчення загальної іноземної мови на 1-2 курсі, зокрема у закладах вищої освіти технічного спрямування, тяжіє за програмою до вивчення технічної термінології, що в подальшому не буде використана студентами-управлінцями у навчанні та роботі.

Проблема в тому, що переобтяженість освітніх програм загальнонауковими та фаховими дисциплінами позбавляє можливості збільшити, а часом і зберегти кількість годин відведених на іноземну мову [2], вважають науковці. А це, своєю чергою, свідчить про недостатній рівень забезпечення фаховою підготовкою з іноземної мови майбутніх публічних управлінців.

Для достатнього рівня володіння іноземною мовою, який би дозволяв випускникам спеціальності «Публічне управління та адміністрування» вступати у мовленнєві контакти із закордонними партнерами та брати участь у міжнародних відрядженнях/конференціях, потрібно отримати сертифікат В2.

Тут укладачі програм дисциплін стикаються з низкою проблем. Курси з іноземної мови професійного спрямування для студентів спеціальності «Публічне управління та адміністрування» передбачають вивчення професійної термінології та її застосування у різних мовленнєвих ситуаціях, тісно пов'язані з офіційно-діловим стилем, вивченням основ діловодства та офіційного листування іноземною мовою [4, с. 207].

Ще одна проблема – вивчення граматики іноземної мови. У програмах професійного спрямування увага граматичним конструкціям справедливо не приділяється, адже акцент спрямований на поповнення словникового запасу професійною лексикою та моделювання ситуацій для її використання.

Проте, студенти не можуть засвоїти таку програму через брак знань із загального курсу іноземної мови (General English, наприклад), оскільки граматика є основою для побудови правильності мовлення.

Аналізуючи сучасні тенденції викладання іноземної мови, дослідники наголошують насамперед на використанні комунікативного підходу. Завдяки комунікативно-орієнтованому навчанню у студентів формується комунікативна компетенція, яка вважається достатньою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб в подальшому самостійно отримувати й розширювати свої знання та досвід [3].

На даному етапі комунікативний підхід у навчанні іноземними мовами модернізується за рахунок нових розробок та практично реалізується у моделях навчання різних видів мовленнєвої діяльності – читання, аудіювання, писемного та усного мовлення [3]. Усі ці складові повинні складати курс іноземної мови професійного спрямування, заснований на достатньому рівні підготовки та знань студентів із загального курсу іноземної мови.

Отже, проаналізувавши законодавчу базу та низку освітньо-професійних програм, оцінивши показники реального рівня володіння іноземною мовою професійного спрямування студентами та випускниками спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», можемо зробити висновки про недостатній рівень базової підготовки з іноземної мови, а також недостатню кількість годин, відведених для вивчення професійно орієнтованої іноземної мови. Рішення даної ситуації вбачаємо у підготовці кваліфікованих кадрів для викладання іноземної мови професійного спрямування фахівцем зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування» та з відповідним рівнем володіння іноземною мовою для викладання, а також збільшенням кредитів, відведених на цю дисципліну. У перспективі вбачаємо за доцільне внесення змін до законодавства про державну службу та встановлення відповідних норм володіння іноземною мовою для всіх категорій державних службовців.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну службу» № 889-VIII від 10.12.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

2. Гіренко І.В. Особливості викладання іноземної мови професійного спрямування [Електронний ресурс] / І. В. Гіренко // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2011. – Вип. 7. – С. 131–135. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_7_28

3. Ковнір О.І. Використання іноземних мов у публічній службі України: стан, проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О. І. Ковнір. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2018. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_1_28

4. Панасенко Є.О. До проблеми професійної англomовної комунікації публічних управлінців в Україні / Є. О. Панасенко // *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* – 2018. – Вип. 1(16). – С. 205–208.

Мосін А.В.

аспірант,

*Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЛІСІВ ВІД НЕЗАКОННОЇ ВИРУБКИ

Ліси є національним багатством народу України і за своїм призначенням та місцерозташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах. Усі ліси на території України становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави [3].

Державне управління лісами є широким поняттям, що включає комплекс дій, спрямований на досягнення цілей лісової політики та пов'язаний із організацією ведення лісового господарства, здійсненням контролю за дотриманням лісового господарства, охороною та захистом лісів, використанням лісових ресурсів тощо. Крім того воно визначає кількість та склад функцій залежно від: державного устрою держави; ролі та місця лісів в економіці країни; цілей ведення лісового господарства; форм власності на ліси [4].

Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн. га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн. га. Лісистість території країни становить 15,9%. Відповідно до діючого законодавства ліси

можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Переважна більшість лісів перебуває у державній власності. В процесі розмежування земель до комунальної власності були віднесені близько 1,3 млн га (13%) земельних ділянок лісогосподарського призначення, що знаходяться у постійному користуванні комунальних підприємств, підпорядкованих органам місцевого самоврядування. Частка лісів приватної власності становить менше 0,2% загальної площі лісових земель. Близько 0,8 млн га лісових земель державної власності не надані в користування та віднесені до земель запасу, фактично безхазяйні. В Україні історично сформована ситуація з закріпленням державних лісів за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям кількох десятків міністерств і відомств). За відомчим підпорядкуванням, найбільша площа лісових земель (близько 73%) перебуває у користуванні лісогосподарських підприємств Держлісагентства [1; 5].

В умовах приватної власності на ліси вплив держави здійснюється опосередковано, через цілу низку фінансово-економічних інструментів (податки, компенсації, субсидії тощо), у той час як державна власність на ліси передбачає делегування функцій власника серед різних інститутів законодавчої та виконавчої гілок влади [7].

За загальними правилами разом з правом власності або правом користування виникають і обов'язки відповідного суб'єкта щодо забезпечення схоронності предмета права власності (користування), в даному випадку цей обов'язок з організації охорони і захисту лісів, що передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження лісів зокрема від незаконних рубок. Забезпечення охорони і захисту лісів покладатиметься на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства та органи місцевого самоврядування, власників лісів і постійних лісокористувачів [3].

Наразі визначено наступні суб'єкти, що повинні бути утворені власниками лісу та постійними лісокористувачами, які здійснюють охорону і захист лісів на території України, а саме:

- державна лісова охорона, яка діє у складі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань лісового господарства та підприємств, установ і організацій, що належать до сфери їх управління;

- лісова охорона інших постійних лісокористувачів і власників лісів.

Окремо слід зазначити, що законодавчо не встановлений обов'язок власників і постійних лісокористувачів утворення відповідних підрозділів лісової охорони, тому у деяких постійних лісокористувачів,

як правило у органів місцевого самоврядування навіть не створені спеціалізовані підприємства та підрозділи лісової охорони.

Так, державна лісова охорона діє у складі Держлісагентства, Республіканського комітету Автономної Республіки Крим з питань лісового і мисливського господарства, обласних управлінь лісового та мисливського господарства і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства [6]. До основних завдань державної лісової охорони належить здійснення державного контролю за додержанням лісового законодавства, забезпечення охорони лісів зокрема від незаконних рубок [3]. Державна лісова охорона має статус правоохоронного органу, порядок діяльності, якої визначається положенням, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а працівники перебувають під охороною держави.

Посадові особи державної лісової охорони, серед іншого наділені правом зупиняти транспортні засоби та проводити огляд речей, транспортних засобів, знарядь, добутої в лісі продукції та інших предметів; у визначених законом випадках доставляти порушників до органів Національної поліції або органів місцевого самоврядування; у разі порушення лісового законодавства вилучати в установленому законом порядку у громадян і юридичних осіб документи, добуті лісові ресурси, знаряддя їх добування, а також транспортні засоби, що були знаряддям правопорушення, та вирішувати питання про їх подальшу належність і використання, тощо [3]. Окрім того посадові особи державної лісової охорони наділені правом здійснення провадження в справах про адміністративне правопорушення, що віднесені законом до їх підвідомчості, а саме адміністративні правопорушення, передбачені статтями 49, 63-70, 73, 75, 77, 188-5 Кодексу України про адміністративне правопорушення [2].

Враховуючи законодавчо закріплений статус державної лісової охорони, наданні їй права та повноваження, а також гарантії діяльності працівників, можна зробити висновок про більш менш ефективне забезпечення охорони лісів, що перебувають у користуванні підприємств Держлісагентства та протидії незаконній вирубці, але мова йде лише про 73% лісових ресурсів держави.

Щодо інших лісів, ситуація доволі плачевна, так як 7% лісових земель, які не відведені, охорона зовсім не здійснюється, а незаконні рубки набули системного характеру. На інших залісених землях, а це приблизно 20%, діяльність з охорони фактично не здійснюється, так як наразі залишається не визначеним статус лісової охорони постійних лісокористувачів і власників лісів, що не відносяться до Держлісагентства. Відсутність прав і повноважень у працівників лісової охорони постійних лісокористувачів і власників лісів, щодо здійснення

процесуальних дій з припинення, документування, розслідування правопорушень пов'язаних з незаконною вирубкою лісу, позбавляє можливості належним чином реагувати на них, а як наслідок не в змозі забезпечити ефективну охорону лісів від незаконної вирубки.

Виходячи з вищенаведеного, наразі в Україні законодавчо впорядкована діяльність державної лісової охорони, що діє у складі підприємств, установ та організацій Держлісагенства, що здійснюють охорону і захист 73 % лісів України. В той же час не визначений статус, права та повноваження підрозділів лісової охорони постійних користувачів і власників лісів, унеможливило здійснення ефективного захисту лісу від незаконних рубок. Оскільки управління лісовим господарством, що включає в себе серед іншого охорону і захист лісу, реалізується через побудову відповідного механізму управління, тому на сьогодні конче необхідно на законодавчому рівні упорядкувати і централізувати процеси з охорони і захисту лісу, на принципах єдиноначальності визначити єдиний державний орган з реалізації державної політики щодо охорони і захисту лісів, який би діяв по відношенню до всіх власників лісів та лісокористувачів.

Список використаних джерел:

1. Загальна характеристика лісів України. Державне агентство лісових ресурсів: офіційний сайт. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 року № 80732-X. Дата оновлення: 29.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>
3. Лісовий Кодекс України : Закон України від 21 січня 1994 року № 3852-XII. Дата оновлення: 30.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
4. Малишева Н.Р., Олещенко В.І. та ін. Правові засади впровадження в Україні Конвенції біорізноманіття. – К.: Хімджест, 2003. – 176 с.
5. Об'єктивна інформація щодо лісів. Товариство лісників України : офіційний сайт. URL: <https://tlu.kiev.ua/nasha-dijalnist/profesiino-pro-lis/objektivna-informacija-shchodo-lisiv.html>
6. Про затвердження Положення про державну лісову охорону : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 976. Дата оновлення: 10.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-%D0%BF#Text>
7. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Менеджмент охоронних лісів України. – К.: Фітосоціоцентр, 2003. – 299 с.

Ребров А.В.

магістр;

Акімова О.В.

доктор економічних наук, доцент,

Донбаська державна машинобудівна академія

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАДАнням МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ

Загальносвітовою тенденцією побудови національних систем охорони здоров'я є збільшення видатків на профілактику захворюваності, підготовку медичних кадрів, розбудову інфраструктури надання медичних послуг тощо. В той же час в Україні напрями розвитку системи охорони здоров'я є дуже суперечливими: попри початок медичної реформи, яка передбачає раціоналізацію надання медичних послуг, збільшення заробітних плат медичних працівників, запровадження нової схеми фінансування медичного обслуговування, частка видатків на охорону здоров'я у зведеному бюджеті скорочується (в 2010 р. – 11,8 %, у 2019 р. – 9,4 %, у 2020 р. – 9,2%), як і співвідношення відповідної статті бюджетних витрат з ВВП (2010 р. – 4,0 %, 2019 р. – 3,2 %, 2020 р. – 3,0%).

Вимога Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» щодо встановлення фінансування Програми медичних гарантій на рівні 5% ВВП відтерміновано ще на один рік. Недостатня пріоритетизація охорони здоров'я у порівнянні з іншими секторами, залишається питанням політичного вибору. Невелике збільшення бюджету системи охорони здоров'я може відбутись завдяки дискреційним блоковим трансфертам, які є непрозорими, неефективними та опосередковано спрямованими на охорону здоров'я [1].

Також сама медична реформа також викликає багато питань – передусім, в частині доступності та якості медичного обслуговування, розбалансованості оплати праці медичних працівників у різних ланках охорони здоров'я, забезпечення лікарськими засобами та виробами медичного призначення, ускладнення управлінських відносин у галузі тощо.

Слід визнати, що розв'язання сучасних проблем розвитку охорони здоров'я в Україні потребує вирішення завдання трансформації засад управління наданням медичних послуг, зокрема формування нової філософії надання і споживання таких послуг, нових фінансових та

управлінських форм, побудову відносин, які забезпечать спроможність держави захищати право людини на охорону здоров'я.

Проведення реформи охорони здоров'я значно впливає на зростання наукового інтересу до питань результативності публічного управління в зазначеній сфері. Питання удосконалення функцій держави та її органів в сфері охорони здоров'я висвітлено в роботах таких вчених, як: Т. Авраменко, А. Кланца, С. Книш, В. Мороз, Я. Радиш, О. Чорновіл, Ж. Кравченко, С. Вовк, І. Зима, П. Клименко, В. Лобас, Дж. Оберландер, С. Шьорд та ін.

Одним із принципових нововведень медичної реформи є зміна системи фінансування сфери охорони здоров'я в країні. Головним принципом нової системи охорони здоров'я має стати принцип «гроші ідуть за пацієнтом». За цим принципом головною причиною фінансування медичного закладу стане ефективна робота конкретного лікаря. Друга важлива новація – встановлення системи оплати медичних послуг. За законопроектом медичні послуги будуть розділені на три категорії: повністю безкоштовні (зелений пакет), спільно оплачувані державою і пацієнтом (синій пакет) і платні (червоний пакет).

Такий розподіл медичних послуг потребує чіткого регулювання і формалізації з боку держави, складу кожного пакету і джерел його фінансування.

Як вказують Чорновіл О. [2] та Кравченко Ж. [3], всі існуючі економічні моделі систем охорони здоров'я зводять до трьох основних видів, а саме: платна (ринкова) медицина з використанням переважно приватного медичного страхування, а також суспільних програм медичної допомоги; державна (бюджетна) медицина з бюджетною системою фінансування; система охорони здоров'я, заснована на принципах соціального страхування і регулювання ринку з багатоканальною системою фінансування.

Перший варіант – це фінансування з бюджету без запровадження спеціальних соціальних зборів (обов'язкових платежів). Фінансування відповідної видаткової статті бюджету може здійснюватися за рахунок комбінування надходжень від різних податків та неподаткових платежів. Такий підхід є виправданим в разі, якщо держава повністю бере на себе функцію охорони здоров'я.

Другим варіантом є обов'язкове медичне страхування через держбюджет (або позабюджетний фонд) шляхом запровадження спеціального обов'язкового збору (платежу) до бюджету (позабюджетного неприбуткового страхового фонду або фондів) і наступне фінансування з бюджету (з коштів фонду або фондів).

Третій варіант – страхування через приватні страхові компанії: людина напряму або через роботодавця укладає контракт із страховою компанією; страхові платежі можуть здійснюватися самим страхувальником, роботодавцем з його коштів, роботодавцем з власних коштів, комбінований варіант [4].

Найбільш вдалою вважається модель, в якій поєднуються державне фінансування, обов'язкове медичне страхування та приватне страхування та/або пряме приватне фінансування. Її переваги і недоліки залежать від обраної схеми економічної підтримки функціонування галузі охорони здоров'я, способів адміністрування і регулювання платежів.

Тобто, теоретично, розподіл оплати послуг на три пакети відповідає принципам комбінованої моделі, але в умовах постійного скорочення обсягів фінансування охорони здоров'я здебільше спостерігаються диспропорції в оплаті послуг за державні кошти і кошти пацієнта(медичне страхування в Україні практично відсутнє).

Тому, для формування економічних механізмів, які б регулювали з боку держави співвідношення між усіма джерелами фінансування медичної послуги треба задіяти цілий спектр інструментів. Насамперед, це економічні інструменти, до яких можна віднести – державне планування та програмування, регулювання цін на лікарські засоби, зміна схем заробітної плати та ін.; фінансові – пряме бюджетне фінансування за бюджетними програмами, добровільне та загальнообов'язкове медичне страхування; грантове фінансування; медичні кредити, адресні субвенції та субвенції на медичні страхові продукти, фінансовий аудит; організаційні – територіальне планування, визначення правил доступу та пільгових пріоритетів, послідовності надання медичної допомоги різних рівнів, контроль призначень.

Таким чином, перехід до орієнтованих на результат методів фінансування охорони здоров'я повинні максимізувати ефективність надання послуг закладами охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний простір для системи охорони здоров'я в Україні. Програмний документ для підтримки діалогу щодо підготовки бюджету на 2021 рік. 2020. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/463872/UKR-Budgetary-space-for-health-ukr.pdf
2. Чорновіл О.В. Економічні моделі управління національними системами охорони здоров'я. *Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво.* 2013. № 5. С. 45-49.
3. Кравченко Ж.Д. Порівняльний аналіз структурно-функціонального забезпечення національних систем охорони здоров'я. *Теорія та практика державного управління.* 2010. Вип. 3(30). С. 27–35.
4. Арцатбанова О.В. Порівняльний аналіз підходів до побудови економічних механізмів функціонування системи охорони здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2017. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1399>
5. Звіт НСЗУ про виконання договорів про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій за IV квартал 2020 року. URL: <https://nszu.gov.ua/storage/files/4-qrt-2020-report.pdf?1616173216>

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Мараєва В.В.

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України*

РІЗНОМАНІТНІСТЬ (ЕТНІЧНА, РЕЛІГІЙНА, ГЕНДЕРНА) У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Відмітною рисою сучасних збройних сил провідних країн світу, які роблять акцент на підвищенні своєї привабливості для різних верств населення, все більше стає етнічна, релігійна та гендерна різноманітність. Різноманітність часто визначають як варіацію рис у групах з двох або більше людей, що може включати як видимі риси (наприклад, стать, вік, раса), так і невидимі (наприклад, освіта, культура, цінності) [3, с. 1].

Збройні сили, що представляють усі групи населення, включаючи етнічні, релігійні та інші меншини, можуть стати джерелом єдності й згуртованості нації.

Водночас, наприклад, мовний чинник може стати перешкодою для повноцінної служби в збройних силах представників етнічних меншин, мова яких відрізняється від офіційно визнаної мови даної країни. Як приклад, у 60-х роках минулого століття однією з причин розбіжностей між англomовною більшістю і франкомовною меншістю (складали, відповідно, близько 3/4 і 1/4 населення) в Канаді було недостатнє представництво останньої групи в збройних силах, особливо в офіцерському корпусі. Як заходи для підвищення представництва франкомовних канадців були прийняті відповідні квоти, спеціальні програми навчання, а також зміни в мовних вимогах до офіцерів. Однак важливішу роль у збільшенні числа франкомовних офіцерів зіграла організація франкомовних підрозділів у всіх трьох видах військ по кожній військовій спеціальності [2, с. 130].

У державі, в якій проживають численні групи населення, що говорять на різних мовах, ефективним вирішенням проблеми недостатнього представництва мовних меншин може бути створення окремих підрозділів з урахуванням мовних відмінностей. Так, у Швейцарії чотири державні мови: французька, німецька, італійська та ретороманська. Незважаючи на те, що збройні сили країни ніколи офіційно не формулювали політику щодо багатомовності, вони

розробили три концепції для вирішення проблеми багатомовності своєї держави:

1) Принцип мовної територіальності. Рівне представництво мовних груп у збройних силах Швейцарії гарантовано територіальною структурою збройних сил, яка історично сходить до військової організації кантонів (адміністративно-територіальних одиниць). З урахуванням того, що набір до більшості підрозділів проводиться з числа громадян одного кантону, а також того, що 22 з 26 швейцарських кантонів є одномовними, більшість підрозділів збройних сил Швейцарії користуються однією мовою для внутрішнього спілкування.

2) Принцип пропорційності. Передбачається, що склад збройних сил повинен відображати фактичне співвідношення мовних груп Швейцарії. Ця політика представництва здебільшого ґрунтується на неофіційних правилах і звичаях.

3) Мовна підготовка офіцерського корпусу. У цьому відношенні збройні сили Швейцарії користуються тією перевагою, що їх офіцери мають відносно хороші знання мов, набуті ними в ході отримання цивільної освіти і передвоєнної підготовки. Недавно програма навчання офіцерського корпусу стала звертати більше уваги на мовну підготовку, але не з однієї з чотирьох офіційних мов країни, а з англійської мови [2, с. 134].

Іншим викликом, що постає перед збройними силами провідних країн світу, є релігійна різноманітність. Наявність у суспільстві великої кількості релігій і конфесій може викликати чималі проблеми. Наприклад, можуть виникнути труднощі практичного характеру, пов'язані зі складністю забезпечення рівних умов для релігійної практики прихильників різних (а іноді й конфліктуючих між собою в плані відправлення обрядів) релігій. Адже деякі аспекти відправлення релігійних обрядів можуть вимагати забезпечення умов, що включають: час або місця для молитви; доступ до духовних наставників або капеланів різних конфесій; ритуали поховання з дотриманням традицій різних релігій; вихідні в дні релігійних свят; різні правила носіння військової форми й режими харчування; заходи, що сприяють дотриманню постів. Найяскравішим прикладом може служити проблема дотримання релігійних свят: якщо збройні сили будуть надавати вихідні з нагоди релігійних свят усіх релігій, це може відбитися на боєздатності військ.

Інший приклад, коли запропоновані релігією головні убори і вимоги до військової форми вступають у протиріччя. Ортодоксальному іудеєві в сані рабина, який служив офіцером на базі ВПС США, було в наказовому порядку заборонено носити ярмулку (традиційний єврейський чоловічий головний убір) при виконанні службових обов'язків і при носінні військової форми. Наказ відповідав чинному в ВПС припису, однак була подана скарга. Заявник стверджував, що це розпорядження порушує його право на

свободу релігійних переконань, передбачене Першою поправкою до Конституції США. Верховний суд країни не знайшов порушення Першої поправки, оскільки припис було прийнято на законній підставі в інтересах збройних сил, і закликав до «підпорядкування особистих переваг і самобутності загальним груповим інтересам» [2, с. 107].

Збройні сили провідних країн світу намагаються усунути якомога більше перешкод на шляху відправлення релігійних обрядів представниками різних релігій. Оскільки забезпечивши умови для релігійної практики, вони зможуть залучити й утримати в своїх рядах найкращі кадри, незалежно від їх релігійних переконань або віросповідання.

У більшості демократичних держав не сходить з порядку денного дискусія щодо ролі жінок у збройних силах. Незважаючи на те, що за останні роки можливості військової служби для жінок значно розширилися, традиційно вони були і залишаються недостатньо представленими у збройних силах. Для прикладу, станом на 2018 рік у складі збройних сил Албанії перебувало 14% жінок-військовослужбовців, Бельгії – 8%, Канади – 15%, Данії – 7%, Естонії – 10%, Німеччини – 12%, Латвії – 17%, Литви – 10%, Норвегії – 11%, Польщі – 6%, Іспанії – 13%, Великобританії – 10% [1, с. 11].

Сьогодні жінки служать в арміях більшості провідних країн світу і вибір відкритих для них посад повсюдно розширився. Проте, жінки-військовослужбовці все ще часто страждають від дискримінаційних заходів і дій. Наприклад, жінки стикаються з дискримінацією в плані просування по службі. З цієї точки зору відмінності в ставленні до жінок помітні не тільки між державами, але і між видами збройних сил (ВМС, ВПС і армією) однієї держави.

Сьогодні є загально визнаним особливе значення участі жінок при здійсненні операцій з підтримки миру, які зараз складають основну функцію більшості армій. Присутність жінок в контингентах з підтримання миру сприяє поліпшенню відносин військового контингенту з суспільством приймаючої країни, а також підвищує можливості миротворців по роботі з жінками і дітьми та їх захисту. Наприклад, в Афганістані взаємодія жіночого персоналу з місцевими жінками дозволяла збройним силам отримувати доступ до інформації, яка інакше була б недоступною [3, с. 4].

Ситуацію з дотриманням рівних прав та боротьби з дискримінацією в суспільстві відображає питання присутності у збройних силах представників ЛГБТ-спільноти. Гомосексуалісти і лесбійки завжди служили в збройних силах, навіть незважаючи на те, що були змушені приховувати свою сексуальну орієнтацію і часто ставали жертвами дискримінаційних заходів і дій. На сьогодні збройні сили щонайменше 50 держав мають чітку політику, яка підтверджує, що лесбійки, геї та

бісексуали можуть проходити військову службу. А такі країни-члени НАТО, як Бельгія, Канада, Чехія, Данія, Естонія, Франція, Німеччина, Іспанія та Великобританія дозволяють служити у своїх збройних силах трансгендерним особам.

За останні кілька десятиліть, наприклад, у США відбулися швидкі зміни у деяких законах та політиці щодо різноманітності, включеності та рівних можливостей. Зокрема, 2015 року міністерством оборони США було підтверджено право всіх військовослужбовців служити, просуватися по службі та оцінюватися на підставі лише індивідуальних достоїнств, придатності, здібностей та результатів роботи в середовищі, вільному від незаконної дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, національного походження, релігії, статі (включаючи гендерну ідентичність або сексуальної орієнтації) [3, с. 39]. А така мультикультурна держава, як Канада вже давно користується широким спектром точок зору, досвідом та традиціями свого різноманітного населення. По мірі зростання різноманітності в країні еволюціонували суспільні цінності та норми поведінки, а також очікування канадців щодо збройних сил та їх членів. Різноманітність у військовій сфері розглядається в Канаді як стратегічна перевага [4].

Таким чином, різноманітність (етнічна, релігійна, гендерна), її присутність у збройних силах та повага до неї мають перебувати в основі цінностей та суті армії. Збройні сили повинні бути репрезентативними для суспільства, якому вони служать. Право на службу у збройних силах є аспектом права людини на повну участь у громадському житті, а також інших прав людини. Різноманітний оборонний сектор, який відображає демографічний склад країни, яку він представляє, користується більшою довірою громадськості.

Список використаних джерел:

1. Збірник інформаційно-методичних матеріалів «Гендерні питання в секторі безпеки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/b/468957.pdf>
2. Руководство по правам человека и основным свободам военнослужащих. – Варшава: БДИПЧ ОБСЕ, 2008. – 304 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/f/31394.pdf>
3. Diversity, Inclusion, and Equal Opportunity in the Armed Services: Background and Issues for Congress. December 23, 2015 – June 5, 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.everycrsreport.com/reports/R44321.html>
4. Improving diversity and inclusion in the Canadian armed forces. Report of the Standing Committee on National Defence [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Reports/RP10573700/nddnrp17/nddnrp17-e.pdf>

Песоцький М.М.

аспірант,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ НКВС УСРР В ПЕРІОД НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

З початком Нової економічної політики діяльність Народного комісаріату внутрішніх справ Української соціалістичної радянської республіки змінювалась відповідно до нових поставлених радянською владою завдань та політичних й соціально-економічних реалій. Ці кроки радянської влади мусили допомогти здолати наслідки політики воєнного комунізму й громадянської війни загалом. У зв'язку із цими перетвореннями відбулись й певні зміни в апараті НКВС, його структурі, організації, завданнях та повноваженнях. Для практичного втілення в життя принципів нової економічної політики необхідно було перебудувати роботу всього державного апарату Радянської республіки, а також партійних, профспілкових, комсомольських організацій [1, с. 90]. НЕП не тільки сприяв оздоровленню економіки, але разом з тим й викликав зростання посадових й господарських злочинів, що потребувало відповідної реакції з боку влади.

Організаційні функції від НКВС було передано до виконкомів. У міру того як зміцнювалась більшовицька державність на території неомперії, з відання НКВС поступово вилучалися функції, пов'язані із радянським будівництвом та веденням народного господарства; у центрі їх перебрав ВЦВК, а на місцях – Президії виконкомів Рад. Відтепер основна увага Наркомату внутрішніх справ зосереджувалась на репресивно-каральних функціях [2, с. 100].

НКВС складався з відділу міліції та розшук, відділу комунального господарства, відділу управління справами, адміністративного відділу, виправно-трудоного відділу. Також існували міжвідомчі комісії як то центральна міжвідомча комісія про товариства і союзи, рада із справ комунального господарства, комісія по справам адміністративного вислання. Безпосередньо впроваджуючи політику радянської влади на місцях, втілюючи у життя плани по радянзації українського суспільства та виконуючи розпорядження радянської влади НКВС активно взаємодіяв із сільськими радами та райвиконкомом.

У цей період НКВС займався наглядом за комунальним господарством, заходами по ліквідації наслідків стихійних лих, керував системою здійснення покарань, охороняв революційний порядок,

безпосередньо займався реалізацією виправно-трудової політики, контролював та регулював роботу виконкомів у справах впровадження адміністративних стягнень. У жовтні 1927 р. ВУЦВК утвердив адміністративний кодекс УСРР. Його правила визначали компетенцію в області адміністративних стягнень НКВС УСРР [3]. Також органи НКВС займались охороною громадської безпеки, контролював діяльність органів міліції та карного розшуку, розробляв та видавав постанови в рамках своїх повноважень та обов'язків, та власне контролював місцеві органи НКВС.

Основними у виконанні своїх обов'язків для НКВС УСРР стають завдання по керівництву комунальним господарством, управлінні органами міліції, здійсненні виправно-трудової політики. Порівняно з попереднім періодом громадянської війни та політики воєнного комунізму завдання, повноваження, та обов'язки, котрі ставились радянською владою перед органами НКВС, зменшились, як і вплив НКВС на сферу адміністративного управління. Значно знизилась політична роль НКВС у системі радянської влади.

Після нової реорганізації 1927 року центральний апарат Народного комісаріату внутрішніх справ Української соціалістичної радянської республіки склався з відділу комунального господарства, адміністративно-організаційного відділу, відділу виправно-трудових установ, відділу міліції та розшуку. До завдань НКВС додалися обов'язки із забезпечення виконання виборчого процесу, та прийняття участі у справі вирішення проблем адміністративно-територіального поділу. Поступово апарат НКВС не тільки повертає свої старі повноваження та обов'язки, але й отримує нові функції, зосереджує під своїм керівництвом різноманітні сфери діяльності суспільства та державного апарату, це знижувало ефективність діяльності НКВС та сприяло децентралізації його певних структур.

Із впровадженням Нової економічної політики змінилися правовідносини, що зумовило необхідність реорганізувати та адаптувати під нові реалії органи внутрішніх справ. Так НКВС розробив положення, яке надавало можливість вчинити позасудові висилки, в той час як ОДПУ отримало право позасудових розправ над звинуваченими у бандитизмі. Також в цей час почалось розгортання радянськими карними органами агентурно-оперативної мережі в сільській місцевості, це було складовою формування подібної мережі на рівні усієї країни загалом для постійного контролю за усіма процесами. Ця мережа була одним із джерел для формування інформаційних зведень для вищого керівництва держави. За своїми зовнішніми ознаками зведення ВЧК-ОГПУ-НКВД цілком відомчий матеріал, призначений для інформації вузького кола осіб вищого державного керівництва... Характер масових

за своїм змістом інформзведень 20-30-х років підкреслюється пірамідальністю системи їх створення. Інформаційний матеріал ВНК-ОДПУ-НКВС, «передавався на вершину» влади, був саме зведенням інформаційних повідомлень губернських, обласних, крайових і республіканських органів ВНК-ДПУ-НКВС, які в свою чергу були зведенням донесень інформаційно-агентурної мережі з повітових, окружних, районних і волосних центрів, що охопила вже на початку 20-х років практично всю територію країни... Функціональне призначення повідомляти про все, що трапилося не для «непосвячених», «сторонніх» та інших, а для вищого керівництва, яке повинно все знати, мало вирішальне значення при складанні інформзведень ВНК-ОДПУ-НКВС [4, с. 8–9].

Таким чином можна дійти висновків, що НКВС діяв як одна з основних структур по впровадженню радянської політики й реорганізовувався таким чином, як того потребували обставини та завдання, котрі ставив перед органами НКВС більшовицький тоталітарний режим. В процесі реорганізації органів НКВС відбувався постійний пошук оптимальної структури як внутрішньої організації органів НКВС, так і положення органів НКВС в міжвідомчій системі інших органів радянського режиму. Органи НКВС здійснювали постійний догляд та контроль за політичною, та соціально-економічною ситуацією за рахунок розгортання власної мережі агентів та оперативників. Це дозволяло постійно спостерігати та контролювати усі соціальні, політичні, та економічні процеси.

Список використаних джерел:

1. Софинов Павел Георгиевич. Очерки истории Всероссийской Чрезвычайной Комиссии (1917–1922 гг.) / П. Г. Софинов. – М.: Госполитиздат, 1960. – 247 с.
2. Білас Іван Григорович. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 т. / І. Г. Білас. – Кн. 1. – К.: Либідь, 1994. – 428 с.
3. Мироненко Александр Николаевич. Создание рычагов силового давления на украинское общество на рубеже 20-х – 30-х годов / А.Н. Мироненко, А.П. Бенько ; Ин-т государства и права АН Украины. – К.; Днепродзержинск: 1992. – 17 с.
4. Советская деревня глазами ВЧК-ОГПУ-НКВД 1918–1939: документы и материалы: В 4 т. / под редакцией А. Береловича, В. Данилова / А. Берелович, В. Данилов, Н. Верт, В. Виноградов, Л. Двойных. – Т. 1. – М.: РОССПЭН, 2000. – 861 с.

Постоєнко В.С., Чистякова К.В.

студентки,

Науковий керівник: Синявська Л.І.

доктор історичних наук, професор,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

ВПЛИВ ПАКТУ «МОЛОТОВА-РІББЕНТРОПА» НА СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ РОСІЇ ТА ПОЛЬЩІ

Дослідження історії Другої світової війни є досить актуальним і в наш час. Особливу увагу дослідників привертає тема радянсько-німецьких відносин у 30-х рр. ХХ ст., а саме: пакт «Молотова-Ріббентропа» та секретний протокол до нього. Оригінали даних документів тривалий час були засекречені, а тому недоступні дослідникам. Вивчення даної теми набуває значного поширення в 80-х рр. ХХ ст., і саме після ознайомлення з документами в цей час починає формуватися критична оцінка щодо самого документу.

Сам пакт про ненапад (без секретного протоколу) не містить нічого не звичайного, адже укладання міжнародних договорів між країнами, було звичною справою для тих часів. Загалом радянсько-німецький договір складно зрозуміти, без вивчення секретного протоколу. Адже саме він, відображає справжні цілі диктаторів обох країн. Та й укладання секретного протоколу було основним завданням Німеччини та СРСР на зустрічі 23 серпня в Москві.

Дотепер історикам досить важко зрозуміти причини, що зумовили підписання радянсько-німецького договору 1939 р. Адже на сьогоднішній день занадто мало відомо про справжні цілі, які переслідували Сталін та Гітлер, мету та обставини при підписанні даного договору [1, с. 124].

Багато істориків критикують договір про ненапад між Німеччиною та СРСР. Спільної думки немає не лише між істориками з різних країн, а й досить часто в одній країні немає єдиної думки, щодо підписання пакту. Так, досліджуючи проблематику даної теми, деякі дослідники сходяться на єдиній думці, що пакт, підписаний Молотовим та Ріббентропом, був однією з вагомих причин, що в майбутньому дало змогу гітлерівській Німеччині почати війну. Вивчення таємних матеріалів дало змогу встановити, що через декілька днів після підписання пакту та секретного

протоколу до нього, Адольф Гітлер підписав таємну директиву про початок війни з Польщею, так званий план «Вайс». А згодом, завдяки підтримці Радянського Союзу, Гітлер розпочне масштабну війну, яка охопить весь світ.

Однак, досить часто дану тезу критикують дослідники, які вважають, що підписання Радянсько-Німецького пакту стало вимушеною подією, адже Радянський Союз боявся об'єднання в єдиний союз Англії, Франції, Німеччини та інших країн, що в подальшому могло призвести до війни проти СРСР. Внаслідок чого, країну чекала війна на два фронти, а до таких подій радянська влада не була готова.

Зрозуміло, що всі країни мають свої власні історичні джерела та думки, які формувались протягом багатьох років, щодо причин та наслідків підписання пакту між Радянським Союзом та Німеччиною. Деякі країни намагаються, як найкраще описати свою причетність до війни та показати весь героїзм своєї країни. Але деякі документи та протоколи, ставлять під сумнів їх твердження та вказують на їх злочинну діяльність.

Надзвичайно важко дати критичну оцінку підручникам та історичним джерелам, адже дослідження по даній темі були проведені різними фахівцями з різних країн, тому історичні праці відображають лише їхню думку щодо пакту про ненапад між Радянським Союзом та Німеччиною, тобто всі вони носять доволі суб'єктивний характер.

Іноземні дослідники намагалися звернути увагу суспільства на те, що до початку війни, була причетна і радянська верхівка. Однак, радянське керівництво як виправдання, у початку війни почало звинувачувати західні країни Європи, у їхній бездіяльності та несправедливими умовами по відношенню до Німеччини у Варсальському договорі. Таким чином Радянський Союз зкидав з себе будь яку відповідальність за безпосередню участь у початку війни. Такої ж думки дотримується і сучасна Російська Федерація. У 2009 р. прем'єр-міністр Російської Федерації – Володимир Путін дав інтерв'ю, у якому закликав суспільство не вважати єдину СРСР винну у початку війни. На його думку досить велику роль у початку Другої світової війни відіграли Англія і Франція, адже вони нічого не зробили для припинення війни. Він заявив, що країни Західної Європи і самі були не проти розподілити світ між собою про що свідчить Мюнхенська змова [1, с. 340].

Як виправдання підписання пакту кремлівською верхівкою, Путін зазначив, що у 1939 р. СРСР опинилося перед загрозою війни на два фронти, тому і змушений був підписати пакт «Молотова-Ріббентропа».

Досить інша думка щодо підписання пакту склалась у польській історіографії. Так, польські дослідники засуджують факт підписання пакту «Молотова-Ріббентропа» і секретного протоколу. І вважають

винними у початку Другої світової війни Німеччину та Радянський Союз, не беручи до уваги думку радянських істориків щодо причетності країн Західної Європи до безпосереднього перерозподілу світу. Хоча тривалий час радянська верхівка намагалася нав'язати свою думку щодо своєї непричетності до розв'язання війни, та перекладала цю місію на Німеччину.

Польські дослідники неодноразово зазначали, що пакт про ненапад та секретний протокол призвів до нападу 1 вересня 1939 р. на Польщу. Доводячи свою думку, вони говорять, що в Радянського Союзу не було на меті зупинити війну, а навпаки вона так само як і гітлерівська Німеччина хотіла перерозподілу світу. А місія «аби захистити братів українців та білорусів від німецької агресії» 17 вересня 1939 р., було лише актом виправдання за введення свого війська на польську територію [2, с. 89].

Також думки дотримується уряд Польщі і сьогодні. Польські президенти неодноразово зазначали про причетність до війни не лише гітлерівської Німеччини, а й Радянського Союзу. Однак, і по сьогодні виникає протиріччя між Польщею та Російською Федерацією, щодо причетності СРСР до війни. Адже кремлівська верхівка не лише заперечує дану думку, а й обвинувачує саму Польщу у початку Другої світової війни.

Радянсько-Німецький пакт про ненапад, є одним із найбільш обговорюваних документів ХХ ст. І ставлення до цього пакту в кожній країні різне. Одні дослідники засуджують його зміст, та й взагалі сам факт підписання пакту, розцінюється як змова проти всього світу. А інші навпаки підтримують альянс 1939 р. [4, с. 267].

Будь-які спроби зарубіжних істориків звернути увагу суспільства на причетність Радянського Союзу до початку Другої світової війни, російське керівництво піддає критиці. Всю провину у війні спочатку вони перекидають на гітлерівську Німеччину. А згодом винними опинилися країни Західної Європи, у зв'язку підписанням після Першої світової війни Вашингтонської системи, за якою Німеччину було значно обділено у її правах.

У 2009 р. Володимир Путін заявив, що безпосередньо своїми діями країни Західної Європи призвели до початку Другої світової війни.

А причиною підписання договору між Радянським Союзом та Німеччиною стало бажання СРСР уникнути війни на два фронти, і тому аби не призвести до масштабної війни радянським урядом було прийнято угоду від Німеччини про підписання пакту про ненапад.

Тому, ще й досі серед населення Росії, на відмінну від країн Європи існує думка про спроби кремлівської верхівки встановити «мир» в усьому світі. Та про те, що своїми діями радянське керівництво

врятувало весь світ від масштабної воєнної політики гітлерівської Німеччини проти країн всього світу.

Зовсім інша думка простежується в Польській державі. Так, суспільство, польські історики, критично відносяться до заяв Російської Федерації щодо не причетності Радянського Союзу не лише до війни, а й до поділу Польщі між двома державами. Часто російські історики намагаються вказати і на причетність до війни безпосередньо Польщі. Однак, польські історики заперечують даний факт і критично відносяться до російської історіографії. Тому польські президенти неоднозначно звертають увагу на причини початку Другої світової війни, аби все населення пам'ятало про ці помилки в минулому, і більше ніколи не повторювало їх в майбутньому.

Варто зазначити, що дослідження істориками пакту про ненапад, досить негативно впливає на сучасні міжнародні відносини обох країн. В кожній країні склалася своя думка щодо підписання пакту. І досить часто ця думка не збігається з справжністю подій. Тобто, відбувається нав'язування суспільству такої думки, яка буде вигідною державі. Досліджуючи дану проблематику, істориками було розроблено чимало наукових праць та літератури. Яка, досить чітко розкриває особливості, передумови та наслідки пакту «Молотова-Ріббентропа».

Список використаних джерел:

1. Гриневич В. Червоний імперіалізм. Друга світова війна і громадська думка в Україні (1939–1941): навч. посіб. / В. Гриневич. – Київ: HREC PRESS, 2019. – 492 с.
2. Кульчицький С. В. Історія України: навч. посіб. / С. В. Кульчицький. – Київ: Літера Л.Т.Д., 2015. – 544 с.
3. Ліпкан Н. А. Воєнна агресія Німеччини і СРСР проти Польщі і українське питання / Н. А. Ліпкан // Воєнна історія. – 2002. – № 3-4. – 28 с.
4. Світлична В. В. Історія України: навч. посіб. / В. В. Світлична. – Київ: Каравела, 2006. – 400 с.

Симоненко С.И.

протоиерей,

Выпускник Киевской Духовной Академии

**КРАТКАЯ ИСТОРИЯ БЕССАРАБИИ
И ВОЗНИКНОВЕНИЕ ХРИСТИАНСТВА НА ЕЕ
ТЕРРИТОРИИ**

Бессарабия – это историческая область между Черным морем и реками Днестр, Дунай и Прут. Исследователь данного вопроса П. Плюснин писал: «Около времени Рождества Христова в названных землях проживали даки. Со временем они приняли римские традиции и язык. Постепенно к языку первоначальных римских колонистов присоединились слова из языков других народов, поселявшихся в прежней Дакии, и таким образом выработался язык румынский, на котором говорят Молдаване [1, с. 617] и Валахи. В 100-х годах по Р. Х. этот народ был покорен римлянами и вошел в состав Римской империи» [2, с. 3–6]. «В 106 году император Траян предпринял поход в землю живших здесь гетов и покорил ее. Затем Бессарабия с Молдавией, Валахией и Трансильванией вошла в состав Дакии, где были поселены римские колонисты» [3, с. 604].

Первоначальные сведения о Дакии, завоеванной императором Траяном, мы находим у Геродота, Страбона, Плиния и Овидия [4, с. 8]. Это свидетельство указывает на очень давнее происхождение дакской страны, в которой жили, согласно греческим и римским источникам, два народа: даки и геты. Выгодное природное и географическое положение, мягкий климат, речные магистрали Днестр, Дунай, Прут – все это привлекало внимание многих племен [5, с. 6]. Бессарабия была известна русскому народу с глубокой древности, ведь именно через нее пролегал путь к грекам [6, с. 1]. Уже к началу II века христианство приобрело громадное число последователей в Римской империи, об этом свидетельствуют факты первых гонений на христиан [7, с. 1243].

Епархиальным центром малой Скифии был назначен город Томи. Этот город служил своеобразной миссионерской базой для населения. Кафедра епископа Вульфилы находилась в Великий Скифии, и только в 348 году вследствие гонений на христиан, инициированных готским вице-королем Атанарихом, он со своими единоверцами переселился империю, а именно – в Никополь (болгарский Никун) [8, с. 20]. Готы начали поселяться на территории Великой Скифии в конце I – начале

III века. Они осели на Дунае и вдоль всего черноморского побережья, покорив будущие русско-славянские племена.

Первое обращение в христианство среди западных готов зафиксировано около 323 года, после того, как победу над ними одержал император Константин Великий [9, с. 20]. Известно, что миссионерская деятельность архиепископа Константинопольского Иоанна Златоуста простиралась и на Великую Скифию. Данное свидетельство находим у профессора А. В. Карташева, который описывает послание святителю: «Имеешь ты и другое сходство с апостолами: ты первый водрузил жертвенники у скифов, живущих в телегах» [10, с. 20]. Как считает профессор Е. Е. Голубинский, занесенное в Дакию во II веке римскими колонистами христианство пришло на эти земли не с Востока, а с Запада, т.к. во II и даже III веках Византийской, т.е. Восточной Церкви, в строгом смысле не существовало и пропагандою христианства она не могла заниматься [11, с. 1235].

Действительно ли римские колонисты во времена императора Траяна принесли христианство на территорию покоренной Дакии, – будущей Бессарабии? Существует мнение, что на эту территорию христианство пришло не из Рима или других городов Италии, а из разных провинций Римской империи. Димитрий Кантемир отмечал, что христианство на северо-дунайских землях было широко распространено только при императоре Константине Великом. Дакия была Римской провинцией, и только после признания христианства во всей империи вера во Христа [12, с. 1235] могла иметь место и здесь. Но учитывая тот факт, что до IV века христианство существовало во всех римских владениях, это мнение также можно считать ошибочным. Явных подтверждений и памятников, свидетельствующих об обращении в христианство дунайских романцев, не было обнаружено. Об этом находим у профессора Е. Е. Голубинского: «О принятии румынским народом христианской веры нет никаких, ни нарочных, ни случайных, известий и записей, касательно подробностей их обращения совершенно ничего не может быть сказано» [13, с. 346]. Это обстоятельство указывает на то, что дако-романцы не были крещены одним просветителем, как другие народы [14, с. 1238].

В конце IV века на Дунае появились кочевые монгольские племена гуннов. Они подчинили готов и изгнали их за Дунай, опустошив территорию Нижнего Дуная [15, с. 13]. В конце V века обры (авары), позже болгары, тогда еще не ославянившиеся, и, наконец, упоминаемые в Несторовой летописи славянские племена лутичи и тиверцы имели в Бессарабии свои города [16, с. 604]. Большинство румынских историков считают, что румынская народность возникла путем слияния дако-готов с римлянами [17, с. 8].

Относительно этого мнения существуют разногласия. Австрийский историк Роберт Реслер доказывал собственную теорию миграции. Он считал, что Траян после завоевания Дакии уничтожил коренное население. Таким образом, о романизации речь не могла идти в принципе [18, с. 8]. Историк писал, что румынская народность возникла на юге от Дуная в XIII веке [19, с. 11]. Чешский ученый Томашек полагал, что родиной нынешних румын следует считать центральную область Балкан. По его мнению, румынский этнос сформировался в более ранний период, в XI–XII вв. Славянский ученый Пич предполагал, что романское население сохранилось только в самых гористых краях Трансильвании и Угрии [20, с. 11].

Исследователи отмечают: «Название исторической области Бессарабии происходит от имени Басараба I Великого (1289–1359). В XIV–XVI веках южные территории княжества Молдова отошли к Валахии. Возможно, при Мирче Басарабе (1386–1418) территории между Дунаем и Днестром получили свое историческое имя» [21, с. 17].

Интересно мнение нескольких исследователей, которые писали о Бессарабии. Они считали, что топоним Бессарабия (Basarabia) ассоциировался с валахской княжеской династией Басарабов, владевшей местными придунайскими крепостями в конце XIV – начале XV века. Для всего Днестровско-Прутского междуречья он был впервые применен российскими властями. Топоним прочно проник в румынскую литературу и разговорную речь как обозначение этого региона уже во второй половине XIX века и до сих пор общепринят [22, с. 30].

После благоприятных условий для православия на территории Румынии и Бессарабии в частности, наступили сложные для румынских христиан времена. Турки постепенно захватили все румынские крепости на Дунае и те, которые находились между Прутом и Днестром, – Четатя Албэ (Аккерман), Килию, Бендеры (Тигина), Измаил, Рени, Браила, а в конце и Хотин. После того, как земли этих крепостей стали собственностью турков, и в Буджаке, южном уголке Бессарабии, поселились татары, судьба румынских христиан и, следовательно, Православной Церкви стала очень тяжелой.

В 1859 году южная Бессарабия стала частью новообразованного румынского государства. В его состав вошли объединенные земли Молдавии и Валахии. С 1873 года Бессарабия стала именоваться губернией. В 1878 году по Берлинскому договору южная часть Бессарабии без дельты Дуная вновь отошла к Российской империи. Катаклизмы Второй мировой войны и советизации 1940-х годов, с одной стороны, привели к воссозданию границы 1812 года, а с другой – способствовали исчезновению старой Бессарабии и превращению

бывшей имперской окраины в Молдавскую ССР, ставшую в 1991 году независимым государством [23, с. 33].

Список использованных источников:

1. Молдавия (румынск. Moldova), – одно из так называемых дунайских или придунайских княжеств, составляющее вместе с Валахией, королевство Румынию. Такое определение Молдавии мы находим: Брокгауз Ф. А. Ефрон И. А. Молдавия // Энциклопед. словарь. С.-Петербург, 1892. Т. 3 А. С. 617.
2. Плюснин П. Бессарабия. СПб.: Тип. М. Акинфиева и И. Леонтьева, 1899. 45 с.
3. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Бессарабская губерния (Бессарабия) // Энциклопед. словарь. С.-Петербург, 1892. Т. 3. С. 604.
4. Борецкий-Бергфельд Н. История Румынии. СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1905. 220 с.
5. Пушкин И.М. Болгарская Бессарабия. Выпуск второй. Болград, 2003. 154 с.
6. Лашков Н. прот. Столетие присоединения Бессарабии к России. 1812–1912 гг. Кишинев: типография Бессарабского Губернского Правления, 1912. 59 с.
7. Христианство в Бессарабии (церковно-исторический очерк) // КЕВ. 1913. № 31. Отдел неофициальный. С. 1243.
8. Карташев А. В. История Русской Церкви. Москва: Изд-во Эксмо, 2005. 544 с.
9. Там же.
10. Там же.
11. Христианство в Бессарабии (церковно-исторический очерк) // КЕВ. 1913. № 31, 32. Отдел неофициальный. С. 1235.
12. Там же.
13. Голубинский Е. Е. Краткий очерк истории Православных Церквей Болгарской, Сербской и Румынской или Молдо-Валашской. М, 1871. 732 с.
14. Христианство в Бессарабии (церковно-исторический очерк) // КЕВ. 1913. № 31, 32. Отдел неофициальный. С. 1238.
15. Чебан. И.Н. Краткая история Бессарабии и бессарабских болгар. Измаил, 2009. 299 с.
16. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Бессарабская губерния (Бессарабия) // Энциклопед. словарь. С.-Петербург, 1892. Т. 3 А. С. 604.
17. Батюшков П. Н. Бессарабия: Историческое описание. СПб.: Общественная польза, 1892. 177 с.
18. Там же.
19. Там же. С. 11.
20. Там же.
21. Буджак: историко-этнографические очерки народов юго-западных районов Одесщины, Книга для чтения / Ред.: А.И. Киссе, А.А. Пригарин, В.Н. Станко. Одесса: СМІЛ, 2014. 744 с.
22. Кушко А., Таки В., Гром О. Бессарабия в составе Российской империи (1812–1917). Москва: Новое литературное обозрение, 2012. 400 с.
23. Там же. С. 33.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Самоткіна А.С.

магістр,

*Науковий керівник: **Оборська С.В.***

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Київський національний університет культури і мистецтв

КВЕСТ ЯК КУЛЬТУРНА ПРАКТИКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У наш час бурхливий розвиток технологій, геополітики, соціальної економіки та психологічних процесів сильно змінив основний напрямок розвитку культури, що сприяє появі нових явищ, що потребують теоретичного розуміння на практиці.

На сьогоднішній день досліджень, щодо аналізу квестів, як культурної практики в сучасній Україні дуже мало, тому що квест в Україні є зовсім «молодим» культурним явищем, та вимагає ретельного дослідження.

Квест – це інтелектуальні змагання, які засновані на постійному виконанні заздалегідь підготовлених завдань організаторів, командами або індивідуальними гравцями [3]. Впродовж квесту команда, або гравець вирішуватиме логічні завдання, пошукові завдання по місцевості, встановлювати найкращий маршрут до наступної локації квесту та знаходити оригінальні методи вирішення завдань. Після виконання чергового завдання команда або гравець переходить до наступного завдання. Команда або гравець, який виконав всі завдання квесту першим, або з найкращими результатами стає переможцем.

Квест, в залежності від його виду має такі структурні елементи:

- сюжет або тематику,
- сценарій,
- завдання квесту,
- підказки,
- час проходження,
- роздаткові матеріали,
- мапа та маршрутний лист,
- код,
- локація або об'єкт,

- агент,
- команда,
- рейтинг,
- ігрова система,
- екіпаж, штаб,
- стартовий брифінг,
- фініш та нагородження.

У сучасному світі культура все частіше перетворюється на основний елемент суспільного та гуманітарного розвитку. Завдяки культурним практикам суспільні індивіди мають можливість реалізувати свій творчий потенціал, долучатися до духовного та художнього багатства світового суспільства [2].

В сучасній Україні налічується дуже багато культурних практик, які з'явилися протягом всього розвитку Української культури. Але квест, як культурна практика у сучасній Україні у його сьогоденному вигляді з'явився в Україні зовсім недавно – лише у 2002 році [3].

Перші квести в Україні почали організовувати в Києві. Вони були пов'язані з популярними світовими творами Агати Крісті, та мали спільне тільки з індустрією розваг [3]. Наразі квести застосовують у найрізноманітніших сферах нашого життя.

Квест зараз дуже активно використовують у сфері освіти в Україні. Квест допомагає урізноманітнити навчальний процес, активізувати пізнавальну діяльність учнів, розширити сферу їх інтересів. Адже квест сприяє розвитку активності, амбіційності, комунікабельності, креативності, розвитку мислення, допомагає подолати проблеми та труднощі, вчить застосовувати свої знання на практиці у нестандартних ситуаціях, тобто актуалізувати знання та мислити логічно [3]. Також за допомогою квесту в освітньому профілі вдається вдало подати інформацію, а учням допомагає в інтерактивній формі засвоювати її.

Також квест в Україні застосовується у тимблдинговій сфері великі, провідні компанії. Можемо зазначити, що івент-агенції отримують дуже багато запитів на організацію тимблдингів. За допомогою квесту вдало вдається згуртувати колектив компанії, навчити учасників квесту працювати в команді, довіряти одне одному, познайомити нових працівників, розкрити колектив з зовсім іншої сторони, відкрити нові здібності працівників. Особливо добре на допомогу великим компаніям приходять онлайн-квест зараз, в період пандемії COVID-19, через неможливість дотримуватись карантинних норм при організації тимблдингу. Адже онлайн-квест не вимагає великого зібрання людей для того, щоб мати можливість зіграти в нього.

Зараз популярно застосовувати квест-технологію в написанні книжок. Так звані «квест-книжки» активно з'являються на полицях

магазинів. Квест-книжка – це особливий жанр, суть квест-книги в тому, що прочитати її від корки до корки неможливо, адже у голові утвориться каша [4]. На сторінках книги, впродовж сюжету ви зустрічатимете «загадки», при вирішенні яких ви будете переноситися на інші сторінки книги – таким чином «обирати» один із запропонованих розв'язків сюжету.

Квест-технології також застосовуються в рекламній та PR-сфері. За допомогою квест-технології вдається успішно оформлювати PR – акції [1]. Наприклад, організація квесту для одної провідної компанії – виробника кросівок, з метою популяризації нової колекції взуття. Суть акції була в тому, щоб показати учасникам квесту цікаві бігові маршрути у кожному з п'яти міст України. Серед учасників квесту, які пройшли усі завдання обирався переможець, який отримав повну екіпіровку від компанії – виробника.

Квест успішно об'єднав бігунів та любителів спорту, допоміг дізнатися про кожну модель з нової колекції.

Квест є дуже різноманітним «молодим» явищем. У сучасній Україні квест є доволі вживаною культурною практикою та широко застосовується у найрізноманітніших сферах життя. Квест має велику адаптивність, тому можливо у майбутньому, як методика, займе ще не одну актуальну нішу у нашому житті.

Список використаних джерел:

1. Блідар І.М. Веб-квест як педагогічна технологія: посібник для формування нових знань і навичок щодо використання сучасних ІТ-технологій URL: http://licey.kr.ua/images/metod_rob/Публікації/Посібник%20Веб-квести.pdf (дата звернення: 15.01.2021).
2. Українська культура в європейському контексті. Сучасні культурні практики. URL: <https://cutt.ly/txhG6e0> (дата звернення: 18.02.2021).
3. Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків. URL: <https://cutt.ly/uxhHK3H> (дата звернення: 10.01.2021).
4. Квест книги, як їх читати і навіщо. URL: <https://cutt.ly/bxhJmPO> (дата звернення: 02.02.2021).

Шинкаренко К.Ю.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПОРІВНЯННЯ ПОЛІТИКИ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ ВЛАДИ ДО ПАМ'ЯТОК В РОСІЙСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА УКРАЇНІ

Аналізуючи політичну ситуацію під кутом зору революційних викликів більшовицької влади з її нестримним екстремізмом, насадженням власної ідеології, тоталітарним адмініструванням, однопартійною моделлю державного управління та й загалом баталій, які точилися на арені першої половини ХХ століття, не може не виникнути питання: як українській автентичній культурі не залишитися на периферії другорядних проблем буття цілої нації? Справа у тому, що більшовизм як комуністичний вектор спрямовував всі свої сили на «окупацію культурної свідомості» людини, задля цілеспрямованого контролю над її духовним життям, пануванням «держави над народом». Тому й залишається актуальним і невідкладним завданням більш детально дослідити культурне середовище 20–30-х років ХХ століття, в умовах якого перебували цінні об'єкти пам'яті історичної дійсності, просинтезувати дії більшовицького режиму по відношенню до пам'яток у Російській республіці та Україні, оцінити наслідки діяння радянського керівництва з його політикою – ідеологічною догматикою [1].

Торкаючись проблем щодо реалізації оптимальних заходів з охорони, популяризації та збереження пам'яток історико – культурної спадщини України необхідно, перш за все, розглянути діяльність структурних підрозділів – членів державних та міських пам'яткоохоронних інституцій, спираючись при цьому на актові джерела. При більшовицькій владі на початку 1919 року формуються відповідні пам'яткоохоронні установи радянської України [5]. Основою для розбудови системи державного контролю за об'єктами минулого став декрет РНК РРФСР «Про реєстрацію, взяття на облік і охорону пам'яток мистецтва і старовини» від 5-го жовтня 1918-го року. Значним внеском для утвердження інституційних структур на території України стало утворення у лютому 1919-го року в Харкові Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини (ВУКОПМІСу) УСРР [3]. Цей державний орган повинен був здійснювати координацію по збереженню культурного надбання в загальноукраїнському масштабі. На етапі свого становлення, основним завданням комітету була реєстрація, за

можливості – сприяння переміщенню у спеціалізовані установи об'єктів, що мали виняткову історичну та мистецьку значущість. В установчому документі цієї інституції всеукраїнського рівня («Проект положення про Всеукраїнський комітет охорони мистецтва і старовини») основний акцент був зроблений на взаємодії між загальнореспубліканськими відомствами та місцевими структурами, на необхідності налагодження роботи Комітетів охорони пам'яток мистецтва і старовини (КОПМІСів) на різних територіях України. Через Раду мистецтв здійснювалось фінансування діяльності Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини.

Досить багато було зроблено для відродження нашої культури різноманітними державними, місцевими установами, науковими і навчальними закладами, з боку офіційного українського гаранта – інтелігенції. Але напружена і досить нестабільна ситуація постійно давала про себе нагадувати. Вже наприкінці 20-х років партійне керівництво власними діями почало переривати культурний поступ української нації: нігілістичне ставлення до пам'яток старовини, масове знищення об'єктів зодчества – дерев'яних церков, зруйновано велику кількість монастирів, фортифікаційних споруд, закрито більше п'ятиста культових споруд. Органам охорони пам'яток дедалі складніше було боротися з авторитарною політикою керівництва та з руйнуванням нерухомих об'єктів минулих поколінь.

На початку 30-х років до редакції журналу «Пролетарська революція» надійшов лист від Сталіна «Про деякі питання історії більшовизму», який згодом став своєрідною розробленою стратегією для подальшого розвитку історичної науки [4]. Зміст листа націлював увагу на те, як потрібно писати історію партії і революційного руху. Зрозуміло, що керівництво почало дедалі менше цікавитись науковою дійсністю і матеріальними пам'ятками, які абсолютно не відповідали умовам з реалізації їхніх тоталітарних ідей. Виходячи з цього, всі об'єкти археології, архітектури, історії і природи опинилися поза правомірним контролем і охороною установ. До прикладу варварської і руйнівної роботи – «Металобрухт» або, як згодом, «Рудметалторг» – державний трест із переробки і постачання металевого брухту. Його діяльність, як виявилось, полягала не тільки у збиранні кольорового металу для потреб промисловості, але й у нищенні святині – Аскольдової могили. Її повністю розчистили від пам'яток минулого, конфіскували цінні речі з розритих могил і в результаті справи – перетворили на міський парк культури та відпочинку.

У кінці 20–30-х років ХХ століття з'явилася реальна загроза, яка почала стрімко масштабуватись по території СРСР – розпродаж на аукціонах пам'яток старовини і творів мистецтва. За підтримки

Всесоюзного об'єднання «Антикваріат» культурний експорт українських пам'яток, як «звичайного товару», здійснювався за безцінь, продавався для країн Заходу [2]. У зв'язку з тим, що світ не бачив такого ажіотажу, лавиноподібного збільшення попиту з розпродажем історичної спадщини, деякі країни західного субрегіону навіть почали згортати свої торговельні відносини з СРСР. Парадоксально, що вилучені об'єкти, доля яких привела до сховищ Держмузейфонду, в остаточному підсумку також не були застраховані від знищення.

Якщо говорити про вплив більшовицької політики у важливому державному секторі Російської республіки – культурі, можна сказати, що власними радикальними діями більшовики намагалися впевнено знищити сліди, назавжди стерти пам'ять про царську Росію. Статуї імператорів, що летіли з постаменту, зруйновані меморіали героїв Вітчизняної війни і могили тих, хто був оголошений контрреволюціонером – результати чималих зусиль з боку влади, здійснених з метою тотального руйнування пам'яток по всій країні. Після Жовтневої революції 1917 року більшовики вирішили, що в Росії необхідно знести всі пам'ятники «царям та їх слуг». Цікаво, що вже через півроку вони випустили законну підставу для знесення монументів. Ним став декрет Ради Народних Комісарів РРФСР «Про пам'ятники Республіки». Документ підписали Володимир Ленін, Йосип Сталін, секретар РНК Микола Горбунов та інші політичні особи [6].

Найсильніше політична сила більшовиків вдарила по Москві в 1920-1930-х роках. Тоді був знищений ряд архітектурних шедеврів на території Кремля. Але все ж деяким пам'ятникам вдалося зберегти свою композиційну, архітектурну та стильову цілісність. Естафета знесення монументів «царів і їх слуг» поступово переходила з Москви в інші частини країни. Декрет «Про пам'ятники Республіки» «наказував» не тільки знищувати об'єкти, але й якомога швидше встановити на зміну їм революційні. Так як більшовики поспішали спорудити нові пам'ятники, без кінця скульптори не могли ретельно продумати ідею кожного монумента і створити цікавий образ, тому переважна більшістьobeliskів незабаром була прибрана через жалогідний стан.

Порівнюючи політику більшовицької влади, сконцентровану як на території Російської республіки так і в Україні, можна зробити узагальнюючий висновок, що основною ціллю уряду був суворий контроль за культурною сферою суспільного життя. Відтак, створювались відповідні політичні умови для безпосереднього втручання державних органів у мистецьке і духовне середовище, за директивними вказівками центральних органів партії здійснювалась цензура у творчій діяльності, знищувались ті пам'ятки, які не стосувались ідеологічних засад комуністичної спілки. Перебуваючи під

тоталітарним тиском, у 30-х роках ХХ століття більшовики все більше почали гальмували розвиток української і російської культурної спадщини, сприяючи демонстративно нав'язати власні інтереси, які не відповідали тогочасним реаліям буття, а регламентувались відповідно до стандартів їхньої програми. Завдяки діяльності членів місцевих організацій, подеколи вдавалося протистояти нищівній реорганізації та ліквідації історичних об'єктів. Не можна цілком упевнено сказати про подібну ситуацію у Російській республіці. На її території умови для більшовиків були сприятливішими, щоб організувати «культурну засітку» і схилити більшість людей на шлях реалізації їхньої системи розбудови держави. Загалом спостерігалось втручання політики у культурне середовище, варшавське знищення символів минулої влади призвело до руйнування об'єктів культурної спадщини, так само як це було у період «перевиховання» українського народу більшовицьким режимом.

Список використаних джерел:

1. Автушенко І. Вплив комуністичного тоталітарного режиму на культурний розвиток України (1920 – перша половина 30-х рр.) / І. Автушенко // *Етнічна історія народів Європи*. – С. 118–122.
2. Григорчук П. С., Тучинський В. А. «Історіографія політики більшовицької влади в Україні галузі культури на початку 20-х рр. ХХ століття» / П. С. Григорчук., В.А. Тучинський. – С. 67–73.
3. Денисенко О. А. Історична ретроспектива становлення пам'яткоохоронного законодавства в Україні: Збірник наукових праць // *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. – № 3. – С. 5–10.
4. Зякун А. Культурні цінності в державній політиці 20-30-х рр. ХХ ст. / А. Зякун // Збірник наукових праць. – 2012. – С. 161–168.
5. Смолій В.А., Боряк Г.В., Даниленко В.М. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» // Інститут історії України. – 2015. – С. 486.
6. «Убрать царей»: как большевики воевали с памятниками [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <https://m.gazeta.ru/social/2018/04/11/11714479.shtml>

МЕДИЧНІ НАУКИ

Воронцова Л.Л.

доктор медицинских наук, профессор;

Коваленко В.А.

кандидат биологических наук, доцент;

Козачук А.С.

ассистент,

ГЗ «Запорожская медицинская академия последипломного образования Министерства здравоохранения Украины»

ИЗМЕНЕНИЯ МИКРОФЛОРЫ ЭЯКУЛЯТА У МУЖЧИН РЕПРОДУКТИВНОГО ВОЗРАСТА В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ТИПА УПОТРЕБЛЯЕМОГО АЛКОГОЛЯ

Мужское бесплодие – полиэтиологично, тем не менее, одной из наиболее частых причин является инфекционно-токсический фактор [1, с. 244].

На сегодняшний день, проблемы, связанные с нарушением баланса между макроорганизмом и его микрофлорой, как единой системы, приобрели весьма актуальное значение [2, с. 65].

Условно-патогенные бактерии при определенных условиях могут стать источником аутоинфекции при снижении сопротивляемости организма или их транслокации в непривычные биотопы [3, с. 5]. К внешним факторам, которые могут в значительной степени изменять таксономический и функциональный состав микрофлоры, способствуя развитию различных заболеваний, в полной мере можно отнести алкоголь [4, с. 575].

Являясь экзотоксинами, спиртные напитки приводят к развитию дисбиоза, способствуя усиленному поступлению эндотоксинов в лимфатическую систему, портальный и системный кровоток и в брюшную полость. В таком случае эндотоксемия становится наиболее важной причиной прогрессирующей эректильной дисфункции [5, с. 54].

Исходя из вышеизложенного, **целью** исследования явилось изучение состава микрофлоры эякулята у мужчин с нарушением репродуктивной функции в зависимости от типа и количества употребляемого алкоголя.

Материалы и методы исследования. Нами было обследовано 62 мужчин в возрасте от 24 до 45 лет.

Пациенты были разделены на 3 группы. I-ю (контрольную) группу составили 17 фертильных, практически здоровых мужчин, которые не употребляют никаких спиртных напитков и имеют 1–2 детей в возрасте от 1 до 5 лет. II-ю группу (сравнения) составили 17 мужчин без нарушений фертильности, которые употребляют, но не злоупотребляют всеми типами спиртных напитков (1–2 дозы алкоголя примерно раз в 1–3 месяца). III-ю группу составили 28 мужчин с нарушениями фертильных свойств эякулята, которые злоупотребляют алкогольными напитками (6 и более единиц алкоголя за раз или 22 и более доз в неделю). В зависимости от типа алкоголя эта группа была разделена на 3 подгруппы: IIIа подгруппу составляли 7 пациентов злоупотребляющих крепкими алкогольными напитками; IIIб – 9 пациентов злоупотребляющих пивом и IIIв («смешанная» группа) – 12 пациентов злоупотребляющих пивом и крепкими алкогольными напитками.

Всем мужчинам было проведено комплексное исследование, включающее: опрос, бактериологическое исследование эякулята и статистическая обработка полученных данных.

Результаты исследования и их обсуждение. В результате проведенного микробиологического исследования эякулята, у мужчин всех исследуемых групп, с учетом типа и количества употребляемого алкоголя было выявлено, что в спектре выделяемых из проб микроорганизмов, присутствовали G^- (Enterobacter), G^+ (Enterococcus, Streptococcus, Staphylococcus) бактерии, а также грибы рода Candida.

При микробиологическом исследовании эякулята мужчин I группы наблюдался рост в 41 % случаев Streptococcus mitis и в 6 % – Enterococcus faecalis, при этом численность каждого составляла менее 10^3 КОЕ/мл, что, по-видимому, не влияло на репродуктивную функцию мужчин, так как в браке родились дети без применения вспомогательных репродуктивных технологий.

У мужчин II группы при микробиологическом исследовании эякулята была высеяна, преимущественно условно патогенная флора, представленная лишь Enterococcus faecalis – 10^3 КОЕ/мл.

При микробиологическом исследовании эякулята мужчин IIIа группы были обнаружены в 25 % случаев Staphylococcus haemolyticus, при этом в 17 % – в количестве 10^4 КОЕ/мл, а в 5 % – 10^5 КОЕ/мл, 25 % – Staphylococcus epidermidis (10^4 КОЕ/мл) и в 42 % – Enterococcus faecalis, при этом в 33 % в количестве 10^4 КОЕ/мл, а в 9 % – $>10^7$ КОЕ/мл.

Важное значение имело обнаружение у 12 % мужчин IIIа группы ассоциации Staphylococcus haemolyticus – Streptococcus mitis, при этом численность ассоциата составляла 10^6 КОЕ/мл.

При микробиологическом исследовании эякулята мужчин IIIб группы были обнаружены у 27 % – Staphylococcus epidermidis

(10^4 КОЕ/мл), 18 % – *Enterococcus faecalis* (10^4 КОЕ/мл) и у 27 % *Escherichia coli*, при этом у 18 % в количестве 10^6 КОЕ/мл и у 9 % – $>10^7$ КОЕ/мл.

Ассоциации различных микроорганизмов в эякуляте были обнаружены в 28 % случаев и представлены *Enterococcus faecalis* – *Candida albicans*, *Enterococcus faecalis* – *Streptococcus agalactiae* и *Enterococcus faecalis* – *Staphylococcus epidermidis*, при этом численность каждого ассоциата составляла более 10^3 КОЕ/мл.

При микробиологическом исследовании эякулята мужчин IIIв группы были обнаружены у 29 % случаев *Escherichia coli* (3000 КОЕ/мл), 14 % – *Enterococcus faecalis* (10^6 КОЕ/мл), 14 % – *Klebsiella pneumoniae* (10^4 КОЕ/мл) и 14 % – *Staphylococcus epidermidis* ($>10^7$ КОЕ/мл).

Ассоциации различных микроорганизмов в эякуляте мужчин IIIв группы были обнаружены в 29 % случаев и представлены *Enterococcus faecalis* – *Staphylococcus haemolyticus*, *Enterococcus faecalis* – *Staphylococcus epidermidis*, при этом численность каждого составляла более 10^3 КОЕ/мл.

При сравнении полученных результатов микробиологического исследования эякулята мужчин всех групп в зависимости от дозы употребляемого алкоголя было обнаружено, что при употреблении алкоголя, в количестве 1–2 дозы примерно раз в 1–3 месяца (II группа) была высеяна G^+ условно патогенная флора, представленная лишь *Enterococcus faecalis* в количестве 10^3 КОЕ/мл, тогда как при употреблении 6 и более единиц алкоголя за раз или 22 и более дозы в неделю (III группа) была высеяна как G^+ (*Staphylococcus haemolyticus*, *Staphylococcus epidermidis*, *Enterococcus faecalis*) так и G^- (*Escherichia coli*, *Klebsiella pneumoniae*) флора в количестве 10^3 КОЕ/мл и более.

Сравнительный анализ микрофлоры эякулята в зависимости от типа употребляемого алкоголя показал, что злоупотребление крепкими алкогольными напитками (IIIа группа) характеризовалось присутствием G^+ флоры, при этом *Staphylococcus haemolyticus* присутствовал только у данной группы мужчин.

Представители G^- флоры присутствовали только у мужчин, злоупотребляющих пивом и смешанными алкогольными напитками. Основная масса *Escherichia coli* присутствовала у мужчин IIIв группы, при этом у мужчин данной группы была обнаружена *Klebsiella pneumoniae* отсутствующая у мужчин IIIб группы, которая, как известно, обладает способностью к снижению неспецифической реактивности, поддержанию воспаления, что в итоге, по-видимому, может приводить к бесплодию [1, с. 244; 3, с. 5].

Представители кокковой флоры *Staphylococcus epidermidis* и *Enterococcus faecalis* присутствовали у мужчин всех исследуемых групп (IIIа, IIIб, IIIв группы), при этом основная масса *Staphylococcus epidermidis* была высеяна у мужчин IIIб группы, а *Enterococcus faecalis* – IIIа группы.

Асоціації різних мікроорганізмів в еякуляте були обнаружені у чоловіків всіх дослідюваних груп (ІІа, ІІб, ІІв групи), образованні двома видами бактерій і относящиеся к G^+ флорі. Состав асоціацій представлений, в основному, представителями родів *Staphylococcus*, *Streptococcus* і *Enterococcus*. Важно відзначити, що найбільше кількість асоціацій було обнаружено при зловжитті пивом, при цьому в 9 % випадків були высіяні гриби роду *Candida* отсутствующие в ІІа і ІІв групах.

Выводы.

1. Сравнительный анализ исследований микрофлоры эякулята показал, что при зловжитті крпкими алкогольними напитками отмечалось присутствие только G^+ флоры (*Staphylococcus haemolyticus*, *Staphylococcus epidermidis*, *Enterococcus faecalis*), при зловжитті пивом і смешанными алкогольними напитками была отмечена как G^+ (*Staphylococcus epidermidis*, *Enterococcus faecalis*) так и G^- (*Escherichia coli*, *Klebsiella pneumoniae*) микрофлора, тогда как асоціації мікроорганізмів були виявлені у чоловіків всіх дослідюваних груп, при цьому найбільше їх кількість було обнаружено при зловжитті пивом.

2. Полученные результаты показали необходимость проведения диагностики, на основе комплексного микробиологического исследования с идентификацией микроорганизмов у чоловіків с нарушением репродуктивной функции в зависимости от типа и количества употребляемого ими алкоголя.

Список использованных источников:

1. Богданов Ю.А. Микрофлора эякулята и секрета предстательной железы мужчин с репродуктивными проблемами / Ю.А. Богданов, Т.И. Карпунина // Материалы X съезда ВНПОЭМП, 12-13 апреля 2012 г.: тезисы докл. – Москва, 2012. – С. 244.
2. Алиева Е.В. Современное представление о микробиоте человеческого организма / Е.В. Алиева, Ю.В. Первушин // Национальные дни лабораторной медицины России 2015 г. Российский конгресс лабораторной медицины «Лабораторная медицина и клиническая практика». – М., 2015. – С. 65.
3. Джораева С.К. Состав и функции микробиоценозов различных биотопов макроорганизма и клиническая значимость их нарушений / С.К. Джораева, В.В. Гончаренко, Е.В. Щеголова [и др.] // Дерматология та венерология. – 2015. – № 2(68). – С. 5–12.
4. Bode C. Effect of alcohol consumption on the gut / C. Bode, J.C. Bode // Best Pract. Res. Clin. Gastroenterol. – 2003. – Vol. 17. – № 4. – P. 575–592.
5. Кнышова Л.П. Экзо- и эндогенные этиологические факторы нарушения микробиоценоза / Л.П. Кнышова, А.Т. Яковлев, С.С. Ларионов // Современные инновации. – 2016. – № 5(7). – С. 53–57.

Єрмоленко А.С., Лісова Є.М., Шарун С.Н.

студентки,

Науковий керівник: Стратій Н.В.

старший викладач,

Харківський національний медичний університет

КІНЕЗИОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФІЗИЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ

Актуальність. Дані наукових досліджень українських та світових авторів дозволили встановити, що близько 80% осіб протягом життя відчують дискомфорт і біль в спині, практично кожна людина стикається з цією проблемою. При цьому основний контингент складають особи у віці 25-45 років, тобто люди працездатного віку. Близько 70% пацієнтів відзначають перешкоди в повсякденному житті, які викликані проблемами в різних відділах хребта. Думати про здоров'я спини, як правило, починають, коли вона вже болить. Якщо така проблема виникла хоч раз, необхідно не тільки лікувати, але й проводити профілактику майбутніх загострень або подальшого розвитку захворювання [1, с. 22].

Для осіб, що займаються професійною спортивною діяльністю, що має елементи змагання, ця проблема також надзвичайно актуальна: ця діяльність пов'язана з великими навантаженнями в першу чергу на опорно-руховий апарат і чинить негативний вплив на його функціональний стан. Інтенсивні навантаження викликають його перенапруження, що виражається у виникненні больового м'язового синдрому, що обмежує фізичні можливості спортсмена.

Мета. Обґрунтувати доцільність введення методів прикладної кінезіології в комплекс фізичної реабілітації при порушеннях опорно-рухового апарату у студентів-спортсменів різних категорій в рамках фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Матеріали та методи. Дослідження ґрунтувалось на даних літературних джерел, актуальних наукових праць, посібників із прикладної кінезіології.

Зміст роботи. Кінезіологія проявляє швидкість і безпомилковість діагностики, а також має елемент взаємин, що встановлюються між лікарем і спортсменом на час процедур. Будь-яка маніпуляція кінезіології проводиться за взаємною згодою пацієнта та лікаря і повністю залежить від м'язових реакцій людини, бо особливе місце

займає робота з м'язами. Багато захворювань хребта та суглобів спини супроводжуються слабкістю м'язового корсета, асиметричним розвитком м'язів та спазмами [2, с. 124].

Методи кінезіології – комплексний підхід, який дозволяє налагодити порушення зв'язків всіх систем організму. За допомогою такого підходу відбувається відновлення нормального функціонування органів за допомогою стимулювання самого організму до боротьби з хворобою.

Головний метод кінезіології при діагностиці захворювань – мануальне м'язове тестування.

Кінезіологічні методики дуже ефективно і дозволяють встановити першопричину болю, мають різні форми, що дозволяє використовувати їх не тільки задля збереження і корекції здоров'я, але і для профілактики різних порушень функції [3, с. 9].

Прикладна кінезіологія дозволяє оцінити здатність нервової системи в умовах навантаження адекватно відповідати на фізичні, хімічні, емоційні подразники, а тому дозволяє проаналізувати, як організм атлета адаптований в тренувально-змагальній діяльності.

Кінезіологія, як система оздоровлення, заснована на методах діагностики оцінки активності рефлексів – здатності окремих м'язів підвищувати (або знижувати) свій тонус при виконанні заданої дії (мануальне м'язове тестування). Ці методи засновані на розроблених в 1946 році професором Н.А. Бернштейном законах нейрофізіології м'язових скорочень. Він виявив два види скорочень: свідомі (фізичні) і підсвідомі (тонічні, контрольовані пропрі- і інтерорецептори). Важливо відзначити, що реабілітолог оцінює точність і правильність роботи нервової системи без застосування дороговартісної апаратури і спеціально оснащених пристосувань, перевіряючи вручну здатність м'язів спортсмена адаптуватися до зовнішніх впливів. Наприклад, відсутність необхідного м'язового тону одного м'язу під час виконання певних дій (динамічних і статичних) неминуче призводить до компенсаторного включення в роботу інших м'язів-синергістів і м'язів віддалених регіонів опорно-рухового апарату. Ця додаткова компенсаторна робота може призвести до перевантаження і, відповідно, спазму деяких з них. Виходячи з цього, недостатньо працювати тільки зі спазмованим м'язом, а слід шукати першопричину спазму [4, с. 103].

Наприклад, людина хоче натренувати конкретний м'яз. Тренер за допомогою тестування виявляє, що при роботі вона вимкнена, а її функції беруть на себе сусідні м'язи-стабілізатори. Завдання тренера – вмикнути її, повернути їй фізіологічний рух.

Нерідко дисфункції структурного характеру можуть бути викликані біохімічними порушеннями або змінами емоційного фону. В обох випадках методи діагностики і підбору реабілітації за допомогою

прикладної кінезіології є досить ефективними, так як саме за допомогою коректування роботи нервової системи, здійснюється комплексний підхід до проблеми, це дозволяє не тільки усунути причину порушень, а й розкрити внутрішній потенціал спортсмена. Тобто вирішується важлива для реабілітологів завдання: максимально можливого розвитку життєздатності людини без больових відчуттів при роботі опорно-рухового апарату [5, с. 12].

Висновок. Прикладна кінезіологія розглядається як новий мультидисциплінарний підхід до здоров'я, що ґрунтується на функціональному дослідженні, яке включає аналіз пози, ходьби, обсягу рухів, статичну і динамічну пальпацію з використанням стандартизованих методів діагностики, які суттєво підвищують ефективність реабілітаційних заходів. Завдяки більш повному об'єму виявляються порушення і визначаються їх причинно-наслідковий зв'язок.

Реабілітолог не тільки працює з м'язами спортсмена, тонізуючи і зміцнюючи їх. Він залучає глибокі механізми роботи тіла, в тому числі емоційні. Його завдання – зрозуміти, що потрібно на цей момент, зуміти налаштувати спортсмена на потрібний лад і допомогти максимально викластися. Як це зробити, допомагає зрозуміти прикладна кінезіологія – тілесно орієнтована терапія.

Список використаних джерел:

1. Васильєва Л.Ф. Прикладна кінезіологія. Відновлення тонусу та функцій. – Москва, 2020. – 55 с.
2. Козирєва О.В. Фізична реабілітація. Лікувальна фізична культура. Кінезіологія. – 2010. – 155 с.
3. Матвеев Л. Теорія та методика фізичної реабілітації. – 2021. – 15 с.
4. Раєвський Р. Т. Фізичне вдосконалення студентської молоді. – Одеса, 2011. – 201 с.
5. Флойд Р.Т. Кінезіологія: Практичний посібник. – Санкт-Петербург, 2020. – 19 с.

Мидловець А.Б.

студент,

Національний університет фізичного виховання і спорту України

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЕРГОТЕРАПІЮ У ДІТЕЙ ЗІ СПАСТИЧНОЮ ДИПЛЕГІЄЮ

Постановка проблеми. Дитячий церебральний параліч – гетерогенна група синдромів, які є наслідком пошкодження мозку у внутрішньоутробному, інтранатальному й ранньому постнатальному періоді. На сьогоднішній день актуальною проблемою дитини з обмеженими можливостями та його сім'ї є його соціальна дезадаптація. Маючи серйозні порушення рухової і пізнавальної активності при цьому відчуваючи труднощі навіть у найелементарніших діях – самостійно вмиватися, тримати виделку і т.д. така дитина часто змушена обмежувати свою активність і життєдіяльність в межах свого будинку, не беручи участь в суспільному житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дослідження сучасного погляду на ерготерапію у дітей зі спастичною диплегією було використано статті та наукові роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників і науковців.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Покращення та максимальне відновлення рухових функцій у дітей зі спастичною диплегією, відновлення адаптації до звичного життя дитини та допомога стати самостійним соціально пристосованим в незалежному побуті.

Мета дослідження. Огляд науково-методичної літератури на тему: сучасний погляд на ерготерапію у дітей зі спастичною диплегією.

Виклад основного матеріалу досліджень. Частота випадків ДЦП становить від 1,5 до 2,6 випадків на 1000 дитячого населення. Головною причиною дитячої інвалідизації саме захворювання ЦНС (зокрема, ДЦП). Кожен рік реєструють близько 3 тис. випадків ДЦП, встановлених вперше. В промислово розвинених країнах частота ДЦП становить 2 випадки на 1000 живих новонароджених [1; 2; 3].

За даними ВООЗ експертів, кількість дітей з обмеженням життєвих і соціальних функцій становить близько 10% населення земної кулі [4].

Серед загальної кількості дітей з обмеженими можливостями дитячого віку із захворюваннями нервової системи питома вага дітей з ДЦП в Україні займає провідне місце, їх кількість становить 2,6% [5].

Особливість цих дітей проявляється в тому, що вони нездатні самостійно реалізувати свої конституційні права і забезпечити свої соціальні потреби в

охороні здоров'я і реабілітації, освіти, незалежному житті й працевлаштуванні. Пов'язано це з тим, що сім'ї дітей з обмеженими можливостями не захищені матеріально. За твердженням з прав людини, доля прожиткового мінімуму дитини з ДЦП, що покривається щомісячними нарахуваннями складає не більше 3% необхідних витрат. Але кошти, які витрачаються на утримання однієї дитини з обмеженими можливостями, на здійснення коректувальних та реабілітаційних програм з нею, в 3 рази більше, ніж на утримання здорової дитини [6; 7; 8].

ДЦП виникає, коли порушується розвиток мозку або пошкоджується одна або кілька його частин, які контролюють м'язовий тонус та моторну активність. Діти з ДЦП зазвичай відстають у своєму моторному розвитку та пізніше досягають навиків таких як: перевертання, сидіння, повзання та хода. Для всіх пацієнтів з ДЦП спільним є те, що їм складно контролювати свідомі рухи і координувати роботу м'язів. У зв'язку з цим в них виникають складнощі у виконанні навіть простих рухів [9].

Найбільш поширеною формою ДЦП, являється спастична диплегія – при якій пригнічуються верхні та нижні кінцівки, але нижні кінцівки більше. Характерним для цієї форми є патологічне підвищення м'язового тону в кінцівках і тулубі. Основним проявом в клінічній картині при спастичній диплегії, становлять рухові розлади: мимовільні рухи, недостатність координації рухів, паралічі, спричинені недорозвиненням чи ушкодженням центральної нервової системи [10].

В літературі не має конкретних методів лікування, які можуть відновити пошкодження головного мозку. Але є цілий ряд заходів, що спрямовані на зменшення вторинних проявів по відношенню до пошкодження мозку і підвищення рівня активності та участі цих пацієнтів, а отже, це впливає на покращення їх якості життя [11].

В даний час спектр методики відновлення функцій для дітей з ДЦП вкрай великий і продовжує розроблятися. Реабілітація при ДЦП визнається складним процесом, який спрямований на максимальне залучення дитини до активності повсякденного життя [12].

Ерготерапія – науково обґрунтована практика з спеціальним використанням різних пристосувань і вправ з метою покращення функціональних здібностей при звичайних і простих діях (користування туалетом, прийом їжі, вмивання, догляд за власним тілом та ін.), для підтримки можливого рівня функціональності при ерготерапевтичних заходах, при організації дозвілля, відпочинку і сну [13].

Засобами для відновлення функцій і навичок в ерготерапії являються статичні і динамічні ортези; різноманітні засоби для пересування; штучні захватуючі пристрої; адаптивні пристрої; пристрої, які моделюють господарські або побутові пристосування [14].

Ерготерапевтичні втручання, це цілеспрямована функціональна терапія. Заняття представлені визначеною послідовністю рухів для формування результативної програми цілеспрямованого руху. Враховуючи велике різноманіття навичок, котрі необхідні у заняттєвій активності, програма реабілітації зосереджувалася не лише на здатності дитини маніпулювати предметами, а й на цільових завданнях, котрі людина виконує щодня. У вивченні наукових робіт і статей зарубіжних і вітчизняних дослідників, було доведено результативну ефективність ерготерапії у дітей при спастичній диплеїї.

У дослідженні І. Новак та співавторів, доведено ефективність ерготерапії у дітей з ДЦП. В якому результати показали статистично значущі покращення у функціях, також задоволені батьки функцією, у порівнянні з відсутністю ерготерапії [15].

У дослідженні О. Куценко, було підтверджено, що застосування ерготерапії покращило розвиток великої моторики та функціонування рук, формуванні навичок самообслуговування, збільшенні рівня активності та участі пацієнтів, соціального функціонування та якості життя [16].

Висновок. Застосування методів ерготерапії забезпечує максимальне покращення функціонування верхніх та нижніх кінцівок. Також найбільш ефективними підходами до функціонального оздоровлення дітей є підходи, які покращують мотивацію пацієнта та націлені на діяльність повсякденного життя та участі. Рухові розлади, що спостерігаються при ДЦП, часто супроводжуються порушеннями відчуття, пізнання, спілкування, сприйняття та/або розладів поведінки; таким чином, терапевтичні підходи влаштовані для задоволення потреб індивідуальної дитини.

Список використаних джерел:

1. Meberg A., Broch H. Achanging pattern of cerebral palsy. Declining trend for incidence of cerebral palsy in the 20-year period 1970 – 89 J. Perinatal. Med. 1995. Vol. 23. № 6. P. 395–402.
2. Yeargin-Allsopp M., Van Naarden Braun K. Prevalence of cerebral palsy in 8-year-old children in three areas of the Uneted States in 2002. P. a multisite collaboration. Pediatrics, 2008. Vol. 121. P. 547–554.
3. Статистичний бюлетень: заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2007 році. Держкомстат України; 2008. 96 с.
4. Калмикова Ю.С. Методи дослідження у фізичній реабілітації: дослідження фізичного розвитку. ХДАФК. Харків, 2014.
5. Корнеев Н.М., Толмачева С.Р., Пересыпкина Т.В., Сидоренко Т.П. Детская инвалидность в Украине, 2012 (5): 3–6. Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/psmno/2012
6. Козьявкін В.І. Метод Козьявкіна – система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації : посібник. Львів : Папуга; 2011. 240 с.

7. Макаров В.А. Вступительное слово. Жизнь с ДЦП. Проблемы и решения. 2009. № 1. С. 3.
8. Vojta Václav. Das Vojta-Prinzip, Václav Vojta, Annegret Peters. Auflage, Springer Heidelberg, 2007. 240 p.
9. Дубровский В.И. Детские церебральные параличи. Спортивная медицина : учеб. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. С. 425–426.
10. Мартинюк В.Ю., Зінченко С.М. Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи [Текст] : навчально-методичний посібник. Інтермед, 2005. 416 с.
11. Киселев Д.А., Тучков В.Е., Губанов В.В. Реабилитация детей с ДЦП с использованием метода кинезиотейпирования. *Международный медицинский научный журнал*. 2015; 5(5): 65–70.
12. Кущенко О. Методологічні основи та складові програми відновлення активності та участі дітей з геміплегічною та диплегічною формами церебрального паралічу засобами ерготерапії та фізичної терапії. *Спортивна медицина і фізична реабілітація*. 2017; (2): 95–102.
13. Ильницкий А.Н. Старческая астения (Frailty) как концепция современной геронтологии. *Геронтология*. 2013; 1(1): 408–12.
14. Ильницкий А.Н., Прошаев К.И. *Геронтологический журнал им. В.Ф. Кузнецова*. 2012; 4–5: 66–84.
15. Novak I. Occupational Therapy Home Programs for Cerebral Palsy: Double-Blind, Randomized, Controlled Trial. 2009. doi:10.1542/peds.2009-0288
16. Кущенко О.О. Формування побутової активності дітей 4–6 років з церебральним паралічем засобами ерготерапії : автореф. дис. канд. наук : 24.00.03. Київ, 2018.

Парфило Г.В.

студент,

Національний університет фізичного виховання і спорту України

ВІДНОВЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НА РОБОЧИХ МІСЦЯХ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ ФАЛАНГ ПАЛЬЦІВ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ

Постановка проблеми. Повернення до роботи після ампутації фаланг пальців верхньої кінцівки є важливим кроком в реабілітації, проте це не означає закінчення процесу реабілітації. Після повернення на робоче місце працівники можуть зазнавати труднощів, які ставлять під загрозу процес їх реабілітації.

Незважаючи на те, що було проведено дослідження факторів, пов'язаних з поверненням на робоче місце, мало уваги було приділено розумінню того, що сприяє успіху у поверненні до роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дослідження проблем повернення до роботи використовувалися дані опитування індивідуальних телефонних інтерв'ю з людьми, які отримали виробничу травму, в результаті якої не могли повернутись відразу після травми до роботи. Повернення до роботи відбулось після довгострокової відсутності та після отримання професійної реабілітації. Вони висловлювали проблему у відсутність або отриманні не професійних послуг фахівців із супроводу людей з інвалідністю на робочому місці [1].

Підтримка фахівця потерпілому на робочому місці включала: гнучкий графік роботи (кількість годин) і перегляд обов'язків, ставлення роботодавця і активне сприяння поновленню на робочому місці, зв'язок між працівником з інвалідністю та колегами, і підтримку з боку лінійних керівників при відновленні професійних функцій і обов'язків працівника [2].

Описано і інші дані, що отримані спостереженням у програмі підтримки і працевлаштуванні. Люди з інвалідністю, які брали участь в програмі, повідомили про сприяння в підтримці відновлення на робочому місці, в тому числі: можливості працювати за скороченим графіком, мати підтримку на робочому місці, мати когось хто допоможе на початковому етапі краще взаємодіяти з людьми на роботі, з ким поговорити про стреси на роботі, мати можливість пройти професійне навчання (підвищення кваліфікації) [3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вдосконалення процесу реабілітації працівників на робочих місцях шляхом надання ерготерапевтичних послуг, організації ергономічного робочого місця та супроводу людей з інвалідністю на робочому місці.

Мета статті. Огляд науково-доказової літератури на тему: відновлення працівників на робочих місцях після ампутації фаланг пальців верхньої кінцівки; етапи повернення на робоче місце та надання ерготерапевтичних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після отримання від медичних фахівців рекомендацій для роботи, особи з інвалідністю проходять професійну реабілітацію в мультидисциплінарній команді, до якої можуть входити: фізіотерапевт, ерготерапевт, психолог, консультант з працевлаштування (агентство працевлаштування), менеджер по роботі з клієнтами, роботодавець, безпосередній керівник [4; 5].

Право на отримання послуг професійної реабілітації (vocational rehabilitation – VR) в Сполучених Штатах Америки (США) (на прикладі штату Массачусетс) можуть мати особи з фізичним або розумовим порушенням, яке є серйозною перешкодою для працевлаштування. Мета

послуг з професійної реабілітації – повернути працівникові його середню тижневу заробітну плату, що була до травми [6].

У професійну реабілітацію входить розробка плану для працевлаштування: складання цілей, враховуючи інтереси, історію роботи, освіти, досвід роботи людини з інвалідністю. Спеціалісту надається допомога у проведенні оцінки спроможності самостійного виконання ним посадових обов'язків, проводиться оцінка робочого місця з точки зору ергономіки та надається подальша допомога на робочому місці з адаптації середовища.

Процес повернення до роботи поділяється на етапи:

– повернення – хто працює короткий час і поки ще не підтвердив очікування;

– обслуговування – хто працює тривалий період і показали хорошу роботу;

– просування – хто шукають альтернативну роботу.

Центром дослідження проблем людей з інвалідністю в штаті Массачусетс (США), у 2006 році було проведено дослідження виявлення факторів, що впливають на процес повернення до роботи людей з інвалідністю [7].

Під час обговорення умов роботи для людей з інвалідністю факторами переваг для працевлаштування були гнучкі умови праці: час роботи, обов'язки, перерви, темп, фізичні умови праці, особливості умов праці на робочому місці.

На всіх етапах професійної реабілітації для осіб з інвалідністю була важлива безпека виконання функціональних обов'язків, уникнення подальших травм, а також занепокоєння загострення симптомів (наприклад: при перенесенні вантажів вручну тощо).

На етапі «повернення» – важливість на роботі викликала підтримка колег, безпосереднього керівника. Бар'єром до роботи були: особливості умов працевлаштування (в тому числі оплата праці), важко було звернутись за допомогою по роботі до колег.

На етапі «обслуговування» – важливими факторами були: збіг інтересів, навички і продуктивна робота, задоволення від роботи.

На етапі «просування» – важливим біло підстроювання під сімейний графік фахівця. Не викликало інтересу пропозиції про скорочення робочого часу, навпаки в пріоритеті було: надання необхідних своєчасних перерв, збереження активного способу життя (продовжувати працювати на рівні із співробітниками).

Під час проведення професійної реабілітації працівнику з інвалідністю було надано ерготерапевтичні послуги [8]:

1. На перших двох етапах професійної реабілітації розвиваючим фактором було виконання вправ на розтяг та зміцнення м'язів. Вправи були мотивацією для просування по роботі, бажання бути кращим працівником.

2. Для фахівців з інвалідністю було важливо надання самостійного регулювання виробничих завдань під час робочої зміни: розбити день на виконання завдань, при втомі чергувати завдання з більш простим завданням, яке не викликає напругу окремих групи м'язів, можливість займатися чимось іншим, змінювати положення тіла. Гнучкість в перервах, коли це важливо, дотримання режиму виконання регулярних вправ.

3. Визначення спільно із керівником робіт індивідуальних норм виробітку на зміну, використання обідньої перерви для прогулянок.

4. Консультація колег про поточні фізичних і психічних можливостях спеціаліста з інвалідністю в колективі приводить до відповідного розподілу навантажень в колективі і на окремому робочому місці.

5. Підтримуючий та стимулюючий вплив до роботи був важливим на всіх етапах професійної реабілітації від колег, безпосереднього керівника і роботодавця.

6. У більшості випадків обладнання не було призначене для працівників з ампутацією фаланг пальців верхньої кінцівки. Ерготерапевтом було запропоновано заходи щодо застосування захисних засобів на обладнання, нанесення попереджувальних знаків, належне освітлення робочої зони за допомогою місцевого освітлення.

7. Організацію ергономічного робочого місця: розташування інструменту з боку неураженої кінцівки, механічне закріплення деталей (заготовок) для подальшого оброблювання, регулювання висоти слюсарних верстатів, підбір крісел для сидіння і положень тіла, використання ергономічного інструменту та приладдя.

8. Розглянуто заходи доступності робочого місця до обладнання, складування сировини та готової продукції, дотримання ширини проходів та виключення нерівної (пошкодженої) підлоги.

9. Використання спецодягу на блискавках (виключення гудзиків), спецвзуття на липучках.

10. В якості профілактики проведено навчання щодо безпечного підняття та перенесення вантажів вручну.

Участь людей з інвалідністю в плануванні на різних етапах реабілітації, з огляду на безпеку виконання завдань, інтеграція у навколишнє середовище на робочому місці грає важливу роль в продуктивності праці, продуктивності виконання виробничих завдань [9].

Висновки і перспективи. Надання професійної реабілітації разом з послугами ерготерапевта забезпечує працівнику економічну самостійність та підвищує якість життя, зберігає та підвищує працездатності та зміцнює здоров'я працівників з інвалідністю.

Список використаних джерел:

1. Amanda E Young. Return to work following disabling occupational injury-facilitators of employment continuation. *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health* 2010;36(6):473-83. URL: <https://www.jstor.org/stable/41151519?seq=1> (дата звернення: 04.03.2021).
2. Murphy G.C., Young A.E. Employer-based facilitators to work following disabling injury. *Int J Disabil Manage.* 2006; 1(4): 125–34.
3. Salyers M.P., Becker D.R., Drake R.E., Torrey W.C., Wyzik P.F. A ten-year follow-up of a supported employment program. *Psychiatr Serv.* 2004; 55(3): 302–8.
4. Vercillo A. Job retention success for individuals receiving vocational services after a work-related injury. Boston (MA) : Boston University, 2008.
5. Gobelet C., F Luthi F., Al-Khodairy A., Chamberlain M. Vocational rehabilitation: a multidisciplinary intervention. *Disability and Rehabilitation*, 2007; 29(17): 1405–10. doi: 10.1080/09638280701315060 (дата звернення: 04.03.2021).
6. Am I eligible for Vocational Rehabilitation? Massachusetts Rehabilitation Commission. URL: <https://www.mass.gov/service-details/am-i-eligible-for-vocational-rehabilitation> (дата звернення: 04.03.2021).
7. Amanda E Young. Return to work following disabling occupational injury – facilitators of employment continuation. *Scand J Work Environ Health* 2010; 36(6): 473–483. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20414630> (дата звернення: 04.03.2021).
8. Ergonomic checkpoints: Practical and easy-to-implement solutions for improving safety, health and working conditions. Second edition. International Labour Office, Geneva; 2010. 336 p.
9. Durand M.J., Vezina N., Baril R., Loisel P., Richard M.C., Ngomo S. Margin of manoeuvre indicators in the workplace during the rehabilitation process: a qualitative analysis. *J Occup Rehabil.* 2009; 19(2): 194–202.

Радченко М.В.

студент,

Харківський національний медичний університет

СУЧАСНИЙ МЕТОД ЕНТЕРОСКОПІЇ В ДІАГНОСТИЦІ ЗАХВОРЮВАНЬ КИШЕЧНИКА

За останні десятиліття в Україні, як і в усьому світі, відзначається тенденція до збільшення чисельності хворих з запальними захворюваннями кишківника. Своєчасна діагностика захворювань тонкої та товстої кишки є актуальним завданням, яка вимагає застосування різних методик, що дозволяють провести огляд внутрішньої поверхні органу і виявити захворювання на ранній стадії. Колоноскопія є «золотим

стандартом» у виявленні захворювань товстої кишки. Але діагностика захворювань тонкої кишки в даний час є складною клінічною проблемою, обумовленою важкодоступністю цього відділу кишківника для методів інструментальної діагностики, відсутністю специфічної симптоматики та низькою інформативністю сьогоденних методів діагностики. ФГДС і ФКС досить неприємні та навіть болючі процедури, саме це штовхає людей на пошуки альтернативних методів діагностики [1]. Новим технологічним рішенням в діагностиці захворювань тонкої кишки стало створення ендоскопічної відеокапсули, яка являє собою мініатюрну відеокамеру в інертній полімерній оболонці, оснащену джерелом світла і передавальним пристроєм. Після проковтування капсула, рухаючись природним чином по шлунково-кишковому тракту, з певною частотою проводить знімання і передачу отриманих зображень на спеціальний пристрій (ресивер), закріпленій на пацієнті. Весь час роботи ендоскопічної капсули ресивер накопичує отримані знімки, а після завершення обстеження він передається лікарю. Капсульний ендоскоп виходить природним шляхом з організму людини. Лікар за допомогою спеціального програмного забезпечення переглядає знімки шлунково-кишкового тракту, отримані ендоскопічною капсулою і ставить діагноз [2].

Серед переваг капсульної ендоскопії кишківника можна виділити наступні:

- нема ризику травматизації (відсутня необхідність введення ендоскопа традиційним шляхом, завдяки чому немає ризику травмування слизової шлунково-кишкового тракту. Все що потрібно зробити – це проковтнути відеокапсулу і почекати кілька годин);
- безболісно і комфортно (дослідження не викликає дискомфорту у людини, немає больових та неприємних відчуттів внаслідок відсутності інсуфляції повітрям кишківника);
- відсутність наркозу (оскільки при капсульній ендоскопії кишківника не виникає больових відчуттів, то необхідність наркозу відпадає);
- обстеження важкодоступних ділянок шлунково-кишкового тракту (за допомогою гастроскопа і колоноскопа фізично неможливо обстежити тонкий кишківник);
- відсутність ризику зараження (оскільки відеокапсула одноразова, ризик передачі інфекції (ВІЛ, гепатиту В і т.д.) від людини до людини зведений до нуля) [3].

При всіх перевагах капсульної ендоскопії, як й будь-який інший метод діагностики, має свої недоліки:

- навіть в разі виявлення патології або кровотечі, не можна провести біопсію або лікувальні дії. У таких випадках потрібно вдаватися до допомоги ентероскопа (довгий ендоскоп спеціальної конструкції) або пройти лапароскопічну малоінвазивну операцію. У рідкісних випадках потрібно проведення хірургічної операції;

– капсула може застрягти. За даними досліджень ймовірність затримки відеокапсули становить від 1 до 10%. При цьому іноді її доводиться витягати примусово ендоскопічно або хірургічно;

– дорого (не кожен може собі дозволити собі таке дослідження);

– ряд протипоказань (підозра на повну або часткову кишкову непрохідність, дивертикуліт кишківника, наявність у пацієнта кардіостимулятора або інших медичних імплантів) [4].

Ще одним перспективним методом ендоскопічної діагностики є капсульна колоноскопія. Ендоскопічна відеокапсула для обстеження товстої кишки являє собою аналог тонкокишкової відеокапсули, відмінними особливостями її є наявність двох відеокамер на кінцях капсули і велика ємність акумуляторних батарей. Капсула долає верхні і середні відділи травного тракту в «сплячому» режимі і активується, потрапляючи в сліпу кишку. Час повного обстеження товстої кишки ендовідеокапсулою займає 8-12 годин. Особливостями проведення капсульної колоноскопії є неможливість здійснення інсуфляцій просвіт товстої кишки й аспірації вмісту. Тому до якості підготовки капсульної колоноскопії пред'являються більш високі вимоги, ніж до проведення традиційної колоноскопії. При дотриманні необхідних правил підготовки товстої кишки до відеокапсульного дослідження вдається зробити неінвазивний огляд товстої кишки на всьому протязі. Але до того моменту, доки капсула некеровано буде просуватися по об'ємній для перегляду товстій кішці, зображення, які вона передає з цього відділу кишківника, мало інформативні. Можливо, в майбутньому, слід очікувати в медичній практиці, щось на зразок «радіокерованої відеокапсули» здатної візуалізувати потрібні відділи кишківника, з подальшою біопсією її тканин [5].

Нові методи неінвазивної ендоскопічної діагностики травного тракту в багатьох випадках є гідною альтернативою традиційним методам ендоскопічної діагностики. Однак для отримання правдивих інформативних даних необхідне ретельне дотримання методології підготовки та проведення дослідження. Комплексна підготовка до капсульної ендоскопії, що включає прийом сучасних медикаментозних засобів – піногасники, проносних засобів, прокінетиків, дозволяє проводити якісну неінвазивну діагностику різних захворювань шлунково-кишкового тракту. Подальший розвиток цієї діагностичної області посприє підвищенню кількості вперше виявлених патологій шлунково-кишкового тракту, а також розширюють можливості відеоендоскопів в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Robert A. Enns, Lawrence Hookey, David Armstrong. Clinical Practice Guidelines for the Use of Video Capsule Endoscopy. Gastroenterology, vol. 152, issue 3, p. 497–514.

2. Adler, S.N., Yoav, M., Eitan, S. et al. Does capsule endoscopy have an added value in patients with perianal disease and a negative work up for Crohn's disease? *World J Gastrointest Endosc.* 2012; 4: 185–188.

3. Voderholzer, W.A., Beinhoelzl, J., Rogalla, P. et al. Small bowel involvement in Crohn's disease: a prospective comparison of wireless capsule endoscopy and computed tomography enteroclysis. *Gut.* 2005; 54: 369–373. Crohn's disease. *J Gastroenterol Hepatol.* 2013; 28: 829–833.

4. Франкис Р., Льюис Б.С., Мишкин Д.С. Капсульная эндоскопия понятным языком. Федорова Е.Д., Иванова Е.В., ред. М.: Практическая Медицина, 2012.

5. Старков Ю.Г., Солоднина Е.Н., Домарев Л.В., Алексеев К.И. Новые методы диагностики заболеваний тонкой кишки – капсульная эндоскопия и двухбаллонная интестиноскопия. *Медицинская визуализация.* 2006; 3: 65–74.

Chupina Vilena, Jnied Laith

Students,

Scientific supervisor: Kononenko O.V.

Candidate of Medical Sciences, Assistant,

Harkiv National Medical University

EBSTEIN'S ANOMALY AND PATIENT SURVIVAL

Introduction. Ebstein's anomaly (EA) is a heart disease which is considered to be complex and rare in which is involved deformity of the tricuspid valve (TV) along with myopathy of the right ventricle (RV), with variable anatomic and pathophysiologic appearances, thus leads to correspondingly variable clinical consequences. Observation and Medical administration is recommended for patients of asymptomatic type, and may be successful for many years. An adulthood first time appearance of EA is common, with reduced natural history survival exhibition accompanied by biventricular failure [1, p. 28].

Aim. To systematize the available data on the frequency of occurrence, hemodynamic features, rates of successful correction, and outcomes of late discovered «Ebstein's anomaly» operation.

Methods. Analyze systematic reviews, numerous scholar studies, scientific resources and researches results regarding the «Ebstein's anomaly».

Results. Ebstein's disease is counted a rather uncommon pathology, the occurrence of which between all congenital heart defects does not go beyond 1%. This pathology happens in 1 case in 20,000 neonates. On late operative results for EA, one of the biggest published series included the following: overall late survival was 98%, 94%, 90%, 86%, and 76% at 1, 5, 10, 15, and 20 years, correspondingly. Freedom from late reoperation was 97%, 91%,

82%, and 70% at 1, 5, 10, and 15 years, correspondingly [5, p. 139]. Results of Late cone reconstruction are restricted on account of the relatively recent application of this surgical strategy; however, adult-specific freedom from reoperation subsequent to cone reconstruction at 6 years is 98.8% [3, p. 165]. Mitral regurgitation requiring a surgical intervention, RV outflow tract obstruction (RVOTO), elevated haematocrit indicating preoperative cyanosis, > moderate RV dysfunction, and $\geq$ moderate LV dysfunction, are all included as an Independent predictors of late mortality [2, p. 1].

Repair techniques of various type, all of which preserve the atrialized chamber and are used exclusively according to morphology, provide pleasing long-term ventricular function and functional outcome even in severe types of EA.

Factors of risk for a worse outcome included right, and/or left ventricular systolic dysfunction; raised hemoglobin/hematocrit values; male gender; right ventricular outflow tract blockade; or hypoplastic pulmonary arteries [4, p. 1].

Conclusion. In conclusion, our results indicate that EA is of higher survival rates treated in early life stages rather than in adulthood. Management is complex and must be personalized. Detailed knowledge about the diverse anatomic and hemodynamic variables, associated malformations, and management options is critical. Thus, it is important that patients with EA be evaluated regularly by a cardiologist who has expertise in congenital heart disease [6–7].

References:

1. The adult patient with Ebstein anomaly. Outcome in 72 unoperated patients. / [F. Attie, M. Rosas, M. Rijlaarsdam та ін.] // 79(1):27-36. – 2000.
2. Morgan L Brown. The outcomes of operations for 539 patients with Ebstein anomaly / Morgan L Brown, Joseph A Dearani, Gordon K Danielson // 135(5):1120-36. – 2008. – URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18455593/>
3. Kimberly A Holst. Improving Results of Surgery for Ebstein Anomaly: Where Are We After 235 Cone Repairs? / Kimberly A Holst, Joseph A Dearani, Sameh Said // 105(1):160-168. – 2018. – URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29174783/>
4. RolandHetzlerMD, PhD. The long-term impact of various techniques for tricuspid repair in Ebstein's anomaly / RolandHetzlerMD, PhD, PaulHacke, Mariano Javier. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S002252231501483X>
5. Kimberly A. Holst, MD. Ebstein's Anomaly / Kimberly A. Holst, MD, Heidi M. Connolly, MD, Joseph A. Dearani, MD // 15(2): 138–144. – 2019. – URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6668741/>
6. John Deanfield. Management of grown up congenital heart disease / John Deanfield, Erik Thaulow, Carol Warnes // 24(11): 1035–84. – 2003. – URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12868424/>
7. Landzberg M.J. Task force 4: organization of delivery systems for adults with congenital heart disease / Landzberg M.J., Murphy DJ.Jr., Davidson Wr.Jr. // J Am Coll Cardiol, 37(5): 1187–93. – 2001. – URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11300421/>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Тенюта А.А.

студент,

Університет в Белостоке, Белосток, Польща

ТРАНСФОРМАЦИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИНСТИТУТОВ В БЕЛАРУСИ (1991–1996)

С получение независимости Республики Беларусь в 1991 году наиболее важным вопросом было распределение компетенций законодательной и исполнительной власти. Реальную власть имело правительство, главой которого был В. Кебич, лидер посткоммунистической номенклатуры [1, с. 29].

Правительство приняло часть функций Верховного Совета. Росло значение роли Председателя Президиума Верховного Совета, исполняющего функции главы государства. Председателю ВС были подчинены: Совет Безопасности и Комитет Государственной Безопасности. Председатель Верховного Совета подписывал международные договоры от имени государства. Министерство Обороны подчинялось правительству [1, с. 29].

В сфере образования увеличивается количество белорускоязычных школ. Издается историческая литература, публикуются запрещенные ранее произведения. Беларускоязычные независимые газеты выходят и в регионах [6, с. 76]. В сфере вероисповедания был принят закон «О свободе вероисповедания и религиозных организаций» [5, с. 24]. В экономической сфере отсутствовало право собственности на землю и право пользования средствами производства. Проводилась номенклатурная приватизация предприятий [6, с. 77]. В январе 1992 года был принят закон о референдуме [4, с. 30].

В стране начинает развиваться многопартийность [10, с. 14]. Росло количество политических сил ориентированных на союз с Россией, которые выступали за идею восстановления СССР. Сторонником этих идей был и народный депутат Александр Лукашенко [5, с. 385-386].

В вопросах обороны: конце марта 1992 года Верховный Совет принял решение о создании вооруженных сил Республики Беларусь. Большинство военнослужащих Белорусского военного округа перешло под юрисдикцию РБ. Стратегические войска остались под командованием стран СНГ [4, с. 49].

Финансовая система Республики приобрела со временем черты независимого государства. Но экономический кризис привел к гиперинфляции, обесцениванию Беларуского рубля и росту цен [4, с. 189].

Государственные СМИ постепенно сконцентрировались в руках совета министров. Советом Министров были созданы для работы со СМИ: Управление информации и общественных связей и Отдел печати, радио и телевидения. В свою очередь С.Шушкевичем был создан в аппарате ВС Отдел информации, который стремился оказывать влияние на СМИ. Между правительством и ВС началась информационная война [4, с. 258–259].

В 1993 году государственные СМИ были ориентированы на Москву в вопросах освещения событий. Подконтрольные СМИ навязывали обществу мнение о придании русскому языку государственного статуса, а действия национальной оппозиции резко критиковались. В то же время независимая пресса занимала противоположную позицию, направленную на укрепление Беларуской государственности [5, с. 356–360].

Во внутренней политике нарастало противостояние Верховного Совета и Совета Министров. В противостоянии одержал победу Совет Министров. Народный депутат Верховного Совета А. Лукашенко выступил с антикоррупционным докладом на заседании ВС, которое транслировалось на радио и телевидении, что сделало его знаменитым [6, с. 94–101].

15 марта 1994 года на заседании Верховного Совета была принята конституция Республики Беларусь. Конституция определяла Беларусь как президентскую республику, президент был главой исполнительной власти [6, с. 102]. Конституция 1994 года являлась базой для экономического и национального возрождения. Высшим представительным органом и единственным законодательным являлся Верховный Совет [7].

Период 1991–1994 года характеризовался относительной демократией. В Беларуси существовали определенные гражданские свободы. [5, с. 202] Начало 90-х характеризовалось резким падением уровня жизни. В общество возвращалась идея о возврате к плановой экономике [9, с. 86–91].

В относительно честной борьбе А.Лукашенко занял пост президента страны. Государственные структуры были лояльны ему [2]. После избрания А.Лукашенко сразу начал бороться против бюрократии, независимых судов, независимых СМИ, политических партий и общественных объединений, это была борьба против системы сдержек и противовесов [8, с. 78].

Получив полномочия президента, А. Лукашенко сразу начал проводить политику приоритетного финансирования силовых структур и исполнительной вертикали, с целью получения политического контроля.

С 1995 года парламент потерял контроль за исполнением государственного бюджета. С этого момента Лукашенко мог бесконтрольно распоряжаться государственными средствами для усиления своей власти. 12 июля 1995 году вышел указ президента РБ № 267 «Об уточнении бюджета Республики Беларусь на 1995 г.». Указ нарушал конституцию и законодательство РБ. Согласно этому указу были уменьшены расходы на содержание экономического сектора и существенно увеличены расходы на содержание МВД, КГБ, прокуратуру, оборону и других исполнительных органов [9, с. 198].

В начале 90-х годов была приватизирована незначительная часть промышленных и сельскохозяйственных предприятий. С избранием А.Лукашенко крупный бизнес стал переходить под контроль влиятельных представителей власти. С 1995 года неконтролируемый крупный бизнес уничтожается средством возбуждений уголовных дел на владельцев фирм, или заменой руководящих кадров на лояльных руководителей предприятий. Устранение частного бизнеса повлияло на развитие бизнеса ближнего окружения президента. Так же частные фирмы более не могли финансировать оппозицию [9, с. 200].

Правительство Лукашенко проводило политику ценообразования. Президент издает указ № 249, согласно которому Министерство Экономики может контролировать цены на социально значимые товары, так политика ценообразования подчинила и частный бизнес. Тем же образом это затронуло и внешний рынок. Вводятся минимальные экспортные цены, которые определяло Министерство Экономики. Была начата компания по снижению цен, при инфляции 15% на момент мая 1995 года. К примеру, строительство жилья должно было стать на 25% дешевле, а цены в жилищно-коммунальном секторе на 20% дешевле.

В государстве формируется отрицательное отношение к частной торговле. 20 сентября 1994 года вышел указ президента РБ № 114, который запрещал государству продавать товар частникам без разрешения Министерства Торговли. Проводимая политика создавала препятствия развитию рыночных отношений. Из-за высокой инфляции, которая превышала рентабельность, большинство предприятий обанкротилось [3, с. 26–28].

А. Лукашенко создает вертикаль власти. На сессии Верховного Совета вносятся дополнения в Закон о местном самоуправлении. До этого момента местные органы власти проводили независимую политику от центра. Верховный Совет утвердил и этот закон. В Беларуси создавалась вертикаль власти подчиненная Лукашенко [2].

А. Лукашенко начинает проводить работу по сохранению колхозов и совхозов. Была возвращена практика государственного планирования, прямого государственного регулирования и государственной кадровой

политики. Политическое вмешательство в ценообразование приводит то к дефициту, то к избытию товаров и переполнению складов, а как следствие не возможности реализовать всю продукцию. В 1995 году создается республиканский фонд для поддержки сельского хозяйства. Всех юридических лиц страны обязали перечислять 1% средств полученных от реализации продукции и услуг в поддержку сельского хозяйства [3, с. 38–39].

После референдумов 1995 и 1996 годов Лукашенко получил практически неограниченную власть, что в последствии привело к изоляции Беларуси в мире. Государства западной Европы не признали результаты референдума, и созданного президентом подконтрольного двухпалатного Национального Собрания вместо Верховного Совета. Охлаждение отношений с Западом привело к тому, что Союз с Россией стал единственной альтернативой в международной политике Лукашенко [1, с. 69].

Список использованных источников:

1. Mironowicz E. Polityka zagraniczna Białorusi. Białystok, 2011. С. 29.
2. Royallib.com, Федута А., Лукашенко. Политическая биография [dostęp: 12 czerwiec 2019], Dostępne w Internecie. URL: https://royallib.com/book/feduta_aleksandr/lukashenko_politicheskaya_biografiya.html
3. Злотников Л., Злотникова Н. Проблемы экономических реформ в Беларуси. Варшава, 1996. С. 26–28.
4. Навумчык С., Дзевяноста другі, Радыё свабодная эўропа / Радыё свабода 2017.
5. Навумчык С. Дзевяноста трэці, Радыё свабодная эўропа / Радыё свабода. 2018. С. 24.
6. Навумчык С. Сем гадоў Адраджэння. Варшава – Прага, 2006.
7. Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь, Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь 1994 года [dostęp: 12 czerwiec 2019], Dostępne w Internecie. URL: <http://pravo.by/pravovaya-informatsiya/pomniki-gistoryi-prava-belarusi/kanstyutysyinae-prava-belarusi/kanstyutysi-belarusi/kanstyutysyia-1994-goda/>
8. Палітычная гісторыя незалежнай Беларусі, / под ред. Булгакава В. Вільнюс, 2006. С. 78.
9. Президентские выборы в Беларуси: от ограниченной демократии к неограниченному авторитаризму (1994–2006) / под ред. Манаева О. Вильнюс. 2006. С. 86–91.
10. Федута А., Богуцкий О., Мартинович В. Политические партии Беларуси – необходимая часть гражданского общества : материалы семинара. Минск, 2003. С. 14.

Філіпчук В.О.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ РОЗУМІННЯ ОЦІНКИ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Оцінка програм і публічної політики – актуальне явище в сфері державного управління та соціального розвитку багатьох країн світу. В англійській літературі воно позначається терміном «policy and program evaluation». Як показала практика, використання оцінки програм в діяльності державних організацій дозволяє підвищити їх прозорість та підзвітність, а також підвищує ефективність й продуктивність їх функціонування.

Для початку необхідно визначити, що ми розуміємо під оцінюванням. На думку М. Петтона оцінювання – це «систематичний збір інформації щодо характеристик і результатів політики, поліпшення її ефективності та допомоги в прийнятті інформованих рішень з приводу її подальшого розвитку» [Patton, 1997]. В свою чергу П. Россі вважає, що «оцінювання полягає у використанні соціологічних методів для систематичного вивчення ефективності соціальних програм» [Rossi, Lipsey, Freeman, 2004]. Проте, найбільш цікавим з точки зору публічного управління визначення оцінювання публічної політики дав Є. Хаус, який визначив його як «інститут, що підвищує демократичність публічних рішень, так як він робить програми й політику більш відкритими для громадського вивчення та обговорення» [House, 1999]. Важливо зазначити, що оцінювання на Заході успішно розвивається і як навчальна дисципліна, і як професійна діяльність.

На думку дослідника Х. Вольман [Wollman, 2003], в становленні оцінки політики та програм можна виокремити три хвили.

Перша хвиля пов'язана з виникненням держави загального добробуту в США та європейських країнах після Другої світової війни. На першому етапі оцінку використовували для вимірювання безпосередніх результатів (outputs) від проведеної соціальної політики.

Після нафтової кризи в 1970-х рр. до влади в західних країнах прийшли такі лідери як Рональд Рейган і Маргарет Тетчер, які були націлені на скорочення бюджетних витрат й згорання державних соціальних програм. Тому на другому етапі оцінка програм полягала в вимірюванні в першу чергу державних витрат (inputs) і економії ресурсів.

Кінець 1980-х рр. був ознаменований появою нового підходу в державному управлінні – нового державного менеджменту. Він приніс з собою нову форму координації діяльності всередині адміністративної системи – тепер на зміну ієрархічному принципу прийшов ринковий механізм. Ефективність роботи державної системи управління знайшла нові показники – співвідношення витрат і вигод, орієнтація на отримання прибутку, ефективне в економічному плані витрачання наявних ресурсів. Для цього використовувалися такі механізми, як аутсорсинг, агенсіфікація, боротьба з дублюванням функцій різними органами та ін. Під час цієї третьої хвилі розвитку оцінки програм стали домінувати наступні типи оцінювання – оцінка короткострокових (outputs) і середньострокових (outcomes) результатів, оцінка ефективності як співвідношення «витрат – вигод» або «витрат – результативності», а також самооцінка (self evaluation) у вигляді моніторингу за досягненням різних індикаторів. Як ми бачимо, оцінка програм протягом свого розвитку в ХХ ст. виконувала в першу чергу менеджериальну функцію та використовувалася для контролю за проведенням програми або надання звітності про виконану роботу й досягнуті результати.

Довгий час, починаючи з появи оцінювання програм в середині ХХ ст., в середовищі дослідників домінувало уявлення про оцінювання як менеджериальний, управлінський інструмент. Однак аналіз і оцінка програм мають і політичний аспект. Суттєвим моментом для політологічного вивчення оцінювання стало виникнення нового концептуального підходу в політичній науці – публічного керівництва. Даний підхід відобразив зміни в характері взаємовідносин держави і громадянського суспільства, зародження суспільства знання, появи мережових форм координації, тенденції до більшої демократизації та врахування думок структур громадянського суспільства в процесі прийняття політичних рішень. Відповідно до концепції публічного керівництва міжорганізаційне партнерство, спільні проекти та спільне виробництво держави й суспільства набувають все більшого значення у формуванні та реалізації державної політики. В умовах публічного керівництва основним завданням оцінювання є скоріше розвиток, ніж підзвітність. За допомогою оцінки можна домогтися нових форм співпраці, сформулювати нові цілі і практичні дії щодо вирішення суспільнозначливих проблем. При цьому дані, отримані в результаті процесу оцінки, можуть бути використані усіма акторами, які беруть участь у взаємодії з тим, щоб не тільки визначити перспективи подальшого розвитку програми, але також на їх основі вибудувати взаємний діалог.

Оцінка націлена на створення колективного розуміння взаємозалежності, пошук основ взаємодії і координації. У зв'язку з цим в рамках публічного керівництва можна говорити про зміну статусу

оцінювання з простого менеджериального інструменту до функції державного управління, яка пронизує весь цикл прийняття політичних рішень та має політичну значущість. Оцінка програм є важливою складовою в політичному процесі, вона вбудована в інституційну базу управління, сприяє демократичної легітимності політичної системи.

Список використаних джерел:

1. House, E. R. & Howe, R. H. (1999). Values in evaluation and social research. Thousand Oaks, CA: SAGE.
2. Patton, M. (1997). Utilization-focused evaluation: the new century text / by Michael Quinn Patton. 3rd edition. Newbury Park, CA: Sage Publications Inc.
3. Rossi, P. H., Lipsey M. W. & Freeman H. E. (2004). Evaluation: a systematic approach. 7th Edition. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
4. Wollmann, H. (2003). Evaluation in public-sector reform: Toward a 'third wave' of evaluation? In: Hellmut Wollmann (ed.), Evaluation in Public Sector Reform, Cheltenham/Northampton: Edgar Elgar.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Байдецька Л.В.

викладач,

Тернопільський коледж

Відкритого міжнародного університету розвитку людини

«Україна»

ФЕНОМЕН НАТОВПУ В МІЖКОНФЕСІЙНИХ ПРОТИСТОЯННЯХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Впродовж існування всієї людської цивілізації, релігія виступає найважливішою складовою людського існування. Вона завжди була в центрі соціальних і політичних подій, визначала духовну атмосферу в суспільстві, позначаючись на всіх сферах його життєдіяльності. І досить часто віруючі мали своє, конфесійне розуміння Бога, Святого Письма чи ролі Церкви, вважаючи його правильним або єдино правильним. Проте, на різних етапах розвитку соціуму характер зв'язків між релігією і суспільством істотно змінювався і дуже часто набував конфліктного характеру. Адже взаємодія носіїв альтернативних світоглядних парадигм, різних релігійних цінностей не завжди виявляється гармонійною і конструктивною.

Релігійний конфлікт – це деструктивна взаємодія суб'єктів релігійно-церковної сфери у намірах реалізувати власні інтереси і цінності, зберегти або перерозподілити владу, вплив, статуси, привілеї тощо, захистити власну ідентичність [1, с. 30]. Дуже часто в основі такого протистояння лежить інтерсуб'єктивність, погляди двох сторін, які певним чином взаємодіють між собою, відстоюючи власні інтереси та погляди.

Ситуація, яка виникає у відносинах між релігійними суб'єктами і характеризується загостренням суперечностей між ними й супроводжується жорстким протистоянням, ворожістю та конфронтацією, а нерідко і фізичним зіткненням має назву – міжконфесійне протистояння [2, с. 15].

Детально проаналізувавши розбіжності поглядів релігійних конфесій, можна побачити, що причиною їхньої появи є якраз претензії релігійних груп на виняткове володіння тією чи іншою істиною, мораллю, ціннісними вимірами та матеріальними благами. Це і стає причиною для насильницького, силового впровадження кожною релігійною групою

власної віри. Дуже часто в основі такого впровадження, виступає партикуляризм, який завжди потребує ворогів, з якими можна зпівставити свою власну поведінку як еталон мудрості і благопристойності. Вороги потрібні керівникам таких груп, щоб легше було маніпулювати своїми прихильниками і обґрунтовувати свої дії.

Релігійний партикуляризм тісно пов'язаний з релігійними груповими переконаннями, нетерпимістю та фанатизмом. Фанатизм, в свою чергу, завжди поділяє світ і людство на дві частини, на два ворожих табори і не дозволяє існувати різноманітним ідеям та світоглядам, для нього не існує багатоманітного світу. Фанатична нетерплячість, ставить перед вибором і часто тягне за собою насильницькі методи боротьби між існуючими релігійними конфесіями.

Насильницькі методи під час релігійних протистоянь проявляються у формі фанатичних дій натовпу. Де важливим моментом виступає той факт, що поведінка в натовпі не несе жодного відбитку індивідуальності. Можна окрема особистість зливається із загальною кількістю людей, втрачаючи своє первинне «Я» та забуваючи про релігійно-моральні цінності та догмати. Людина наче губиться у натовпі, робить «як усі», не може і не бажає відповідати за власні вчинки, учасник натовпу стає в ній безіменним і як би опускається на декілька щаблів нижче у своєму розвитку. В ізольованому положенні в звичайному житті вона, швидше за все, була культурною людиною, в натовпі ж ці якості або втрачаються, або змінюються на зовсім протилежні.

Протягом тривалого часу, саме ворожнечу, свавілля та агресію можна спостерігати між представниками ворогуючих конфесій у боротьбі за культові споруди (храми) та майно. За даними Центру Разумкова упродовж останніх років на території України, найчастіше відзначаються конфлікти, що точаться навколо майна і будівель (32%) [3, с. 29].

Підчас такого протистояння ключову роль відіграє масова поведінка, а точніше динаміка «свідомого» людини, яка потрапила у натовп. Найчастіше натовп, котрий переходить до активних фізичних дій по відношенні до оточуючих має назву агресивний натовп. Це маса людей, яким притаманна пристрасть до фізичного насильства та руйнувань (прикладом дій агресивного натовпу під час релігійних протистоянь, може бути побиття супротивників, насильницьке захоплення споруд, нищення майна). Адже головною особливістю агресивного натовпу є деструктивна та руйнівна поведінка. А основними психологічними характеристиками людини у натовпі є імпульсивність, мінливість, роздратованість, легковірність, перебільшення, однобічність почуттів, нетерпимість, консерватизм та інші характеристики.

На одному рівні із агресивним натовпом знаходиться користолобний натовп, іноді його називають «здирицьким». Люди, що входять у склад

такого натовпу, прагнуть до надбання певних матеріальних цінностей будь-якою ціною, а це з погляду релігії свідчить про недостатню християнську свідомість та необізнаність зі Святим Письмом. Адже в основі християнських заповідей лежить любов до ближнього, співчуття, взаємодопомога, а не насильство, грабіж та руйнування. Тож постає питання, що люди сповідують насправді та чим керуються? Чому не дотримуються християнських догматів, а піддаються навіюванню та негативному психологічному впливу зі сторони?

Найчастіше це можна пояснити наявністю в натовпі харизматичного лідера, який має сильну волю, особисту чарівність, ораторські здібності та є фанатично відданим ідеї, яку намагається донести до інших та яка здатна будити віру, саме це дає йому можливість впливати на масу людей. До жадливіх наслідків може привести надання влади людині, яка зовсім не компетентна та не обізнана з релігійними догматами, вона легко може перетворити натовп із аморфної маси у руйнівну матеріальну силу. Доброта та інші позитивні риси людини в цій ситуації вважаються слабкістю.

Проте неприпустимо, щоб релігійні переконання насаджувалися комусь силою, не рахуючись з тим, що інші люди теж можуть мати свої погляди не менш важливі. Разом з тим, свободу віросповідання та правову рівноправність і рівність можливостей всіх конфесій гарантує Закон України.

Неможливість остаточного подолання міжконфесійних протистоянь вимагає розробки особливих методів і способів їх мінімізації та розбудови толерантних взаємин між конфесіями. З цією метою необхідно проводити постійну діагностику осередків соціальної напруги, локалізацію наявних протистоянь, запобігати їх загостренню й ескалації, постійно проводити міжконфесійний діалог для досягнення компромісу.

Неупереджений аналіз релігійної ситуації в Україні свідчить, що за наявності доброї волі церков і політичної волі державної влади негативні тенденції церковно-релігійних процесів можна подолати, і церква в Україні буде відігравати притаманну їй роль потужної інституції громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Арістова А.В. Релігійні конфлікти в сучасному світі: природа, вияви, шляхи врегулювання: монографія. – К., 2007. – 336 с.
2. Бабій М. Міжконфесійні відносини: теоретичний і практичний аспекти виміру / М. Бабій // Релігійна свобода. Міжконфесійні відносини в умовах суспільно-політичних трансформацій в Україні. Наук. щорічник: за заг. ред. д. філос. н. А. Колодного і к. філос. н. М. Бабія. – К., 2005. – С. 5–19.
3. Релігійність українців: рівень, характер, ставлення до окремих аспектів церковно-релігійної ситуації і державно-конфесійних відносин // Центр Разумкова. – Національна безпека і оборона. – 2013. – № 1. – 68 с.

Гоціцький А.В.

дослідник

СПРОБА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ЗІГМУНДА ФРОЙДА ДЛЯ РОЗГАДКИ ФЕНОМЕНУ ПАЛЕОЛІТИЧНИХ ВЕНЕР

Поширеним видом палеолітичного образотворчого мистецтва були невеликі за розміром скульптурки, зокрема жіночі статуетки, знайдені на багатьох стоянках пізнього палеоліту Євразії. Найбільше Палеолітичні Венери були виявлені на відкритих стоянках та у печерах, хоча зрідка траплялися й у похованнях людей. Створені з кістки, глини, та каменю образи оголених, переважно огрядних жінок з особливо вираженими статевими ознаками – вони досі є загадкою для вчених. Протягом тривалого часу було висунуто чимало гіпотез стосовно їх призначення та місця у духовному світі давньої людини. Зокрема було висловлено й гіпотезу про втілений таким чином образ «жінки-матері», проте, на нашу думку, досі не було переконливого пояснення чому саме цей образ набув такого масового поширення у дрібній пластиці палеолітичної епохи. Можемо собі змоделювати та уявити ситуацію психологічної безвиході, безпорадності, наприклад, в умовах довгого перебування у темній, холодній печері, упродовж зтяжних зим, льодовикового періоду. Схоже, що саме в таких умовах, людина починала жити внутрішнім життям уявних образів фантазії і, власне, тоді вона проектувала та втілювала ці образи у печерному мистецтві – живописі та в невеличких скульптурках. Ймовірно, що палеолітичній людині, зокрема у її «психологічній безвиході» у якості психологічного захисту, візуалізувався (вживався), втілений у фігурках образ матері. І це було для неї певною втіхою, чи швидше єдиною «соломинкою» за яку можна було «вхопитися» щоб не «зійти з розуму», а отже – вижити. Зазначимо що у випадку реальної (актуальної) скрути та безвиході, людиною актуалізуються зовсім інші резерви, що призводять до протилежної, не невротичної реакції виходу з неї. Наприклад, у випадку голоду, або іншої реальної загрози життю, людина, здебільшого реагує адекватною реальною дією – втечі, агресії і т.д.

Метою статті є спроба застосувати психоаналітичний метод Зігмунда Фройда в якості інструменту до розуміння найдавнішого образотворчого мистецтва (на прикладі Палеолітичних Венер), у загальній структурі психіки. Вже більше, як сто років класичний психоаналіз доповнює гуманітарні науки: психологію, філософію, мистецтвознавство, та ін., а також є ключем до розуміння релігії та культури. Думка про втілення в Палеолітичних Венерах образу «жінки-матері» не є новою в науці, проте

цікаво розглянути глибше природу цього явища, саме з позицій психоаналітичної теорії.

Не зважаючи на зацікавлення археологією та давньою культурою, З. Фройд, чомусь обминув своєю увагою палеолітичні фігурки, зокрема жіночі скульптурки, які на той час були уже широко відомими в науковому світі. Наскільки нам відомо, досліджуючи давню культуру, лише єдиний раз він писав про великих богинь: «Я не можу вказати, що у цьому розвитку знаходиться місце для великих материнських богинь, які, можливо, повсюдно передували батьківським богам. Але здається безсумнівним, що зміни у відношенні до батька не обмежуються релігійною сферою, а послідовно перенеслися у іншу сферу людського життя, на якій відобразився вплив усунення батька, на соціальну організацію» [8, с. 516]. У іншому місці Фройд, також звернув увагу на відношення до богинь у давніх міфах: «Бачимо що творець світу завжди лише один, навіть там, де вірять у багатьох богів. Переважно – це чоловік, хоча не бракує вказівок на жіночі божества, і в деяких міфологіях створення світу якраз і починається з того, що бог-чоловік усуває жіноче божество, яке зводиться до чудовиська» [7, с. 594].

Повертаючись до феномену Палеолітичних Венер зазначимо, що краса (естетика) та сексуальність, у первісному мистецтві на прикладі цих фігурок, поняття тотожні. Попри тілесні форми в цілому, красивими та сексуальними для давньої людини могли бути статеві ознаки жінки (вувльва, груди); ознаки матері – огрядність (немолодий вік), вагітність (великий живіт). Коренями естетики є те, що для дитини рідна матір – найгарніша. Краса та сексуальність разом із тим були втілені зокрема й у фігурках «струнких Венер», які мабуть виражають молодість (пружне, витончене тіло).

На нашу думку, найбільше про природу мистецтва, Зігмунд Фройд писав у своїх лекціях про утворення симптомів при істеричних неврозах [6, с. 364]. Відповідно до класичного психоаналізу, кінцевий мистецький результат – твір мистецтва, у своєму механізмі (закономірності) творення, керується тими ж психологічними законами що й сновидіння¹. Тобто позасвідомі витіснені бажання спершу підлягають первинній обробці (зміщенню, згущенню, інверсії, символізації та ін.), а пізніше вторинній, що у сновидіннях реалізується у явному вираженні, а у творчості – у кінцевому результаті, адаптованому для сприйняття і художником, і, мабуть, глядачами (соціумом). Таким чином, мистецтво пізнього періоду важко «розтлумачити» подібно до тлумачення сновидіння, та розкрити його латентне значення, а також побачити роботу «первинного процесу».

---

¹ У даному випадку ми користуємося понятійно-термінологічним апаратом класичного психоаналізу.

Натомість у верхньопалеолітичному мистецтві, як і, можливо, у сновидіннях, дитячій творчості – мистецький твір виражає (повторює) позасвідомий матеріал в обробці лише первинних процесів, і таким чином, більше відповідає позасвідомому первісної людини (тобто її «справжньому психологічному портретові»). Симптоми неврозу, перверсії, сновидіння, мистецтво мають одну психічну природу. Вирішальними в їхньому утворенні є кількісний момент вкладення енергії лібідо, психосексуальна конституція людини, характер травматичної ситуації та зовнішні обставини. Згідно психоаналізу, мистецтво не підлягає категорії якості. Воно не може бути – якісним чи неякісним, так само як не можуть бути якісними фантазії, сновидіння чи неврози, – може бути, лише, мистецтво, або ж – не мистецтво.

Психологічним еквівалентом мистецтва можемо вважати фантазію. З цього приводу З. Фройд зазначив: «Значення фантазій для утворення симптомів стає зрозумілим з наступного. У випадку невдачі в своїй реалізації, лібідо регресивно переміщується на залишені ним позиції, на яких воно застрягло у деякій кількості. Яким же чином лібідо знаходить шлях до цих місць своєї фіксації? Всі залишені об'єкти та фази сексуальної організації лібідо залишені не у всіх сенсах. Вони та їх похідні ще з певною інтенсивністю зберігаються в образах фантазії. Лібідо достатньо повернутися назад у сферу фантазії, щоб воно знайшло там відкритий шлях до всіх витіснених фіксацій. Між даними фантазіями та Я (Его), якими різкими не були б протиріччя, немає конфлікту, поки дотримується одна певна умова. Умова ця, за своєю природою кількісна, порушується завдяки зворотному притоку лібідо до фантазій. Завдяки цьому притоку кількість енергії, пов'язаної з фантазіями, настільки збільшується, що вони стають надто вибагливими і проявляють прагнення до реалізації. Але тоді конфлікт між ними та Я (Его) стає неминучим. Незалежно від того чи були вони до того передсвідомими чи свідомими, тепер вони підлягають витісненню з боку Я (Его) та представлені впливові позасвідомого. Від позасвідомих фантазій лібідо переноситься тепер до їхніх першоджерел у позасвідомому, до місць власної фіксації лібідо.

Повернення лібідо до фантазій становить перехідну ступінь на шляху до утворення симптомів – інтроверсію. Інтровертована людина ще не невротик. Вирішальним моментом є те, яка кількість невикористаного лібідо може знаходитися у людини у вільному стані та яку частину свого лібідо вона може відхилити від сексуального з метою сублімації» [6, с. 363].

Згідно того, що відомо про функції лібідо, існує два типи регресії: повернення до перших об'єктів, у які було вкладено лібідо, як відомо, інцестуозних за своєю природою, та повернення загальної сексуальної організації на попередні ступені розвитку [5, с. 330–331] (регресія лібідо

без витіснення ніколи не дала би неврозу, а вилилася б у якусь перверсію [5, с. 333]). З.Фрейд вважав: «Якщо процес віднайдення об'єкта, у певній мірі завершився до настання латентного періоду, то знайдений об'єкт виявляється майже тим самим, що й перший об'єкт, завдяки приєднанню об'єкта орального стремління до задоволення. Якщо це не материнські груди, то все-таки матір. Ми називаємо матір першим об'єктом любові. Ми говоримо про любов, коли висуваємо на перший план психічну сторону сексуальних стремлінь та відсуваємо назад чи хочемо на хвилинку забути ті що лежать в їхній основі тілесні чи «чуттєві» імпульси стремлінь. До того часу, коли мати стає об'єктом любові, у дитини вже почалась психічна робота витіснення, яка позбавляє її знань про деяку частину її сексуальних цілей» [4, с. 319].

У роботі присвяченій безпосередньо феномену мистецтва, засновник психоаналізу підсумував: «виходячи з досягнутого розуміння фантазії, ми мали б очікувати наступну ситуацію: сильне живе переживання пробуджує у художника спогади про раннє, частіш за все таке що відноситься до дитинства переживання, джерела нинішнього бажання, яке реалізує свої здійснення у художньому творі; сам твір виявляє як елемент свіжого приводу, так і старого спогаду (аналогічно як і при утворенні сновидіння – А. Г.)» [3, с. 133].

Для прикладу, подібним чином можна потрактувати природу творчості відомого сучасного чеського художника-фотографа Мирослава Тихого. Фотохудожник був одержимий прихованим фотографування роздягнених, напівоголених жінок, та окремих оголених частин їхнього тіла. Судячи з фотографій, не можемо вважати що Тихий був схильний до фетишизму у його психоаналітичному значенні. Здебільшого художника цікавили доволі молоді, привабливі жінки – загалом, або їхні оголені, сексуальні форми. Йому приписують одну з перверсій – вуаеризм (нав'язливу схильність до підглядання, розглядання оголених жінок). Про стан збереження більшості фотографій Мирослав Тихий зовсім не дбав. Судячи з об'єктів фотографування та ставлення до фото після проявлення, бачимо що важливим для М. Тихого було саме умовне, уявне володіння, оволодіння жінками, – свого роду психологічна заміна реальних відносин з особами протилежної статі. Можливо що у його творах проявився подібний, як у палеолітичної людини, механізм психологічного захисту – у регресії лібідо (можливо також регресії Его) до материнського об'єкту в узагальненій його формі. Про жінок Тихий говорив: «Навіть коли я бачу жінку, яка мені подобається і можливо я міг би спробувати заговорити з нею – я розумію, що мені це насправді не цікаво. Замість цього я беру олівець і малую її. Еротизм це все одно просто сон. Світ – ілюзія, наша ілюзія» [2].

Думаємо, що психічні явища пов'язані з Палеолітичними Венерами схожі до феномену перверсій та їх проявів, виражених у творчості Мирослава Тихого. Мабуть вже на стадії створення статуеток, людиною тактильно (через її чутливі кінчики пальців) – ця пластика (округлі, випуклі форми, надмірно виражені первинні та вторинні статеві ознаки, згладжені поверхні), уявно сприймалася, як тіло жінки. Не бачимо у первісному мистецтві об'єктів, пов'язаних з Палеолітичними Венерами, які можна було б назвати фетишами (яскравим прикладом такого, вже дещо іншого виду пам'яток, може бути підвіска з фігурок, що зображують жіночі груди (Долні Вестоніце, Чехія [1, с. 396]), що є «натяком» на перехід від безпосереднього, реалістичного відношення до жінки, – до фетишизації). Тобто фетиші як сексуальні об'єкти, що виражені у вигляді якоїсь частини тіла (переважно без статевої, сексуальної ознаки), одягу, взуття, у тогочасному мистецтві, – відсутні. Дана обставина може вказувати на дещо інше сприйняття жіночого тіла, з усіма інфантильними проявами, детально описаними Зігмундом Фройдом. У символічному значенні цих фігурок має місце регресія та фіксація лібідю на ранніх фазах сексуальної організації та первинних інцестуозних об'єктах. Фантазії палеолітичної людини не перейшли у сферу позасвідомого через витіснення, і не регресували у реальності на попередні ступені психічної організації. Завдяки психологічному захисному механізмові – сублімації вони втілювалися у мистецтві, яке використало ці символи. Припускаємо, що Палеолітичні Венери були «доідейним» явищем – не пов'язаним з міфологічною свідомістю, або іншими дорелігійними, чи релігійними світоглядними системами.

Список використаних джерел:

1. Елинек Я. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. – Прага: Артия, 1983. – 560 с. ил.
2. Мирослав Тихий. URL: <https://znyata.com/znyata/index.php/photo/123-tihiy.html>
3. Фрейд З. Художник и фантазирование // З. Фрейд Художник и фантазирование. – Москва: Республика, 1995. – С. 129–134.
4. Фрейд З. Развитие либидо и сексуальная организация. Лекция 21 // Введение в психоанализ. Лекции. – Москва, 2003. – С. 309–327.
5. Фрейд З. Взгляды на развитие и регрессию. Лекция 22 // Введение в психоанализ. Лекции. – Москва, 2003. – С. 328–345.
6. Фрейд З. Пути образования симптомов. Лекция 23 // Введение в психоанализ. Лекции. – Москва, 2003. – С. 346–364.
7. Фрейд З. О мировоззрении. Лекция 35 // Введение в психоанализ. Лекции. – Москва, 2003. – С. 589–612.
8. Фрейд З. Тотем и табу // Я и Оно. – Москва: Эксмо, Харьков: Фолио, 2004. – С. 363–528.

Павлова Ю.Б.

аспирант,

*Гомельський державний університет
імені Франціска Скоріны*

ТРУДОГОЛИЗМ КАК ФЕНОМЕН СОВРЕМЕННОГО МИРА

На сегодняшний день феномен трудоголизма достаточно популярен в обществе, одинокие трудоголики – герои фильмов и книг, увлеченность работой вызывает уважение и поощряется обществом, однако не смотря на видимую популяризацию этого явления, теоретические и эмпирические исследования феномена трудоголизма в области психологии труда и организационной психологии все еще недостаточны и отстают от общественного интереса.

Поскольку масштабы трудоголизма продолжают расти, привнесение большей ясности и лучшего научного понимания этой темы представляется необходимым и отвечающим требованиям времени.

С развитием новых технологий, переходом к работе удаленно острее проявляется необходимость углубления научного понимания трудоголизма. Границы между работой и личной жизнью становятся все более размытыми в современном мире.

Как указывает В.В. Барабанщикова, трудоголизм может рассматриваться как следствие поощряемых обществом моделей поведения, поскольку любая организация приветствует желание сотрудника работать как можно больше, проводя на рабочем месте огромное количество времени, несопоставимое с продолжительностью рабочего дня. В этом случае особенно велика вероятность, что работник в стремлении жертвовать свободным личным временем, работать настойчиво и продолжительно (что можно обозначить как внешне наблюдаемый поведенческий признак) в сочетании с навязчивым стремлением освоить все аспекты своей профессии (когнитивный признак), все более проявляет черты поведения, характерные трудоголизму [1, с. 19].

В качестве основных устойчивых признаков трудоголизма выделяются по крайней мере два основных аспекта явления – это внутреннее побуждение к труду и время, затрачиваемое на работу, которое выделяется за счет других важных жизненных сфер.

М. Кларк с коллегами замечает интересный нюанс: понимая, что один из отличительных факторов трудоголизма – это внутреннее принуждение к работе, мы должны учитывать, что трудоголики, возможно, будут выбирать

организации и профессии, где также будет обеспечиваться и внешнее принуждение к работе и подобный внутренний фактор в таких случаях почти всегда будет оправдан внешними факторами. В этом случае для исследований будет сложно учесть, что могут существовать целые организации трудоголиков [4, с. 1841].

Как считает Е.П. Ильин, трудоголизм, как и всякая аддикция, является бегством от реальности посредством изменения своего психического состояния, которое в данном случае достигается фиксацией на работе. Причем работа не представляет собой того, чем она является в обычных условиях: трудоголик не стремится к работе в связи с экономической необходимостью, работа не является и одной из составных частей его жизни – она заменяет собой привязанность, любовь, развлечения, другие виды активности [2, с. 105].

Многие трудолюбивые люди описывая работу, указывают, что труд доставляет им большое удовольствие. Страсть к труду дает трудоголикам стимул посвящать большую часть своих времени и энергии работе и упорствовать в делах, несмотря на неудачи. Ряд исследователей утверждает, что удовольствие от работы является основным аффективным аспектом трудоголизма.

Однако Спенс и Роббинс предполагают, что некоторые типы трудоголиков не получают удовольствия от работы, которую они выполняют. Они так же отмечают, что общим элементом в дискуссиях о трудоголизме является большая преданность работе, которой трудоголик посвящает много времени. Однако указывается, что трудоголик чувствует себя побуждаемым или вынужденным работать не из-за внешних требований или удовольствия от работы, а из-за внутреннего давления, которое делает человека несчастным или виноватым в тех случаях, когда он не работает. Как утверждают авторы, трудоголик сильно вовлечен в работу, вынужден работать из-за внутреннего давления и испытывает низкое удовольствие от работы [5, с. 161–162].

В свою очередь Ф.Минирт с коллегами утверждают, что, окунаясь с головой в работу, трудоголики тем самым стремятся избежать эмоций, поскольку чувства не так легко поддаются контролю, как рассудок [3, с. 97].

Трудоголики часто наслаждаются самим процессом работы, а не ее результатом или плодами. Если человек по какой-либо причине становится зависимым от работы, а не от других видов поведения, то внутренние или внешние вознаграждения, которые приходят от деятельности, должны принести ему, так или иначе, определенный уровень удовлетворения или удовольствия.

В отличие от энтузиастов труда или людей с высокой степенью вовлеченности в работу и преданностью делу, трудоголики часто

испытывают негативные эмоции и даже чувство вины, находясь в отпуске или получая отдых в выходные.

Одна из причин разногласий во взглядах на феномен трудоголизма заключается в том, что трудоголизм представляет собой сложный многомерный конструкт, исследователи определяют его по-разному и вычленяют различные аспекты, важность которых признается не всеми. Очевидно, что люди могут перерабатывать по многим причинам: из-за нацеленности на высокие достижения, из-за временных финансовых проблем, из-за проблем в семье, вызывающих нежелание возвращаться домой, из-за страха потерять работу и давления со стороны начальства, из-за общей организационной культуры, принятой в организации. Таким образом, может быть довольно проблематичным разделять истинных трудоголиков и людей, временно попавших в обстоятельства, делающие их трудоголиками.

Многие организации до сих пор уверены, что трудоголики – это ценные сотрудники, которых надо ставить в пример другим работникам, однако следует стремиться уровню вовлеченности сотрудников, который повышает производительность труда, но не влечет за собой негативные последствия ни для отдельного человека, ни для организации, позволяя сохранять человеческий капитал. Стремление повысить производительность труда путем поощрения трудоголизма в долгосрочной перспективе наносит ущерб, как организации, так и сотрудникам, негативно сказываясь и на рабочих результатах, и на здоровье сотрудников, и на психологическом климате коллектива.

Список использованных источников:

1. Барабанщикова, В. В. Профессиональные деформации специалиста в инновационных видах деятельности / В. В. Барабанщикова – М: Когито-Центр, 2017.– 238 с.
2. Ильин, Е.П. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень / Е.П. Ильин. – СПб: Питер, 2011. – 224 с.
3. Минирт, Ф. Будни и праздники трудоголика: как не разрушить свою семью / Ф. Минирт, П. Майер, Ф. Уичер, Б. Брюер, С. Скиппер. – М.: Триада, 2010. – 208 с.
4. Clark, M. A., Michel, J. S., Zhdanova, L., Pui, S. Y., & Baltes, B. B. All Work and No Play? A Meta-Analytic Examination of the Correlates and Outcomes of Workaholism // Journal of Management. – 2016. – № 42(7). – P. 1836–1873.
5. Spence, J. T., Robbins, A. S. Workaholism: Definition, Measurement, and Preliminary Results // Journal of Personality Assessment. – 1992. – № 58. – P. 160–178.

Халявка Ю.Г.

старший судовий експерт

відділу досліджень у сфері інформаційних технологій;

Тульвінська А.Ю.

судовий експерт

відділу досліджень у сфері інформаційних технологій,

Черкаський науково-дослідний

експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДОВОГО ЕКСПЕРТА-ПСИХОЛОГА У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

У сьогоднішній день кількість позовів, що містять потреби у відшкодуванні моральної (немайнової) шкоди у результаті неправомірних дій роботодавців, справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, шкоди, заподіяної дорожньо-транспортною пригодою, незаконного засудження, триманням під вартою, спричинення смерті близького родича, спричинення шкоди здоров'ю, тощо неухильно зростає.

Сам факт наявності в особи моральних страждань може бути визначений за допомогою психологічного дослідження на етапі судового розгляду кримінального провадження. Однак, експертизи виконуються не в якійсь безособовій формі, а конкретними спеціально підготовленими та сертифікованими посадовими особами, експертами-психологами. Їх правовий статус під час досудового розслідування в судовому процесі є недосконалим. В чинному законодавстві існує низка несумісностей та недоліків.

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [1]. Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [2].

Висновок експерта, що наданий особою, яка є не зацікавленою у результатах кримінального провадження, з посиланням на фундаментальні наукові положення та апробовані методики проведення дослідження, який, при необхідності, може бути перевірений, а також показання експерта є процесуальними джерелами доказів.

Найпоширенішими випадками, коли вирішується питання про відшкодування моральної (немайнової) шкоди є:

- поширення, у тім числі, через засоби масової інформації, відомостей, що не відповідають дійсності, або викладені неправдиво, порочать честь, гідність, ділову репутацію;

- відшкодування шкоди, завданої майну та здоров'ю (найчастіше, у зв'язку з дорожньо-транспортною пригодою, залиттям квартири);

- порушення прав споживачів;

- порушення законодавства про охорону навколишнього середовища;

- прийняття незаконних рішень, а також дії чи бездіяльність органу дізнання, судового слідства, прокуратури або суду;

- вчинення корупційного діяння;

- скоєння злочину;

- пошкодження майна;

- завдання шкоди джерелом підвищеної небезпеки.

До компетенції судового експерта-психолога відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень належать: установлення того факту, що ситуація, яка досліджується в справі, є психотравмуючою для підекспертної особи; якщо так, то чи завдані особі страждання (моральна шкода); якщо особі завдано страждання (моральну шкоду), то який можливий розмір становить грошова компенсація за завданні страждання (моральну шкоду) [3].

Не є винятком й правовий статус експерта-психолога, адже він, як учасник процесуального провадження, наділений процесуальним статусом, який формується з моменту його залучення у провадження. Для реалізації своєї діяльності у кримінальному провадженні, процесуальний закон наділяє експерта правами та обов'язками, які складають основу його процесуального статусу та відрізняють експерта від інших учасників провадження.

Слід зазначити, що експерт у своєму висновку не встановлює факт моральної шкоди (це юридичний критерій), а встановлює моральні страждання особи та їх причинно-наслідковий зв'язок з діями/бездіяльністю відповідача, які в свою чергу можуть виступати підставою для кваліфікації судом факту заподіяння моральної шкоди.

Згідно із діючим законодавством експерт-психолог зобов'язаний: заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин; прийняти до виконання доручену йому експертизу; особисто провести

повне дослідження, дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання, а в разі необхідності роз'яснити його. Експерт-психолог зобов'язаний провести дослідження безпосередньо, тобто повинен провести експертизу особисто, без залучення інших осіб.

Також, на нашу думку, невід'ємним чинником правового статусу судового експерта-психолога під час досудового розслідування та в судовому процесі є його юридична відповідальність за неналежне виконання своїх посадових обов'язків, або зловживання ними. Відповідно ст. 14 Закону України «Про судову експертизу», судовий експерт на підставах і в порядку, передбаченими законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Отже, правовий статус судового експерта-психолога під час досудового розслідування кримінального провадження – це сукупність правових елементів які характеризують місце, роль й компетенцію експерта-психолога в юридичному процесі. До правових елементів правового статусу судового експерта-психолога в кримінальному процесі на стадії досудового розслідування відносяться їхні юридичні обов'язки та права, заборонні заходи, коли експерту прямо забороняється вчиняти певні дії, та його юридична відповідальність за неналежне виконання своїх посадових обов'язків, або зловживання ними.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : Закон України. Голос України : офіційне видання від 21.04.1994.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Голос України : офіційне видання від 19.05.2012. № 90-91.
3. Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017. № 591. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17/>

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Шепетюк Л.В.

викладач економічних дисциплін,

Гусятинський фаховий коледж

*Тернопільського національного технічного університету
імені Івана Пулюя*

АГРАРНИЙ СЕКТОР, ЙОГО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Аграрний сектор у сучасних ринкових умовах є дуже важливою стратегічною галуззю української економіки, що дає значній частині сільського населення робочі місця та забезпечує продовольчу безпеку. Однак зараз сільськогосподарське виробництво має ряд проблем, які вже тривалий час не вирішуються. Враховуючи те, що Тернопільська область вважається більш аграрною, ніж інші області України, тут виникають певні труднощі з працевлаштуванням населення. Тим більше в останні роки тенденція до зростання безробіття у селі поглибилась. У даному регіоні залишаються найнижчими в нашій країні середньомісячна заробітна плата, рівень залучення в економіку області інвестицій, в тому числі й іноземних, рівень експорту, розвитку малого підприємництва, податкових надходжень. Молодь, як правило, не може працевлаштуватись через відсутність навичок та незатребуваність спеціалістів за їхнім фахом. У сучасних умовах пандемії можна спостерігати значне скорочення робочих місць та низьку мотивацію праці. Тому високий рівень безробіття та низькі доходи змушують випускників вищих навчальних закладів шукати роботу в інших країнах.

Актуальною проблемою у сучасних умовах є також не раціональне використання земельних ресурсів. За останні роки землю найбільше орендують потужні агрохолдинги і малим фермерам важко конкурувати з ними. Основна мета діяльності агрохолдингів – максимальне отримання прибутку. Вони зацікавлені у вирощуванні більш прибуткових культур, якими є кукурудза, соняшник, ріпак та соя. У 2020 році лише 10 найбільших агрохолдингів контролювали 2,66 млн га сільськогосподарських земель. Аналіз статистичної звітності Тернопільської області показує, що більшість землекористувачів не проводить заходів, спрямованих на збереження родючості ґрунтів, а структура посівних площ не відповідає науково обґрунтованим вимогам. І така ситуація спостерігається майже у всіх областях України. Якщо тенденція зберігатиметься і надалі, то в недалекому майбутньому наша країна може опинитися на порозі гумусового голоду – серйозної екологічної катастрофи.

Якщо не змінити ставлення до землі, то з часом можна втратити можливість стати однією з найзаможніших країн світу. Внаслідок зміни погодно-кліматичних умов, багато країн у світі втрачає свої родючі землі. Тому Україні зараз вкрай важливо максимально ефективно використовувати потенціал земельних ресурсів і зміцнити свою позицію на світовому ринку. Враховуючи зростання чисельності населення планети, варто нарощувати розвиток власної переробної промисловості в аграрній сфері і збільшувати обсяги вирощування сільськогосподарських культур, щоб забезпечити населення достатньою кількістю продуктами харчування. У нас аграрна країна, і завдяки цьому ми могли б мати величезні прибутки. Але натомість на сьогодні розглядається законопроект про реформування управління у сфері земельних відносин та зняття штучних обмежень для спрощеного доступу до земельних ресурсів. Прийняття цього законопроекту може сприяти позбавленню українців сільськогосподарських угідь. Зникає особлива цінність нашої землі, яка знімається забороною, що прописана у Земельному кодексі про зняття верхнього шару ґрунту. Власники земельних ділянок будуть мати право тоді змінити їх цільове призначення, а іноземні юридичні особи зможуть набувати у власність сільськогосподарські угіддя. Такі дії позбавляють українців та державу в цілому отримувати додаткові прибутки та можливості вирощувати сільськогосподарську продукцію.

Отже, щоб покращити ситуацію в українських селах, створити нові робочі місця і захистити національні інтереси на законодавчому рівні потрібно систему управління у сфері земельних відносин, детально визначити всі загрози, що можуть виникати при впровадженні ринку землі, врахувати інтереси всіх учасників аграрного сектору. У сучасних умовах необхідно сприяти розвитку дрібних та середніх фермерських господарств. Зараз тільки фермерські господарства будуть сприяти розвитку сільських територій та створювати додаткові робочі місця для сільського населення.

На даний момент потрібно вирішити питання про створення Державного земельного банку, який зможе регулювати процеси купівлі та продажу землі, здійснювати фінансову підтримку аграрних підприємств шляхом здешевлення кредитів, створити ринкові механізми, які повинні допомогти сформувати ціну на землю.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації: розпорядження КМУ від 13.09.2017 р. № 664-р // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 190. – 10 жовтня.
2. Статистичний щорічник України за 2019 р. // Державна служба статистики. 2019 – 605 с.
3. Статистичний збірник «Сільське господарство України» 2018 // Державна служба статистики. 2019. – 235 с.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Ежова А.А.

студентка,

Університет Марши Кюри-Склодовской, Польща

РОЛЬ ТЕЛЕВИДЕНИЯ В МЕДИАСИСТЕМЕ РОССИИ

Система средств массовой информации Российской Федерации была регламентирована в 1990-х годах. Верховный Совет СССР на своей сессии 1990 года принял закон о средствах массовой информации. До его принятия, как в России, так и в других странах Советского Союза, не существовало законодательства, определяющего роль СМИ. Исследователи выделяют два ключевых принципа, повлиявших на развитие независимых СМИ: отмена цензуры и введение плюрализма в сфере СМИ [1]. Новые правила заложили основы свободного развития частных СМИ, а к марту 1991 года было зарегистрировано более 1800 газет и журналов [2, с. 24].

По мнению исследователей, 1991–1995 годы считаются золотым веком российской журналистики. После распада Советского Союза в Российской Федерации был принят новый закон о функционировании средств массовой информации. Он регулировал отношения между обществом и СМИ. В нем, также, описывались основные понятия, порядок распространения информации и правила регистрации средств массовой информации [3].

Согласно опросу, проведенному в 2018 году, для 67% граждан Российской Федерации телевидение является основным источником информации. Становится необходимым различать крупнейшие медиа-холдинги и связанные с ними телеканалы:

1) Медиа-холдинг **«Всероссийская Государственная Теле-Радио Компания»** – ВГТРК: Россия 1, Россия 24, Карусель и Россия – К.

2) Медиа-холдинг **«Первый канал»**: Первый-канал.

3) Медиа-холдинг **«Народная медиагруппа»**: «Пятый канал», «РЕН-ТВ».

4) Медиа-холдинг **«Газпром – Медиахолдинг»**: «НТВ», «ТNT», «TV-3».

Кроме вышеуказанных субъектов, следует выделить **«Дождь»** как негосударственный медиа-холдинг и одноименный телеканал [4, с. 5].

Из приведенного графика видно, что новостной и развлекательный канал «Россия 1» медиа-холдинга ВГТРК имеет самую большую аудиторию. Разница в зрительской аудитории между «Первым каналом» и «Россией – 1» невелика. Доля «Первого канала» в такой группе аудитории составляет 13,3% [5].

График 1. Среднесуточное время просмотра телевизора в Российской Федерации

Источник: [5]

Средства массовой информации являются одним из ключевых элементов, влияющих на политическую систему в стране.

Взаимоотношения между СМИ и политикой объясняются четырьмя теориями прессы. Они были предложены Зибертом, Петерсоном и Шрамом в 1956 году. Эти теории направлены на то, чтобы показать связь между системой СМИ и политической системой государства.

Согласно либеральной теории, все средства массовой информации должны находиться в частной собственности и конкурировать друг с другом на свободном рынке. Теория социальной ответственности характеризуется отсутствием цензуры, но в то же время содержание медийных сообщений должно быть предметом общественного контроля. Коммунистическая теория, зародившаяся в СССР, гласит, что средства массовой информации должны быть под контролем. А авторитарная теория указывает на то, что государственные органы контролируют систему СМИ. Средства массовой информации являются инструментом политической элиты для оказания влияния на общественность [6, с. 15–213].

Как отмечает Овсепян, медийная система Российской Федерации зависит от политического режима. Используя все элементы медиа-системы, политики имеют возможность контролировать и поощрять определенную политическую деятельность, создавать имидж государства и мира, убеждать медиа-аудиторию ассимилироваться с доминирующими общественно-политическими ценностями. Политическая система легитимизирует свои

действия через свои отношения со средствами массовой информации, которые поддерживают и объясняют политические решения.

По мнению исследователей, российская медиа-система начала терять свои демократические черты после прихода к власти Владимира Путина. Национализация таких средств массовой информации, как НТВ, ТНТ и НТВ Плюс, привела к их политизации. После 2000 года развитие системы СМИ сопровождалось цензурой. Исследователи обращают внимание на то, что после прихода к власти Дмитрия Медведева в 2008 году, ситуация не изменилась, скорее ухудшилась. В 2021 году наиболее популярные телеканалы поддерживают политический режим, а количество негосударственных каналов уменьшается [7].

Независимо от социального статуса, места жительства и уровня образования, телевидение является основным источником информации и развлечений для российских граждан. Борис Немцов охарактеризовал российское телевидение как «инструмент информационного террора, разрушающего здравый смысл граждан». Он утверждал, что телевидение в России похоже на пропаганду, описанную Геббельсом [8].

Исследователи подчеркивают важность телевидения для политической элиты страны и характеризуют его как эффективный инструмент влияния. Посредством пропаганды правительство имеет возможность влиять на сознание общественности. Методы пропаганды создают в сознании зрителей утопический образ государства и правящих элит, а это позволяет создавать внешнего врага, который будет отвечать за внутренние проблемы в России.

Список использованных источников:

1. Закон о печати и других средствах массовой информации. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=59#06657111067020327>
2. Borowik B., Kirwił E., The Media System in the Russian Federation. Selected issues, *Wschód Europy*, nr. 1, 2018, s. 24.
3. Закон о средствах массовой информации в Российской Федерации. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1511/, 16.03.21
4. Deloitte, Медиапотребление в России – 2018. Moscow, 2018. S. 5.
5. Рейтинги телеканалов. URL: http://www.brandmedia.ru/serv__idP_51_idP1_68_idP2_2425.html
6. Siebert, Schramm W., Peterson T., Four theories of press. Москва, 1998. S. 15–213.
7. Ануфриенко С. Медиатизация политики и политизация медиа. URL: <https://pglu.ru/upload/iblock/df0/12.pdf>
8. Немцов Б. Читаем у Геббельса и сравниваем с современным российским ТВ. URL: <https://www.facebook.com/boris.nemtsov/posts/686138638122406>

Кривошей Н.Н.

студентка,

Університет Марии Кюри-Склодовской, Польша

ИЗМЕНЕНИЯ В ФУНКЦИОНИРОВАНИИ СМИ В БЕЛАРУСИ (1994–1996)

В 1991 году Республика Беларусь провозгласила Независимость. Правительство страны получило возможность самостоятельно проводить внешнюю и внутреннюю политику. Период с 1991 по 1994 год характеризовался относительной демократичностью, не смотря на то, что старая советская номенклатура все еще остается у власти.

В тезисах программы кандидата в президенты Беларуси А. Лукашенко [8] не были указаны дальнейшие действия, связанные с работой СМИ. Но во время предвыборной компании Лукашенко остро критиковал работу государственных СМИ. На первой пресс-конференции Лукашенко отметил, что журналисты несут ответственность за материалы, а степень ответственности будет регулировать президент. Немного позже президент заявил, что СМИ должны занять «конструктивную позицию», а иначе власть примет меры [11].

После получения власти Лукашенко начинает проводить политику подчинения средств массовой коммуникации: ограничивается свобода слова и свобода выражения мнения. Принимались практики времен Советского Союза: журналистов государственных СМИ шантажировали увольнением, а независимых журналистов запугивали, неудобные тексты, несоответствующие политики новой власти, запрещали выпускать в печать [2, с. 48–49].

5 августа 1994 г. Лукашенко подписывает указ № 27 который ликвидирует Госкомитет по телевидению и радиовещанию. Образуется новая организация – Национальная государственная телекомпания, подчиненная непосредственно президенту. Конституционный Суд обязал президента устранить монополию исполнительной власти на контроль радио и телевидения. Постановление Суда не было выполнено. Телевидение и радио становятся механизмом по обслуживанию интересов президента. С данного момента информация о деятельности не президентской власти либо замалчивается, ибо искажается [6].

Началом активного противостояния оппозиции и президента стал доклад Сергея Антончика о фактах коррупции, взяточничества, незаконных финансовых операций в органах новой власти. Доклад был оглашен 20 декабря 1994 года на заседании Верховного Совета [7].

А. Лукашенко лично отдает приказ, что бы ни одно СМИ ни выпустило данную информацию. Со сверстанных полос доклад сняли, и 22-23 декабря 1994 года газеты «Звезда», «Советская Белоруссия», «Рэспубліка» вышли с белыми колонками. Через несколько дней, 26 декабря, с «белыми пятнами» вышла газета «Фемида» [3]. Тираж «Газеты А. Климова» был арестован. Так же был запрещен выпуск двух номеров «Народной Газеты» и номер газеты «Свабода». Единственной газетой, которая смогла напечатать доклад С. Антоньчика была газета «Пагоня» [4].

Указом президента 23 декабря освобождается от занимаемой должности главный редактор газеты «Советская Белоруссия» Игорь Осинский [10]. Так же от занимаемых должностей были освобождены редакторы газет «Республика» и «Знамя юности». В редакциях газет прошли массовые увольнения. Данные действия противоречили Закону «О печати» [6].

Запрет публикаций доклада в ведущих газетах обеспокоил даже лояльных к Лукашенко депутатов. В ответ Лукашенко, как средство политической борьбы, начинает подготовку к референдуму. В случае успеха власть президента укрепитя, а СМИ будут полностью подконтрольны [7].

Сотрудники охраны президента 17 марта 1995 года захватили редакцию «Народной газеты». Несмотря на протесты Верховного Совета, учредителя газеты, издание перешло под управление Администрации Президента. Таким образом, все периодические печатные государственные издания оказались недоступными для оппозиционных политиков [6].

Администрация президента приватизирует типографию «Белорусский дом печати» [9, с. 67]. Гомельская государственная типография, ссылаясь на ремонт, отказывается печатать независимые газеты «Имя» и «Белорусскую деловую газету». В то же время «Минская почта», государственная почтовая служба, и «Союзпечать» расторгают договоры о распространении независимых газет. «Имя» и «Белорусская деловая газета» начинают печататься в Литве. За границей начинают печататься и другие независимые газеты.

Последствием отказа государственных сетей от распространения независимых газет было значительное сокращение количества распространяемых экземпляров. Продажа независимых газет стала производиться на улицах крупных городов. Вынудив независимые газеты печататься за рубежом, Лукашенко усилил контроль на границах, что бы ограничить неконтролируемую информацию [1].

Исполнительная власть пренебрегала Законом «О печати и других средствах массовой информации». Место Закона занимали

противоречащие указы и акты президента. К примеру, распоряжение президента № 3 от 4.01.1996 года «О некоторых вопросах государственной информационной политики». Согласно распоряжению редакторы государственных СМИ причислялись к государственным служащим, с каждым из них должен был заключаться контракт. Исполнительная власть получила возможность назначать на должности редакторов СМИ. Госкомитет по печати и Комиссия по радиочастотам обязали проводить периодическую перерегистрацию. Данный механизм активно использовался для ликвидации оппозиционных и нелояльных к президенту СМИ [6].

С конца 1995 года, до референдума 1996 года преобладают судебно-правовые формы, направленные на ликвидацию неподчиненных Администрации Президента СМИ. Государственный комитет Республики Беларусь по печати, пользуясь статьёй № 5 Закона о печати, имел право произвольно закрыть любое издание. Пользуясь данными полномочиями, до референдума 1996 года, Комитет максимально ограничил поток негосударственной информации [9, с. 68].

В борьбе с независимыми СМИ добавляются и экономические методы воздействия. Налоговые службы постоянно проводят проверки негосударственных СМИ. Государственные предприятия-монополисты произвольно поднимают цены на газетную бумагу, полиграфические и доставочные услуги. Чиновники подают иски о защите чести и деловой репутации. Подконтрольные суды удовлетворяют иски чиновники. Многие издания разоряются и прекращают свое существование [9, с. 68–69].

Перед парламентскими выборами 1995 года, телеканал «8-й канал» был закрыт на три месяца. Вновь открыться разрешили каналу при условии, что на нем не будет программ политического характера [1]. В 1996 году власти закрыли негосударственные электронные СМИ «Радио 101,2», «Радио НБК» [6].

В начале 1996 г. журналистам независимых газет был закрыт доступ на заседания белорусского парламента. В правительство допускались только журналисты государственных, то есть подцензурных, СМИ [1].

С 1996 года Государственный комитет по печати является центральным органом управления и подчиняется Кабинету Министров Республики Беларусь. Финансирование Государственного комитета по печати осуществляется за счет средств республиканского бюджета [5].

Постановление правительства Республики Беларусь № 568 от 27.08.1996 г. «О порядке регистрации, взимания и размерах сборов за регистрацию средств массовой информации в Республике Беларусь» усложнило процедуру регистрации независимых СМИ [6].

После референдума 1996 года и разгона Верховного Совета у исполнительной власти не остается сдерживающего фактора.

Исполнительная власть активно начинает заниматься законодательной деятельностью. Поправки, внесенные в Закон о печати, фактически блокируют конституционные положения о свободе слова и свободе информации [9, с. 69].

Список использованных источников:

1. Human Rights Watch, Беларусь, Подавление гражданского общества. Август 1997 г. URL: <https://www.hrw.org/legacy/russian/reports/belarus/1997/august/> (дата доступа: 10.03.2021).

2. Mironowicz E., *Polityka zagraniczna Białorusi 1990–2010*. Białystok, 2011.

3. mogilew.by, Белые страницы: когда в газетах вместо статей – пустое место. URL: <https://mogilew.by/mnews/91847-belye-stranicy-kogda-v-gazetah-vmesto-statey-pustoe-mesto.html> (дата доступа: 10.03.2021).

4. Белорусский партизан, Полигон для откатки репрессий: 7 фактов из истории независимой журналистики в Гродно. URL: <https://belaruspartisan.by/interview/448012/> (дата доступа: 10.03.2021).

5. Законодательство Республики Беларусь, Постановление Кабинета Министров Республики Беларусь № 394 от 14.06.1996 «Об утверждении Положения о Государственном комитете Республики Беларусь по печати». URL: <http://pravo.newsby.org/belarus/postanov26/pst844.htm> (дата доступа: 10.03.2021).

6. История новой России, С. Шушкевич, Неокommунизм в Беларуси: идеология, практика, перспективы. URL: <http://www.ru-90.ru/content/c-шушкевич-неокommунизм-в-беларуси-идеология-практика-перспективы> (дата доступа: 10.03.2021).

7. Наша Ніва, Александр Курьянович, Референдум 1995 года: личные амбиции и страхи оказались важнее национальных ценностей – хроника и кадры. URL: <https://nn.by/?c=ar&i=149545&lang=ru> (дата доступа: 10.03.2021).

8. Тезисы программы кандидата в президенты Беларуси А. Лукашенко. URL: <http://newsby.org/novosti/1994/06/14/text5068.htm> (дата доступа: 10.03.2021).

9. Топорашев Ю. Бюро Представителя по вопросам свободы средств массовой информации ОБСЕ, Свобода средств массовой информации в Беларуси. Вена, 2001.

10. TUT БАЙ МЕДІА, Первые решения президента Лукашенко, о которых стоит вспомнить 20 лет спустя. URL: <https://news.tut.by/politics/407701.html> (дата доступа: 10.03.2021).

11. TUT БАЙ МЕДІА, Артем Шрайбман, Как Лукашенко изменил политику в Беларуси? TUT.BY запускает спецпроект «Четверть века». URL: <https://news.tut.by/economics/640509.html?cmd=40182> (дата доступа: 10.03.2021).

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Лукеря Т.М.

*студентка PhD програми за напрямом «Соціологія»,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ІДЕОЛОГІЇ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Дослідження природи ідеології має як теоретичне, так і практичне значення. Це пов'язано з тим, що ідеологія постає важливим конструктом як у свідомості людей, так і у становленні таких важливих феноменів як демократія, свобода, права людини тощо. Ідеологія, як система певних ідей, покликана організувати суспільне життя у різних сферах, тому вона посідає вагомe місце у формуванні конкретних суспільних інститутів та явищ. Важливо зазначати, що ідеологія протягом останніх років перебуває у стані трансформації, змінює свої рамки, позначається злетами, кризами та падіннями. Якщо у період свого виникнення ідеологія практично не мала політичних конотацій і була наукою про ідеї, то сучасна ідеологія проникає у всі сфери суспільства, намагається знайти рівність між різними течіями (наприклад, баланс між соціалізмом та лібералізмом), внаслідок чого ідеології можуть трансформуватися, набувати гібридних форм, навіть деградувати; одним із трендів сучасності є виникнення неоідеологій або псевдоідеологій.

Наукова проблема полягає у тому, що серед різноманіття підходів бракує чіткої концептуальної схеми для аналізу ідеології у дискурсивному полі, що відображало б об'єкт-суб'єктні характеристики ідеології та її практично-функціональне значення. З іншого боку – міждисциплінарний характер розвиває це визначення, і є недостатньою її соціологічна концептуалізація.

У соціологічному дискурсі актуалізація цієї теми є не менш важливою. По-перше, ідеологічний вимір сучасного суспільства набуває нових форм, що вимагає глибинного аналізу ідеологічних систем. По-друге, цінність ідеології як ідеї в традиційному її розумінні нівелюється, виникають нові ідеології, втрачається баланс між розмежуванням різних видів ідеологій. Це також призводить до актуалізації цієї тематики серед науковців. По-третє, інструментарій дослідження цього феномену вимагає включення об'єкт-суб'єктного виміру, так як ідеологія має двосторонню форму – виступає як суб'єктом, що впливає на соціальну

реальність, так і об'єктом, що твориться соціальними агентами. Відповідно необхідним аспектом є розробка концептуальної моделі для застосування дискурс-аналітичного підходу у аналізі ідеології у рамках теорії Н. Феркло, яка об'єднувала б чинники суб'єктивного і об'єктивного характеру та визначала певні соціокультурні зміни.

Дослідження «дискурсу» відбувається залежно від предметного поля тієї чи іншої науки, адже це поняття має міждисциплінарний характер, зокрема його вивчають різні соціогуманітарні дисципліни: соціологія, політичні науки, семіотика, лінгвістика, філософія тощо. Власне, у дослідженні ідеологій ми визначаємо дискурс як методологію, яка має соціально-конструктивістську основу, так як у дослідженні ідеології необхідно враховувати як її об'єктивістську, так і суб'єктивістську лінії.

У широкому значенні дискурс-аналіз є аналізом мови та комунікативних дій, які певним чином проявляються у процесі комунікації. Відповідно важливу роль відіграє наслідок цієї взаємодії, тобто вплив дискурсу на певні явища, інститути тощо. Дискурс-аналіз пов'язаний із спробами вивчення того, як створюються соціально вироблені ідеї та об'єкти, які становлять соціальний світ та актуалізуються у певний часовий період [2].

У контексті соціологічної моделі дискурс-аналізу виділяють критичний дискурс-аналіз Н. Феркло, який є особливо цікавим для соціологів. Ця концепція побудована на основі аналізу як суб'єктивного, так і об'єктивного ракурсів дослідження. Адже суб'єкти створюють дискурси, які функціонують у соціальному просторі, натомість образи цих дискурсів присутні в інших дискурсивних полях. Тобто відбувається двосторонній зв'язок. На нашу думку, цей підхід є релевантним для дослідження ідеологічного дискурсу, оскільки, по-перше, будь-яка ідеологічна практика впливає на інші соціальні простори. По-друге, у дослідженні ідеології важливою є також точка зору суб'єкта, яка вказує на певні ідеологічні конструкції, що описують сприйняття соціальної реальності суб'єктом. По-третє, критичний дискурс-аналіз дає можливість продемонструвати як соціальні дискурси можуть нав'язуватися домінуючими дискурсами, які спроектовані джерелами влади (наприклад, програми політичних партій, телебачення, політичні реклами тощо).

Наша концептуальна модель ідеологічного дискурсу базується на теорії Н. Феркло. Саме завдяки теорії критичного дискурс-аналізу Н. Феркло з'являється термін «ідеологічний дискурс». За Н. Феркло, він включає значення, що слугує владі, певні конструкції значень, що сприяють створенню, відтворенню і перетворенню відношень влади [1, с. 120]. Також процес формування дискурсивних практик

відбувається як на макро-, так і мікрорівнях. Причому роль дискурсу – підтримувати соціальний порядок та здійснювати соціальні зміни [3].

Н. Феркло зазначав, що характеристиками дискурсу є наступні: дискурс пов'язаний із соціумом (адже він є формою соціальної практики, яка конструюється людьми), дискурс складається із мови та образів (адже твориться в результаті комунікативної дії). На думку Н. Феркло, до складу цієї комунікативної дії входять три взаємопов'язані виміри: 1) текст; 2) дискурсивна практика; 3) соціальна практика. Всі три виміри базуються на лінгвістичних особливостях тексту; процесах, що відносяться до створення і сприйняття тексту та соціальної практики, до якої належить комунікативна подія. Аналіз дискурсивної практики зосереджується на тому, як автори текстів використовують дискурси і жанри, що вже існують, для створення нового тексту. Тобто дискурсивна практика є посередником між текстами і соціальною практикою. Ця трьохвимірна модель Н. Феркло (поєднання тексту, дискурсивної практики, соціальної практики) трактує аналітичну особливість дискурс-аналізу і дотримання принципу взаємозв'язку із соціальним контекстом.

На основі напрацювань Н. Феркло та аналізу його підходу, ми сформулювали низку теоретичних положень, в яких доцільно розглядати ідеологію в сукупності об'єктивних та суб'єктивних чинників і в якості ідеологічного дискурсу: ідеологія конструюється як окремими агентами, так і соціальними групами; вона є результатом дискурсивних практик індивідів; ідеологія є практично-перетворюючим інструментом та впливає на соціально-політичну реальність; вона конструюється через мову та образи.

Таким чином, для аналізу ідеології у рамках соціологічної концептуалізації необхідним є як розробка методологічного інструментарію із врахуванням об'єкт-суб'єктних характеристик ідеології, так і аналіз її впливу на політичні, економічні, соціокультурні зміни. Адже ідеологія – це інструмент соціально-політичної реальності. Тому застосування критичного дискурс-аналізу є релевантним для аналізу ідеології з точки зору соціологічної експлікації.

Список використаних джерел:

1. Йоргенсен М., Филлипс Л. Дискурс-анализ. Теория и метод. Х. : «Гуманитарный центр», 2004. 334 с.
2. Филлипс Н., Харди С. Что такое дискурс-анализ? Современный дискурс-анализ, 2002. URL: <http://discourseanalysis.org/ada1/st4.shtml>
3. Fairclough N. Critical discourse analysis: The critical study of language. London : Longman, 1995. 265 p.

Стасюк В.О.

бакалавр,

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

У 2014 році розпочалась неоголошена війна та окупація територій на Сході держави та Автономної Республіки Крим з боку Російської Федерації [1]. За майже сім років війни кількості жертв складає до 13 тисяч осіб. Крім того є ще більше 370 тис. осіб, які отримали статус учасника бойових дій, саме вони захищали суверенітет нашої держави, тобто брали участь в проведенні АТО/ООС [1]. Більшість з цих людей потребують соціального захисту та адаптації після повернення на мирну територію.

Головним завданням соціальної адаптації в даній ситуації є навчити людину самостійно вирішувати проблеми, а також розвинути вміння розуміти свої переживання та ділитись ними із близькими людьми або фахівцями, тобто адаптуватися до умов життя в соціальному середовищі [2, с. 372]. Адже війна для бійця не завершується після повернення на мирну територію, а продовжує жити у його свідомості та підсвідомості, що породжує перелічені вище зазначені характеристики особистості.

Специфіку соціальної адаптації вивчали такі науковці: О. Козлова, О. Лугова, І. Зверева, А. Капська, С. Моцарь, М. Ротань. Окремо виділяються роботи Уварова С., Бойченко С., Гришкан С. та Улько Н. та інші.

Війна в Україні має суттєвий вплив на подальший розвиток нашої країни. Цей вплив проявляється в ряді наслідків війн (соціальних, економічних, політичних, психологічних). Зокрема в даній роботі ми розглянемо соціальний наслідок війни, який змінює життя сотні тисяч людей.

Власне це і визначає актуальність даного дослідження як у загальносоціальному, так і у прикладному аспектах.

Мета статті: висвітлити емпіричне дослідження рівня соціальної адаптації учасників бойових дій.

Сьогодні одним із головних пріоритетів нашої держави є повна соціалізація учасників бойових дій до умов мирного життя.

Соціальна адаптація – активний процес пристосування до соціального середовища, спрямований на збереження та формування оптимального балансу між людиною, її внутрішнім станом і навколишнім середовищем тут і тепер та з перспективою на майбутнє [3, с. 217–245].

Учасник бойових дій (учасники АТО/ООС) – це військовослужбовці (резервісти, військовозобов'язані) та працівники Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, особи рядового, начальницького складу, військовослужбовці, працівники Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України й брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції [4].

Основні цілі соціальної адаптації учасників АТО/ООС ґрунтуються на відновленні соціальних, психічних та фізичних сил військового, скорегувати негативне бачення життя, навчити членів сім'ї військових більш терпимо ставитися один до одного, а також допомога в дотриманні права та пільг, які гарантовані законом, тощо [5, с. 12].

Головні завдання соціальної адаптації учасників АТО/ООС є оволодіння системою цінностей, які притаманні цивільному середовищу; освоєння юридичних норм, які регламентують статус, що визначає її (його) нові права, обов'язки і можливості, а також знання тих інститутів, які можуть допомогти з освоєнням даних норм та безпосередньої їх реалізацією, педагогічна корекція негативних проявів, подолання проблем в їхньому працевлаштуванні, тощо [5, с. 12].

Соціальна адаптація зазвичай здійснюється в трьох можливих формах, а саме: акомодация (повне підпорядкування умовам середовища без їх критичного аналізу), асиміляція (свідоме та добровільне прийняття норм та цінностей середовища на основі бажання спільної взаємодії з ними), конформізм (вимушене підпорядкування вимогам середовища) [5, с. 11]. На нашу думку, найбільш сприятливий варіант адаптації для учасників АТО/ООС є асиміляція до умов мирного життя, тому що тільки свідоме та добровільне прийняття норм навколишнього середовища можуть мати позитивний результат.

Тобто, соціальна адаптація учасників бойових дій спрямована на задоволення різних соціальних потреб військовослужбовців і членів їхніх сімей та взаємодією їх соціумом, що в подальшому буде мати закріплені позитивний результат.

Базою емпіричного дослідження була 95-та окрема десантно-штурмовій бригаді серед військовослужбовців, які перебували в зоні АТО/ООС. Загальна кількість вибірки – 46 (віком від 20 до 50 років) за гендерною ознакою чоловіків (35 осіб) та жінки (11 осіб).

В ході дослідження було використано Анкету на визначення потреб військовослужбовців після повернення із зони бойових дій, Опитувальник «Осада» (С.І. Яковенко) та Методика діагностики рівня соціальної фрустрації Л.И. Вассермана (Модифікація В.В. Бойко).

В процесі дослідження Анкети на визначення потреб військовослужбовців після повернення із зони бойових дій були зроблені висновки щодо кожної послуги. По-перше, щоб процес соціалізації був успішним в першу чергу потрібно задовільнити базові потреби людини. Респонденти визначили серед найбільш потрібних потреб є збільшення розміру доходів (51%), консультування з юридичних питань (45%), натуральну допомогу (45), користування послугами (43%), можливість одержати/зберігати робота (40%) та розмір доходів (40%). Друга група, що мала високі показники є пов'язаною із станом здоров'я респондентів, а саме: відновлення фізичного здоров'я, відновлення психічного здоров'я, фізичний супровід осіб з інвалідністю, допомога особам з залежністю (вживання алкоголю, наркотиків, інші залежності), запобігання суїцидам, терапія ПТСР. Більшість респондентів вважають, що в процесі соціалізації вони «дуже потребують» або «можливо потребують» допомогу в реалізації саме вище перелічених послуг. Це може свідчити, що більшість учасників АТО/ООС, що приймали участь в дослідженні усвідомлюють проблеми, що пов'язані зі здоров'ям, що першим кроком до їх вирішення. Доволі показовим є той факт, що в залежності від віку та часу перебування респондентів в зоні бойових дій визначаються їх потреби. Наприклад, респонденти, які перебували в зоні проведення бойових дій довготривалий час та безпосередньо приймали участь в бойових діях мають більше потреб у зовнішній допомозі у вирішенні таких питань, як відновлення фізичного та психологічного здоров'я, сімейного та соціального життя на відміну від респондентів, що не приймали активної участі в бойових діях, так як вони в переважній більшості позначали суто матеріальні потреби.

Аналіз та інтерпретація результату опитувальника «Осада» за інтерпретацією С.І. Яковенко. Показники «задоволення собою, своїм психічним станом» в осіб, що під час адаптаційного процесу співпрацювали із соціальним працівником в більшості випадків рівень соціальної адаптації складає «успішна адаптація» (39%) та «нормального напруження без загрози здоров'ю та благополуччю особистості» (35%), що є досить успішним показником, тобто вісімнадцять осіб із двадцяти трьох, що працювали із соціальним працівником успішно адаптувались після повернення із зони бойових дій. Кількісні показники осіб, що не співпрацювали із соціальним працівником є на порядок нижчі за свої побратимів, які співпрацювали. Найбільш поширеним рівнем адаптації є «субстремальна напружена ситуація» (35%), що свідчить про загрозу

виснаженням, незадоволенням життям, в більшості випадків є необхідність у психологічній консультації. Показники «задоволення ситуацією, її динамікою» в осіб, що під час адаптаційного процесу співпрацювали із соціальним працівником в більшості випадків рівень соціальної адаптації складає «успішна адаптація» (35%) та «нормального напруження без загрози здоров'ю та благополуччю особистості» (30%), що є досить успішним показником, тобто п'ятнадцять осіб із двадцяти трьох, що працювали із соціальним працівником успішно адаптувались після повернення із зони бойових дій. Кількісні показники осіб, що не співпрацювали із соціальним працівником є на порядок нижчі за свої побратимів, які співпрацювали. Найбільш поширеним рівнем адаптації є «субекстремальна напружена ситуація» (39%), що свідчить про загрозу виснаженням, незадоволенням життям, в більшості випадків є необхідність у психологічній консультації. Показники «задоволення ситуацією, її динамікою» в осіб, що під час адаптаційного процесу співпрацювали із соціальним працівником в більшості випадків рівень соціальної адаптації складає «успішна адаптація» (39%) та «нормального напруження без загрози здоров'ю та благополуччю особистості» (30%), що є досить успішним показником, тобто шістнадцять осіб із двадцяти трьох, що працювали із соціальним працівником успішно адаптувались після повернення із зони бойових дій. Кількісні показники осіб, що не співпрацювали із соціальним працівником є на порядок нижчі за свої колеги, які співпрацювали. Найбільш поширеними рівнями адаптації є «субекстремальна напружена ситуація» (30%), що свідчить про загрозу виснаженням, незадоволенням життям, в більшості випадків є необхідність у психологічній консультації та «скрутна життєва ситуація» (26%), що свідчить про обов'язкову психологічну допомогу та психотерапію. Показники «задоволення ситуацією, її динамікою» в осіб, що під час адаптаційного процесу співпрацювали із соціальним працівником та іншими фахівцями в більшості випадків рівень соціальної адаптації складає «нормального напруження без загрози здоров'ю та благополуччю особистості» (26%) та «субекстремальна напружена ситуація» (26%), що є показником відносно нормального стану адаптаційного процесу. Найбільш поширеними рівнями адаптації є «субекстремальна напружена ситуація» та «скрутна життєва ситуація» (22%), що свідчить про загрозу виснаженням, незадоволенням життям, в більшості випадків є необхідність у психологічній консультації та «скрутна життєва ситуація» (26%), що свідчить про обов'язкову психологічну допомогу та психотерапію. Показники «задоволення ситуацією, її динамікою» в осіб, що під час адаптаційного процесу співпрацювали із соціальним працівником в більшості випадків рівень соціальної адаптації складає «успішна адаптація» (35%) та «нормального

напруження» (35%), що є досить успішним показником, тобто шістнадцять осіб із двадцяти трьох, що працювали із соціальним працівником успішно адаптувались після повернення із зони бойових дій. Кількісні показники осіб, що не співпрацювали із соціальним працівником є на порядок нижчі за свої побратимів, які співпрацювали. Найбільш поширеним рівнем адаптації є «субекстремальна напружена ситуація» (35%), що свідчить про загрозу виснаженням, незадоволенням життям, в більшості випадків є необхідність у психологічній консультації та «скрутна життєва ситуація» (22%), що передбачає необхідність у психологічній допомозі, психотерапії.

Отже, про даному дослідженні було виявлено, що в більшості випадків процес соціальної адаптації із залученням фахівців завершується успішною адаптацією на відміну від ситуації респондентів, що не залучали фахівців в процесі адаптації, що мають на порядок нижчі показники рівнів адаптації.

Аналіз та інтерпретація результату методики діагностики рівня соціальної фрустрації Л.И. Вассермана (Модифікація В.В. Бойко). В даному дослідженні було виявлено, що в осіб, що під час адаптаційного процесу співпрацювали з соціальним працівником (інші фахівці) рівень соціальної фрустрації в переважній більшості має рівень «знижений рівень фрустрації» (шість осіб) та «дуже низький рівень» (дев'ять осіб). Потрібно виділити, що дев'ятнадцять осіб із двадцяти трьох мають помірний рівень фрустрації, невизначений рівень фрустрації, знижений рівень фрустрації, або дуже низький рівень, що є гарним показником для даної вибірки. Виняток, складає чотири особи, що мають «дуже високий рівень фрустрації» (одна особа) та «підвищений рівень фрустрації» (три особи). Отже, про даному дослідженні було виявлено, що в осіб, що під час адаптаційного процесу не співпрацювали з соціальним працівником (інші фахівці) рівень соціальної фрустрації в переважній більшості має рівень «підвищений рівень фрустрації» (п'ять осіб) та «помірний рівень фрустрації» (шість осіб). Також наявні особи із знижений рівень фрустрації (чотири особи) та дуже низький рівень (дві особи), але є чотири особи із «дуже високий рівень фрустрації».

Отже, дослідження проблеми соціальної адаптації учасників АТО/ООС показало, що дана категорія потребує від соціального працівника багато зусиль, щоб залучити учасників АТО/ООС до адаптаційного процесу, тому в даному випадку було б корисно залучати інших ветеранів для роботи за методикою «рівний-рівному», тому що взаємодопомога серед ветеранів є ключовим моментом для покращення адаптаційного процесу учасників АТО/ООС.

Список використаних джерел:

1. Сайт про російську агресію в Україні, створений підрозділом Держдепартаменту США URL: <https://dos-cso.maps.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=8dad6c865bed491ead3190c7ffb2fafa> (дата звернення: 10.03.2021).
2. Бриндіков Ю. Л. Реабілітація військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб : монографія. Хмельницький : Вид-во «Поліграфіст», 2018. 372 с.
3. Schwarzer R. Self-efficacy in the adaption and maintenance of health behaviors: theoretical approaches and a new model // Self-efficacy: Thought Control of Action. Washington, 1992. P. 217–245.
4. Роз'яснення щодо статусу учасника : Роз'яснення Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції від 11.03.2015 р. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_50340 (дата звернення: 10.03.2021).
5. Семигіна Т. Військовий конфлікт в Україні: виклики та можливості для соціальної роботи / Т. Семигіна // Україна в сучасному світі: виклики і можливості / Зб. тез Міжнарод. наукової конференції викладачів, аспірантів і студентів. Київ : Акад. праці, соц. відносин і туризму, 2016. С. 12.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Волков Д.В.

аспірант,

Приазовський державний технічний університет

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ РОБОТИ ТРАНСПОРТУ СХІДНО-УКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНУ

Транспорт відіграє важливу роль в економічних процесах і є провідною галуззю матеріального виробництва.

Транспорт Східно-Українського регіону – це сукупність різних видів транспорту, транспортної інфраструктури, шляхів сполучень, транспортних підприємств, транспортно-технологічних процесів при переміщенні вантажів і пасажирів.

Технологічний потенціал Східно-Українського регіону обумовлює розвиток різних видів транспорту – автомобільного залізничного, авіаційного, трубопровідного, в меншій мірі морського і річкового.

Транспортна система Східно-Українського регіону має 37,9 тис. км автомобільних доріг і 5543 км експлуатаційних залізничних шляхів загального користування [1, с. 311, 312].

Важливу роль в регіоні мають транспортні міжнародні коридори, що забезпечують транзит: «Європа-Азія» та «Чорноморське Економічне Співробітництво».

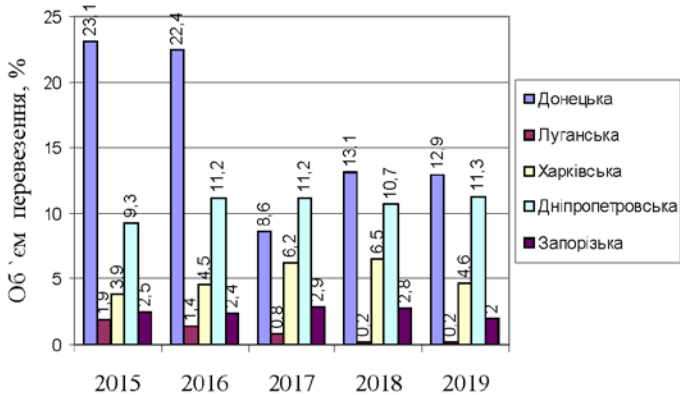
Слід зазначити, що Донецька та Луганська області зазнали суттєвих змін в умовах втрати контролю над частиною території, руйнування логістичної структури, довжина автомобільних доріг скоротилася на 30%, експлуатація залізниць зменшилася на 634 км, майже на 60% [1, с. 312].

Провідними видами регіонального транспорту є автомобільний і залізничний транспорт.

Згідно з даними Державної служби статистики України [1, с. 300] обсяг перевезень вантажів автомобільним транспортом з урахуванням перевезень, виконаних для власних потреб, комерційних вантажів у Східно-Українському регіоні в 2019 р. склав – 494,2 млн. т.

Зростання перевезень вантажу спостерігалось у 2015 р., склавши – 45,2% від загальної кількості по Україні. Якщо аналізувати дані всередині Східно-Українського регіону, по областям, то помітна лідируюча роль Дніпропетровської області – 29,4%, Донецька область

займає впевнено друге місце з показником – 10,9%, Харківська та Запорізька області мають майже рівні значення 2,7-2,9%, рис. 1.

Рис 1. Динаміка зміни перевезення вантажів автомобільним транспортом в Східно-Українському регіоні у 2015–2019 рр., %
Джерело: розроблено автором за даними [1]

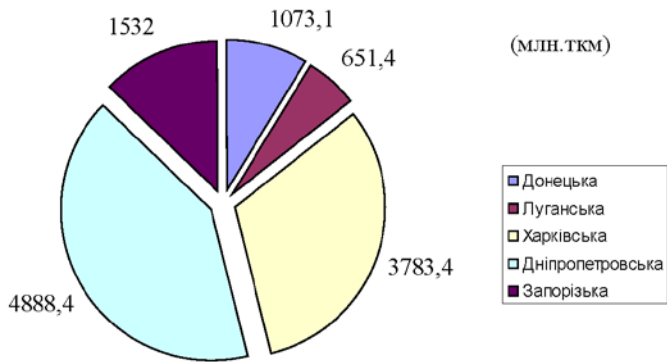
Показником обсягу перевезень вантажів виступає вантажообіг, який є одним з основних показників розвитку економіки регіону і демонструє наскільки інтенсивно йде споживання товарів, і в якій кількості перевозяться вантажі на експорт і імпорт. Вантажообіг автомобільного транспорту в Східно-Українському регіоні в 2019 р. склав – 11928,3 млн. ткм [1, с. 301], рис. 2.

З діаграми видно, що найбільший показник вантажообігу має Дніпропетровська область – 4888,4 млн. ткм і Харківська область – 3783,4 млн. ткм.

Залізничний транспорт в Східно-Українському регіоні представлений трьома залізничними регіональними філіями АТ «Українська залізниця»: Донецькою, Придніпровською та Південною залізницями, їх вантажообіг у 2019 р. склав 58,6 млрд. ткм [1, с. 311].

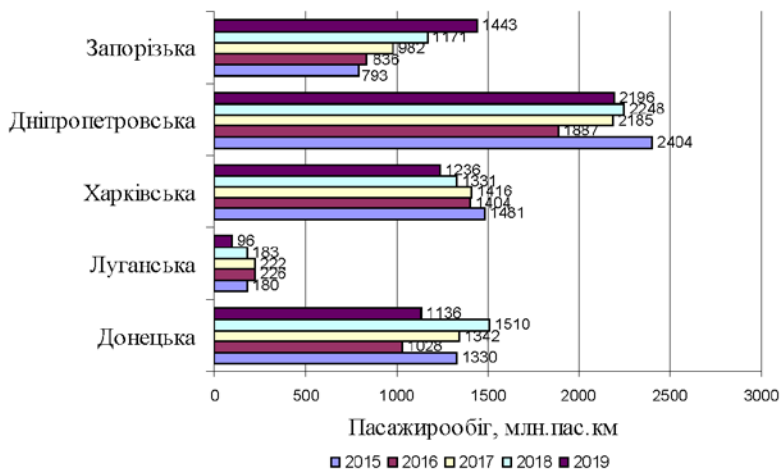
Показником обсягу перевезень пасажирів виступає пасажирообіг. Інтенсивність пасажирообігу простежується у великих чотирьох областях: Дніпропетровській – 2196 пас-км, Запорізькій – 1443 пас-км, Харківській – 1236 пас-км і Донецькій – 1136 пасс-км. У Луганській області він набагато нижчий – 96 пас-км [1, с. 304]. Це пов'язано з кількістю населення, і розвиненістю транспортної інфраструктури.

Розглянемо динаміку пасажирообігу автомобільного транспорту Східно-Українського регіону в період у 2015–2019 рр., рис. 3.

Рис. 2. Вантажообіг автомобільного транспорту в Східно-Українському регіоні у 2019 р.

Джерело: розроблено автором за даними [1]

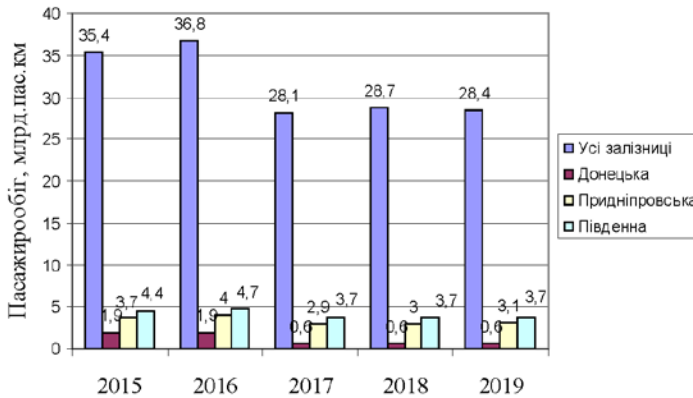
Рис. 3. Динаміка пасажирообігу на автомобільному транспорті в Східно-Українському регіоні у 2015–2019 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Як видно з діаграми, пасажирообіг Запорізької області в порівнянні з 2018 року виріс на 23,2%. Обсяг перевезень пасажирів провідних областей знизився: Донецької області на 24,8%, Луганській на 47,5%, Харківській на 7,1%, Дніпропетровській на 2,3%.

Показники пасажирообігу залізничного транспорту, починаючи з 2017р., стабільно низькі: по Донецькій залізниці – 0,6 млрд. пас. км, Придніпровській – 3,1 млрд. пас. км, на Південній залізниці – 3,7 млрд. пас. км [1, с. 306]. Спостерігається невелике зростання пасажирообігу на 3,3% на Придніпровській залізниці, рис. 4.

Втрати східних доріг, пов'язані з напруженістю у взаєминах України і Росії, зі зменшенням інтенсивності руху поїздів, а також зі зниженням купівельної спроможності громадян.

Рис. 4. Динаміка пасажирообігу на залізничному транспорті по Донецькій, Придніпровській і Південній дорогах у 2015–2019 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Слід зазначити, що крім головних видів транспорту у регіоні діє водний транспорт: Дніпропетровський і Дніпродзержинський річкові порти [2, с. 272]; Маріупольський і Бердянський морські порти, частка яких у вантажообігу морських портів України становить 4% та 1,3% [3, с. 38].

Таким чином, основними видами транспорту Східно-Українського регіону є автомобільний та залізничний, які безпосередньо пов'язані з машинобудівельною, вугільною та металургійною галузями.

Список використаних джерел:

1. Регіони України, 2019: статистичний збірник. Державна служба статистики України. Ч. 2. – Київ, 2020. – 640 с.
2. Ішук С.І. Регіональна економіка: Теорія. Методи. Практика: підручник. – Київ, 2013. – 447 с.
3. В 2019 г. объем перевалки впервые превысил 160 млн. тонн // Журнал «Порты Украины». – Одесса, 2020. – № 1(февраль). – С. 38.

Пряха Р.І.

аспірант;

Оксамитна Л.П.

кандидат технічних наук, доцент,

Черкаський державний технологічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT

На сьогоднішній день спостерігається стрімке зростання систем класу CRM (Customer Relationship Management або управління відносинами з клієнтами). Безумовно, що кількість підприємств, які у своїй діяльності використовують такі системи, також зростає. Це пояснюється багатьма перевагами їх та актуальністю застосування. Тому CRM-системи набувають все більшої популярності в малому та середньому бізнесі задля оптимізації управлінських рішень й підвищення конкурентоспроможності підприємств на сучасному ринку.

Впровадження CRM-систем є одним із пріоритетних напрямків розвитку будь-якого підприємства чи компанії для забезпечення якості обслуговування клієнтів, зменшення затрат на співпрацю та звільнення співробітників від рутинної роботи. CRM-система автоматизує процеси взаємодії з клієнтами, тим самим допомагаючи впроваджувати, змінювати та контролювати внутрішні стандарти та методики роботи з клієнтами.

Впровадження CRM-систем в діяльність компаній дозволяє вирішувати основні проблеми та якісно змінювати організацію процесу взаємодії з клієнтами, досягти високого рівня персоналізації. Оскільки CRM-системи в Україні стають все перспективнішими на ринку програмного забезпечення та управлінських інформаційних систем, то виникає необхідність в дослідженні таких систем.

Дана робота спрямована на особливості CRM-систем; їх види; основні принципи, на яких ґрунтується CRM-підхід.

Метою роботи є дослідження сутності CRM-систем, основних їх переваг і недоліків, шляхів використання.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- провести аналіз теоретичних та практичних аспектів визначення та використання CRM-систем різними науковцями;
- визначити цільове призначення, основні завдання та функції CRM-систем;
- дослідити результати впровадження CRM-систем.

Проблематика впровадження CRM-систем на підприємствах вже довгий час вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Теоретичними та практичними аспектами цих досліджень займались: А. Марданов і Р. Мунасіпов, О. Ходак, В. Гужва, Л. Ганущак-Єфіменко, Н. Бутенко, О. Базюк, Г. Вишлінський, В. Михалевич, А. Албитов, М. Беніюфф, Д. Меленхофф та інші.

CRM з'явилась на Заході в 70-х роках ХХ ст. і стала загальноприйнятою в 90-х. Як зазначають А. Марданов і Р. Мунасіпов, концепція CRM не є абсолютно новою, оскільки велика кількість підприємств використовували її у бізнесі, самостійно будуючи тісні взаємовідносини з клієнтами, задля досягнення їх лояльності [1].

В науковій літературі існують різні підходи до розуміння сутності поняття «CRM-систем». Це обумовлено тим, що окремі автори, при визначенні даного терміну акцентують увагу на CRM-систему як стратегію.

За словами О. Ходак, CRM – не просто система чи рішення, це ціла стратегія ведення бізнесу компанії, яка визначає способи взаємодії з клієнтами у всіх «точках дотику»: реклама, продажі, інформаційні системи, виставлення рахунків, доставка, обслуговування, виробництво нових продуктів [2].

Л. Ганущак-Єфіменко зазначає, що CRM – це певна ідеологія бізнесу у питанні побудови взаємовідносин із клієнтом. Але утилітарно – це певне програмне забезпечення, що автоматизує процес збору інформації про клієнта для подальшого аналізу [3].

Л. Ліщинська у [4] вказує, що CRM – це не технологія, не «коробковий» програмний продукт чи набір продуктів, насамперед CRM – це напрям на побудову стійкої бізнес-концепції та бізнес-стратегії, ядром якої є клієнторієнтований підхід.

Терміном CRM визначають, як правило, не тільки інформаційні системи, що містять функції управління відносинами з клієнтами, а й саму стратегію орієнтації на клієнта. Суть цієї стратегії полягає в тому, щоб об'єднати різні джерела інформації про клієнтів, продажі, відгуки на маркетингові заходи, ринкові тенденції [5].

CRM-система (Customer Relationship Management або управління відносинами з клієнтами) – це прикладне програмне забезпечення для організацій, призначене для автоматизації стратегій взаємодії з замовниками (клієнтами), зокрема, для підвищення рівня продажів, оптимізації маркетингу і поліпшення обслуговування клієнтів шляхом збереження інформації про клієнтів та історію взаємин з ними, встановлення і поліпшення бізнес-процесів і подальшого аналізу результатів.

Насправді, CRM-системою можна вважати будь-який варіант контролю і обліку, який допоможе поліпшити взаємодію з клієнтами. Багато розробників потужних CRM-платформ вважають, що поняття CRM набагато ширше, з їх точки зору, навіть CRM-системи багатьох установ виявляться недостатньо функціональними, щоб називатися справжніми CRM. Насправді, тут все залежить від цілей і масштабів.

Узагальнюючи вищевикладене, визначимо поняття CRM-системи, основні принципи CRM-підходу та задачі, що потребують використання сучасних CRM.

CRM-система – це будь-яке програмне забезпечення, яке допомагає успішно контролювати роботу з клієнтами, упорядкувати і планувати її.

CRM-підхід ґрунтується на принципах: головна задача компанії – задовольнити потреби клієнта; клієнтам приділяється максимальна увага на всіх етапах взаємодії; утримання наявних клієнтів важливіше залучення нових.

Існує три CRM-підходи, кожен з яких може бути реалізованим окремо від інших: *оперативний* – автоматизація споживчих бізнес-процесів, що допомагає персоналу з роботи з клієнтами виконувати свої функції; *співробітницький* – програма взаємодії зі споживачами без участі персоналу з роботи з клієнтами; *аналітичний* – аналіз інформації про споживачів із різноманітними цілями.

Задачами, для вирішення яких все більше використовується CRM, є: підвищення якості обслуговування клієнтів; стандартизація форматів даних по роботі з клієнтами; введення їх в єдину базу.

Використання сучасних CRM-систем спрямовано на вивчення ринку і конкретних потреб клієнтів. На основі цих знань розробляються нові послуги і таким чином компанія досягає поставлених цілей і покращує свій фінансовий показник.

Основні функції сучасних CRM-систем: реєстрація інформації про клієнтів та контакти з ним; збереження й аналіз даних; представлення інформації користувачам.

Сьогодні на ринку існують багато пропозицій щодо програмного забезпечення CRM-систем: Oracle Siebel CRM, SAP CRM, Microsoft Dynamics CRM, BasePlan, ClientoBox, ASoft CRM, Terrasoft XRM, які виконують оперативні, аналітичні та колабораційні функції.

Перевагами впровадження CRM-систем є те, що прикладні програми CRM дозволяють мінімізувати людський фактор при роботі з клієнтами та підвищити прозорість діяльності в сфері продажів, маркетингу та клієнтського обслуговування.

Проте поряд із перевагами застосування маркетингових баз даних, слід відмітити й недоліки, такі як: значні інвестиції в комп'ютерне обладнання, програмне забезпечення, засоби комп'ютерних комунікацій,

кваліфікований персонал, складність збору інформації про споживачів, пов'язану з небажанням клієнтів її надавати та ін.

Впровадження CRM-систем приводить до наступних результатів для компаній: збільшення маржинальності бізнесу, що пов'язане з високим рівнем їх задоволення клієнтів; зниження затрат і витрат на продаж та маркетинг в результаті автоматизації рутинних процесів, точного визначення цільових сегментів клієнтів та персоналізації продуктів й послуг для цих сегментів; відсутністю необхідності інформування всіх клієнтів про всі наявні послуги.

Виходячи з проведеного аналізу дослідження даної проблеми, варто зазначити, що CRM включає в себе комплексний підхід, методологію, інструменти і всі бізнес-процеси, які компанія використовує, щоб створювати та відслідковувати всі контакти персоналу з її поточними та потенційними клієнтами. За допомогою CRM-функціональності різних систем автоматизуються багато процесів з обслуговування клієнтів, а вся накопичена інформація про клієнта відповідає цілям подальшого сервісу продажів і маркетингу.

Список використаних джерел:

1. Клянченко І.О., О.В. Зозулев. Програми лояльності споживачів до бренду. НТУУ «КПІ». 2012. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/12367/1/2012_5_Klyachenko.pdf (дата звернення: 15.03.2021).
2. Ходак О. CRM – технологія взаємодіяння с клієнтами. URL: <https://www.sekretariat.ru/article/210309-qqe-16-m5-crm-tehnologiya-vzaimo-deystviya-s-klientami> (дата звернення: 17.03.2021).
3. Ганущак-Єфіменко Л.М. CRM-система як ефективний інструмент розвитку готельного бізнесу в Україні. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки.* 2017. № 4. С. 51–56.
4. Ліщинська Л.Б. Основні аспекти автоматизації роботи з клієнтами засобами CRM-систем. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2015. № 5(1). С. 206–209.
5. Албитов А., Соломатин Е. CRM (Customer Relationship Management). Корпоративний менеджмент. URL: <http://www.cfin.ru/itm/crm-review.shtml> (дата звернення: 19.03.2021).

Шпакова Г.В.

доктор економічних наук, доцент;

Глущенко І.В.

асистентка,

Київський національний університет будівництва і архітектури

ВИМ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК АТРАКТОР ЕКСПЛУАТАЦІЇ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Як відомо, кожна будівля або споруда є складним і дороговартісним об'єктом, який є системою взаємопов'язаних елементів (конструкцій, інженерних мереж), що відповідають запроєктованим (початковим) функціям, а тому мають відповідні експлуатаційні якості. За період експлуатації конструктивні елементи й інженерне устаткування під впливом технологічних середовищ, атмосферних явищ, експлуатаційних навантажень постійно зношуються і, як наслідок, знижують показники своїх фізико-механічних, експлуатаційних якостей. Це призводить до закономірної появи різних несправностей і, як слідство, до втрати початкової вартості об'єкта. Критерієм оцінки технічного стану будівлі або споруди в цілому та окремих складових є фізичне зношення.

Зниження міцності, стійкості, погіршення тепло- й звукоізоляційних, водо- й повітропроникних властивостей, руйнування окремих елементів під впливом корозії – це явища фізичного (матеріального, технічного) зношування, які визначаються у відносних величинах (%) або у вартісному вираженні і визначають сумарне зношування будівлі загалом.

Проте, крім фізичного зношування, будівельні об'єкти з часом зазнають і морального зношування, яке характеризується двома видами: зниження початкової (або відбудовної) вартості внаслідок підвищення продуктивності праці й зменшення необхідних витрат на їхнє відтворення та невідповідність архітектурних, об'ємно-планувальних властивостей, конструктивних елементів і систем інженерного обладнання, рівня благоустрою чинним санітарно-гігієнічним, технічним нормам і стандартам, сучасному рівню науково-технічного прогресу в будівництві, промисловості, а також збільшеним потребам населення.

Перший вид морального зношування, враховуючи інфляційні процеси в економіці, які призводять до удорожчання інженерного обладнання, будівельних матеріалів, конструкцій, енергоресурсів, вартості робіт, що в кінцевому етапі веде до зростання відновної вартості будівель і споруд, виявляється слабо. Другий вид морального

зношування вимагає кардинальних заходів: від розробки і впровадження інноваційних проєктів модернізації до часткового або повного знесення.

Традиційно питання ліквідації (зменшення %) морального зношування другого типу полягає в зміні функціонального призначення об'єкту, і вирішується девелопером під час реконструкції (часткової або повної). В цих умовах слід враховувати та взаємоузгоджувати велику кількість складність організаційно-технологічних та проєктно-конструктивних рішень, які необхідно розробити та виконати під час реконструкції. Беручи до уваги терміни реалізації проєктів модернізації, вартість їх реалізації, це не завжди можливо.

Залучення до процесу проєктування, будівництва та експлуатації BIM-технологій (BIM – *Building Information Modeling*) дозволяє виконувати багатоваріантне опрацювання концептуальної моделі ще на перед-проєктному (інвестиційному) етапі, оцінювати варіативність об'ємно-планувальних показників (будівельний об'єм, розрахункову і загальну площу, питомі показники), скорочувати кількість помилок, доробок і, як результат, скорочувати загальні терміни реалізації проєкту [1].

Проте скорочення витрат досягається лише при умові системного запровадження BIM-технологій як на етапі проєктування, зведення, так і в процесі експлуатації будівлі чи споруди. За рахунок візуалізації проєкту можливо оперативно внести зміни, врахувати побажання замовника, окреслити складні або дороговартісні аспекти запропонованих рішень, тощо. Залучення на етапі 3D-проєктування спеціалістів з різних царин дозволяє встановлювати відповідність проєктних архітектурно-конструктивних та інженерно-комунікаційних рішень завданню з модернізації, реконструкції чи реновації об'єкту, а на етапі 4D та 5D-проєктування в форматі даних COBie – залучати технологів і економістів для внесення (за потреби або на вимогу замовника) коректив в часові параметри та обрахунки майбутніх інвестицій [2]. Крім того, супровід об'єкта в BIM-моделюванні дозволяє передбачати експлуатаційні витрати в прогнозованому періоді з заданими об'ємно-планувальними, конструктивно-технологічними рішеннями, що є особливо актуальним питанням в умовах переорієнтації девелоперів будівельних проєктів з виробників в короткочасному періоді у власників зведених об'єктів в довготривалих періодах.

Впровадження інноваційних рішень за допомогою інструментарію BIM в будівництві зробить можливим зв'язок між виробничим процесом (в даному випадку будівництвом чи реконструкцією) з інтелектуальними та виробничими потужностями переробної галузі (розробка нових будівельних матеріалів на основі рециклінгу будівельного сміття) з дотриманням доктрин еколого-економічних норм і врахуванням

актуальних потреб ринку нерухомості (наприклад, попит в об'єктах соціально-побутового призначення).

Список використаних джерел:

1. Шпакова Г.В. Застосування ВІМ при функціональній трансформації об'єктів в період експлуатації із використанням рециклінгу. *Будівельне виробництво*. Київ, 2019. Вип. 67. С. 75–78.

2. Будівля SMART. Міжнародний будинок відкритого ВІМ. URL: <https://www.buildingsmart.org/the-buildingsmart-international-standards-summit-dusseldorf/> (дата звернення: 12.03.2021).

3. Впровадження ВІМ-технологій підвищить якість проектування у будівництві. URL: <http://budpalata.com.ua/news/vprovadzhennja-vim-tehnologij-pidvishhit-jakist-proektuvannja-u-budivnictvi/> (дата звернення: 12.03.2021).

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Жулай Р.Р.

студент;

Гладун Ю.О.

викладач спецдисциплін,

Науковий керівник: Кравченко Р.Т.

керівник фізичного виховання,

ЗВО «Криворізький будівельний коледж»

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Будівельники – це особливий народ, їм ми зобов'язані успіхом в грандіозних будівництвах і створенні найрізноманітніших будівельних об'єктів.

Гарним спеціалістом будівельної галузі можна стати лише за поєднанням теоретичних та практичних умінь, індивідуальних здібностей та професійно-прикладної фізичної підготовки.

Люди цієї професії мають мати великий запас витривалості і фізичної сили. Місця, де доводиться працювати, дуже різноманітні і часом важкодоступні, тому рухливість і гнучкість не тільки рук, а й усього тіла – необхідні якості. Така праця вимагає великої фізичної напруги з різноманітними операціями, яка виконується стоячи з частою зміною робочих поз і рухів. Як показує практика, основними фізичними якостями, якими повинен володіти студент будівельної спеціальності, є: силова та статична витривалість, сила, гнучкість, координація, спритність.

Для спрямованого впливу на вестибулярні функції і виховання здатності підтримувати рівновагу в ускладнених умовах для студентів застосовують вправи на підвищеній (зниженій) опорі, малостійкі платформи, батуті, вправи в рівновазі, лазінні по вертикальній, похилій і горизонтальній сходах [2, с. 28].

Професійно-прикладна спрямованість фізичної підготовки повинна проходити через усю систему фізичного виховання. При цьому як загальні, так і спеціальні (прикладні) завдання слід розв'язувати одночасно, в тісному поєднанні, протягом усього навчального процесу, в процесі всіх заходів з фізичної підготовки. Істотне значення в процесі

фізичного виховання має раціональне співвідношення загальної і спеціальної, «прикладної» фізичної підготовки.

Під час навчання використовуються здебільшого спеціальні прикладні фізичні вправи, спрямовані на розвиток найважливіших для даної професії фізичних, спеціальних, вольових якостей та прикладних умінь і навичок.

Так, для різних спеціальностей будівельної галузі були визначені завдання та засоби професійно-прикладної фізичної підготовки, за напрямками їхньої прямої роботи.

1. «Муляр»

Робота характеризується помірною фізичною напругою, одноманітністю виконуваних виробничих операцій, значним навантаженням на дрібні групи м'язів кисті, значною статичною напругою, негативним впливом сезонного кліматичного фактору й виконанням частини робіт на висоті. Підвищені вимоги до окоміру й шкірної (тактильної) чутливості.

Завдання ППФП: розвиток статичної витривалості м'язів спини, передпліччя й кистей, удосконалення точності рухів; загартовування.

Засоби ППФП: гімнастика – вправи з гантелями, набивними м'ячами, гумовими джгутами, парні вправи з опором, силові вправи на гімнастичних снарядах, вправи з обтяженнями; спортивні ігри – елементи баскетболу, волейболу й настільного тенісу, спрямовані на вдосконалювання зорової, тактильної й кінестетичної чутливості (кидки в кошик з різних дистанцій і з різних вихідних положень, передачі різними способами в русі, метання в ціль тенісних м'ячів, естафети з подоланням різних перешкод); рухливі ігри (на розвиток влучності): «Вудка», «Метання в ціль» та ін.

Види спорту, що рекомендуються: гімнастика, лижний спорт.

Заняття варто проводити переважно на відкритому повітрі, рекомендуються водні процедури [4, с. 32].

2. «Штукатур, маляр, лицювальник-плиточник»

Роботи виконуються на висоті 1,5-2,5 м на обмеженій і нестійкій опорі. При виконанні опоряджувальних робіт найбільше число рухів доводиться на плечовий пояс (кисть, передпліччя, плече); мають місце значні фізичні зусилля статичного й динамічного характеру.

Завдання ППФП: розвиток сили (кистей рук і розгиначів спини), статичної витривалості (плечового пояса, черевного преса, розгиначів спини, ніг); розвиток координації рухів, рухливості в променезап'ястних суглобах, вестибулярній стійкості; удосконалювання техніки рухових дій в умовах висоти й обмеженої опори; загартовування.

Засоби ППФП: гімнастика – вправи без предметів, парні вправи на гімнастичній лавці, з набивними м'ячами, гантелями, гімнастичними

ціпками й булавами. Прикладні вправи – лазіння по канаті, шесті й гімнастичним сходам; стрибки в глибину, вправи на збереження рівноваги у звичайних умовах, а також на підвищеній і обмеженій опорі; вправи на гімнастичних снарядах (бруси, кільця, поперечина, колода), опорні стрибки; акробатика.

Вид спорту, що рекомендується, для секційної роботи: спортивна гімнастика.

Заняття варто проводити переважно на відкритому повітрі й використовувати водні процедури [4, с. 34].

3. «Бетоняр»

Робоче місце бетоняра здебільшого на відкритому повітрі. Професія пов'язана зі значними фізичними навантаженнями, особливо на опорно-руховий апарат, зачасту вимагає значних силових зусиль, може виконуватись на висоті з риштувань, підмостків, робочих настилів. Робота вимагає від спеціаліста витривалості, стійкості до кліматичних умов, тренованого вестибулярного апарату, точності рухів, скрупкульозності.

Завдання ППФП: розвиток м'язів опорно-рухового апарату, розвиток витривалості та координації рухів, удосконалення точності рухів; загартовування.

Засоби ППФП: гімнастика – вправи з гантелями, набивними м'ячами, гумовими джгутами, парні вправи з опором, силові вправи на гімнастичних снарядах, вправи з обтяженнями; вправи на збереження рівноваги у звичайних умовах, а також на підвищеній і обмеженій опорі.

Види спорту, що рекомендуються: спортивна гімнастика, атлетизм.

Заняття варто проводити переважно на відкритому повітрі [4, с. 35].

4. «Тесляр»

Робота тесляра пов'язана з проведенням будівельних робіт під час спорудження та ремонту будівель, мостів тощо і сполучає значні навантаження на опорно-руховий апарат. Спеціаліст виконує різноманітні операції, що вимагає від нього фізичної витривалості, точного окоміру, сили і рухливості кистей рук, тулуба, ніг, розвиненого відчуття рівноваги, просторової уяви, вміння концентрувати і розподіляти увагу, хорошої пам'яті.

Завдання ППФП: розвиток сили (кистей рук і розгиначів спини), статичної витривалості (плечового пояса, черевного преса, розгиначів спини, ніг); розвиток координації рухів, рухливості в променезап'ястних суглобах, вестибулярній стійкості.

Засоби ППФП: гімнастика – вправи без предметів, парні вправи на гімнастичній лавці, з набивними м'ячами, вправи з гантелями; вправи на збереження рівноваги у звичайних умовах.

Вид спорту, що рекомендується: спортивна гімнастика, атлетизм.

На основі проведеного аналізу, був підібраний комплекс фізичних вправ, який варто застосовувати на заняттях фізичного виховання в навчальних закладах:

1. Парні вправи на гімнастичній лавці.
2. Вправи з набивними м'ячами, гантелями, гімнастичними ціпками.
3. Вправи на координацію рухів.
4. Вправи на збереження рівноваги у звичайних умовах.
5. Вправи на гімнастичних снарядах (бруси, кільця, перекладина, колода).

6. Акробатичні вправи.

Комплекс включає вправи які покращують поставу та рухливість у суглобах, вправи для м'язів рук і ніг, які сприяють переходу до роботи.

Отже, професійно-прикладна фізична підготовка служить засобом профілактики і протидії тим факторам, що можуть шкідливо позначитися в майбутньому під час роботи на фізичному стані, працездатності й здоров'ї студентів. Форми фізичного виховання з професійною спрямованістю різнобічні. Проте вся система фізичного виховання тією чи іншою мірою має бути підпорядкована вимогам виробництва, забезпечувати підвищення продуктивності праці й профілактику професійних шкідливих факторів. Прикладна фізична підготовка є органічною частиною програми фізичного виховання здобувачів освіти і здійснюється в тісному зв'язку із загальними завданнями фізичного виховання.

Список використаних джерел:

1. Гвоздецька С.В., Рибалко П.Ф., Чередніченко С.В. Професійно-прикладна фізична підготовка: навчально-методичний посібник для спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). – Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. – 110 с.
2. Каравашкіна О.В. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів у вузах будівельного профілю: дисертація канд. пед. наук. – М., 2000. – 108 с.
3. Петелько В.В. Професійно-прикладна фізична підготовка у професійно-технічних навчальних закладах: методичний посібник. – Вінниця, 2016. – 43 с.
4. Пилипей Л.П. Профілювання фізичних якостей у відповідності з професійно-прикладною фізичною підготовкою студентів різних спеціальностей / Л.П. Пилипей // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2008. – № 3. – С. 31–35.

Захарова Л.В.

студент,

Національний університет фізичного виховання і спорту України

СТАН НАУКИ ДОСЛІДЖЕНЬ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ. ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ТЕРАПІЇ

Сенсорна терапія все частіше використовується ерготерапевтами, а іноді і іншими терапевтами при лікуванні дітей з порушеннями розвитку та поведінкою. Сенсорна терапія включає дії, які, як вважається, організують сенсорну систему, забезпечуючи вестибулярні, пропріорецептивні, слухові і тактильні сигнали. Однак неясно, чи мають діти з сенсорними проблемами реальне «розлад» сенсорних шляхів мозку або ці недоліки пов'язані з іншими порушеннями розвитку та поведінки. Оскільки не існує загальноприйнятої системи діагностики, порушення обробки сенсорної інформації, як правило, не слід діагностувати. Завжди необхідно враховувати інші розлади розвитку і поведінки і проводити ретельну оцінку. Складність сприйняття або обробки сенсорної інформації є характеристикою, яка може спостерігатися при багатьох поведінкових розладах, пов'язаних з розвитком, включаючи розлади аутистичного спектру, синдром дефіциту уваги / гіперактивності, порушення координації розвитку і тривожні розлади в дитинстві [1].

Ерготерапія з використанням сенсорної терапії може бути прийнятною в якості одного з компонентів комплексного плану лікування. Проте, батьки повинні бути проінформовані про те, що кількість досліджень щодо ефективності терапії сенсорної інтеграції обмежена.

Аналіз наукової літератури за останні роки виділяє слабкі місця в методі, що вимагають пильної уваги фахівців.

Важливо враховувати інші розлади розвитку і поведінки і проводити ретельну оцінку.

Мета дослідження – визначити сучасні погляди на застосування терапії сенсорної інтеграції та слабкі місця в методі.

Значна кількість дітей з обмеженими можливостями і без них страждають від проблем, пов'язаних з обробкою і інтеграцією відчуттів. Дослідження показують, що 10-55% дітей без діагностованою інвалідності зазнають труднощів в цій області. Ця оцінка збільшується до 40-88% для дітей з різними діагнозами [2]. Хоча важливо не припускати, що всі люди з певними умовами відчувають ці труднощі.

Внутрішні і зовнішні реакції на сенсорні стимули сильно розрізняються у різних людей, але втручання потрібне, коли ці реакції впливають на участь в основних і значущих заняттях.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначила участь дуже широко, як «участь в життєвій ситуації». Зокрема, участь включає участь в ключових заняттях, таких як повсякденна діяльність (ADL – the activity of daily life), інструментальні ADL, відпочинок і сон, освіта, робота, ігри, дозволя та участь у громадському житті [3]. Участь – це контекст, в якому люди розвивають важливі життєві навички та компетенції, які сприяють загальному здоров'ю і якості життя.

Для ефективного, науково-обгрунтованого, втручання позначили ряд проблем: одна проблема – відтворюваність. Ця проблема узгоджується зі станом досліджень в різних областях фундаментальної науки, доклінічних і клінічних досліджень. Взагалі кажучи, відтворюваність – це здатність наукового дослідження бути відтвореним з використанням тих же методів і аналізів, що і вихідне дослідження. Прийнято вважати, що відтворюються дослідження служать «фундаментом, на якому будуються (наукові, медичні, психологічні та реабілітаційні) досягнення», а також точним звітом як про позитивні, так і про негативні результати. сприяє просуванню поля вперед.

У 2014 році Шааф [4] та колеги визначили, на додаток до проблем, пов'язаних з відтворюваністю, ще три області, які потребують досліджень, пов'язаних з сенсорної інтеграцією в рамках ерготерапії [5]:

1. Валідність і надійні інструменти оцінки для характеристики груп населення, у яких є проблеми з обробкою і інтеграцією відчуттів, і яким була б корисна професійна терапія з використанням підходу сенсорної інтеграції.

2. Значні і чутливі критерії результатів, які стосуються як проксимальних, так і дистальних проблемних областей.

3. Заходи, що забезпечують дотримання принципів наданого втручання.

Труднощі для проведених досліджень склав також розкид популяцій.

Втручання, що не націлені на конкретні моделі дисфункції, можуть привести до неефективних результатами [2].

Майбутні дослідження, що оцінюють ефективність і дієвість будь-якого втручання в рамках ерготерапії, повинні включати керівництво по втручанню, унікальне для досліджуваного втручання, і добре сформульовану перевірку вірності для вимірювання прихильності досліджуваного втручання.

Всі ці проблеми не зменшують значущості та дієвості методу сенсорної інтеграції, але позначають фронт роботи, куди в сучасному світі спрямована основна увага.

Дослідження ефективності втручань, спрямованих на вирішення проблем з обробкою і інтеграцією відчуттів у дітей, стають все більш якісними і точними.

Список використаних джерел:

1. Renee W. Effectiveness of Ayres Sensory Integration® and Sensory-Based Interventions for People with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review. Am J Occup Ther. 2015; 69(5).
2. Bodison SC. Parham LD. Specific sensory techniques and sensory environmental modifications for children and adolescents with sensory integration difficulties: a systematic review. Am J Occup Ther. 2017; 72(1).
3. American Association for Occupational Therapy [AOTA]. 2014.
4. Schaaf RK. Burke JP. Cohn E. May-Benson TA. Sean SA. Raleigh SS. Efficacy of Occupational Therapy Using Ayres Sensory Integration ®: A Systematic Review. Am J Occup Ther. 2017; 72(1).
5. Beth P. Teresa A. May-Benson. Stefanie C. Bodison. State of the Science of Sensory Integration Research with Children and Youth. Am J Occup Ther. 2017; 72(1).

Корчага Т.А.

студентка,

Науковий керівник: Чайченко Н.Л.

доцент кафедри фізичної культури,

Київський національний торговельно-економічний університет

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ

Зараз в Україні термін фізична реабілітація замінено на фізіотерапія або фізична терапія. Це використання лікарських та профілактичних заходів (фізичних вправ) для відновлення працездатності та здоров'я хворого [1].

Це один з методів лікування за допомогою фізичних вправ та правильного дихання. Вся реабілітація базується на функції тіла в русі. Адже фізична активність позитивно впливає на організм, особливо м'язи.

Перші реабілітологи почали діяти в роки першої світової війни, коли кількість поранених солдатів-інвалідів зростає. У процесі реабілітації почали використовувати лікувальну фізкультуру, гідротерапію, масаж [1]. Спочатку фізичними терапевтами були тільки жінки, тому і першим об'єднанням фізіотерапевтів стала Американська асоціація жінок-фізичних терапевтів, заснована у 1921 році [1].

Ще у сорокових роках ХХ століття фізіотерапевтів визнають як учасників у процесі лікування хворого. А вже під час війни деякі елементи фізіотерапії вже використовувались у військових госпіталях. А в 1951 році винайдена концепція, яку використовують і зараз для реабілітації пацієнтів з неврологічними захворюваннями.

Фізіотерапія спрямована на покращення всіх сфер діяльності людини: соціальної, чуттєвої, розумової та фізичної.

Загальноприйнятими засобами фізичної реабілітації вважають:

- лікувальну фізкультуру;
- масаж;
- гігієнічні фактори;
- механотерапію;
- працетерапію;

Фізичні терапевти пропонують пацієнтам послуги, які максимально відновлюють втрачені рухові функції внаслідок травм та шкідливого впливу навколишнього середовища. Фізична терапія покращує якість життя людини в усіх сферах, використовуючи різні види лікування, заохочення, профілактику. Фізичні терапевти повинні мати глибокі знання про людське тіло, та її опорно-рухову систему. Це дасть змогу надати повноцінну і якісну допомогу хворому.

Основними принципами фізичної реабілітації вважаються:

- по можливості невідкладний початок реабілітаційних заходів;
- бажано безперервність ;
- комплексність;
- індивідуальність;
- перебування у колективі;

Всі ці заходи сприяють по можливості швидшому одужанню та відновленню пацієнта.

Головними завданнями фізіотерапії є:

- відновлення функцій організму(повністю або частково);
- пристосування пацієнта до буденного життя;
- заохочення людини до праці;
- диспансерний нагляд;

При дотриманні (по можливості) всіх цих завдань відновлення здоров'я хворого настає швидше.

Фізична терапія також може поєднувати: фізичне та рухове навантаження, мануальну терапію, механічні засоби, навчальну та консультативну підтримку, координування та спілкування [1].

Фізичну реабілітацію застосовують у різних сферах медицини: травматології, ортопедії, кардіології, неврології та ін. Вона спрямована на прискорення одужання пацієнта. Існують різні форми занять:

лікувальна гімнастика, помірна ходьба, плавання, гідрокінезіотерапія, масаж та ін.

Але треба пам'ятати, що фізичну терапію може призначати лише лікар-фахівець. Не можна нею займатися просто так, бо захотілося. І займатися треба лише з фахівцем, бо різні навчальні відео в інтернеті можуть навіть зашкодити. Адже фізична терапія це не просто профілактика, а комплекс лікування. А для захисту організму від хвороб можна займатися звичайною фізкультурою або вибрати інший вид активності.

На території нашої країни діє багато закладів фізичної реабілітації. Найвідоміші з них:

- медичний центр фізичної терапії та медицини болю «ІННОВО»;
- центр фізичної реабілітації «ФОРМУЛА РУХУ»;
- навчально-реабілітаційний центр «ДЖЕРЕЛО»;
- дитячий реабілітаційний центр «СОНЯЧНЕ СВІТЛО» та ін. [1].

Також люди з інвалідністю можуть проходити реабілітацію у Всеукраїнському центрі професійної реабілітації інвалідів у селі Лютіж.

З 2007 року в Україні діє Українська асоціація фізичних терапевтів, в яку входять найкращі фахівці з реабілітації в країні. За її допомогою вирішуються найважливіші питання, а саме: фінансування, інформування суспільства, співпраця з владою, підвищення рівня кваліфікації.

На сьогоднішній день фізична реабілітація дуже важлива, як частина якісного лікування, тому фахівці-реабілітологи користуються попитом на ринку праці. Здобути дану спеціальність можна у ВУЗах України.

За фізичною реабілітацією майбутнє, адже лікування медикаментами та операціями в комплексі з фізичною терапією дає якісніший результат у поверненні пацієнта до нормального життя. Фізіотерапія встановлює досяжні та дуже реалістичні цілі, над якими пацієнт працює разом із фахівцем після хвороби чи травми. А ефективність цих методів ми бачимо на щасливих обличчях пацієнтів та їх родичів. Адже навіть маленька перемога це крок до одужання та відчуття потрібності для суспільства.

Список використаних джерел:

1. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%8F

Кучерява Н.С.

студент,

*Київський національний університет
фізичного виховання та спорту України*

ЕРГОТЕРАПІЯ ЛЮДЕЙ ЗРІЛОГО ВІКУ З МОЗОЧКОВОЮ АТОКСІЄЮ ВНАСЛІДОК ГОСТРОГО ПОРУШЕННЯ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ

Мозочкова атаксія – синдром рухової дисфункції який виникає при захворюваннях із ураженням мозочка або його провідникових шляхів [1; 2]. Головним виявом мозочкової атаксії є порушення узгодження рухів, що призводить до того, що сила м'язів та амплітуда не відповідають параметрам завдань. Хода стає «півнячою», тіло розхитується в боки, рухи розмашисті і нерівномірні [3; 4].

Мозочкова атаксія різноманітна і виявляється в статиці, динаміці та русі [5; 6]. Прояви атаксії мозочка, крім порушень підтримки рівноваги і розладів ходьби включає: *мозочкову дизартрію* – розлади мови, *дизметрію* – порушення межі довільних рухів (гіперметрія, гіпометрія), *асинергію* – порушенні координації між м'язами-синергістами; *адидадохінез* – неможливість швидкого і рівномірного виконання чергуються протилежних по напрямку рухів (напр., пронація і супінація кисті), *астазію* – порушення статичних рефлексів, *атонію* – значне зниження тону м'язів, **астенію** – м'язова слабкість (кваліть).

Відновлення пацієнтів з мозочковою атаксією – це складний та довгий шлях, який потребує злагодженої та кваліфікаційної роботи усієї мультидисциплінарної команди, до складу якої повинен входити ерготерапевт.

Ерготерапевт – це фахівець, який відновлює повсякденну діяльність (активність і участь) пацієнта до максимально можливого і затребуваного рівня незалежності в житті [7]. Завдання ерготерапевта в процесі реабілітації пацієнта – відновити і / або розвинути природні види активності і участі в максимально можливому обсязі. Якщо ж відновлення неможливо, необхідно адаптувати активності до порушень у пацієнта в максимально можливому природному обсязі [8; 9; 10].

Що робитиме пацієнт під час проходження курсу ерготерапії залежить від того, що йому потрібно, щоб стати незалежним.

Для тренування, компенсації чи вдосконалення нових навичок при мозочковій атаксії в арсеналі ерготерапії є багато засобів, серед яких

найбільш часто застосовують деякі чи всі наступні реабілітаційні втручання:

1. Відновлення навичків самообслуговування (ADL) – передбачає перенавчання навиків чи оволодіння новими стратегіям догляду за собою (одягання, вмивання) чи за близькими (приготування їжі, прибирання) та проведення активного дозвілля й відпочинку (хобі, творчі заняття [11; 12].

2. Тренування мобільності – це заняття, що націлені на тренування навиків переміщення в ліжку (повертання на бік, сидання) та ходьби як по прямій поверхні, так і через перешкоди чи по сходах. Тренування може також включати навчання правильного використання допоміжних пристроїв для ходьби, наприклад, рами чи палиці [13].

3. Заняття на дрібну моторику включає заняття, спрямовані на активну участь кисті та пальців у цілеспрямованій діяльності (ігри, маніпуляції з предметами). Важливо, щоб пацієнт робив ту діяльність, яку виконує вдома: розвішує речі на прищепки, відкорковує пляшку, вишиває тощо.

4. Кулінарна терапія – це новий реабілітаційний підхід, який використовується при відновленні пацієнтів з ураженням мозочка. Приготування їжі стимулює мозочкову активність, демонструє благотворний вплив на виконавчі функції, а також на просування нейронної пластичності в мозочку. Кулінарна терапія вимагає рухової / розумової координації, гнучкого мислення, планування, реалізації стратегій, зміни поведінки та самоконтролю поведінки, всі функції якого сильно страждають при мозочкових розладах [14].

5. Методика тимчасового обмеження активності неураженої кінцівки, або терапія примусового використання, включає обмеження використання здорової кінцівки під час тренування функції ураженої кінцівки. Це примусове залучення пошкодженої руки або ноги може допомогти поліпшити її функції. Оскільки пацієнти часто намагаються допомогти в роботі ураженою рукою, ця практика допомагає їм зосередитись на виконанні певної дії ураженою рукою [15].

6. Ортезування – підбір та правильне використання пластикового фіксатора для стабілізації та підвищення сили верхньої чи нижньої кінцівки (ортез) [18].

7. Адаптація навколишнього середовища чи помешкання – важлива складова для підвищення рівня безпеки та функціональної незалежності пацієнта.

8. Відновлення амплітуди рухів відбувається шляхом виконання активних чи пасивних вправ чи інших методик, щоб допомогти зменшити тонус м'язів (спастичність) і відновити діапазон руху.

9. Роботизовані технології – використовують автоматизовані пристрої, щоб допомогти ураженим кінцівкам у виконанні повторюваних рухів, допомагаючи відновленню сили і функції.

10. Віртуальна реальність – нова комп'ютеризована терапія, що включає взаємодії з моделюванням середовища у реальному часі. Використання інструментів віртуальної реальності вимагає балансу та багатосегментної координації, а ігровий аспект полегшує прихильність учасників до лікування [16; 17].

Не обов'язково використовувати лише один з вищеперерахованих засобів, їх можна поєднувати і змінювати, залежно від досягнутої мети, враховуючи зміни симптомів, стан пацієнта та функціональну можливість.

Мозочкова атаксія – це симптомокомплекс ураження мозочка, який обмежує функціональні можливості або призводить до рухової непрацездатності пацієнта. Атаксичні порушення виявляються досить часто (у 66,7 %) після гострого мозочкового інфаркту [18]. Тому об'єктивна оцінка симптомів мозочкової атаксії має важливе значення для вибору ерготерапевтичних методів втручання, правильного призначення програми реабілітації, попередження ускладнень або несприятливих наслідків.

Кваліфіковано підібраний алгоритм заходів ерготерапії дозволяє повернути пацієнтам з мозочковою атаксією, можливість самостійно приймати їжу, пересуватися, виконувати дії, що вимагають узгодженої роботи різних груп м'язів. Чим раніше розпочато відновні заходи, тим краще. Не менш важлива і зацікавленість самого пацієнта в реабілітації, без бажання виконувати вправи, долати труднощі, пристосовуватися до неминучих обмежень звичного способу життя неможливо добитися бажаного результату.

Список використаних джерел:

1. Ганонг В.Ф. Фізіологія людини: підручник. – Львів: БаК, 2002. – 784 с.
2. Sander T., Sprenger A., Neumann G. et al. Vengeance deficits in patients with cerebellar lesions. – *Brain*, 2009. – Vol. 132. – P. 103–115.
3. Анатомія та фізіологія з патологією / За ред. Я.І. Федонюка, Л.С. Білика, Н.Х. Микули. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. – 680 с.
4. Brain Reorganization, Recovery and Organized Care / Stroke Rehabilitation Clinician Handbook. 2016. URL: http://www.ebrsr.com/sites/default/files/Chapter%202_Brain%20Reorganization%2C%20Recovery%20and%20Organized%20Care.pdf
5. Babinski J., Tournay A. Symptomes des maladies du cervelet // *Rev. Neurol*, 1913. – Vol. 18. – P. 306–322.
6. Holmes G. The symptoms of acute cerebellar injuries due to gunshot injuries. – *Brain*, 1917. – Vol. 40. – P. 463–535.

7. Мальцева М.Н., Шмонин А.А., Мельникова Е.В., Иванова Г.Е. Эрготерапия. Роль восстановления активности и участия в реабилитации пациентов // *Consilium Medicum*, 2017. – № 19(2.1). – С. 90–93.

8. Bureck W, Illgner U. Hand ergotherapy for rheumatic diseases and the special importance of hand surgery // *Z Rheumatol Rev*, 2014. – 73(5): 424–30, 432–3. doi: 10.1007/s00393013-1342-3.65-8

9. Мальцева М.Н., Шмонин А.А. Эрготерапия в социальной и медицинской реабилитации. В кн.: непрерывное образование взрослых // *Материалы международного форума. Ответственные редакторы: В.В. Беличенко, С.В. Кривых.* – СПб.: Иннова, 2015. – С. 331–339.

10. Мальцева М.Н., Шмонин А.А., Мельникова Е.В., Иванова Г.Е. Эрготерапия в реабилитации неврологических пациентов. Неврология и ревматология // *Прил. к журн. Consilium Medicum*, 2016.

11. The assessment and treatment of postural disorders in cerebellar ataxia: A systematic review // A. Marquer, G. Barbieri D. Pérennou // *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*. – Volume 57. – Issue 2. – March 2014. – P. 67–78.

12. Chakra A. A life skills approach to adolescent development // *International Journal of Home Science*, 2016. – 2(1): 234–238.

13. Occupational therapy practice framework: Domain and process. *American Journal of Occupational Therapy*. 2014;68(Suppl. 1): S1-S48.

14. Occupational Therapy Practice Framework: Domain and Process. *American Journal of Occupational Therapy*, 2002. – № 56. – P. 609–639.

15. Ada Cristina Silva da Silva, Dayanna Letícia Silva Santos, Suellen Alessandra Soares de Moraes. Constraint-induced movement therapy in a patient with ataxia after cerebellar tumor resection // *Fisioter. mov.* – Vol. 32. – Curitiba, 2019 – Epub May 30, 2019.

16. Jill Seale, PT, PhD, NCS. *Compensatory Strategies in the Patient with Ataxia* // August 28, 2018. URL: <https://www.physicaltherapy.com/>

17. J. Geogrey M, Lux, Reed, and oth. *Operationalizing the International Clasification of Functioning, Disabling and in Clinical Setting.* – NY, 2011. – 122–131 с.

18. Белова А.Н. *Нейрореабилитация: руководство для врачей.* – Москва: Антидор, 2000. – 368 с.

Наукове видання

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
СУЧАСНОЇ НАУКИ: НОВІ ПІДХОДИ
ТА АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.03.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 12,32. Тираж 100. Замовлення № 0421-90.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.